

ISBN: 978-618-80213-2-7

BAKEŞ YAYINLARI 14

Resim:

Semih İsmail

Kapak Tasarım:

Murat Mehmet

İç Düzen:

Hülya Halilibram

Redaksiyon:

**Hüseyin Mehmet
Süleyman Dikme**

Birinci Basım

© BAKEŞ - Aralık 2012

Baskı

Epikoinonia A.E.

İletişim

**BAKEŞ – 1) P. Tsaldari 57 Xanthi 67100 Greece
2) K. Paleologou 3/3 Komotini 69100 Greece
Tel/Fax: +302531073784
E-mail: pekem@pekem.org**

Vildan Serdar

18 Mart 1967'de Gümölcine Kırmahalle'de dünyaya geldi. İlköğrenimini Kırmahalle ve İdadiye İlkokullarına giderek tamamladı. Orta ve lise tahsili için gittiği İstanbul Beşiktaş İhlamur Kız Ku'ran Kursu'ndan 12 Eylül darbesi sonucu uygulamaya konan bazı kanunlar nedeniyle ayrılmak zorunda kaldı.

Tahsilinin yarıda bölünmesi onu hiç bir zaman çok sevdiği dostlarından koparamadı. Gittiği her yerde ve her evde gözleri dergileri, gazeteleri ve özellikle kitaplıkları aradı. Azınlık basınının çeşitli organlarında zaman zaman şiirleri, hikâyeleri anıları yayınlanan yazar, hayata hep "Beşikten mezara kadar ilim" felsefesiyle baktı. Halen açık öğretimde tahsiline devam etmektedir.

Fatih, Ayşenur ve Berranur Hafız Mehmet'in anneleri olan yazar, Dr. Cafer Hafız Mehmet'in de eşidir.

*SABAHSIZ
GECELER*

*Eserim;
Batı Trakya'ma,
Ülke'me,
Ana Vatan'ıma,
Ve Tüm Dünya Gençliğine
İthafımdır..*

Sunuş

‘Ey şehîd oğlu şehîd! İsteme benden makber¹,
Sana âğûşunu² açmış duruyor Peygamber...”

derken şairimiz şehit torunları için de aynı şeyi arzu eder miydi acaba?

Bizler o şehitlere lâyük torunlar mıydık? Bize de kucağını açar mıydı Peygamber?

Bunu ancak ebediyet aleminde öğreneceğiz.

Fakat öyle bir gerçek var ki ortada inkâr edilemez. Benim kuşağımdaki her Batı Trakya’lı çocuk, annesinden, babasından ve diğer büyüklerinden savaş hikâyeleri, gerillâ maceraları ve yokluğun getirdiği mahrumiyetlerin acılarını dinleyerek büyüdü. Bir şişe sirkenin bile değerlendirildiği, yüklüğün en altına saklandığı o devirleri masal gibi dinledik hep.

Şimdilerde: “Allah o günleri bir daha ne milletimize, ne de insanlığa göstermesin! Evlâtlarımız yokluk yüzü görmesin!” diye dualar ediyoruz.

Ama onları hiç unutmadık. Yaşadıkları çilelerin derecesini tahmin edebilmekten çok uzak olsak da onlar bizimdi, bizim parçamızdı, sebab-i hayatımızdı, canımızdı...

Bu vatanın toprağını kaniyla sulayan, vücudunun organlarını kalleş bir mayına sipper eden şehit dedem gibi, nice yiğitler kurban verildi bu topraklara...

Benim yüreğimi de çocukluğumun ilk masum günlerinden beri bir mazlumun hatıraları ve acı sonu hep yaktı. Bedenimin küçük kalbi de, o yangından bir parçayı hep taşıdı. Nasıl taşımazın ki... Yetim büyüyen bir annenin ilk evlâdıydım ben...

Hem ülkede azınlık yetimi, hem ailede baba yetimi olmak...

Çifte yetimlik duygularını katmerli acılarla sineye çekmek. Sonra da bir kız çocuğuna sahip olmak nasıl bir şeydi?

Çocukluğu kendisine yaşatılmamış bir annenin sevgi ve hüzün deryasında yıkadığı bir çocuk...

Artık büyüdüm ve kırk beş yıldır içimde taşıdığım bu yük bana ağır geliyor.

Onu dışıma taşırmak, herkesle, hatta bütün insanlıkla paylaşmak istiyorum.

Bugünün dünyasında birkaç çeşit yemek olmadan sofraya oturmayan çocuklarımıza küçük bir anımsatma amacıyla da yapılan bu çalışma, bize sunulan sınırsız nimetlerin kıymetini, bir nebzecek olsun hissettirebilirse, ne mutlu bana.

Vildan Serdar

“SABAHSIZ GECELER”

Rodop sıradağları olabildiğince güzelliğini sergilerken insanoğlunun hizmetine, küçüklü büyüklü köyler süslerdi dağların eteklerini. Gümölcine'nin doğusunda ise, Rodop'ların ovaya uzantısının ilk basamağı gibi göze çarpardı Sirkeli köyü. Önceleri yakaya sırtını dayamışken, sonraları düz, açıklık alana doğru yayılmış, Kara Bakla Ovası'na doğru adeta kollarını uzatmıştı.

Ne gündüzlerine doyulurdu, ne gecelerine.

Tertemiz bir hava sarmalardı her yeri.

Hele hele sabahlar, tadına doyum olmaz bir şeydi.

Ezan sesinin kulaklara yaydığı titreşim ruhlarda yankılanırken, Mevlâ'sına yakın olmanın hazzını duyardı mahlukâtın en şerefliileri.

Horozların öyle ince, öyle yürek okşayan sesleri vardı ki; sanki insana huzur iksiri içirir; "Hele dur! Derin bir nefes al, telâşını gören de can senin zannedecek, kendini Âlemlerin Koruyucusunun kollarına bırak!" derdi.

Biraz sonra kumrular gün doğumunu müjdeleyen besteleriyle katılırken bu muazzam tabloya, bülbüllerin sesini aratmazdı.

Ya o kır çiçeklerinin saltanatına ne demeliydi? Dünyanın en nefis kokuları bu yeşilliklerin arasına serpiştirilmiş, rengarenk desenlerle bezenmiş güzellerin zerafetindeydi.

Güller ise; Güllerin Efendisi'nden almıştı ya ilhamını, nasıl da sunardı insanoğluna kokuların en mükemmelini.

Vakit; gözlerin yumulup, kainatın yudum yudum içilme vaktiydi. Zerrelere şükürlere durduğu bu anda kalplerin sesine kulak vermektir.

Ayrıcalık bir kelebeğin kanatlarına işlenmiş nakışları farkedebilme inceliğindeydi.

Sanki bütün mahlukat ağız birliği etmişçesine "Selâm, selâm" derdi Ademoğullarına.

Kuşluk vakti girince neneler salıncaktaki bebekleri sallar, körpe gelinler yaygın başına geçerdi. Bir tempo başlardı her evde sözleşilmiş gibi... Güm, güm, güm... Taze tereyağına doyamazdı çocuklar.

Hele tarhananın üzerine dökülürken, kızdırılmış, biberlenmiş, tereyağının çıkardığı 'caz...!' sesi bütün ev halkına sofranın hazır olduğunu anlatmaya yeterdi. Kocaman bir tepsiye ekmek doğranır, tarhana üzerine tuzlu çökelek döşenir, masafın kenarlarına kaşıklar dizilirdi. Bu enfes sabah yemeği her evin vazgeçilmez adeti idi. Hep beraber aynı kaptan yeniyor olmasında mıdır keramet bilinmez, çorbaya bir dalıp bir çıkan kaşıklar insanın midesini de ısıtırdı, yüreğini de...

Bu köy, bu toprak, buram buram tarih kokardı. Nice sevdalar yaşatmıştı bağrında, nice acılara taş basmıştı yüreği.

Zeynep ise bu köyü süsleyen öyle bir çiçektir ki; ne bayırlarda açan kekik kokulu çiğdemlere benzerdi, ne de ovalarda açan ak zambaklara... O beyaz bir güle benzerdi, eşine günümüzde ender rastlanan... Narin, hassas, kadifemsi...

Beyaz teniyle uyum içinde olan mavi gözleri, duygu yüklü bakardı görebilen gözlere... Başak sarısı uzun ve gür saçlarıyla, biraz daha koyu tonda

olan kaşları ve kirpikleri ise, bu sanatsal güzelliğin sadece bir parçasıydı. İnce dal gibi uzun boyuyla akranları arasında çekici bir özelliğe sahipti. Kimi hemcinsleri kıskanırdı bu dünya güzelini, kimisi de gıpta dolu gözlerle süzerdi bu gül goncasını.

Ay parçası mıdır nedir? Bakanın bir daha bakacağı gelir. Ay gibi parlak, ay gibi yuvarlak bir yüz. Minicik bir burun Kudret'ten estetikli, dudaklar pembemsi, mahzun... Kaşlar öyle düz bir çizgi ki sanki kalemle çekilmiş.

Annesi onu bahtsız yavrum diye severdi. Dizine oturtup sarı saçlarını tararken, "Kaderin benimkine benzemesin." diye dua ederdi. Henüz minicik bir kızken annesiyle yalnız kalmayı ne çok arzu ederdi. Ne zaman küçük bir zaman dilimi kıtırsa deniz gözlerini anasının kırışıklar arasına sıkışmış çile yüklü gözlerine diker:

"Bana bubamı anlat ana!" derdi.

"O dünyanın en iyi insanıydı" diye anlatmaya başlardı anası:

"Ben, öyle sabırlı, öyle merhametli, öyle yumuşak huylu başka bir insan tanımadım hayatımda..." diye devam ederdi. "Onu bu kadar çok sevmeseydim, o kadar iyi davranmasaydı bana, belki acısı bu kadar koymazdı yüreğime. Aradan bunca yıl geçti, hâlâ unutamadım onu, unutamayacağım da. Bir kerecik olsun kızsaydı bana, bağırıyaydı, suçlasaydı bir şekilde, o zaman onu kalbimden çıkarmak kolaylaşırdı belki."

"Ama anacığım bubamın ölüm şeklini hiç anlatmadın bana, hep büyüyünce anlatacağım derdin, hâlâ büyümedim mi ben? Bak yarın öbür gün feracem dikilecek. Artık genç kız oluyorum, ne zaman öğreneceğim bubamı nasıl kaybettiğimizi? Bu merakı daha kaç yıl taşıyacağım içimde?"

"Elbette büyüdün artık gızım. Ama kaldıracabilecek misin bu acılarla yüklü ölüm hikâyesini, bilemiyorum..."

Yalvaran gözlerle bakıyordu Zeynep anasına. Hatça Ana derin bir iç geçirdi, o günleri hatırlamak, hele hele anlatmak, tekrar yaşamak gibi ağır geliyordu ona. Fakat başka çaresi yoktu, gözlerini bir noktaya dikti, yüreği acıyla binlerce kez burkuldu. Kuruyan dudaklarının arasından kelimeler tane tane dökülmeye başladı.

"Bubanla tanışmamız evliliğimizin ilk gecesine rastlar. Daha önce görüşmek hiç nasip olmamıştı. Buban bu köye, Kızılağaç köyünden henüz çocuk yaşlarda gelip yerleşmiş. Önceleri hiç bir şeyi olmadığı için, yıllarca agasına ve köyedeki diğer sürü sahiplerine çobanlık yaparak para biriktirmiş. O

yıllarda köylerin meraları, pirenlikleri, çalıkları, taşları, ayıklanarak tarla haline getirilebilirdi. Buban da dişini tırnağına takmış, esirler gibi, her gün eline çapasını, baltasını alıp insan ayağı basmamış, çorak tepeleri, beton gibi yerleri, kazmış, düzeltmiş, her karışına alınının terini, bileğinin gücünü katarak tarlaya dönüştürmüştü. Zamanla, sürü sahiplerinin kendisine emeğinin karşılığı olarak verdiği kuzu ve oğlaklardan bir de küçük sürü oluşturmuş. Kuruşuna bile dokunmadığı, bin bir emekle biriktirdiği paralarıyla gün gelmiş ev sahibi olmuş. Helâlinden kazanılan malın bereketi olur derler ya, o misal. Bütün köylü onun çalışkanlığına parmak ısırır, tek başına ev yapacak ve evlenecek kadar para biriktirmesine şaşardı."

"Şimdi benim takındığım dana burun küpeleriyle, badem yüzüğünü sana bubam evlenirken yapmıştı değil mi ana?"

"He, ya! Gerdeğe girdiğimiz gece rahmetli, yüz görümlüğü olarak takmıştı onları bana... Gelinliğim de öyle güzeldi ki! Dünürümüzle bana gönderdiğinde çok utanmıştım. Nasıl giyeceğim düğün günü diye düşünür dururdum."

"Şimdi nerde ana o gelinlik?"

"Sen doğduğunda..."

"Ben doğduğumda ne oldu ki ana?"

"O kadar çaresiz kalmıştım ki, gelinliğimi bozup yorgan yaptım."

"Yazık olmuş... Peki ben kaç yaşımdaydım bubamı kaybettüğümüzde ana?"

"Daha dünyaya gelmemiştin ki gınalı guzum, ana rahmindeydin."

"Yaa!"

"O yıllar öyle zor yıllardı ki kızım, savaşın biri bitmeden diğeri başlardı. Koskoca Osmanlı İmparatorluğu çatırıyor, bağrında büyüttüğü evlâtları büyük depremlerle sarsılıyordu. Asırlardır pusuya yatmış düşman ayaklanmış, başımızı ezmek için fırsat kolluyordu. Deden tam yedi kere asker urbası³ giydi vatanımızı savunmak için. Hele hele Traplusgarp'tan sağ salim döner diye aklımıza bile gelmezdi. Geceleri uykusunda acı çığlıklar atar, hepimizi uyandırır. Yemen'e savaşa gitmek için yola çıktıklarında Edirne düşüyor haberi gelmiş, geri dönmüşler. Edirne'de altı ay çekmedikleri çile kalmamış. Her yer Mehmetçiklerin cesetleriyle kaplıymış. Ne gömecek yer varmış, ne de zaman. Onların üzerinde yürümüşler günlerce... Yine de evine dönmek nasip oldu. Ama buban?! "

"Evet ana bubam, o da gitti mi?"

"Hiç kalır mıydı evlâdım? Ne yığitti o, ne vatanseverdi! Ama..."

"Aması ne ana?"

"Balkan savaşlarından sonra Bulgar komitacıları karabasanlar gibi çöktü üzerimize. Aman Allah'ım ne günlerdi o günler! Dünyaya geldiğimize bin pişman ediyorlardı bizi. O zamanlar ben henüz çocukluk çağımdaydım. Ama büyüklerimin yaşadığı her şeyi hissedebiliyordum. Nasıl dilim varır sana bunları söylemeye..."

"Anaa..."

"İnsanlarımıza yapmadıkları kötülük bırakmıyorlardı. O kızlar, o genç kadınlar..."

Camilere doldurdıkları her yaştan günahsız insanı kadın, erkek, çocuk, yaşlı demeden ateşe verirdi... Cayır cayır yanarak can vermek ne demek? Hemetli'de, Fındıcak'ta, Dedeâğaç'ta olanlar sadece benim bildiklerim, ya bilmediklerim? Halkın gözünü yıldırma, buralardan kaçırma istiyorlardı. Kolay terkedebilir mi insan yaşadığı toprakları? Evin, bağın, bahçen, tarlan, akrabaların herkes ve her şey burada... Nasıl gidilir bırakılıp da? Nereye gidilir? Türkiye'ye göç edenleri de duyardık, sınırlarda vurulanların haberleri gelirdi her gün. İki arada bir derede kalmıştık. Yasaklarla dolu bir dünya çevrelemişti etrafımızı. Camilerimizin kapılarına kara kilitler astılar. Gümülcine'de Eski Camii'nin minaresine çan bile taktılar. Namaz kılmak yasaktı. Hatta kılanla kılmayanı ayırt edebilmek için yetişkinlerin dirseklerine mühür vuruyorlar, abdest alıp almadığını böyle kontrol ediyorlardı. 1918'de evlendiğimizde Bulgar idaresi altıncı yılını doldurmak üzereydi. Hamile kalınca, bir sıkıntıdır kapladı yüreğimi. Doğan çocuklara Bulgar ismi koyuyorlardı. Kadriye aretinin⁴ adını bile Visala koymuşlardı."

"Aman Allah'ım!"

"Ah evlâdım bu millet ne günler gördü. Nefes almaya korkar olduk. Zulüm ve gözyaşı kol geziyordu her yerde. Türk ve Müslüman olmak en büyük suçtu. Mallarımıza ise tamamen ortaktılar. Bir yaz ekin harmanında baban küçük bir çuvalcıyı yangından mal kaçırır gibi eğrelti otlarının arasına saklamıştı da, elleriyle koymuş gibi buldular, odun sırtında kırılıncaya kadar da, dayak, dayak, dayak..."

"Ağlama anacığım ne olur! Allah'larından bulsunlar."

"O vicdansızların ayaklarına kapandım, bırakın kocamı, öldüreceksiniz, onun suçu yok, ben sakladım diye... Öyle bir tokat çaktı ki bana, kendimi

harmanın ortasında buğdayların arasında buldum. Yanağım şişti, günlerce kulağım zonkladı. Az kalsın sağır olacaktım. O gün orada bubanla ikimiz de anladık ki bunlar bize hayat hakkı tanımayacaklar. Esir gibi çalıştırıp iliğimizi kemiğimizi emecekler. Bu da yetmiyormuş gibi kimliğimizi inkâr edip, dinimizi değiştirmeye kalkacaklar, karşı çıkmak isteyenleri de gözlerini kırpmadan harcayacaklar. O feci dayağın üzerinden birkaç gün geçmiş, henüz bubanın yaraları bile iyileşmemişti ki, bir Cuma günü çok güzel billur gibi bir sesle öğle ezanı okunmaya başladı. Herkes şaşırılmıştı, camiye kim açmıştı? Böyle davûdi bir sese sahip hiç kimse de yoktu bizim köyümüzde. Öyle mükemmel bir ahenkle okunuyordu ki, adeta insanın ruhunu okşuyor, bambaşka âlemlere sürüklüyordu. Sanki bir değişimi müjdeliyordu. Köyün bütün erkekleri gibi, buban da heyecanla koştu camiye.

Gayet iyi giyimli Türkçe'yi çok güzel konuşan, kibar, insana güven veren iki kişi gelmiş camimize. Biri imam diğeri de müezzin makamına geçerek cemaate Cuma namazı kıldırmişlar. İmamlık makamındaki bey o gün hutbede öyle şeyler anlatmış ki, buban sanki büyülenmiş. Hatırımda kaldığı kadarıyla şöyle konuşmuş:

'Sizlere Osmanlı halkının selâmını getirdik! İstanbul'dan geliyoruz. Sizleri hiç bir zaman unutmadık, unutmayacağız da! Siz bizim soyumuzu, bizim kanımızı taşıyorsunuz. Bulgarların yaptıkları o amansız zulümleri biliyoruz, içimiz kan ağlıyor. Yedi düvel bir araya gelmiş Osmanlı'ya saldırıyor, onu boğmak, yerlere sermek, toprağını çiğnemek için hepsi el birliği ediyor. Çevremizi kuşatan, daraltan düşman bizi yok etmek için ant içmiş.

Askerimiz hangi cepheye önce koşsun?

Asker kaldı mı ki memlekette?

Trablusgarp işgali, Balkan savaşları, 1. Dünya harbi kırdı biçti gençlerimizi. On beş yaşındaki medrese talebelerini bile Çanakkale'de cepheye sürdük. Yardımınıza gelemedik, Bulgar çizmesi altında ezildiniz.

Malınıza, namusunuza, canınıza uzanan o kalleş eller asıl bizim yüreğimizi kanatıyor! Bizim ciğerimizi yakıyor. Ama çaresizlik elimizi kolumuzu bağlamış, kahrediyor!

Peki kim yardım edecek bize? İngiliz mi? Fransız mı? Yunan mı? Yoksa Bulgar mı?

Bize ancak, biz yardım edebiliriz arkadaşlar.

Haydi! Katılın bize! Eğer Türk kanı taşıyorsanız, bu topraklarda özgürce yaşamak istiyorsanız, kadınlarınızın, kızlarınızın ırzını çiğnetmemek istiyorsanız bizimle birlik olacaksınız! Ancak o zaman çocuklarınız Bulgar ismi almaktan, camileriniz yakılmaktan, dirsekleriniz mühürlenmekten kurtulabilir...'

Cemaatin üzerinde şok etkisi yapmış bu konuşma, camideki herkes birbirine bakmaya, yutkunmaya başlamış. Minberdeki imam köylülerin gözlerinin içine bakarak sürdürmüş konuşmasını:

'Biliyorum bu işin ucunda gidip de dönmemek, dönüp de bulmamak var, diye düşünüyorsunuz. Hiç Müslüman ölümden korkar mı? Şehitlik gibi bir mertebe, öbür dünyada binbir türlü nimet sizleri beklerken bu endişe de niye? Ne kadar yiğit ve mert Türk erkekleri olduğunuzu biliyorum. Düşmanı yurdumuzdan bir an önce çıkarmak için birlik olalım arkadaşlar! Birlikten kuvvet doğar. Şu andan tezi yok bize katılmak isteyen bütün yürekli arkadaşların listesini yapıp, en yakın zamanda direnişe geçeceğiz...'

Böylesine milli ve dini duygularla yüklü bir konuşmanın ardından galeyana gelen buban ve arkadaşları birlik ve beraberlik ruhu içinde isimlerini yazdırmak için yarış etmişler. Bubacığının aklına ne eşi gelmiş, ne doğmamış evlâdı. Bu dava uğrunda onlarla beraber omuz omuza savaşıacaklarına dair söz vermiş."

"Peki sonra ne oldu ana? Savaşa mı gitti bubam?"

"Keşke gitseydi kızım, keşke gidebilseydi de bu topraklar uğruna namus için, şeref için, din için şehit düşseydi. Ben o gün olayın ehemmiyetinin farkına varamamıştım, ama buban eve gelip camide olanları anlatınca yaşlı deden çok endişelenmişti. Aradan üç gün geçmeden de kapımıza dayandılar. Cuma günü isimlerini yazdıranlar derhal camide toplanacaktı."

Alalecele evden fırladı buban...

Gidiş o gidiş...

Dönecek, bana Allahaismarladık diyecek diye boşuna bekledim durdum.

Deden de gitmişti ardından ama, eve döndüğünde hiç iyi görünmüyordu. Çok üzüldüğü her halinden belliydi. Gelip evden abasını almasına bile müsaade etmemişlerdi. Tek bildiğimiz şey Gümölcine'ye toplanacaklarıydı. Aradan günler geçip de hiç bir haber alamayınca bir sabah deden o yaşlı haline aldirmeden hem de yaya olarak yola koyuldu. 'Böyle yaşamaktansa yollarda ölürüm daha iyi' diyordu. Onca yolu nasıl yürüyüp akşama kadar

dönebildiğine şaşırıyorum. Fakat getirdiği haberler felaketti. Şeytana salâvat getirtecek, insana küçük dilini yutturacak kadar haince tuzaklar kurmuşlardı Bulgarlar. Öyle gaddarca plânlar tezgahlamışlar, masum insanları öylesine gafil avlamışlardı ki, akıllara durgunluk verecek derecede. Bubanın ve arkadaşlarının Osmanlı subayı zannedip, o etkin hitabetlerine hayran kaldıkları kişiler meğer Bulgar casuslarının ta kendileri değil miymiş?! Rejimlerine karşıt kişileri tespit edebilmek için böylesine iğrenç oyunlara başvuruyorlarmış meğer. Her köyde aynı hileye başvurarak kandırıyorlarmış gencecik, saf delikanlıları. Gümölcine’de hapishaneye doldurdukları o mazlum insanlara nice işkenceleri reva gördüklerini bir Allah bilir bir de kendileri. O gün buradan apar topar götürdükleri gün daha içimize bir kurt düşmüştü zaten. Gümölcine’ye gidince acı gerçekle yüz yüze gelmişler. O mübarek Cuma günü insan avına çıkan iki kallesi, Bulgar makamlarında görünce durumu sezmişler ama ne çare? Sonrasını ne sen sor, ne ben anlatayım... Yüreğim dayanmıyor, içimdeki her zerre sanki bin parçaya bölünüyor o günleri hatırladıkça...”

“Ne olur anacığım biraz daha anlat...”

“Gızıım...”

“Aaaa...”

“Deden onu her görmeye gidişinde biraz daha çökmüş, bitmiş, mahvolmuş bir halde dönerdi eve. Dedenin gözlerinin içine bakardım bir haber alabilmek için.’ Karnı tok mu? Sırtı pek mi?’ diye sorduğum her cümle karşısında zavallı adamcağız sadece ağlardı. Bir erkeğin o kadar çok ağladığını hiç görmemiştim hayatımda. Beni de yanında görmek istemezdi, odasına kapanır saatlerce içini çekerti, sonra da inlemeye başlar: ‘Allah’ım dayanamıyorum. Canımı al da kurtar beni bu azaptan, onu o halde görmek çok acı! Affet beni, ne olur affet!’ diye dua ederdi.”

Bir defasında yine bütün gücünü toplayıp ziyaretine gitmişti Gümölcine’ye, döndüğünde: ‘Geceleri çok üşüyormuş, ona yorgan götüreceğim.’ dedi. Hemen en güzel çeyizlik yorganımı hazırladım. Ertesi gün deden o yaşlı haline aldırmadan yorganı sırtına yüklendi, ben de rahat taşısın diye organla sıkıca bağladım, yine yollara düştü.

“Binek hayvanınız yok muydu ana?”

“Vardı elbette gızım, ne çalışkan bir kara katırımız vardı, ama Bulgarlar daha ilk günlerinde ona da el koymuşlardı.”

"Komşulardan isteseydiniz!"

"Deden onurlu adamdı, hiç kimseye gözyaşı belli etmek istemez, kan kussa, kızılık şerbeti içtim derdi. İyiliğin altında ezilmezdi. O vaziyette onca yolu giderek babana yorganı ulaştırmış. Ama kaç para eder?"

"Kabul etmemişler mi yoksa?"

" O bir vatan haini, sıcak bir yorganı hak etmiyor, her gece suda yatacak, yumuşak yataklarda değil! diye haykırmış, mahpushanedeki Bulgar, zebellâ gibi bir adammış. Deden birkaç kelime etmeye kalkınca da, sinirlenerek hakaretler yağdırmaya başlamış, zavallı ihtiyarı tekme tokat dışarıya atmış. O gün bubanın kederli yüzünü göremeden geri geldi deden. Sırtında yorganla birlikte. Ne zaman sofrayı kursam bir iki lokma alır, gözyaşları sel gibi akar, ekmeğine karışırdı. Hapishanede neler görüyordu o fersiz gözleri kim bilir!"

"Keşke sen de birkerecik olsun gidebilseydin ana."

"Dedene çok yalvardım beni de götürmesi için, ama... Emin'in karısı olduğunu anlayınca, elini kolunu sallayarak evine dönmene izin verirler mi sanıyorsun? Sana da yapmadıklarını bırakmazlar o namus düşmanları. Onların Allah'ı yok gızım, taşlar kadar katılaşmış kalpleri, acımazlar, bakmazlar göz yaşına!" derdi. Bir sabah bana: 'Gunnik⁵ yap gelinim! Bolca olsun önce hapishane görevlisi aç Bulgarlar'ı doyurayım, belki Emin'imi görmeme izin verirler de, ona da birkaç parça yedirebilirim' dedi. Yokluk zamanı elde yok avuçta yok. Yine de bulup buluşturdum, binbir ümitle yemeği hazırladım, bir sepete koydum. Deden yine düştü yollara. O çıkınca içimi tarifsiz bir sıkıntı kapladı. İyice kuvvetten düşmüştü, onca yolu nasıl gidip gelecekti o haliyle? Evlât acısıyla kavruluyor, ne yaptığını bilmiyordu zavallı. Mevsim ilkbahardı, günler yıl gibiydi. Gelecek de, bubandan haber getirecek diye beyhude bekledim durdum. Akşam oldu dönmedi, sabah oldu yine dönmedi, amcanlara koştum, neden akşamdan beri haber etmedin diye sitem etti amcan. Aceleyle hazırlanıp çıktı. Akşama doğru dedenin cansız bedenini sırtına almış bir vaziyette çıka geldi."

"Ne diyorsun ana?"

"Dertler bir olsa gızım, bin... Evlâtları Gümülcine'de Bulgar mahpusunda kapalı olan bubalar anlatmış amcana. Deden elinde gunnik sepeti, bubanı görmek istediğini söyleyince Bulgar yetkililerine, önce alay etmişler, sonra da sepeti elinden alıp biz veririz diyerek içeriye girmişler. Biraz sonra da hiç birşey olmamış gibi dışarıya çıkarak 'Emin öldü.' deyivermişler. Deden

beyninden vurulmuşa dönmüş o anda, onlara: 'Madem ki öyle cenazesini alayım.' demiş büyük bir soğukkanlılıkla. 'Onu biz çoktan gömdük.' deyince de deden dayanamamış, içeriye girmek istemiş: 'Sizi gidi insafsızlar, merhametsizler, Allah'sızlar!' diyecek olmuş, yaka paça sürükleyerek dışarıya atmışlar. Ertesi sabah yakınlarından haber alabilmek için oraya giden köylülerimiz dedenin cesedini hapishanenin önünde görmüşler, ama bir asinin babasının cenazesine kim dokunmaya cesaret edebilir ki? Amcana sadece gördüklerini anlatabilmişler.

"Peki bubamın diğer arkadaşlarına ne olmuş ana? Şu anda hayatta olan var mı?"

"Hepsinin birkaç gün aralıklarla kara haberi ulaştı köye ve hiç birinin cenazesini bile göstermediler. Altı aile evlât acısıyla kor gibi dağıldı. Kiminin anası dayanamadı bu yangına, kiminin bubası. Gün geçmiyordu ki ölüm haberi almalıym. Sen olmasaydın yavrum, ben de dayanamazdım."

Bubanın o akıl almaz feci akibeti, o masumluğu, tertemiz yüreği, hilekâr dünyadan nasibini almamış kişiliği, can evimden vurdu beni. Ara sıra hırçınlaşsaydı, sertleşseydi, bir kerecik olsun beni kırsaydı, belki bu denli kavurmazdı acısı içimi. Ama o insan değil bir melekti, karıncayı incitmeyecek bir kalbe sahipti, böyle olunca da o iyilik abidesine reva görülen akıl almaz zulüm hazmedilecek gibi değildi. Bütün köy ağladı onun can verişine.

Tek tesellim vardı, o da şehit oluşu. Şehitler ölmezdi çünkü. "Onlara ölümler demeyiniz. Onlar diridirler."⁶ diye bahseder kutsal kitabımız. İşte ben de bir şehit eşi olmuştum, hem de masum ve mazlum bir şehit eşi. Kat kat helâl ettim ona hakkımı. Tekrar ona cennette kavuşabilmek ve yine eşi olabilmek hayalleriyle süslüyorum bundan sonraki ömrümü. Eğer bu inancım olmasaydı güç bulamazdım kendimde, hayatın binbir hengâmesini taşıyamazdım, ahiret inancım ve sen, beni dimdik ayakta tuttunuz bu güne kadar...

"Peki bubamı bu kadar çok seviyordun da neden tekrar evlendin ana? Hem de rahmetli bubamın karakterine taban tabana zıt bir adamla?"

"Ah benim ciğerparem, yetimim, gınalı guzum, koca hanede el kadar bebekle bir tek başıma kalmıştım. Ocağım, barınağım dediğim şu yuvam korkulu rüyam olurdu geceleri. Bulgarlar evimizi basacak, ikimize de zarar verecek diye uykularım kaçardı. Her gece başkalarının evine yatıya gitmek, hem de bir damlacık çocukla ne kadar zor biliyor musun? Bulgar zamanında dul kalmak ne ağır bir yükmiş yaşayan bilir ancak. Anam, bubam hayatta

değildi ki gidip yanlarına sığınayım, bana da bir parça kuru ekmek verin diyebileyim! Hayatta yapayalnız kalmıştık ne yer ne içerdik? Nasıl geçinirdik? Hadi yarı aç, yarı tok idare ettiğimizi düşünelim, Bulgar idarecileri bizi rahat bırakırlar mıydı sanıyorsun? Cellâtlar gibi her an soluklarını ensemizde hissettiğimiz bu canavarlar başımıza buyruk yaşamamıza izin verirler miydi? Üstelik ben onlara göre, günlerce aç bırakılarak, her gün öldürülesiye dövülen, geceleri suda yatırılan bir vatan haininin karısıydım. Sıradan bir kadın muamelesi mi görecektim?

Can korkusu hiçbir şeye benzemiyor gınalı guzum, hiçbir şeye... Çaresizlik insana neler neler yaptırıyor? Ciğerim buban için yanarken, bir an önce evlenip de bu işkenceden kurtulmak için can attım ve önüme ilk çıkan talibime vardım."

"Bütün bu olanlar inanılır gibi değil! Bu Bulgarlar da bizim gibi etten kemikten yaratılmış insanlar değil mi ana? İnsan nasıl bu kadar acımasız olabilir? Nasıl bu denli alçalabilir? Aklım almıyor. Bu ne biçim zihniyettir? Hiç ölmeyeceklerini mi zannediyor bu hainler ana? Bir gün Allah'ın huzuruna çıkacaklarını, bu yaptıklarının hesabını vereceklerini düşünmezler mi?"

"Düşünseler bunları yapabilirler miydi gızım? Dünya kurulduğundan beri iyilerle kötüler mücadelesi sürüp gitmede. Bize düşen de iyiler tarafında yer almak."

" Peki ya üvey bubam? Acaba o da iyiler kervanına katılanlardan mı ana? Öyle olsaydı her halde beni kendi çocuklarından bu denli apaçık ayırmazdı."

"Sus gızanım, maazallah gelip duyar 'Yerin kulağı var.' derler."

"Ana sen de ondan ne kadar çok korkuyorsun? Bu ev ikimizin değil mi? Çalıştığımız tarlalar hep bubamın yadigârı değil mi? Neden onun adı anılınca titremeye başlıyoruz? O niçin bizim malımız da, bizim başımıza buyruk oluyor? Astığı astık, kestiği kestik. Yanında nefes bile alamıyoruz. Bir de Rasim belâsı getirmiş başımıza."

" Zeynep'im yapma! Hem o öksüz, garip. O da senin gibi masum. Sen bubasızın, o anasız!"

"Ama o biraz fazlaca kısmetli bir öksüz, sen süt dökmüş kedi gibi bir analıksın ona, yumuşak, mülâyim. Ağzın var dilin yok. Üstelik bubası ona kol kanat geriyor, farkında değil misin? Kasabadan portakal getirdiğinde bile en gösterişlisini ona, en çelimsizini de bana veriyor. Sen ise bütün bu olanlara hiç sesini çıkarmıyorsun. Bu haksızlıklara artık dayanamıyorum ana..."

Hatça Ana derin bir iç geçirdi. Belki kızına durumu izah edebilmek için dil dökenecekti, fakat Zeynep hışımla yerinden kalkarak hızla kapıyı çekip odadan çıktı. Hatça Ana onun bu hareketine pek bir mana veremedi. Babasının acı hikâyesini anlatmakla hata mı etmişti? Erken mi davranmıştı acaba? Zeynep iyi huylu, yumuşak başlı bir kızdı, hiç anasına böyle ters davrandığı olmazdı. Hayatta anasına değer verdiği kadar da kimseye vermezdi. Eşinin feci akibeti yavrusuna fena koymuştu. Yüreği dağlanan çocuk can acısıyla anasına saldırmış, hıncını ondan çıkartmıştı. Müsamaha göstermeli, acemiliğine vermeliydi.

Zeynep ise kardeşiyle beraber paylaştığı odasında yüklüğe kapanmış ağlıyordu. Anasına haksızlık ettiğinin farkındaydı. Onun ne denli cefakâr ve fedakâr bir ana olduğunu biliyordu. Üvey oğlunu kendi evlâtlarından ayırmayacak kadar şefkatli, sert mizaçlı, kaba huylu kocasını idare edecek kadar uyumlu, yavruları için saçını süpürge edecek kadar kırk kat bir anaydı o. İlkbaharın gelişyle birlikte her gün tarlalarda yapmadığı iş kalmaz, sonbaharın son günlerine doğru ancak evde görünmeye başlar, bir nefeslik zamanını bile boşa harcamaz, tezgâhının başına geçerek aile üyelerini tepeden tırnağa donatır, dokur da dokurdu.

İkinci evliliğinden de üç erkek evlâda sahip olmuş, dişini tırnağına takarak gece gündüz çalışmıştı. Her işin beden kuvvetine dayandığı, tembellerin aç kaldığı bir devirde elinden geldiğini ardına koymayarak alnının terini ekmeğine katık eden bir kadındı o.

Kadere olan sağlam inancı, başına gelen onca acılara rağmen ona yaşam enerjisi vermiş, hayattan yılmamış, sağından, solundan, ardından ve önünden esen sert rüzgârlar bu çilekeş kadını olabildiğince sarssa da yere yıkmayı başaramamıştı.

Bir yaşam savaşı veriyordu çevresine karşı ve yapabileceğinin en iyisini yapmaya çalışıyordu. Zeynep'ini bu günlere getirebilmek için az çırpınmamıştı. Eşinin, evlâdına karşı hiç de adil davranmadığının onu diğer çocuklarından nasıl ayırdığının farkındaydı, hem de her zerresine kadar. Fakat müdahale etmeye kalkarak Zeynep'i korumaya teşebbüs etmesi eşinin üvey oğluna karşı daha çok kol kanat germesine sebep olabilirdi. Böylece evde doğabilecek ikilem havası ipleri iyice gerebilirdi. Böyle bir izlenim yaratılmasına neden olmamak için biricik Zeynep'inin horlanmasına göz yumuyor, Allah'tan kendisine sabır vermesini diliyordu. Rasim'i ise hiç bir

zaman bir üvey evlat gibi görmemiş, öksüz olması sebebiyle Zeynep'le ikisini eşit şartlarda değerlendirmiş, ayırt etmemiştir. İki cihan güneşinin bu konudaki hassasiyetini hep göz önünde bulunduruyor, cenneti belki de bu çocuk sayesinde kazanabileceğini umuyordu. Çünkü Güllerin Efendisi: "Yetimi barındıran kişi ile ben cennette böyle olacağız" diyerek şahadet parmağıyla orta parmağını birbirlerine yapışık vaziyette göstermiş yakınlık derecesini tarif etmek istemiştir. Ne yazık ki, eşi bu duygulardan yoksun bir kişilikteydi. Mektep medrese görmeden reşitlik çağına kadar dağlarda keçi peşinde koşmuş, ilim namına pek bir şey alamadan kendisini hayatın tam ortasında bulmuştu. Zaten 1. Balkan savaşına tevafuk eden çocukluk yılları ona böyle bir hak tanımaktan da çok uzaktı. Dolayısıyla bu konuda ondan anlayış beklemek yersizdi. Yaşken eğilmeyen fidanlar zorlamaya gelmez, kırılabilirlerdi.

Zeynep bütün bunları kavrayabilecek olgunlukta değildi. O henüz bulutlarda yürüyen masum bir çocuktü. Hızla büyüyüp serpilen, çoşkulu, hayat dolu ve hassas bir kız çocuğu...

Bir bayram günüydü. Kalplerin yumuşadığı, sevinçlerle dolduğu, duyguların ayyuka çıktığı bir gün.

Yoklukların hüküm sürdüğü bir dünyada insanlar mutlu olabilmek için adeta içinde buldukları şartları zorluyorlardı. Maddi imkânlar çok kısıtlı olduğu için, tüm Batı Trakya'da olduğu gibi, Sirkeli Köyü'nde de pek az çocuğa bayramlık elbise alınabiliyordu. Zeynep ve kardeşleri de geçen yıldan kalan bayram kıyafetleriyle idare etmek zorundaydılar.

Zeynep o yıl onikinci yaşını dolduruyordu. Kardeşleri Rasim, Ahmet, Mehmet ve Ali istemeyerek de olsa, eski bayramlaklarını giymişler ve bayram yerine gitmişlerdi. Zeynep'i ise günler öncesinden bir sıkıntıdır kaplamış, adeta üzerine karabasanlar çökmüştü.

Nasıl çökmesin ki? Geçen yıldan beri ani bir gelişme göstererek hızla büyümüştü. Elbisesi tam bir karış kısa kalmış, neredeyse diz kapaklarına yaklaşmıştı. Bu şekilde bayram yerine nasıl çıkabilirdi? Daha günler öncesinden bir yıl önceki bayramlığını denemiş ve şaşılacak derecede kısaldığını hayretle görmüştü. Günlerce bu soruna bir çözüm bulabilmek için

düşündü, durdu. Geceler boyu uykunun haram olduğu yatağında bir sağa bir sola dönerek derdine çare aradı, ama gözyaşlarından başka bir dost bulamadı. Anacığına yalvarmaları, ağlamaları da bir fayda vermedi. Nihayet bayram kapıya dayandı. İleriki yıllarda hayatının yürek burkan olayları arasında ilk sırayı alan bu bayram sahnesi hazmedilebilecek cinsten değildi.

Herkesin gülüp neşelendiği, sevinçlerle buluştuğu bu mübarek günde, bir köşeye büzülmüş inci taneleri döken bu yetimin varlığını insanoğullarından hiçbir merhamet sahibi hatırlayamadı.

Kan çanağına dönmüş gözleri, ıpslak olmuş göğsüyle, saatlerin hızla geçip, akşamın çok daha çabuk gelmesi için dualara durdu kuytularda. Sessiz çığlıkları yedi kat gökleri delip arş-ı âlâya yükselirken, melekler de onunla birlikte ağladı.

Bayram yerine gün boyunca çıkmaya cesaret edemedi. Arkadaşlarının kulaklarına kadar gelen neşeli cıvıltıları yüreğini kanattı, kanattı...

Yetimliğinin getirdiği mağduriyet ve mahrumiyetler hayatının her alanında kendini gösteriyordu. Arkadaşları için mübah olan bir çok eylem onun için haramdı.

Zeynep kendini bildi bileli anasının hep işi vardı. Yaz, kış, sürekli, hiç bitmeyen ardı arkası kesilmeyen, zincirleme devam eden bir iş. İlbaharın ilk günleriyle beraber kendini tarlalara atan anası, ancak Kasım aylarının sonlarına doğru eve dönerdi. Fakat yine kendini yoğun bir iş temposunun tam ortasında bulur, ya koyunlardan kırkılmış yapağuları çeşitli merhalelerden geçirmek için kolları sıvar, ya da pamukları ip haline getirebilmek için bin bir türlü zorlukla mücadele ederdi. Sıkıntının her çeşidine göğüs germek onun karakterinin bir parçasıydı. Çalışmak bir nevi ibadet sayıldığına göre, Hatça Ana'nın hayatında hesabını veremeyeceği nefes nadirdi. Yaşamının tamamı neredeyse çalışmaktan ibaretti. Ancak namaza durduğu anlarla, yemek için oturduğu vakitler, dinlenebildiği yegâne fırsatlardı.

Batı Trakya'daki bütün kadınların yaşamlarını sürdürebilmeleri için hem tarlada, hem de evde çalışmaya ihtiyaçları vardı. Fakat Hatça Ana için durum biraz farklıydı. Çünkü onun, biriyle doğurup diğeriyle büyütme zorunda kaldığı yetimi, hem de acizlik göstermek bir yana; bir evlât yakınlığı ile

üzerine titrediği Rasim'i ile sonradan doğan diğer çocukları vardı. Aslında o, ne elinin emeğini kiskanırdı ne de insan üstü bir çabayla harcadığı gücünü. Onu asıl yıpratın, hemcinslerine nazaran kat ve kat daha fazla çalışmasına rağmen, bir türlü şükür nedir bilmeyen, önüne çıkan onca nimete karşı nankörlükte direnen eşiydi. Etrafında pervane olan, bir dediğini iki etmeyen, gücünün üzerinde işleri göğüsleyen, belki memnun edebilirim düşüncesiyle kuşlar misali kanat çırpan bu cefakâr kadıncağızı, Kara Rüstem hayatında bir kez olsun takdir etmemişti, etmeyecekti de. Çünkü Kara Rüstem; kadir kıymet bilmez, iyilikten anlamaz, kabalı, sertliğı, katı kalpliliğı erkeklik ve yiğitlik sanan hissiz ve duyarsız nice erkekten sadece biriydi. Bulgar zindanlarında, can veren o masum şehidin eşine, evine, tarlalarına ve diğer mülklerine bir çırpıda sahip oluvermiş, tahakkümünü sürdürür olmuştu. Üstelik ortada itilip kakılan, her an bir köle gibi emirlere amade olan bir yetim vardı.

Bütün bu olanları Eyyüp sabrını kuşanarak sinesine çeken bu çilekeş insanı bütün köylü hayretle izliyordu. Ona reva görülen bunca zulme karşı yapması gereken bir tek şey vardı:

Sağır, dilsiz ve kör olmak. Ve Hatça Ana da işte bunu yapıyordu.

Ayaz mı ayaz bir kış sabahı...

Gece eksi onlara kadar düşen ısı, açıkta kalan her şeyin üzerini ince bir kar tabakası gibi örten kırağıdan belli.

Yıldızlar henüz bütün cazibeleriyle göz kırparken gök kubbede, bu büyüleyen güzellik hiç bir şey ifade etmiyordu Kara Rüstem için. Şafağın sökmesine daha çok vardı, sert adımlarla çıktı odasından, duyarsız kollar hızla açtı dört çocuğun uyuduğı odanın kapısını. İlk yaptığı iş Zeynep'in yorganını üzerinden çekmek oldu. Genç kız alışmıştı bu tarzda uyandırılış şekline, hatta kapının hızla açılması daha iyiydi ona göre, buz gibi soğuk odada bir anda örtüsüz kalarak gözlerini açmaktansa, gürültüyle uyanmayı tercih ederdi. Ne kadar soğuk bir gündü. Kara Rüstem, Ahmet ile Mehmet'in uyuduğı yatağa doğru yönelerek onların da üzerlerindeki örtüyü almaya davranmıştı ki, Zeynep atıldı.

"Onları ben uyandırırım buba." dedi. Küçük kardeşlerinin uykularına kıyamıyordu. Kara Rüstem donuk bakışlarıyla baktı Zeynep'e. Öyle olsun der

gibi, odadan çıktı, kapıyı ardına kadar açık bırakarak. Odanın içine dolan ayaz küçükleri uyandırmaya yetmişti. Ali, saçağa çıktığında:

"Aaa, abla kar yağmış!" diyerek içeriye koştu. Mehmet, bunu duyunca kardeşinin kolundan tuttu ve birlikte dışarıya çıktı.

"Hayır, onlar kar değil ki, kırağı." dedi.

Zeynep, aceleyle yatakları yorganları yastıkları topladı, köşedeki yüklüğe her sabahki itina ile yığdı. Yapması gereken daha pek çok iş vardı. İşte gün yine tüm yoğunluğuyla başlamıştı. Kim bilir üvey babası bugün yine Zeynep'in başına ne çetrefilli işler çıkaracaktı. Bir dakika boş durduğunu görse, hemen bir şeyler bulur iş yüklerdi kıza. Tarlada veya evde, erkek gücü gerektiren bir iş olursa muhakkak Zeynep'te ortak edilir, hele hele yaşlılarıyla buluşup oyun oynamasını engellemekten gizli bir keyif alırdı. Arkadaşları sokakta çelik, çomak oynarken Zeynep'çik küçük yaşlarından itibaren hep boyundan büyük işlere zorlanmış, çocukların neşeli çığlıkları onun kalbini acıtan, kanatan hiç kapanmayan bir yara olmuştu.

Akşam sabah kuyudan kova kova su çekerek, bir ahır dolusu inek ve buzağuları sulama görevi ona aitti. Küçük ve zayıf kolları hep aynı hareketi yapmaktan usanır, bitkin düşer, bir çok defalar hayvancağızların masum gözlerine yalvararak bakar:

"Ne olur bu kadar çok içmeyin, artık kollarımda derman kalmadı, ne olur bugün biraz daha az içseniz!" derdi. Bazen de canına geçer, "Ne suya kanmaz şeylersiniz siz! Hiç mi bana acımıyorsunuz?" diye serzenişte bulunurdu. Yine de onlara vurmaya asla kıyamaz, teker teker ahıra götürür, yerlerine bağlar, yemlerini önlerine taşırdı.

Akşam olunca, aynı çile yeni baştan başlar tüm ahır sakinleri aynı yöntemle sulanırdı. Akşamları bütün aile üyeleri yemek için bir araya toplandığında, Kara Rüstem Rasim'e o gün koyunları hangi tepelerde otlattığını, kimlerin çobanlarıyla karşılaştığını, gününü nasıl geçirdiğini tek tek sorar, doyurucu bilgiye ulaşınca da, memnuniyetini ifade eden sözlerle Rasim'in gönlünü okşardı. Hemen ardından da Zeynep'i yan gözlerle süzer "Hayvanları yatakladın mı?" diye buz gibi bir ses tonuyla sorardı. Kısık, incecik çekingen bir mırıltı çıkardı Zeynep'in ağzından: "Yatakladım."

Daha sonra Hatça Ana yere büyük bir kıl dokuma mendil yazar, sofrayı kurar, çocuklar büyük bir iştahla sininin etrafında dolaşmaya başlardı. Kara Rüstem gelip, o mütevazî sofrayı, kara suratıyla karartana kadar, çocuklar

sabırla sofraya etrafındaki dönüşümlerine devam ederlerdi. Yemek boyunca hiç kimsenin ağzından bir tek kelime dahi çıkmazdı. Herhangi bir durumda konuşmak aile reisi olan babaya karşı yapılmış büyük bir saygısızlık olarak algılanırdı.

Sabah olunca akşamdan babalarının korkusuna karınlarını yeterince doyuramayan yavrucaklar, ekmeğin teknesinin başına dizilirler, kuru ekmeğin büyük bir iştahla kemirirlerdi.

Onları gören Hatça Ana engel olmaya çalışır:

"Karnınızı yavan ekmele doyurmayın be gızanım, şimdi tarhana pişireceğim", diyerek hayıflanır, defalarca uyarır, fakat onun sözlerine pek kulak asan olmaz, ocağın başına toplanan çocuklar acı açıklarını bir güzel bastırırlardı.

Biliyorlardı ki; kutup rüzgârları kadar soğuk bir havanın hâkim olduğu bir sofrada karın doyurmak her baba yiğidin harcı değildir.

Sabahları hayvanları sağma işlemi, sütlerin pişirilip mayalanması, yoğurtların yayığa doldurulup çalkanması ise Hatça Ana'nın bitmez tükenmez işleri arasındaydı. Bazen "Allah bana iki el yerine dört el verseydi, Zeynep'im bu kadar ezdirmez onun işlerinin bir kısmını da ben omuzlardım." diye düşündüğü bile olurdu. Zavallı Zeynep, her gün hayvanların sulanma ve doyrulma işleminden sonra, bir de gübrelerini damdan arıtma eziyetine mahkumdu.

Henüz sağını solunu yeni ayırmaya başladığı çok küçük yaşlarındayken, bir sabah üvey babası hırsıyla kolundan tutmuş ve ahıra götürmüştü Zeynep'i. O anda ağır bir dışkı kokusu genizlerini yakmış, taa ciğerlerine kadar dolmuştu. Henüz şaşkınlığını üzerinden atamadan, Kara Rüstem'in kâbus gibi kalın sesi yankılanmıştı ahırın dört duvarında:

"Haydi bakalım! Bundan sonra her sabah bu gübreleri sen arıtacaksın! Boşuna beslemeyeceğim seni."

Yaş gübrelerin kokusu ne feciydi oysa. İstifra etmemek, onu sinirlendirmemek için zoraki yutkunmuştu küçük kız. Boyunun iki kat uzunluğundaki küreği almış kulaklarından girerek bütün benliğini alt üst eden o emri yerine getirmeye çalışmıştı. Çocuk ruhu bir kere daha amansız sarsıntılarla sarsılmış, gözyaşlarını zapt etmek için dudaklarını ısırılmıştı. Neden sonra Kara Rüstem'in sıska silüetinin kapıdan çekildiğini hissetmiş, doya doya ağlamıştı.

O gün bu gündür kâh tiksinererek, kâh öğürerek, kâh ağlayarak yıllar yılı bu işkenceyi çekmeye devam ediyordu. Üstelik hayvanları tımar etmek, tüyelerini taramak işlemi de Zeynep'in üzerindeydi. Hayvanlar bu bakımdan hiç hoşlanmazlar, huysuzlanırlar bazen tekme bile atarlardı.

Evde kaldığı, bir şekilde tarladan muaf tutulduğu günlerde de, oyun oynamasına neredeyse hiç fırsat verilmezdi. Henüz bir bebek olan Ahmet'i anası bir bohçayla sırtına bağlamaya başladığı günlerde, Zeynep henüz beş yaşlarında ya var, ya yoktu. Genelde büyüklerin eskimiş giysilerinden uyarlanarak çocuk bezi haline getirilen kumaş parçaları yetersiz geldiğinden, mevsim de yaz ise bebeklerin altları çoğunlukla bağlanmazdı. Hal böyle iken Ahmet bebeğın küçük ihtiyacını ne zaman karşılayacağı da hiç belli olmazdı. İdrar sularının sırtında başlayıp süzülerek eteklerinden damladığı aبلaya ise, hiç bir şekilde itiraz hakkı tanınmazdı.

Onun bu haline şahit olan komşu kadınlar, aralarında fısıldaşırlar, acıyan gözlerle Zeynep'e bakarlar:

"Zavallı masumun ne de çileli başı varmış!" diye iç geçirirlerdi.

Zeynep'in kulaklarına kadar gelen bu serzenişler elbette ki kaderini değiştirmede hiçbir işe yaramazdı. Şimdiler de ise biraz daha büyümüş olsa da, roller hep aynıydı.

Üvey babası, ne zaman o aksi sesini yükselterek onu ismiyle çağırsa, muhakkak gücünün üzerinde bir iş yüklerdi yetim kıza.

Yine böyle bir gündü, Zeynep hayvanların bütün işlerini henüz bitirmişti.

Kara Rüstem, Zeynep'in de ortak edileceğı yorucu işlerde Hatça Ana'nın onayını almaya hiç bir zaman gerek duymaz, hem suçlu hem güçlü edasıyla etrafa emirler yağdırır, Hatça Ana'nın varlığını hiçe sayardı.

İşte bu sabah yine yüzünden düşen bin parçaydı, Zeynep'i bir köşeye büzülmüş dinlenir halde görünce iyice hafakanları kalktı:

"Öküzleri arabaya koş, tarlaya mısırları toplamaya gideceğiz" dedi.

Verilen emre kayıtsız şartsız itaat etmek, bu evde yaşamanın en önde gelen kuralıydı.

Küçük kız bir ok gibi yerinden fırladı. Araba bir çırpıda hazırlandı, tarla yollarına düşüldü.

Zeynep'in yorgun vücudu bir beşik gibi sallanan arabada uykuya yenik düşmüş, tatlı tatlı dalmıştı.

"Oohaa!" sesiyle silkelendi, gözlerini açtığında tarlanın tam ortasındaydılar. Burası babacığından kalan iki dönümlük bir toprak parçasıydı, tabii ki artık tamamen Kara Rüstem'in hâkimiyetindeydi. Yazın başlangıcında yemyeşil olan mısır tarlası şimdi rengini sarının açık tonlarına bırakmış, mis gibi süt kokulu başaklar ise, altın sarısı mısırlara dönüşmüştü.

Zeynep, bir sıçrayışta arabadan aşağı atlayıverdi. Etrafında, saplarından ayrılması gereken ne kadar çok mısır vardı? Akşama kadar hepsini toplayıp arabaya doldurmak mümkün olabilir miydi? Bilemiyordu. Ancak hemen işe başlaması gerektiği kesindi.

Üvey babası, başakları saplarından ayırıp arabaya atmaya başlamıştı bile, onu izlemeli, bağırmasına fırsat vermeden aynı şekilde çalışmalıydı.

"Bismillâh" diyerek kollarını sıvadı, çok hızlı hareket etmeliydi. Bir makina çevikliği ile işe koyuldu. Sağ eli hiç durmaksızın başak koparmaktan ağırsa da, o buna aldırıyor olanca gücüyle çalışmaya devam ediyor, belki de gizli gizli üvey babasının gözüne girmeyi bile ümit ediyordu.

Dikdörtgen şeklindeki öküz arabası mısırları doldurmaya elverişli bir hale getirilerek, açık olan ön ve arka kısmı da kapatılarak mahsullerin herhangi bir şekilde dökülmeleri önlenmişti.

Saatler geçtikçe tarladaki mısırlar azalıyor, arabadaki yumru yükseliyor, Zeynep'in bilekleri ise gittikçe sancılanıyordu.

Vakit akşama yakındı, gölgeler uzadıkça uzuyor, gün dinleniyor, güneş iyice ufka doğru kayıyordu.

Zeynep, çok yorulmuş, ancak yorgunluğuna değmiş, tarladaki bütün mısırlar toplanıp arabaya yığılmıştı. Kara Rüstem, öküzlerin yularlarını tutarak çekmeye başladığında Zeynep de derin bir nefes aldı. Nihayet eve gidebileceklerdi. Öküzler ağır adımlarla ilerliyor, haddinden fazla yüklenen arabayı güçlükle çekiyorlardı. Tarladan çıkmış, ancak iki öküzün yan yana geçebileceği genişlikteki toprak yola girilmişti. Köy fazla uzakta sayılmazdı. Yaya yürüyor da olsa halinden memnundu yetim kız. O arabanın önünde, Kara Rüstem ardında yavaş yavaş yol alıyorlardı.

Fakat birden öküzler durdu, yol üzerindeki kocaman çukuru o zaman fark ettiler. Sağ arka tekerleğin neredeyse yarısı tümseğin içindeydi. Koca araba devrilecek gibi duruyor, mısırlar yuvarlanmaya hazırlanıyordu.

Güneş battığı, hava kararmaya yüz tuttuğu bir saatte bu olacak iş değildi. Kara Rüstem'in gözleri yuvalarından oynadı, küfürler savurmaya, Zeynep'e emirler yağdırmaya başladı.

"Şimdi gösteririm ben onlara dünyanın kaç bucak olduğunu!" diyordu. "Sopayı yesinler de, iyice akılları başlarına gelsin! Bakalım arabayı çıkartmamak nasıl olurmuş! Çek sen de hayvanların yularlarını be! Daha çok çek!" diyerek hayvancağızları kamçulamaya başladı.

Zavallı hayvanlar davranıyor, bütün güçlerini kullanarak tekerleği kurtarmaya çalışıyor, fakat bir türlü beceremiyorlardı.

Kara Rüstem, avazının çıktığı kadar bağılıyor, en ağıza alınmaz pis küfürleri ardı arkasınca savuruyor, habire kamçılıyor, kamçılıyordu.

Zeynep, öküzlere dikkat etti. Başları, boyunları, sırtları ter su içinde kalmıştı.

"Deeh!" sesleri karşiki tepelere kadar yankılanıyor, fakat değişen hiç bir şey olmuyordu."

"Daha çok çek yularları! Daha çok asıl, beceriksiz!" diye bağırırları da hiç fayda etmiyordu Kara Rüstem'in. Mahkeme duvarını andıran ekşi kara suratı daha beter kararmış, akli başından gitmişti. Öfkesinden kuduruyordu.

"Ben size yapacağımı bilirim!" diye kükredi. Her zaman kuşağında gezdirdiği çakısını çıkardı. Sivri ucunu hiç acımadan hayvancağızların kalçalarına rastgele batırmaya başladı.

Zeynep, şaşkınlıktan ve korkudan zaten feleğini şaşırmıştı.

Bir de bu manzarayı görünce yüreği dağlandı. Her gün besleyip baktığı hayvancağızlar ne hale gelmişti! Kır renkli öküzlerinin kuyrukları ve etrafları kan revan içinde kalmış, yaralarından sızan kanlar, bacaklarından aşağıya süzölmüş, yerlere damlıyordu. Bu görüntülerin zerre kadar kendisini etkilemediği vicdansız adam, hâlâ acımasızca aletin sivri yerini batırıyor, Zeynep'in yanına geldiğini görünce daha beter deliriyordu.

"Çabuk öne geç, çek bu yere batasicaları, haydi çabuk ol! Ben de bu arabayı buradan çıkartmazsam bana da Kara Rüstem demesinler!!!"

Zeynep, verilen emri aynen uygulayarak yularlara yapıştı, olanca kuvvetiyle çekiyordu. İyice canları yanan hayvanlar, son bir hamle daha yaptılar. O sırada "Çatırt" diye bir ses duyuldu. Olanlar olmuştu, arabanın okları kırılmış, öküzler yüklerinden bir anda kurtulmuşlardı, dörtnala koşmaya başladılar.

Zeynep neye uğradığını anlayamadı, öküzlerin önünde o da bütün gücüyle koşuyor, koşuyordu. Bir an duraklaması hayatına mâl olabilirdi. Hayvanlar o feci işkencenin etkisiyle acıdan çıldırmış olmalıydılar. En ufak bir yavaşlama göstermiyorlardı. İki cüsseli hayvanın önünde zayıf bir kız çocuğu bütün ümidini ince bacaklarına bağlamış, gücünün üzerinde bir yarışa zorlanıyordu. Can havliyle sağına soluna bakıyor, korku dolu gözleri yol boyunca uzayan iki yönlü çalılardan medet umuyordu. Göğüs kafesini parçalarcasına hızla çarpan kalbi adeta çıkmak istiyor, boğazına hücum ediyordu.

Küçük birer kale duvarı gibi yükselen pangallıklar ufacak bir geçit verse ne olurdu sanki? Yoksa kaderinde elleriyle beslediği öküzlerinin altında kalmak, ezilerek can vermek mi vardı? Hayır, hayır, bunu hak etmiyordu! Kimseye zararı olmayan garip bir yetimdi o, hem de öylesine masumdu ki, meleklerden farksızdı. Ölümü bu şekilde olmamalıydı. Her şeyi gören, bilen ve herkesi her an duyan yüce bir güç olmalıydı sığınabileceği. O'na sesini duyurmalı, bütün kalbi ile yalvarmalıydı. O'ydu acizleri koruyan cümle âlemde. Anasının taa küçük yaşlarda öğrettiği bir dua gayri ihtiyari dökülüyordu dudaklarından:

"Rabbi yessir velâ tu assir, rabbi temmim bil hayır"(Rabbim kolaylaştır, zorlaştırma. Rabbim tamamla, hayırla.)

Küçük bir gedik çarptı çalılıarın arasında gözüne.

İşte! Kulun, 'Bittim!' dediği yerde, Allah yetmişti. Bir sıçrayışta kendini kenara atıverdi. O azgın hayvanların önünden nasıl kurtulmuştu? Her şey bir an meselesiydi! Yaşadığı olay akıl sır erecek gibi değildi! Hâlâ nefes alabildiğine inanamıyordu. Hıçkırıklara boğuldu. Demek ki, onun dünyaya gelmesini dileyen Yüce Güç, yaşamasını istemişti. O içten yakarışını duymuştu. Teşekkür etmeliydi ona, hem de sayıların sonsuz âdedince.

Ölümün eşiğinden dönmüştü. Hayat her şeye rağmen ne kadar güzeldi! Kalbinin atışlarını hâlâ tüm netliğiyle duyabiliyordu. Gözyaşlarını sildi, elbisesi çalılıarın dikenlerinden yer yer yırtılmış, açıkta kalan yerlerinden kanlar sızıyordu. Elleri ayakları çizikler içindeydi. Sağına, soluna bakındı. Her yanı toza toprağa bulanmıştı. Hava iyice karanlığa bürünmüş, sadece güneşin battığı yerde kızılık karışımı bir yarı aydınlık kalmıştı. Uzaklardan gelen köpek ulumaları, cırcır böceklerinin seslerine karışıyordu. Toparlanmalı, evinin yolunu tutmalıydı. Titreyen vücuduyla yavaş yavaş ayağa kalktı, savaştan

çıkılmış gibi bir hali vardı. Yürüdü, yürüdü. Gözünün görebildiği hiç bir yerde ışık yoktu, o çalılıkların dibinde ne kadar oturduğunu bir Allah bilirdi! Tarla yolu bitip de, köyün ilk evleri görüldüğünde yine kalp atışları hızlanmaya başladı biçarenin. Akşam ezanı okununca köyün bütün sakinleri evlerine girmiş olurlardı. Bu saatte sokaklarda, yırtık pırtık elbiseleri kan revan içine bulanmış bir kız çocuğuna rastlamak, hiç kimsenin üzerinde iyi bir intiba uyandırmazdı. Allah'tan sokaklarda in cin top oynuyordu, bir tanrı kulu bile Zeynep'le karşılaşmadı.

Biraz sonra evine girecek, anasına olanları bütün çıplaklığıyla anlatacak, belki de boynuna sarılıp ağlayacaktı.

Ama ne mümkün?

Kara Rüstem ondan önce gelmiş, köşesine kurulmuş, altın sarısı mısırlarının tarlada kalışına bin bir ah çekerek hayıflanıyor, öküzlerin tembelliğini anlata anlata bitiremiyordu. Zeynep'i o vaziyette, bir anda eşikliğe kadar gelmiş, karşısında dikiliyor görünce kan beynine sıçradı:

"Sen! Bu saate kadar nerelerdedin? Seni ..... kızanı seni!"

Ahmet'le, Mehmet bir köşeye büzülmüş korku dolu gözlerle, küfürler savuran babalarına, bir de üzerinden perişanlık akan zavallı ablalarına bakıyorlardı.

Hatça Ana; hem suçlu hem güçlü edasıyla etrafına terör havası estiren bu zalim adam karşısında tek kelime bile etmedi. Olayların nasıl geliştiğini bilemiyor, ancak, hangi tarafın masum olduğunu tahmin edebiliyordu.

Aradan birkaç gün geçti. Sabahın erken saatlerinde Kara Rüstem âdeti olduğu üzere çocukların odasına girmiş, üzerlerindeki yorganları savurmaya hazırlanıyordu ki, Zeynep'in üzerindeki örtünün zaten tamamen açılmış olduğunu fark etti. Kızın incecik beyaz koluna dokununca da, eli kora yapışmış gibi oldu. Her gün sabahtan akşama kadar sağa sola koşturan, bunca işin üstesinden maharetle gelen bu küçük hizmetkâra da ne olmuştu böyle? Kara kaşları iyice çatıldı, suratındaki çizgiler daha bir derinleşti, o günkü işler dağ gibi büyüdü gözünde. Öfkeyle odadan çıkarken o kaba sesiyle seslendi :

"Hatçaa... Sirkele gızını... yangınlanmış!"

Ahmet, Mehmet, Ali hepsi başucuna çöktüler ablalarının. Hatça Ana sirkeli suya batırdığı bezlerin birini alıp diğerini koyuyordu Zeynep'in alınına. Islak bezler yüksek ateşten birkaç dakika içinde kuruyor, yenisiyle değiştiriliyordu. Zavallı kız sıtmanın etkisiyle tiril tiril titriyor, dişleri birbirine vuruyor, kâh donuyor, kâh yanıyordu.

Günlerce ateşler içinde ne dediğini bilmeden yattı, neler neler sayıkladı. O gün mısır tarlasında, öküzlere uygulanan vahşeti... Arabanın oklarının kırılmasıyla beraber yaşadığı can pazarını... Kendini çalıların arasındaki küçük boşluğa nasıl attığını... Hepsini ama hepsini sayıp döktü bir bir. Hatça Ana bütün bunları dinlerken, hem ağlıyor hem de dudakları durmadan kıpırdıyordu.

"Gınalı guzum meğer neler geçirmiş, zaten çocukluğunu hiç yaşayamadı ki, öz yuvasında bir esir muamelesi gördü masum, ben ise yarım bir anayım, ne verebilirdim ki evlâdına? Allah'ım! Şifa ver ciğerpareme! Ne olur açsın artık gözlerini! Bir de onun acısıyla kavurma beni!" diyerek, dualar ediyordu.

Yetim kız, üçüncü günün sonuna doğru gözlerini araladı. Anasını başucunda gözyaşı dökerken görünce, hem şaşırды, hem sevindi. Demek ki anası onun için tasalanıyordu. Zannettiği kadar değersiz bir varlık değildi bu evde. İşte anası işini gücünü bırakmış kendisiyle ilgileniyordu.

Kadıncağız, yavrusunun iyileşmeye başladığını görünce, sevinçten deliye döndü, şimdi de mutluluktan ağlıyordu.

"Sana nasıl şükredeyim Ya Rabbi? Yavrumu tekrar bana bağışladın! Çok büyüksün Allah'ım çok... Kullarını görüp gözeten, her şeyi bilen, garipleri sevindiren hep Sen'sin, yalnız Sen!" diye inliyordu.

Biraz sonra kendini hemen toparladı:

"Kim bilir ne kadar açsın gızanım, günlerdir ağzına bir yudum bir şey girmede, sütlü çorba pişireyim mi sana?"

Zeynep, hâlâ şaşkınlığını üzerinden atamamıştı. Anasının kendisiyle bu kadar yakından alâkadar olmasına için için seviniyor, hiç alışık olmadığı bu durum karşısında nasıl davranacağını bilemiyordu. Cevap vermedi, belki de bu anların tadını doyasıya çıkarmak istiyordu.

"Canın çekmiyor mu çorba? Başka şey yapayım o zaman, çörek pişireyim mi sana?"

Zeynep'in dudaklarında acı bir tebessüm. Anası kalkıp sırf onun için hamur yoğuracak, ateş yakacak, lokmalar dökcek... Acaba rüya mı görüyordu? Anası onun için bu kadar çok zahmete girip zaman harcar mıydı?

Kadıncağzı, Zeynep'inin acı tebessümünü evete yordu. Hızla yerinden doğruldu, aşevine koştu. Anasından boşalan yeri kardeşleri dolduruverdi hemen. Ablalarını soru yağmuruna tutuyorlar, neden günlerdir uyuduğunu çok merak ediyorlardı. Zeynep, bir yandan onlara cevap vermeye çalışıyor, diğer yandan dünyaların kendisine verildiğini düşünüyor, adeta mutluluktan uçuyordu. Bademciklerinin iltihaplanarak kilitlediği boğazını zorla açacak, anasının hamuruna sevgi katarak yoğurduğu o leziz çörekleri ısrarla yutmaya çalışacak, gerekirse parmaklarıyla boğazından aşağıya itecekti.

Çocukluğunun bu en müstesna gününde hiç bir şeyin mutluluğunu bozmasına izin vermeyecekti, vermemeliydi de.

İyi ki hasta olmuştu. Şükürler sırası ona gelmişti şimdi. Her tarafı dayak yemişçesine ağrıyor, kolları bacakları yerinden kopacakmış gibi oluyordu. Fakat bunların ne önemi vardı? Anası onu seviyordu ya, dünya yansa gam yemezdi artık...

Bu sevincin ardından gelen günlerde, hızla iyileşme belirtileri gösterdi, birkaç gün içinde de sağlığına tamamen kavuştu. O yılın sonbaharında ilkokul beşinci sınıfa başlayacaktı. Fakat o yaz birden bire ince selviler gibi uzayan boyu, onu olduğundan daha büyük gösteriyor, Kara Rüstem'in eline koskocaman bir koz veriyordu.

Okulla, okumakla ilgili kavramlardan nefret eden, hele hele kız çocuklarının okula gönderilmesini erkekliğe sürülmüş bir kara leke gibi gören bu cahil adam, okul lâfını duyunca küplere biniyor, Zeynep'i göndermemek için kırk dereden su getiriyordu. Zaten sabahları hayvanların hizmetini gördükten sonra ilerlemiş bir saatte ancak gitmesine izin verir, zavallı çocuk geç kalması nedeniyle bir de öğretmeninden fırça yerd. Sonbahar pamuk mevsimi olduğu için tarla işleri de hâlâ devam ettiğinden, kara kış bastırana kadar nadir günlerde okuluyla buluşurdu Zeynep. İlkbaharın ilk günleriyle birlikte de, ne sıralarında oturmaya, ne öğretmenini dinlemeye, ne de bahçesinde oynamaya doyamadığı, o sevgili okulu sadece bir hayal olurdu.

Akabinde, kuş cıvıltıları kadar güzel çocuk seslerinin kulaklarını doldurduğu mahzun günler gelirdi.

Ne olurdu evleri okula bu kadar yakın olmasaydı? Belki o zaman çocukların ses tonlarından kaçınıcı teneffüs çanının çaldığını anlayamazdı.

Ah! Onların o neşeli çığlıkları yok muydu? Bir bıçak olur, yıkık kalbine dalar, dalar çıkardı zavallının.

Arkadaşları o en güzel çağlarının tadını, en güzel oyunlarla kana kana çıkarırken paramparça olurdu yetim yüreği.

Kuyudan çektiği kova kova sulara gözyaşları karışırdı her sabah. Kalem tutmaya hasret o narin elleri nasır bağlardı. Gücünün üzerinde iş yapmaya razıydı aslında, yeter ki birkaç saatliğine de olsa okuluna gitmesine izin verilsin!

Üvey babasının yanında, başını önce eğdi de, omuzlarını düşürür, sırtında kamburunu çıkarır, boyunun uzadığını göstermemeye çalışırdı.

O yılın sonbaharı bir mucize gerçekleşti. Ayyuka çıkan sessiz çığlıklar yankılandı semalarda... Meleklerin "Âmin" dediği dualar kabul gördü. Merhametlilerin en merhametlisi, merhametsiz kulunun kalbine merhamet ilham etti. Kara Rüstem, bir gün apansız:

"Hadi, birkaç ay değil mi kış yarısı dediğin, varsın bu yıl da gitsin!" deyiverdi.

Dünyalar onundu şimdi. Tekrar okul sıralarında olmak, yaşlılarıyla beraber aynı havayı solumak ne demektir?

Bin bir türlü güzel hayalle daldı o gece yatağına. Sevinçten bir türlü uyuyamadığı için kardeşlerine en güzel masalları anlattı. Hz. Ali'nin üç gün, üç gecede ancak inebildiği o derin kuyuda, yedi başlı devi nasıl öldürmeyi başardığını, koca bir kasabayı bir canavarın elinden nasıl kurtardığını, hep o gece anlattı.

Sonbahar sona erip de, son mahsüller de tarlalardan toplandıktan sonra, Kara Rüstem'in hesabına göre Zeynep'in okul günleri de başlamış olurdu. Öğretmenin ve çocukların gözdesi Zeynep, okulun en başarılı öğrencisiydi. Çünkü hiç bir çocuk onun kadar can kulağıyla dinlemezdi öğretmenini. Yalnız büyük bir sorunu vardı, geçen yıldan kalan defteri dolmak üzeriydi. Üvey babasına yeni bir defter aldırarak ise, deveye hendek atlatmak kadar zordu. Bitmesin diye yazılarını o kadar küçük yazmasına, o denli idareli kullanmasına rağmen yine de dolardı defterleri.

İşte yine defteri dolmuş, her gün öğretmenin karşısında mahcup olmaktan, arkadaşlarının önünde küçük düşmekten bezmişti.

Ertesi gün üvey babası Salı Pazarı dolayısıyla Gümölcine'ye inecekti.

O akşam yemekten sonra Kara Rüstem ocağın başında sigarasını sararken, ürkek adımlarla yaklaştı yanına, ses tonu kısık ve ezikti. Ne zaman ondan bir şey isteyecek olsa hep böyle olurdu:

"Buba, def....defterim dol....doldu" diye kekeledi. Kara Rüstem önündeki işinden bir anda başını kaldırdı, korkunç bir haber almış edasıyla kartal bakışlarını Zeynep'in üzerinde gezdirdi, dehşet saçan gözlerini kızın ürkek, masum gözlerine adeta çiviledi.

Zeynep'in geri adım atacağını, hatta süt dökmüş kedi gibi bir köşeye gidip büzüleceğini sanıyordu. Ama küçük okullu kız dersini iyi ezberlemişti. Halinden umulmadık bir cesaretle aklında peş peşe dizdiği kelimeleri bir çırpıda söyleyiverdi.

"Kaç gün oldu biteli, muallim artık kızıyor, yarın kasabadan alacağını söyledim."

"Gene mi? Gene bitti ha! Haydi, haydi git işine! Kız kısmına ne defter lazım, ne kitap. Hem yazmak da neyine gerekmiş senin? Büyüyüp de yavukluna mektup yazman için mi öğretiyorlar sana yazıyı? Okumayı öğrendin mi, yeter de artar bile."

Buz gibi bir rüzgâr esti odanın içinde. Dünya bir kere daha yıkıldı Zeynep'in üzerine... Bu adam neler söylüyordu böyle? Kapkara yüzünden düşen bin parçaydı.

İki kaşı çatılmaktan, neredeyse birleştiği zaman canavarlar kadar korkunç olurdu kara suratı.

Kara Rüstem ne zaman gözlerini yuvalarından çıkararak Zeynep'in üzerine dikecek olsa, Ahmet'le Mehmet, için için üzüldü, engin bir acıma duygusuyla karışık, suçluluk psikolojisi içinde, ablalarının eteklerine sarılırlardı. Sonra da küçük akıllarıyla teselliye başlarlar, ablalarının derdini paylaşırken acısını da minik yüreklerinin en derin yerlerinde hissederdilerdi.

Fakat bu kez işittiği sözler fena sarsmıştı yetim kızı. Orada duramadı. Kara Rüstem, içinde kıyılmış tütün bulunan sigara kutusunu açmış, pembe kâğıtlara tütün sarmaya hazırlanırken, meşguliyetinden istifade edip, aşevinden çıktı. Birkaç adımda saçağı geçerek bir çırpıda bahçeye indi.

Soğuk, ayaz mı ayaz bir aralık gecesi... Apaçık, yıldızlarla donanmış bir gök kubbe... İnsan bedenini sarmalayan buz gibi bir hava...

Kırağılar üzerine incecik yağmur damlaları gibi de yağsa üşümüyordu yetim kız. Sanki içinde ateşlenen bir yürek, sıcaklığını bütün bedenine yayıyordu. Yoksa volkanlar mı kaynıyordu bir yanardağa benzeyen ciğerinde!? Bilemiyordu. Bildiği bir tek şey vardı sadece, oda yetimliğin dayanılmaz sancısı... Belki binlerce ok aynı anda yıkık dökük kalbine saplanıyor, saplanıyordu. Çok bir şey miydi sanki istediği... Bir defter, bir tek defter... Altın değil, gümüş değil, hele hele at, deve hiç değil. Küçüklüğünden beri ne zaman üvey babasının hışmına uğrasa, gizlendiği, doya doya ağladığı bir sığınağı vardı bahçenin bir köşesinde. Damlalık altında bir dam kenarıydı. Yine oraya sokuldu, yere çömeldi. Gözyaşları sicim gibi boşanıyordu. Örgüsünü henüz söktüğü sarı saçları yüzünü kapatıyordu. Ellerini açtı semaya doğru. İcini dökmeye başladı kâinatın sahibine:

"Halimi sana arz ediyorum Allah'ım!" diye inledi. "Senden başka beni görecek, Senden başka beni duyacak başka bir varlık tanımıyorum. Ne olur yardım et bana! Benim de defterim olsun, tıpkı arkadaşlarım gibi. Bubam geri gelmeyecek artık biliyorum, ya beni de al cennetine bubamın yanına, ya da defter ver bana, hem de çift keraatli olanından!"

Gözyaşı ile dolan avuçlarını yüzüne sürdü. Hıçkırıklarını zaptedemiyordu artık. Başka bir kelime dökülmedi dudaklarının arasından. Gecenin ıssızlığında sesi duyulmasın diye sağ eli ile ağzını kapatıyor, göğüs kafesinin titreyişini yine de durduramıyordu. Kendini bırakıp hıçkırıklarını koyuvermeyi, sesle ağlayabilmeyi ne kadar çok isterdi. O bile yasaktı Zeynep'e. Hep kuytularda, köşelerde, sessiz sessiz içini çekmekti kaderi...

Başını kaldırıp, gökyüzüne baktı, ne kadar çok yıldız vardı. Söz birliği etmişçesine ona gülümsüyorlardı. Belki de hıçkırıklarının sesini duymuş, onu teselli etmek için bu kadar güzelleşmişlerdi. Acaba melekler neredeydi? Yıldızların arkasında mıydılar? Yoksa gökyüzüyle yeryüzünün arasında mıydılar? Yoksa onun yanı başında, hep onunla beraber miydiler? Muallimi bir gün iki yanında iki melek olduğunu söylemişti herkesin. Öyleyse yalnız değildi, melekleri ile birlikteydi hep. Onun yanında olduklarına göre muhakkak onu çok seviyor olmalıydılar. Kim bilir belki de onun duasına "Âmin" bile demişlerdi.

Günahsız varlıkların hemen yanı başında bulunması rahatlattı Zeynep'i. Yerinden yavaşça doğruldu. İçinde, derdini paylaştığı o kusursuz dostunun samimiliğine olan sonsuz güveniyle beraber, sınımsız bir huzur vardı. Derin

bir nefes aldı, yerinden kalktı, adımlarını sıklaştırarak evine doğru yürüdü. Kardeşleriyle beraber yattıkları odaya giderek yüklüğü açtı, döşekleri, yorganları çıkararak yatakları serdi.

Ertesi günün öğle sonrası müthiş bir sürpriz bekliyordu Zeynep'i. Dünyalar kadar sevdiği Ak Dayı'sı apansızın ziyaretlerine gelmişti. Değirmendere köyünde ikamet eden bu adı gibi ak yüzlü, yüreği merhamet yüklü, yumuşak huylu insanı tüm aile pek severdi. Sadece Zeynep'e değil, Ahmet'le Mehmet'e hatta Ali'ye bile bayram olmuştu. Ak Dayı yılda birkaç kez ihtiyaçları için Gümölcine'ye Salı Pazarı'na iner, bu gidiş dönüşlerinin her seferinde de, muhakkak birer akşam kuzeni olan Hatça Analarda gecelerdi. Ak Dayı'nın misafirligi bütün ev halkını ziyadesiyle memnun ederken, en çok da Zeynep'i sevindirirdi. Çocukları çok seven dayısı, onunla şakalaşır, bir yetişkine gösterdiği ilgiyi gösterir, her halükârda kızın gönlünü hoş ederdi. En tatlı sohbetler ve sofralar Ak Dayı ile olurdu. Hatta Hatça Ana bile görülmemiş kadar neşelenir, yakınım gelmiş diye yufkalar açar, börekler yapar, mideler de, gönüller de, Ak Dayı'nın ziyaretinden nasiplenirdi. Normalde misafir geldiğinde sofraya oturtulmayan çocuklar dayılarının şerefine bu zevkten mahrum kalmazlar, enfes yemeklerin tadına hep birlikte bakarlardı. Zaten Ak Dayı'nın, "Çocuklar sofraya oturmazsa ben de yemem!" diye bir kuralı vardı ve bu kural her defasında geçerliydi. O akşam da çökelek ve bulgur karışımına bol tereyağı katarak ateşte kızartılan börek iştahla yenmiş, Kara Rüstem ile Ak Dayı evin en güzel köşesine çekilmiş sohbete koyulmuşlardı.

Her ikisi de günlük işlerinden, bugün kasabada gördüklerinden bahsediyorlar, bir yandan da Kara Rüstem'in ortaya koyup buyur ettiği sigara kutusundan kendileri için sigara sarıyorlardı. Zeynep ise ilk bakışta her ne kadar kardeşleriyle ilgileniyor gözükse de, bir kulağını tamamen onlara vermiş konuşulanların bir kelimesini dahi kaçırmıyordu. Kasabanın lâfi edilince birden beyninden vurulmuşa döndü. Sevincinin lezzeti bir anda kesilmiş, defterinin yokluğu yüreğine bir hançer gibi saplanmıştı. Dayısının gelişle yaşadığı yoğun sevinç duyguları, ona en büyük derdini nasılda unutturmuştu? Hemen oturduğu yerden ayağa fırladı. Babasının keyfi yerinde olduğuna göre, defterini sormanın tam sırasıydı. Ürkek adımlarla, iki erkeğin bağdaş kurduğu sedire⁷ doğru yaklaştı. Başını önüne eğik, ümit ve korku karışımı bir ses tonuyla:

"Bu...buba defter aldın mı?" diye fısıldadı.

Zavallı küçük masum kız sohbeti nasılda en tatlı yerinde bölüyordu. Kara Rüstem'in olanca neşesi bir anda mum gibi sönüverdi. Biraz önce gülümserken görünen sarı dişleri, bir birine çarparak gıcırdadı. İki kaşları birbirine neredeyse değecekmiş gibi çatıldı. Göz yuvaları büyüdü. Ak Dayı yanında olmasaydı, hiddetini küçük kızın üzerine nasıl boşaltacağını çok iyi biliyordu. Ancak Ak Dayı gibi bir misafirin yanında bu mümkün değildi. Ağzını hiç açmamayı yeğledi. Sadece küçük bir işaretle kızı başından savurmayı plânladı. Başını ve kaşlarını hafifçe yukarıya doğru kaldırarak "Hayır" manasında bir hareket yapmakla yetindi.

Yetim kız anlayacağını anlamıştı, derin bir iç geçirdi, birkaç defa yutkundu, ağlamamak için dişlerini sıktı. Tam odanın kapısına doğru birkaç adım atmıştı ki, Ak Dayı hızla yerinden kalktı. Zeynep'e yetişerek iki omuzlarından tuttu. Kızın tertemiz, saf, dünyalar kadar güzel, bembeyaz yüzüne baktı. Zeynep'in deniz mavisi gözlerinde biriken top top inci taneleri yanaklarından aşağıya doğru dökülmeye hazırlanıyordu.

Ak Dayı hiç buna izin verir miydi? Gülümseyerek, kızın sarı saçlarını okşadı. Tam teselli etmeye hazırlanıyordu ki, Kara Rüstem kendini savunma pozisyonuna geçti. Zeynep'e kusurlar atfetmeye başladı.

"Neredeyse artık her kasabaya gittiğimde, bana defter ısmarlayacak. Ne çabuk doluyor bunun defterleri. İşimiz, gücümüz yok mu bizim?!"

Zeynep başını önüne eğmiş, bir suçlu gibi üvey babasının serzenişlerini dinliyor, defterini sorduğuna da, soracağına da bin pişman oluyordu.

Ak Dayı hiç konuşmadı, karşiki duvarda, çivide asılı kıl heybesine⁸ doğru yürüdü. Siyah heybenin bölümlerini biraz karıştırdı. Zeynep'in hayret dolu bakışları arasında yepyeni, gıcır gıcır, iki keraatli bir defter çıkararak, mahzun gözlerle kendisini izleyen Zeynep'e doğru uzattı. Gözleri bir anda mutlulukla ışıldayan, heyecandan elleri titreyen, yanakları al al olan kızcağız, gözlerine inanamadı.

Dayısının boynuna atılıp, onun o nur saçan yanaklarından öpmek için kendisini zor tuttu. Bu yaşadıkları rüya mıydı, yoksa gerçek miydi? Ayırt edemiyordu. Hayatında ilk defa iki keraatli bir deftere sahip oluyordu. Dünyalar onun olmuştu artık... Deliler gibi seviniyordu. Defterine sarıldı, kokladı, öptü, bağrına bastı, heyecandan ne yapacağını şaşırıldı.

Neden sonra teşekkür etmesi gerektiğini hatırlayarak, Ak Dayı'sına doğru döndü:

"Bana defter lâzım olduğunu sen nerden bildin dayı?"

"Ayşe aretin ısmarlamıştı kızım. Ona niyetle almıştım, ama zararı yok, ona gene alırım. Zaten onun defteri henüz dolmamıştı." diye gülümsedi.

Duaları kabul olmuştu işte. Daha ne isterdi?! Onu duyan ve isteklerini kabul eden yüce bir kuvvet vardı arkasında. Bir an önce yarın olmalı, okula gitmeli ve bu güzeller güzeli defterini herkes görmeliydi. Artık öğretmenin karşısına göğsünü gere gere çıkabilecek, arkadaşlarına gururla yeni defterini gösterebilecekti.

Bundan sonraki günler, adeta bir mutluluk sarhoşluğu içinde geçti. Artık hiç bir iş ağır gelmez olmuştu yetim kıza. Yatağından her sabah keyifle kalkar, dama koşar, hayvanları sular, doyurur, başka işlerin ucundan tutar, sonra da, heyecanla okuluna hazırlanırdı. Hatta, onu en çok yıpratran olaylara karşı bile gam yemez olmuştu. Özellikle ilkbaharla sonbaharda, eksiksiz ve davetsiz gelen misafirlerin eşeklerine barınak bulabilme konusunda bile hoşgörülü davranabiliyordu artık. Dağlık ve engebeli yollardan binek hayvanlarıyla Gümölcine'ye alışveriş ve diğer ihtiyaçları için inen dağ köylüleri, evlerinden çıkıp yola koyuldukları günün ilk gecesini Zeynep'lerin evinde geçirirler, ertesi sabah şehire inip işlerini gördükten sonra, evlerine dönebilmek için gerekli gücü toplamak amacıyla o gece de Sirkeli'de konaklardı.

Çevresinde on parmağında on hüneriyle tanınan Hatça Ana ise, o yoksul haliyle misafirlerine en mükellef sofraları çıkarırdı. Ne elinin emeğine acır, ne yorulduğuna hayıflanır, ne de çocuklarının rızkını başkaları yiyecek tasası taşırdı. Onun güler yüzü, yumuşak davranışları, kocasının akrabalarını oluk oluk bu haneye çekmiş, "Misafir on rızıkla gelir, birini yer, dokuzunu ev sahibine bırakır" hadisini hayatına düstur edinmişti.

Elbette onun konuklarına karşı olan bu cömert tavrı, sergilediği eşsiz fedâkarlık örnekleri ne gelenlerin gözünden kaçırdı ne de komşularının. Sabır taşıydı o. Tanrı misafiri diyerek evinin kapısını ardına kadar açtığı bu insanları memnun etmek adına adeta çırpınırdı. Fakat hercaî renklere bürünüp gönüllere sevinçlerin saçıldığı böyle gecelerde, evin çocuklarının küçük bir sorunu vardı. Sofradan kana kana nasiplenememek. Bu uygulama henüz gelişme çağındaki Zeynep'e dokunurdu en çok... Konukların şenlendirdiği böyle bereketli akşamlarda kaşıklar enfes yemeklere bir dalıp bir çıkarken

anacığı Zeynep'in sol tarafına oturur, kızı devamlı bir göz takibine alır, çocuğun en iştahlı anında sağ dirseği ile dürteler:

"O kadar çok saldırma yemeğe! Misafirlerimiz aç kalacak..." diyerek uyarırdı. Böyle zamanlarda kızcağız iç geçirir:

"Ah anam bir sebeple sofradan kalksa da, kaşığımı doldura doldura şu enfes yemeklerden bir yiyebilsem" diye, dört gözle bakardı. Fakat Hatça Ana, Zeynep'in içinden geçenleri gayet iyi bildiğinden kolay kolay yerinden kalkmaz, hatta bir şey lâzım olduğunda Zeynep'i görevlendirirdi. Çünkü zamanla, ona da anası küçüklüğünde aynı şeyleri uygulamış, sofralarında misafir olduğu takdirde, asla kana kana karnını doyurmasına müsaade etmemişti.

Onların kitabında misafir velinimet demektir. Kadri kıymeti bilinmeli, özenle hizmet edilmeli, el üstünde tutulmalı, yememeli, yedirilmeliydi. Anadan, atadan böyle görmüştü Hatça Ana, hal böyle olunca misafir dendiğinde akan sular dururdu. Zeynep'i asıl çileden çıkararak sofradaki kısıtlamadan çok, konukların binek hayvanlarının barınma meselesiydi. Anası, misafirlere hoş beşten sonra kollarını sıvayarak yemek derdine düşerken, Kara Rüstem hayvanların yularlarını Zeynep'in avuçlarına tutuşturur, kendisi ise köşesine geçer, akrabalarıyla bol bol hasret giderir, sigara tellendirir, keyif çatardı.

Zavallı kız önde, eşekler arkada kapı kapı dolaşma macerası başlardı. Mahallenin evlerini sıra sıra dolaşır, her kapıda biraz daha ezilip büzülerek hep aynı soruyu sorardı hane sahiplerine:

"Misafirlerimizin eşekleri bu gece sizin ahırınızda konaklayabilirler mi acaba?"

Dağ köylerinden gelen eşekler genellikle erkek oldukları için, kızcağızın bu ricası pek itibar görmez, ipe un serilerek, başka bir eve yönlendirilirdi. Utana sıkala, ardında eşeklerle mahalledeki komşuları teker teker rahatsız etmek canından bezdirirdi yetim kızı. Hangi kapıya başvursa münasip bir dille kabul edemeyeceklerini ima ederlerdi. Bazen yukarı mahalleye kadar dolaşmak zorunda kalır, renkten renge girerek güç belâ bir merhamet sahibine rastlardı.

Misafirlere gösterilen özveri bu kadarla da kalmazdı elbet. Ertesi gün anacığı kazanları ateşe vurur, misafirlerin bir gece önce kullandığı yorganların çarşafları birer birer sökülür, yastıklar kılıflarından sıyrılır, çarşaflar toplanır,

dağlar gibi çamaşır yığını kuyudan bilek gücüyle kova kova çekilen sularla, kaynatılır, yıkanır, durulanırdı. Bu işlem sırasında Zeynep'ten bir hayli yardım alan Hatça Ana, ne harcadığı enerjiye ne de geçen zamanına acır, kille⁹ akartmaya, kül suyuyla yumuşatmaya çalıştığı çamaşırına sabun bulamadığına yanardı.

Zeynep, bir gecereyi¹⁰ çevirmekten kabaran ellerine, bir aynı işi yapmaktan koparcasına ağırın kollarına bakar, bir de anasının bitap düşmüş haline bakar, anlamsız bulurdu bunca telâşi.

"Niye bunları bu kadar yıkamaya uğraşıyoruz ki be ana? Nasıl olsa yine gelmeyecekler mi? Bunlarla yatmayacaklar mı? Neden bu kadar çok yoruluyoruz sanki?" diye masum masum sorardı.

"Aman gızanım, Allah korusun! Ya bit varsa? Ya sizin yataklarınıza da geçerse? Nasıl arındırırız sonra? Zararı yok! Ko yorulalım, usanalım, yeterki bu belâdan emin olalım. Hem ne demiş Peygamberimiz 'Temizlik imandan gelir'. Bu yaptıklarımız boşa değil gınalı guzum, sen hiç üzülme! Hem alışmaya bak bu işlere artık, büyüdün sen."

Büyümüştü ya, bütün akranlarını bir karış geçerek arkada bırakmıştı. O yaz oniki yaşını dolduracaktı. Bu önemli bir büyüme göstergesiydi. Birden bütün yorgunluğunu unutarak kollarını dirseklerine kadar soktuğu leğenden çıkardı, ayağa kalktı. Uzayan boyuna anasının dikkatini çekmek istiyordu.

"Sahi ana, çok mu büyüdüm ben?"

Hatça Ana kazanın altına odun sokuşturuyordu. Başını kaldırıp yavrusunu tepeden tırnağa süzdü. İnce uzun, fidan gibi boyuyla sanki bir genç kız sallanıyordu karşısında.

" Mâaşallah, mâaşallah! Allah kem gözlerden saklasın! Koskacaman oldun."

"Öyleyse neden hâlâ bana ferace diktirmiyorsun ana? Sokağa çıkmaya utanır oldum. Kadriye aretim taa ne zaman giydi."

Hatça Ana derin bir iç geçirdi. Nasıl geçmişti bunca zaman? Zor da olsa akıp gitmişti işte yıllar. Geriye dönüp baktığında, itile kakıla da olsa büyüyüp serpilene, genç kızlığa aday bir kız çocuğu görüyordu karşısında, dişlerini sıktı Hatça Ana. Ağlamamalıydı yetiminin yanında, bir de gözyaşlarını göstererek yaralamamalıydı onu. Halbuki kalkıp onu kucaklamak, doya doya : 'Seni çok seviyorum çiğerparem' diyebilmek ne kadar çok isterdi. Ama yapamadı, yutkundu. Duygularını içine hapsetmeliydi. Yerdeki odun yığınınından bir tane

daha alıp soktu kazanın altına. Zeynep, birşeyler sezmişti anasının garip halinden, merakla yöneltti bakışlarını Hatça Ana'nın üzerine. Deniz mavisi gözleri dalgalandı, kazandan yükselen buharların üzerinde... Uzun siyah kirpiklerini kırıştırdı, endişe dolu bir ses tonuyla sordu:

"Yoksa hâlâ küçük olduğumu mu düşünüyorsun ana?"

"Hayır be evlâdım, zamanı geldi artık. Onca yorgunluğuna rağmen nasıl da gülümsüyordu yetim kız... Feraceye girmek büyük bir olaydı onun dünyasında. Mahalledeki bütün çocuklar günlerce onu konuşacaklardı. Kim bilir nasıl yakışacaktı feracesi? Artık herkes ona yetişkin gözüyle bakacak, değer verecekti. İçi içine sığmıyordu, anası diktirmeyi kabul ettiğine göre feraceli günleri yakın demektir. Şu çamaşır işi bir an önce bitmeli, bu haberi Kadriye aretine duyurmalıydı. Canla başla girişti işe. Bir makina çevikliğiyle çalışıyordu. Kollarındaki sızıları bile duymaz olmuştu. Feraceli bir kız çocuğu olmak; genç kız olmak demektir. Nice zamanlardır büyümeyi hayal etmez miydi? İşte o günlere doğru hızla koşuyordu. Sanki hayatı değişecekti feracesi dikilince... Kadriye ağreti ona bütün sırlarını açardı o zaman. Gerçi iki yaş büyük olmasına rağmen o da daha yeni girmişti feraceye, çünkü orta boylu bir kızdı arkadaşı. Bir ev ötede otururlardı Zeynep'lerden. Uzaktan akrabalık bağı olduğu için de, rahat gidip gelirlerdi birbirlerine. Arkadaşları arasında Kadriye aretinin çok özel bir yeri vardı Zeynep'in kalbinde. Bu habere kim bilir o da ne kadar çok sevinecekti? Hatta bu gece onlara gece yatılığına gitse, ne güzel olurdu! Gece yaralarına kadar kandilin loş ışığı altında feraceli günlerini konuşurlardı..."

Bütün bunları düşündükçe, daha hızlı iş gördü Zeynep. Çamaşır işkencesinden bir an önce kurtulabilmek için, hayallerini bile hızlandırdı. Ama ne yazık ki dokuma çarşafalarını tellere germeye sıra geldiğinde gün dinleniyordu. Bu saatte bütün günün ağırlığı üzerine devrilir gibi olurdu Zeynep'in. Her zamankinden çok iş yığını yıkılırdı üzerine. Hayvanların da, insanların da öğün vakti yaklaşmış olduğu için oradan oraya koşturur dururdu. Bir ihtimal yemek sonrası izin koparabilirim düşüncesiyle, hâlâ umutluydu ancak, Kara Rüstem'in yüzü o gece mahkeme duvarı gibiydi. Ağzını açmaya bile cesaret edemeyecekti.

Mevsim sonbahardı, fakat kır işleri eve taşınmış, Zeynep'in önderliğinde ayıklaşmayı bekliyordu. Tarladan getirilen ve sıcak ortamlarda açması beklenen pamuk kozaları, akşamları çocuklar tarafından açılır, içlerinden pamuklar çıkarılır, bu işlem geceler boyu devam ederdi. Köydeki bütün çocuklar gibi Zeynep ve kardeşleri de bu işlerle uğraşırđı. Uzun süre bu işlem devam ettiğinden masumların parmak uçları sivri kozalardan yarananır, yer yer derileri soyularak kanardı. Her ne kadar bu can yakan işten nefret etse de ne kaytarma şansı vardı yetim kızın, ne de kurtuluş ümidi? Daha sonra büyük yazgılarda kurutulmaya bırakılan pamuklar ip haline getirilmek için oldukça yorucu merhalelerden geçerdı. Elde edilen ipler sonraki günlerde kazanlarda kaynatılarak boyama işlemleri yapılır, boyanan ipler tellere serilerek kurumaya bırakılırdı. Nihayet son şeklini aldığında ise tahta parçalarına dolanarak dokuma tezgâhına gerilir ve dokumaya başlanırdı. Ailede her bireyin giysisi tepeden tırnağđ bu dokuma tezgâhından geçerdı. Gömleklikler, elbiselikler, şalvarlıklar, çarşafklar, minder yüzleri, hatta perdeler bile Hatça Ana'nın maharetli elleriyle şekile girerdı.

Yün ipinin elde edilmesi ise pamuğđ nisbeten biraz daha kolay olurdu. Kilim, aba, potur¹¹, sofra mendili, çul, çuval gibi eşyaların kumaşları koyunların tüylerinden elde edilirdi.

Şehirden evlere getirilerek insanların hizmetine sunulan ürünler ise gayet sınırlıydı. Kara Rüstem'in kasabadan satın aldığı maddeler sadece : Gaz, tuz ve sabundu. Şeker ilaç için bulundurulur, onun yerine pekmez ve bal kullanılırdı. Pirinç yemek bir lüks sayıldığından, büyük ölçüde bulgurdan yararlanılırdı. Piyasada tek çeşit sıvı yağ olan zeytin yağı ise deniz bölgesinde yaşayan soydaşlardan, odun veya başka bir ürün karşılığı takas yoluyla elde edilirdi.

Günler, erkeklerden çok kadınlar için bir iş girdabında sürüp giden kovalamacaydı. Ardı arkası kesilmeyen işler yumağı, içinden çıkılmaz bir bilmece gibiydi. Bir lokma ekmek için saatlerce çalışmak, bir parça hırka için günlerce uğraşmak gerekirdi. Tembelliğın zerresine bile yer olmayan bu dünyada, herkes nasibine düşen görevi yapmakla mükellefti. Can sıkıntısına, gevsemeye, kuru lâfa, yer bırakmayacak kadar yoğun bir iş temposunda günlerini gecelerine ekler çalışırdı kadınlar... Kadının elinin değmediğı yer çoraktı. Hamur yoğurmak, çocuk doğurmak hüner miydi? Tarla, bahçe, bayır,

ahır, ev ve can yongası evlatlar hep onun emeği ile şekillenirdi. Erkeğe evin direği diyenler, kadına ne demeliydi?

Küçük kadınların üzerine yığılan ağırlık ise, büyük kadınlardan birkaç adım geride de olsa çok küçük yaşlarda başlardı. Zeynep'de Hatça Ana'nın elinden çıktığını inkâr etmezdi bu konuda. Anasına bak, kızını al tarifine tıpa tıp uyardı. Huyu da yüzü de her geçen yılla beraber biraz daha benzerdi anasına. Boyundan büyük işlerin üstesinden gelmek çocuk oyuncağıydı onun için. Üvey baba elinde büyüyüp, esir muamelesi görmesinin de karakteri üzerinde rolü büyüktü kuşkusuz.

Köyde anneler kızlarına onu örnek gösterirler, Zeynep'i kendi çocuklarıyla kıyaslarken bu büyümüş de küçülmüş kız çocuğunun sergilediği maharetleri öve öve bitiremezlerdi. Elbette hiç biri; yetim kızın küçük kalbinin okulu için nasıl çarptığını, kuyunun başında geçen elem dolu sabahlarda, yaşlılarının çığlıklarıyla o hassas yüreğin nasıl parçalandığını, haddi hesabı olmayan sıcaık gözyaşlarının amansız acısını, ne duyabilir, ne görebilir, ne de hissedebilirlerdi!

Sirkeli'de güneş batmaya hazırlanıyordu, vakit akşam üzeriydi. Biri orta yaşlı, diğeri daha yaşlı iki kadın sokak ortasında karşılaşmışlar, hararetli bir muhabbete dalmışlardı. Karşiki sokaktan çıkarak kendilerine doğru gelen genç hanımı görünce konuyu değiştirdiler. Merak içinde, gelen kişiyi tepeden tırnağa süzen yaşlı kadın alt dudağını ısıyor, hayretini gizleyemiyordu.

"Ay, ay, ay mâşallah, mâşallah! Ay parçası mübarek, bu ne güzellik böyle?! Şu boya şu posta bak hele, kimin gızı bu be Ayşe tanıyamadım?"

"Yürüyüşüne bakılırsa acemi birine benziyor ama, gız mıdır, gelin midir, kim bilir? Yukarı mahalleden olmasın gade¹²?"

"Hiç yukarı mahalleden bir genç yalnız başına aşağı mahalleye gelebilir mi be Ayşe? Olsa olsa bizim mahalledendir."

"Yüzüne bakmaya insan kıyamayacak! Bu tazeye gün vurmamış galiba."

"Şşşt, duyacak, yaklaşıyor."

"Selâmün aleyküm."

"Aleyküm selâm. Hoş geldin, sefalar getirdin gızanım. Aaa! Bu Hatça Ana'nın Zeynep'i değil mi canım?"

Mağcup gözler yere indi. Fısıltı halinde bir ses duyuldu:

"Benim ya gadeler benim."

"Be gızanım, biz de bir türlü çıkaramıyoruz seni, ne zaman attın bu boyu bu postu bu kadar? Feraceye de girmişsin, biz görmeyeli ne kadar büyümüşsün?!"

"Yazın işten güçten kimse birbirini görmüyor ki, ne olacak!"

"Şey... Ben..."

Orta yaşlı kadın genç kızın ne kadar çok utandığının farkındaydı. Vaziyeti kurtarmak istercesine araya girdi.

"Aman, Allah kem gözlerden saklasın! Nazar değmesin! Bahtı da yüzü gibi güzel olsun inşaallah! Körpeler çabuk yetişiyor Fatme gade."

Zeynep'in zaten pembe olan yanakları bu konuşmalardan sonra iyice kırmızılaştı. Kulaklarına kadar yayılan sıcaklığın bütün başını kapladığını hissetti. Şu yaşlı kadınlar da ne kadar pervasız konuşuyorlardı? Kendisinin büyümesi onları, neden bu denli ilgilendiriyordu sanki? Saygıyla müsaade isteyip yanlarından ayrılırken arkasından fısıltılar gelmeye devam ediyordu.

"Gızların beyi olacak bu Ayşe, beyi... Elini sallasa ellisini getirecek. Kırk bir buçuk kere Mâşallah! Analar neler doğuruyormuş meğer?!"

Aslında kadınlar hiç de abartmıyorlardı. Huri misali bir güzeldi gördükleri, belki de hayatlarında ilk kez böylesine büyüleyici bir güzelliğe şahit oluyorlardı.

Gülü tarife hacet yoktu belki ama, her gülün de kendine has rengi, kokusu, cazibesi vardı.

Kırmızı güllerin kadife teni bütün çarpıcılığıyla aşkı simgelerdi. Sarılar hüznün yumağıydı ayrılık şarkısı mırıldanan. Beyazlarsa bir gelin misali masum, temiz, berrak...

Zeynep de bir beyaz güldü kelebekler kadar saf.

Kar gibi yumuşak beyaz duru tenli.

Badem gözlerin üzerinde nazla inip kalkan kahverengi uzun kirpikler bir asâleti simgelerdi.

Bakışlarındaki mavinin tonu, gökkubbenin saltanatından bir esinti miydi? Yoksa, denizlerin renginin derinliği mi bilinmez.

Kudretten sürmeli o gözler bir şaheserin en alımlı deseni idi. Onları korumakla görevli o hilal kaşlar kalemle çizilmiş gibiydi.

Bu efsanevi güzelliğin hikmeti yoksa yetimliğinde mi gizliydi?

Beyaz gül yanaklarının ortasında bir nokta gibi duran burnu adeta kudretten estetikliydi.

Bu muazzam tabloyu tamamlayan ise, o derin gözlerle bakışmak istercesine âdeta kıvrılan bir çene idi.

Ama o, henüz bulutların üzerinde yürüyen bir çocuktur. Bu harikulâde güzelliğinin farkında bile değildi.

Ne zaman aynaya baksa bir düzine kusur bulurdu kendinde. Hele hele gözlerinin rengi en beğenmediği yönüydü. Çakır lâfından ve mavinin her tonundan nefret ederdi. Kıyafetlerinde bile maviye yakın renkleri asla kullanmaz, hep koyu renkleri tercih ederdi.

Tek derdi, üvey babasının koyduğu yasaklarla, hayatına aşırı derecede muhalefeti idi. Çok sevdiği aretiyle bile doyusuya konuşmasına izin vermezdi babalığı, her anını denetlerdi. Köyde genç kızlar birbirlerine gece yatılığına giderler, sabahlara kadar sohbet ederlerdi. Zeynep'in hayatında böyle bir lükse asla yer olamazdı. Kaç defa anasını aracı koymuş, yalvarmış, hatta ağlamıştı da Kara Rüstem'i inadından vazgeçirememişti.

Fakat ah, o yasakların dayanılmaz cazibesi...

Bir akşam, taa gündüzden Kadriye aretiyle anlaştı. Ne yapıp edecek, o gece onlara yatıya gidecekti. Kara Rüstem, akşam yemeğinden sonra kahveye çıkar, fazla oyalanmaz erkenden eve döner yatardı. Bütün ev halkı da bu değişmez yasaya uyar, uzun kış gecelerinin ilk saatlerinde uykuya daldardı.

Ve ilk defa o gece gerçekten büyüdüğünü ispat etti Zeynep.

Yasağı deldi, kuralları çiğnedi ve Kara Rüstem'e meydan okurcasına tüm ev halkının uykuya daldığı bir saatte usulca yatağından kalktı, yorganının altına yastık koyup ayaklarının ucuna basa basa odadan çıktı.

Saçakta derin bir nefes aldı, yan odadan, Kara Rüstem'in uyurken çıkardığı horultu kulaklarına kadar geliyordu.

Hızlı adımlarla bahçeye geçti, merdiven akşam hazırladığı yerde duvarın dibinde yatay şekilde duruyordu. Hemen doğrultarak duvara dayadı. Kalbinin hızlı atışlarına aldırmadan basamakları tırmandı. Duvarın arkasında Kadriye areti heyecan içinde onu bekliyordu. Merdivenini çoktan hazırlamıştı.

Başarıyla gerçekleşen bu deneyimin ardından nice geceler tekrarlandı bu firarlar. Her defasında yüreği ağzına gelse de genç kızlık döneminin en tatlı anları, Kadriye aretinin yatağında beraber sabahladıkları geceler oldu. Sonra da hiç birşey olmamış gibi, seher vakti Kara Rüstem uyanmadan önce kendini ahıra atar, büyük baş hayvanları önüne katıp sulamak için kuyunun başına getirirdi.

Elbette mahmur gözlerle kendisini gözetleyen Kara Rüstem, Zeynep'in yüreğinden yükselen zafer nârâlarını hiç bir zaman işitemezdi.

Bu gece yatılığına kaçışlardan Hatça Ana'nın da muhakkak haberi olurdu.

Aradan yıllar geçti, nice sular aktı köprülerin altından. Zeynep büyüdü, büyüdükçe daha da güzelleşti. Sirkeli'nin en gözde genç kızı oldu. Hayranları da, talipleri de, her geçen gün biraz daha arttı.

Köyde sık sık tarlalardan toplanan mahsulâtın dövülüp, tanelerinin ayıklanma işleminin hızlı yoldan gerçekleşmesi için imeceler¹³ düzenlenirdi. En zevkli imecelerde mısır imeceleri idi. Her aile, kurumuş mısır başaklarını kendi avlusunun üstü kapalı bir yerinde kocaman bir yumru haline getirir, bir gece köyün kızlarını davet ederek, bu başakları bir eğlence havası içinde soydururdu.

İmeceye katılan genç kızlara özel olarak ateşte özene bezene pişirilmiş bulgurlu çökeleklili börekler ikram edilir, gönülleri hoş tutulurdu. Bir bayram havası içinde geçen imece geceleri oldukça rağbet görür, genç kızlar büyük bir zevkle bu gecelere iştirak ederlerdi.

Köyün ve çevre köylerin delikanlıları da uçan kuştan esen yelden haber alır, imecelerin yapıldığı evlere kimi gizli kimi aşikâr sessizce sokulurlardı. Ev sahipleri de gönüllü veya gönülsüz bu davetsiz misafirlere göz yumar, işlerinin görüldüğüne bakarlardı.

İşte yine böyle bir gece idi. Kandil ışığının altında narin eller turuncu taneli başakları tek tek kaplarından ayırırken küçük bir öşelek¹⁴ parçası Zeynep'in sağ kulağını sıyırarak arka tarafa uçuverdi. Bütün masumiyetiyle kendini önündeki işe kaptırmış olan genç kız, başını kaldırıp dağ gibi yükselen yumrunun üzerine çevirdiğinde gözleri, yarı aydınlıkta bir çift kara gözle çakıştı. Afalladı bir anda. Elleri dolaştı, her şey o anda karmakarışık

oldu. Sanki kulağına dokunan o öşelek onu alarak, yalçın kayalara çarpıyor, kafatasını parçalarcasına oradan oraya vuruyordu. Akli başından gitmiş gibiydi, sağına soluna bakındı, herkes işiyle meşgul oluyor hiç kimse onunla ilgilenmiyordu.

O kömür gözler, yay gibi kara kalın kaşlar, açık alın, geniş omuzlar...

Kimdi bu yakışıklı delikanlı? Nereden gelmişti? Buralı olmadığı kesindi. Onu daha önce hiç görmemişti. Neden onu bu kadar çok sarsmıştı?

Cesareti olsa başını bir kere daha kaldırıp bakacaktı, ama...

Kadriye areti hemen yanı başındaydı, onu dürteklede. Dudaklarını kızın başörtüsüne iyice yapıştırarak kulağına fısıldadı. Bakışlarını yerden ayıramıyordu:

"Yumrunun tepesinde yabancı karagöz bir çöçük¹⁵ var tanıyor musun?"

Kadriye çekimser tavırlarla başını kaldırdı, başak yumurusunun üzerinde gözlerini gezdirdi.

"Şu iri yapılı, uzun boyluyu mu diyorsun?"

"Ne bileyim boyunu postunu be aret, bir kere baktım. Zaten kandiller de ne kadar ışık yapıyor ki iyice seçilsin!"

"Aaa ben onu tanıyorum, Hasan o, ne yiğittir bilsen, pehlivanlığı da meşhurdur. Kovanlıklı Hasan derler ona. Yoksa sana mı bakıyor?"

"Hayır canım, öylesine sordum işte."

İşine koyuldu tekrar Zeynep. Dolaşan ellerine aldirmeden başakları soymaya çalışıyor, beyninin zonklamasını, allak bullak olan duygularını unutmak istiyordu. Aradan birkaç dakika geçmemişti ki, öncekinden daha büyük bir öşelek hızla gelip omzuna çarptı. Bu kez canının da yanmasıyla birlikte yukarıya doğru çevirdi gözlerini.

Yine aynı gözler, daha önce hiç kimsenin bakmadığı kadar etkin bakıyordu yetim kıza. Öyle saf, öyle masum, öyle derin bakışlardı ki bunlar, yüreğinin atışları hızlanmıştı yine, hatta kalbinin her tıklayışını gayet net duyabiliyordu. Biraz önce bütün hamaratlığıyla başak soyan eller şimdi titriyor, beceremiyor, bu kadar basit bir işlemi yapmakta bile zorlanıyordu. Yanaklarına, kulaklarına, alınına kadar hücum eden ateş dalgası bütün vücudunu sarıyor, sıtmaya tutulmuş hastalar gibi yangın nöbetleri geçiriyordu.

Bütün cesaretini toplayarak bir kez daha yukarıya bakabilir miydi acaba? Üvey kardeşi Rasim de çocukların arasındaydı, ne baş belâsıydı o.

Bakışmalarını fark ederse Kara Rüstem'e şikâyet edebilir, olay korkunç boyutlara varabilirdi.

Sakinleşmeye çalıştı, bir daha göz göze gelmemeliydi.

Hem ne diye elin oğluna bakacaktı, günah değil miydi?

Eve dönmeliydi, bu iş uzamıştı artık. Vakitte bir hayli ilerlemiş, Kadriye aretinin annesi de onları götürmek için gelmişti. Zeynep bir an önce oradan uzaklaşmak için plânlar kura dursun, bu kez küçük, saçlı bir mısır havada uçarak yanağına çarpmaz mı? İyice eli ayağına dolaşan genç kız başörtüsünün açılmasıyla da hepten aptallaştı. Yer yarılıyordu da o an, içine girebilseydi! Beyaz boynu ortaya çıkınca utancından ne yapacağını şaşırıyor, hayatında bu kadar çaresiz kaldığı başka bir an hatırlamıyordu. Canının acıdığına mı yansındı, yoksa teninin görüldüğüne mi?

"Neden bu kadar ileri gittin? Anladım, benden hoşlandın. Seninle ilgilenmemi istiyorsun, ama yapamıyorum ki!" dercesine mahzun gözlerle başağın geldiği yöne baktı. Delikanlı da şakanın dozunu kaçırdığının farkındaydı. Mahcup bir eda içinde başını önüne eğdi. Özür dileyen gözlerle bakıyordu şimdi. Pişman olduğu her halinden belliydi, yavaşça mısırların üzerinden indi, karanlıkların içine doğru süzülerek gözden kayboldu.

Eve dönüş yolunda, kalp atışlarının sesini arkadaşları duyacak diye ödü koptu Zeynep'in. Hiç kimsenin yaşadıklarını bilmesini istemiyordu. Öylesine özel duygulardı ki hissettikleri, kendine bile söylemekten korkuyordu. Hiç konuşmadan yürüdü, evleri zaten uzakta değildi.

Bahçe kapısından içeriye süzülüp saçağa yaklaştığında Rasim'in sesiyle irkildi. Babasına hararetili hararetili bir şeyler anlatıyordu; kulak kabarttı, yüreği ağzına gelecekti az daha! İmecedен bahsediyordu. Üzerine kaynar sular boşalıyordu sanki genç kızın. Belinden aşağısını hissetmiyordu adeta, dizlerini bir titremedir almış, sanki bacakları bedeninden ayrılmıştı.

"Aman Allah'ım!" diye inledi. "Sen beni koru Ya Rabbim! Nedir bu gece yaşadıklarım! Sana sığınyorum! Yoksa Rasim! Yok, hayır, hayır..." düşünmesi bile çok korkunçtu. Ak Dayı'sından duymuştu Felâk ve Nâs sûreleri insanı korurdu. Bir yandan yerinden fırlayacakmışçasına deli deli çarpan kalbini elleriyle bastırıyor, diğer yandan kendini toparlamaya çalışıyordu, Besmele çekti. "Muavizeteyn"¹⁶ sûrelerini tane tane okudu.

Aşevinin kapısına iyice yaklaştı. Konuşulanları çok iyi duyabiliyordu. Rasim oldukça asabi bir ses tonuyla anlatıyor, üstelikte Hasan'dan bahsediyordu:

"Onunla dalaşmamak için kendimi zor tuttum buba! Panayırdı bana yaptıkları yetmiyormuş gibi bir de hiç utanmadan bizim köye gelmiş!"

"Eee, gelme diyemezsin elin oğluna! İmece bizde yapılırsa kovalım gitsin, ama başkasının evine nasıl karışacaksın?"

"Her yıl Alantepe güreşlerinde sırtımı yere getirdi benim, suratını görmeye tahammül edemiyorum. Bir daha bizim köye gelirse, anasından doğduğuna pişman edeceğim onu. Kovanlık'ta öter onun borusu, buralarda değil."

Zeynep olduğu yerde donakaldı. Yüreğini delip geçen, aklını başından alan, dizlerinin bağını çözen delikanlı meğerse ne meşhur bir pehlivanmış... Demek ki Rasim'in atılan öşeleklerden haberi yoktu! Allah göstertmemişti ona! Yoksaaa...

Rasim, hakaretler savurmaya devam ediyordu delikanlıya.

"Hem bizim köyden kim kız verir ki Allah'ın Pomağına¹⁷? Balkanlara çıkınsın o! Hatta daha yukarılarda arasın kısmetini!"

Kendisinden hiç bahsetmemeleri rahatlatmıştı Zeynep'i. Derin bir nefes aldı. Kardeşleriyle beraber kullandıkları odaya doğru yöneldi. Hatça Ana yorgun düşmüş, çoktan uyumuş olmalıydı.

Yatağına yattığında, uykunun zerresi bile girmedi gözlerine. Bir sağa bir sola dönerken zaman akıp gitti. Nereye baksa karşısında sadece ve sadece bir çift kara göz vardı, çakmak çakmak. Tavanda onlar, duvarlarda onlar, gözlerini kapattığında yine onlar. Zeynep'i can evinden vuran, yüreğini titreten, aklının bütün mekânlarını kaplayan bir çift göz. Sarışın halinden hiç hoşlanmadığı için olsa gerek, kendini bildi bileli esmerlere karşı bir sempatisi vardı. Ancak bu sefer, bu delikanlı, kasıp kavurmuştu yüreğini.

Alantepe'nin başpehlivanı. Rodop Dağları'nın yiğit çocuğu. Acaba onu tekrar görebilecek miydi? İmcelere tekrar gelir miydi? Ya gelmezse? Ya Rasim söylediği gibi onu kovmaya kalkarsa? Kim bilir belki de köyün delikanlılarını örgütleyip Hasan'ı dövdürmeye bile kalkışabilirdi.

Ama Hasan, onların hepsinin hakkından gelebilecek kadar güçlüydü. Sırtı yere gelmez bir pehlivandı o.

Neler de düşünüyordu böyle? Aklından geçenlere kendisi de şaşıyordu. Kalbine bir ateş düşmüş, aradan geçen saatler bu yangını söndüreceği yerde daha da körüklemişti. Yanıyordu yüreği bir yanar dağ gibi... Püskürttüğü lavlar bütün vücudunu kaplamış, benliğini tamamen sarmıştı. Bedenini bu

ateşten nasıl kurtara bilirdi? Sanki bedeni onun değildi. Sağlıklı düşünmeye çalışıyor ama bir türlü beceremiyordu.

O gece sabaha karşı nihayet gafletin kollarına kendini bıraktığında, horozlar ötüyor yeni bir sabahın müjdesini veriyordu.

Ondan sonra defalarca imeceler yapıldı köyde. Her imeceye büyük bir umutla gitti Zeynep. Onu görebilmek adına ne hayaller kurdu uzun gecelerde. Oyaladığı çemberlerin her ilmeğine Hasan'ının bakışlarını işledi.

Günler geçtikçe gönlündeki sevgi külleneceği yerde daha da alevlendi. Gözden irak olan gönülden de irak olmalı değil miydi? Ne var ki, içine söz geçiremiyordu bir türlü. O yiğidi ne yüreğinden, ne rüyalarından, ne de aklından çıkaramıyordu.

Hatça Ana evlâdının hareketlerinden şüpheleniyor, kınalı kuzusu adına endişeleniyordu. Ama ser verir sır vermezdi yetim kız. Gül yanakları günden güne solmaya, sofradaki lokmaları küçülmeye başlamıştı. Kara Rüstem'in emirlerini sorgusuz sualsiz kabul eden, sesi soluğu hepten kesilen bir emir kulu olup çıkmıştı. Kış bütün şiddetiyle bastırduğunda ne imece kalmıştı köyde ne de başka bir eğlence.

Şimdi artık delikanlıların sevdikleri kızlara talip olma zamanıydı.

Zeynep, Hasan'dan yana bir haber çıkar diye boşuna bekledi durdu.

Her Cuma gecesi genç kızların yüreği oynardı, kapıların tokmaklarının her iniş ve kalkışı kader rüzgârlarının ne yöne eseceğine işaret ederdi.

Köyün nice kızları, yavuklularına kavuşmak için ilk adımı atmış, el emeği göz nuru nakışlı mendillerini, 'Sana varacağıma söz veriyorum' manasında sevdiklerine göndermişlerdi.

Kadriye areti de son iki haftanın Cuma gecelerini dünürücü ağırlamakla geçirir olmuştu. Üçüncü Cuma gecesinde mendil verilecekti.

Köyün kızlarının evleri dünürçülerle şenlenir de Zeynep'lerin evi ıssız mı kalırdı?

Bu güz çok düşün olmuştu köyde. Bütün düşünlerin, imecelerin, gözdesi Zeynep, oğul analarının düşüncesi Zeynep, delikanlıların gönlünde de yine Zeynep vardı.

Kimisi yetimliğinden aldı cesareti, kimisi hamaratlığından, kimisi de utangaçlığından. Belki bana yâr olur ümidiyle elçiler dizdiler yollara.

Hangi Cuma gecesi yabancı bir orta yaşlı görse evlerinde, hem ürker hem umutlanırdı genç kız, belki sevdiğinden haber verir diye.

Nice Cuma geceleri korku ile ümit arası gidip geldi yüreciği.

Adamlar arasında Kara Rüstem'in hatırını sayıp 'Verdim gitti.' diyeceği bir ahbabı çıkmasın diye sabahlara kadar dualara durdu.

Kadriye areti tek sırdaşıydı. Bağrını acıtan sancılarını hep onun yanında deşerdi. Uykusuz gecelerinin tasalarını ona akıttırdı. Hem vefalı bir dost, hem olayları kavrayabilen bir büyük, hem de Zeynep'e kol kanat geren şefkatli bir ablaydı. Kardeşini teselli ederdi akılcı sözleriyle.

"Hasan, seni istemeye nasıl cesaret edebilir ki? Onlar dağda oturuyorlar sen ovada. Baş yukarı kız verildiği nerede görülmüş? Kara Rüstem'in asabiyeti dersin ayrı mevzu. Rasim ile aralarında bulunan husumet bile bu izdivacı önlemeye yeter de artar bile... Gel, yapma! Vazgeç bu sevdadan, siz birbirinize hiç uygun değilsiniz. Davul bile dengi dengine dememişler mi?"

"Kadriye aret! Sen kimden yanasın? Nasıl böyle konuşup beni büsbütün yıkarsın?"

"Canımsın sen benim. Elbette senden yanayım. Ama görülen o ki, bu iş daha çok başımızı ağrıtabilecek... Ben, sadece senin üzülmeyi istemiyorum. Bak köyde bir sürü delikanlı var, hepsi de sana yanık... İçlerinden bir tanesine kalbini ısındırmaya çalışsan!"

"Bunları nasıl düşünebilirsin? Benim gözlerimin Hasan'dan başkasını görmediğini anlamadın mı daha?"

"Tamam, tamam anladım. Ama bir çözüm üretmiyorum ki..."

"Bak benim aklıma ne gelir?"

"Ne gelir?"

"Senin anneannen Kovanlık'ta değil mi?"

"Evet."

"Dayınlar da her kasabaya gidiş gelişlerinde sizde konaklarlar."

"Eee..."

"Bir mektup yazayım, hangi dayına daha fazla güvenirsen ona verelim, ulaştırırsınlar Hasan'a."

"Böyle bir şey asla olamaz güzel gadaşım!"

"Neden?"

"Bu çeşit tekliflerin önce erkek tarafından gelmesi edep bakımından daha uygundur da ondan."

"Yanıyorsun aretçiğim. Ak Dayım demişti ki; Hz. Hatice annemiz de Hz. Muhammet'e kendisine evlilik teklif etmeye cesaret edemez endişesiyle haberciler göndermiş."

"Yaaa... Bak sen hele! Neler de biliyormuşsun öyle?"

Aradan üç gün geçmişti ki, areti müjdeyi getirdi. Hasan, onu o gün öğle ezanı okunduktan hemen sonra pınar başında bekleyecekti. Dünyalar bir anda Zeynep'in olmuştu. Hayallerinin gerçeğe dönüşme zamanı mı geliyordu yoksa? İçi içine sığmıyordu. Bu ne müthiş bir haberdir böyle? Aylardan sonra Hasan'ı görmek, hem de gündüz gözüyle! Rüyada mı yaşıyordu yoksa? İnanamıyordu duyduklarına, yüreği ağzına gelecek gibi oluyor, kalbi göğüs kafesini parçalarcasına hızla çarpıyordu. Beynindeki damarların zonkladığını hissediyor, heyecandan adeta başı dönüyordu.

Zavallı Hatça Ana iki kollarını da dirseklerine kadar sıvamış, kocaman tahtadan ekmek teknesine sokmuş, hamurlarla boğuşuyor, fırını kızdırmak üzere kızına talimat vermeye hazırlanıyordu. Ama dinleyen kim? Zeynep, anasını duyacak halde miydi? Öğle ezanının okunmasına az bir vakit kalmıştı. Hemen bir plân kurmalıydı.

"Ana..."

"Ey...?"

"Çoktandır pınar suyu içmedik bakraçları alıp da biraz su getirsem yukarki mahalleden?"

"Şimdi o sıra mı be gızanım, haydi pınarları taşımaya başla hele. Hamuru ocağın başına koydum, çabucak kabırır!"

"Ana! Nasıl da canım tatlı su çeker bir bilsen bizim kuyunun suyu çok kaba..."

"Aaa... Fesübhanallah¹⁸. Bunca yıl hiç kaba demezdin, birden mi aklına düştü kabalığı?"

"Ana izin ver gideyim. Bakırları su ile doldurayım. Bir koşuda gelivereyim."

"Allah Allaah... Hasbiyallah!¹⁹ Nereden çıktı şimdi bu su meselesi canım? Hem de bu kadar çok işimiz varken."

"Bubamda çok sever zaten kaynak suyunu. Rasim Ağabeyim de..."

"Sana bir haller oldu ya son zamanlarda, bir türlü aklım ermez, arpacık kumruları gibi düşünür dururdun aylardır da, ne oldu böyle birdenbire bülbüller gibi şakır oldun?"

"Anaa..."

"Git, amanabilir misin? Kadriye aretini de çağır, sakın yalnız gitme! Neme lâzım söz möz olur, körpeçik kız tek başına çeşme başında derler!"

"Tamam ana, tasalanma sen!"

Hızla içeriye koştu. Feracesini giydi. En son oyaladığı pembeli, dikdörtgen şeklindeki başörtüsünü başına aldı. Batı Trakya'ya özgü usulle örtündü. Anasının buruşuk yanaklarına iki bûse kondurdu. Koşar adımlarla evden çıktı. Az daha bakırları almayı bile unutacaktı.

Kadıncağız evlâdının ardından baka kaldı. Olanlara bir anlam veremiyordu.

"Hayırdır inşâallaaah..." demekten kendini alamadı.

Aşağı mahalleye inene kadar kalbi bir kuş gibi çırpındı durdu yetim kızın. Yanaklarından ise alevler çıkıyordu. O duru beyaz teni önce pembeye, sonra kırmızıya boyandı. Sanki vücudundaki bütün kan başına hücum etmişti. Gözlerinden kıvılcımlar saçılıyordu. Yol boyu kimselerle karşılaşmamak için dualar etti. Bu saatte, köyün bütün erkekleri yediden yetmişe camide olduğu için içi ferahlıyordu. Ancak, kadınlardan yana emin değildi. İçini bir kurt gibi kemiren başka bir şey daha vardı aslında. Anasına hayatında ilk defa yalan söylemişti. Kadriye aretini çağırmayı ise aklının köşesinden bile geçirmemişti.

Fakat bunları düşünmenin sırası değildi şimdi. Ok yaydan çıkmıştı bir kere...

Pınara yaklaştıkça ayakları dolaşmaya başladı iyiden iyiye. Bu sokağın sonunda sağa dönünce olanlar olacaktı. Kim bilir o da ne kadar heyecanlıydı? Ya beklemezse kendisini? Ortalık sessizdi. Kalbinin gümbürtüsünden başka bir gürültü duyulmuyordu etrafta.

Sol eliyle göğsünü iyice bastırdı. Sağ elinde bakraçlar vardı, bu sefer boşta kalan başörtüsünün iki kuyruğu arkaya doğru kaçıyor hiç de hoş olmayan bir görüntü oluşturuyordu. Sol elini göğsünden çekip örtüsünü topladı.

Bir adım daha atınca çeşme karşısına çıkıverdi.

Aman Allah'ım! İşte gelmişti!

Çeşmenin hemen yanı başında boylu boyunca dikilmiş, sağ kolunu çeşmenin üzerine dolamıştı.

Gözlerine inanamıyordu yetim kız.

Hayallerinin kahramanı mıydı bu gördüğü delikanlı?

Yerlere göklere sığdıramadığı sevdiği...

Kovanlık'ın gözünü budaktan sakınmayan yiğidi, ne kadar da yakışıklıydı.

Dile kolay, pehlivanlar kralıydı o.

Geceler boyu rüyalarını süsleyen kara gözlüsü ne kadar da yakınındaydı.

Gidip kollarına atılmak, onu ne kadar çok sevdiğini anlatmak geçti bir anda içinden. Fakat hemen bundan vazgeçti. O hâlâ yabancı bir erkekti. Yaklaşamazdı ki yanına...

Yer yarılıysaydı da içine girseydi o anda!

Nasıl da yapmıştı bu deliliği? Ne konuşabilirdi ki bir yabancıyla?

Dur durak bilmeyen gönlü başına ne çoraplar örmüştü?

Elleri, kolları, her yanı tiril tiril titiyor, ne yapacağını bilemiyordu. Bacakları sanki onun değildi. Renkten renge giren yüzü duygularının tek tercümanıydı.

Dişlerinin birbirine vurduğunu, gözlerinin yuvalarından oynadığını hissetti.

Bu yaşadıkları kabul edilir gibi değildi. İçinde yanıp duran ateş onu buralara kadar sürüklemiş, tüm bu olanlara sebep olmuştu.

Pişmandı, çok pişman! Anasından emdiği ak süt burnundan geliyordu sanki.

Çeşmenin oluşuna yaklaşabilmek için son adımını attığında yere yıkılacak gibiydi.

Delikanlı yutkundu. Olanların farkındaydı, söze başlamak için o da zorlanıyordu:

"Allah'ın selâmını kuldan mı esirgersin güzeller güzeli?"

Aman ya Rabbi! Bu ne yumuşak bir sestir! Bunlar ne tatlı sözlerdir böyle! Bugüne kadar hiç kimse ona, güzel olduğunu yüzüne karşı söylememişti. Başını eğdi, gözlerini iyice yere indirdi.

Kaşı, gözü, boyu, postu zaten aklını başından almaya yetmişti, birde bu sözlerin altından nasıl kalkardı yetim kız. Hemen bakraçları gürül gürül akan pınarın altına sürdü.

Delikanlı, yanıt alamayışına aldırmandan içini dökmeye başladı.

"Defalarca seni üvey babandan istemeyi düşündüm. Ama, başaramadım. Hele Rasim'in üvey kardeşin olduğunu öğrendikten sonra hepten cesaretim kırıldı. Senden haber alınca, gönlünün bende olduğunu anlayınca, dünyalar benim oldu."

" ....."

"Ama neden hiç yüzüme bakmıyorsun?"

" ....."

"Bir kerecik olsun kaldır başını ne olur! O güzel gözlerini göstermeyecek misin bana?"

" ....."

Bakraçların hepsi dolmuş, taşmıştı da Zeynep'in ağzından bir hece dahi çıkmamıştı.

O kadar çok utanıyordu ki yaptığından, Hasan'ın gözlerine bakacak gücü bulamıyordu kendinde. Sanki koskoca dünya bütün ağırlığıyla omuzlarına çökmüştü. Sanki dünyadaki milyonlarca insanın günahı bir anda onun sırtına yüklenmişti.

"Seni kaçırayım mı Zeynep'im? Gelir misin benimle? Hayat yoldaşım olur musun?"

Hiç böyle bir soru beklemiyordu genç kız, şaşkınlıkla bakırları elinden nasıl saldığını, Hasan'ıyla bir anda nasıl göz göze geldiğini kendisi de anlayamadı. Hiç düşünmemişti kaçmayı bu ana kadar. Ama kendini çabuk toparladı. Suları yarıya inmiş bakırları kaptığı gibi yerden, sırtını döndü. Hızla uzaklaşmaya başladı. Adeta kaçıyordu.

Delikanlı ardından baka kaldı. Nasıl bir haya timsaliyle karşılaştığını şimdi daha iyi anlıyordu. Dünyalar güzeli olduğu kadar namus abidesiydi de sevdiği. Bir kelime dahi alamamıştı ağzından. Bu ne asaletti ya Rabbi?! Acaba onun kalbi de onun için çarpıyor muydu? Hiç çarpmasa bu kadar utandığı halde pınar başına yapayalnız gelir miydi? Onun da çok sevdiği muhakkaktı, hem de pek çok... Susması ise edebindendi. 'Evet'in ta kendisiydi.

Sarhoş gibi hissetti kendini delikanlı. Bir güzelin gözleri, kalbine doğru yol açarken göğsünü parçalamıştı adeta... Başı uğulduyor, bir çift mavi göz beyninin bütün mekânlarında dolaşıyordu. 'Allah'ım!' diye inledi:

"Hikmetinden sual olunmaz ya! Bu ne güzelliğindir yarattığın? Nasıl bir yüz ki beni benden aldı, yüreğim onunla gitti, vücudum bir sonbahar yaprağı

misali, rüzgârın önünde her an savrulmaya hazır... Aklıma hakim olabilmek için bana güç ver ya Rabbi! Evime dönebilmem için bana yardım et!

***

O günden sonra Zeynep günlerce günahına ağladı. Gitmemeliydim, onunla görüşmek istememeliydim diye kendini suçladı durdu. Aşk katmer katmerdi şimdi. Kendi kendini yedi, iyice zayıfladı. Dünürçülerin biri gelip diğeri gidiyordu. Yetim kızı köyün içinden ve etraf köylerden o kadar çok istediler ki, ilkbahara kadar sayıları otuzu aştı. Hatça Ana her gidenin ardından Kara Rüstem ile istişare eder:

"Onun nesini beğenmedin? Bunu neden geri çevirdin?" diye sorardı garip garip.

Kara Rüstem, sinsi bir gülüşle bıyık altından sırtır:

"Zamanı gelmedi daha Hatça kadın... Dur hele bir bildiğimiz var elbet." derdi.

Günler geceler birer birer tükeniyor, kalp yarasının açtığı sızı dinmek bilmiyordu. Her talibin elçisi ise ayrı bir işkenceydi. Anlayamadığı bir şey vardı Zeynep'in, Kara Rüstem hiç birisi için onayını almazdı üvey kızının, dudağının ucuyla dahi olsa, sormazdı 'Gönlün var mı?' diye. Ya Hasan'ı isterse kendisini, o zaman ne olacaktı?

Kurban bayramına az kalmıştı. Herkeste tatlı bir heyecan, bir telâş göze çarpıyordu. Dağ köylerinden ovalara, oradan da şehirlere inen balkan köylüleri, güçleri el verdiğince bayram alışverişi yapıyorlar, çocuklarına şeker tattırabilmenin yollarını arıyorlardı.

Uçan kuştan, esen yelden sevdiğini soran Zeynep ise bayramın gelişine bile sevinemiyordu.

***

Bir akşam, yatsı üstü Kadriye areti ansızın çıka geldi. Gözlerindeki pırlıltı ilk bakışta daha fark ediliyordu. Yaklaşan bayram dolayısıyla kasabaya inen akrabalarından biri, gece yatılığına kalmış, Zeynep'e verilmek üzere kendisine bir emanet bırakmıştı. Kaşla göz arasında, bu küçük şeyi Zeynep'in

koltuğunun altına sıkıştırıverdi Kadriye. Sonrada aşevinde toplanmış aile efradının tamamının duyacağı bir sesle:

"Anam baklava için yufka açar, acelem var, hemen öylesine uğradım." diyerek çarçabuk dışarıya çıktı. Onu uğurlamak bahanesiyle yetim kız da ardından çıktı.

Kadriye heyecanlıydı, Zeynep'in kulağına neler neler fısıldıyordu.

"Müjdem i isterim aretçiğim! Mektup Hasan'dan geliyor."

"Aman Allah'ım! Sahi mi söylüyorsun? Yoksa eğleniyor musun benimle?"

"Ne eğlenmesi Allah aşkına! Sen benim dünya ve ahiret kardeşimsin. Böyle bir şeyin şakası mı olur? Hem neden kendi gözlerinle görmüyorsun? Çıkar şunu koltuğunun altından!"

"Hay Allah ne muradın varsa versin! Gönlüme soğuk sular serptin! Rabbim senin de kalbini şenlendirsin!"

"Amin, amin."

Kadriye koşar adımlarla bahçe kapısından çıktı, gitti. Yetim kız yutkundü. Olanlara inanamıyordu. Heyecandan yüreği ağzına gelir gibi oldu. Tenha bir mekâna ihtiyacı vardı. Ahıra girdi, kandili yaktı. İlk defa ahırın o ağır, o boğucu kokusunu hissetmiyordu. İnekler, danalar, buzağılar boş gözlerle kendisini izliyordu. Titreyen elleriyle zarfı çıkardı koltuğunun altından. Parmakları birbirine dolaşıyordu. Güçlkle açtı. İtina ile yazılmış Osmanlıca bir mektup vardı karşısında. Okudukça ferahladı, ferahladıkça okudu. Sevinç gözyaşlarına boğuldu. Öptü, kokladı her satırını.

"Selâm sana... Gözümün bebeği, canımın parçası, ay yüzlü sevgili..." diye başlıyordu.

O gece bir rüya gibi sisli
Bir huri kadar hayaldin.
Çeşme başında güneş kadar gerçek
Güller kadar güzeldin.

Beni benden alıp savurdun
Yalçın kayalara
Gündüzüm senin, gecem senin,
Bedenim senin, ruhum senin.

Ben aşkında kaybolmuş

Sabahsız Geceler

Bir derbederim şimdi
Gözlerinin kalbime açtığı yarayı
Bir aslan, pençesiyle açabilir miydi?

Ölüm de neydi ki, bir can,
Sahibine geri verilecek
Senden ırak olmaktı zehirlerin en acısı
Dağlanmış ciğerim bir yâreler yuvası

Çöllerde bir Mecnun'um ben, susuzum
Bağrımda açılan yarıklar nefesine hasret
Kokun bile olsa razıdır bu can eyy sevgili!
Çağır beni, bir el et, bekliyorum nice gecelerdir!

Hasan Pehlivan

Sevmek ve sevilmek... Bundan daha sıcak, ne vardı dünyada insanın içini ısıtan? Gözyaşları damlıyordu mektubun satırlarına. Nasıl da mutluydu yetim kız. Çok sevmeye karşı çok sevilmek... Muhteşem bir duyguydu bu. Ama bir karşılık bekleliyordu aslında o. Sadece hayatını alt üst eden bir delikanlıya delicesine vurgundu. Hasan ona sevdalanmasa bile değişmezdi iç dünyası. Fakat şimdi öyle bir alevlenmişti ki yangını, gitmeliydi, gönlünün sultanına varmalıydı. Bayrama bir gün vardı. Bu gece arife gecesiydi. Nasıl severdi arife gecelerini? Erkenden odasına çekilir, kandilini yakardı. Ak Dayı'sından işitmişti bu gecenin faziletini. Eski, sayfaları karmakarış olmuş Kur'an-ı Kerim'i açar, okurdu güzel sesiyle. Manasına erişemediği o kelimeler onu alır, ulvi dünyalara götürürdü. Öyle bir haz alırdı ki böyle nûrani zamanlardan, masum yüreği sanki Kevser havuzunun berrak sularına dalar, yıkanır, arınırdı da, tekrar göğüs kafesine geri dönerdi.

Kandilin yarı loş ışığı onu bir melek kadar saf, bir huri kadar güzel yapardı. Dudaklarından dökülen harflerin letâfeti gökyüzünü deler de, arş-ı âlâ'ya yükselirdi.

Bu gece her zamankinden daha yanık bir sesle okuyordu Yasin-i Şerifi. Kim bilir? Kardeşleriyle paylaştığı bu mütevâzi odada bu mübarek cümleleri son defa okuyordu belki de... Ahmet'le Mehmet dizinin dibine sokulmuşlar,

Sabahsız Geceler

küçük Ali ise başını bırakmıştı ablasının kucağına. Kendilerinden geçerlerdi böyle anların manevi lezzetinden. Bazen en tatlı rüyalara o lâhuti²⁰ âlemin doyulmaz atmosferinde dalar, giderlerdi.

Vakit epey ilerlemişti. Aslında arife gecelerinde Kadriye aretiyle birlikte kına da yakınırlardı, ama bu kez bu işi bayram akşamına ertelemek daha uygundu. Yarın sabah, erken saatlerde yolcular yola koyulurdu. Hasan'a haber aynı kişi ile ulaştırılmalıydı. Öncelikle kâğıt bulmalıydı. Hemen aklına o çok sevdiği, hatırasına hep saygı duyduğu, canı gibi kolladığı çift keraatli defteri geldi. Yıllardır onu çeyiz sandığının en altında saklar, üzerine titrerdi. Böyle bir iş için kullanacağı hiç aklına gelmemişti. Uyumuş kardeşlerini yataklarına yatırıp üstlerini örttükten sonra sandığını açtı. Defterini buldu, boş kalmış son birkaç yapraktan bir tanesini kopardı. Titreyen parmaklar yazıyordu şimdi:

Mevlâ'm görelim neyler
Neylerse güzel eyler
Bizi bize yazdıysa eğer
Yedi düvel bir araya gelse
Sükûtu cihana tevâtür²¹ eder

Allah'ın izni ile bayramın birinci günü öğlede, cemaat Cuma namazında iken bayram yerinde buluşmak arzusu ile...

Zeynep

Hasan'ına daha neler neler yazmak isterdi. Ancak ne zaman müsaitti buna ne de zemin. Her an Kara Rüstem'e yakalanma korkusu içindeydi. Kadriye aretine bir an önce ulaştırabilmek için mektubunu, ayaklarının ucuna basarak geçti bütün yolları. Duaları karşı gelmiş kazasız belâsız atlatmıştı olayı.

O gece, bir parça uyku için odası altın beşik, döşeği atlas, yorganı ipek, yastığı kuş tüyü olsa kâr etmeyecekti. Sabaha diri çıktı.

Arife günü yoğun bir koşturmacanın tam ortasında idi. Bahçe duvarlarının tamamı onun elinden geçti. Sakızlar gibi kar beyaz olan duvarlar karşıdan bakanlara bayramın müjdesini veriyor, kirecin değdiği her yer adeta

gülümsüyordu. Çocukluk günlerinden beri garip bir heyecanla yaşamaya alıştığı bayram duygusu bu sefer yerini bambaşka bir telâşa bırakmıştı. Sevinç ve hüzün yumakları yüreğinde büyüdükçe büyüyordu.

Kınalar yakındılar Kadriye aretiyle birlikte bileklerine kadar.

Bir kutlu günün sabahında gözlerini açtığında ise şafak sökmemişti henüz.

Her bayram sabahı seher vakti gizli bir el onu erkenden uyandırır, belki de bu kutlu sabahın bereketini yaşaması için onu teşfik ederdi. Yine öyle olmuştu, fakat bu kez heyecanı doruklardaydı. Bugün öyle bir gündü ki, çifte bayramlardan da öteydi. Cuma'nın kurban bayramının ilk günüyle kucaklaşması, müthiş bir olaydı İslâm âleminde. O yıl hacda bulunan mü'minler iki bayramın birleşmesiyle beraber Arafat'ta Hacc-ı Ekber²² yapmak gibi bir nimete kavuşurlar, nice sevaplarla buluşurlardı. Ak Dayı'sı günleri hesaplamış, bu bayramın müjdesini çok daha önceden yakınlarına söylemişti.

"Bismillâhırrahmanirrahıym, Sübhânellahi ve bihamdihi, Sübhânellahil azıym."²³ diyerek yatağından doğruldu, saçağa çıktı. Akşamdan kuyudan su çekip, bütün toprak bardakları doldurduğu için zahmetsizce abdestini aldı.

Sonbaharın son günleriydi. Ilık bir kasım sabahıydı. Tatlı bir sonbahar rüzgârı canlı cansız tüm yaratılmışları okşuyor, Zeynep'in saçlarında, yüzünde dolaşiyor, bütün bedenini etkisi altına alıyordu. Bir an kendini cennette hissetti yetim kız. Derin bir nefes aldı, ebegümeçleriyle sarı papatyaların kokusu birbirine karışıyor, bu bayram sabahının derin ulviliğinde üzerlerine düşen rolü en iyi şekilde oynuyorlardı. Al al açmış ebegümeçlerinin ardında bembeyaz badanalı duvarlar alla ak, dur da bak dercesine bu muazzam tabloya ortak oluyorlardı. Gözlerini yumdu genç kız. Bu koku, bu manzara, bu lezzet ne müstesna bir olaydı. Yine içine çekti o atmosferi. Ciğerleri o tertemiz havanın enfes güzelliğiyle kendinden geçerken, dudakları gayri ihtiyârî kıpırdamaya başladı:

"Allah'ım! Sabahları yaratan, güneşleri doğuran, kuşları uyandıran Allah'ım! Sana nasıl şükredeyim ben? Bu sabah harikulâde bir sabah. Her şey ne kadar hayat dolu. Böyle mutlu bir sabahta, bu mübarek havayı teneffüs edebilmek, ne müthiş bir şey! Fevkalâde her yer. Gözümün görebildiği her zerre niyaza durmuş, 'Hayyy!' diye inlemekte... Şükürlerin en mükemmelini

sunmak istiyorum ben de Sana. Bütün azalarımıla teşekkür etmek, yüceliğini övmek istiyorum. Kelimelerim yetersiz biliyorum. Seni büyükmekten aciz..."

"Yâ Hayyy... Yâ Hayyy!" diye inleye inleye durdu huzura. Ruhu gülme makamındaydı şimdi. Dertleri yok olmuştu. Ilık bir rüzgâr gibi rahmet esintilerinin bedenini okşadığını hissediyordu. Bütün hücreleriyle teslimiyetin tadını yudumlarken tatlı bir ürperti sardı tüm benliğini. Secdelerin derinliğinde mest oluyordu şimdi. "Sübhone Rabbiyel Âlâ" sesleri gözyaşlarına karıştı.

"Affet beni Yüceler Yücesi, affet!" diye fısıldarken mânâ derinliğinde kayboldu. Bedeninin sahibine duygularının çırpınısını duyuruyordu nefes nefes. Hıçkırdı, hıçkırdı:

"Ben bilmiyorum, Sen bildir bana! İlham et doğruları kalbime! Tut ellerimi, bırakma beni! Hele hele yüreğimi, sakın bırakma! Bir hiçtim ben, Sen çıkardın yokluktan, varlığınıla doldurdun beni. İstememi diledin. 'Veren benim, yeter ki sen dile!' dedin. Bütün hayırları diliyorum senden, aynı efendim canım Peygamberim Hz. Muhammed gibi. Bütün şerlerden sana sığınıyorum, tıpkı O'nun sığındığı gibi..."

Meleklerin yeryüzünü şenlendirdiği bu mübarek anlarda duyguları ayyuka çıkmıştı, nice güzelliklerle sarmaş dolaştı. Hatça Ana'nın oda kapısını açışıyla kendine geldi. Bir rüyadan uyanır gibi irkildi. Dilindeki o lezzet kayboldu bir anda. Bambaşka dünyalara kanat çırpmış da geri dönmüştü sanki. Ellerini yüzüne sürüp, topladı seccadesini.

"Uyandır gızanım gardaşlarını! Bayram namazına hazırlansınlar, gecikmesinler, buban kızar!"

Evin, büyük küçük bütün erkekleri camiye gidince, hanımlar son hazırlıklarını da yaptılar. Bayram bütün coşkusuyla kusursuz kutlanmalıydı.

Namaz dönüşü, küçükler büyüklerin ellerini öptüler. Önce babanın, sonra annenin ellerini. Kara Rüstem'in eli önce çenesine sonra alnına değerken, buz gibi bir havanın estiğini hissetti yetim kız. Ne kadar da soğuktan bu eller... Rasim'in kendisini takip eden bakışları ise rahatsızlık vericiydi. Anasının önüne gelince durdu. Vefakâr kadının yüzünü inceledi, sevinç pırıltılarının arasında hüzün dalgaları dolaşıyor gibiydi. Dikkatle izledi bu etrafı kırıksıklarla dolmuş, yıpranmış gözleri. Sanki anası ona bir şeyler söylemek ister gibiydi. Kara Rüstem ile Rasim'den çekindiği belliydi. Belki de:

“Ben gidiyorum anacığım! Hem de bugün! Bırakıyorum seni! Ne olur affet beni! İyi bir evlat olamadım ben. Belki de en büyük hatayı gitmekle yapıyorum. Seni hep üzdüm. Benim yüzümden Kara Rüstem’in nice cefalarına katlandın, nice sözler işittin. Bir sığıntı gibi yaşadım bu evde hep, bana ait hiç bir şeyim olmadı. Fazlalıktım biliyorum. Ama seni çok sevdim ana! Katıksız sevdim! Kara Rüstem’e karşı beni koruyamasan da, ezdirsen de, yerlerde sürünsem de sevdim. Kardeşlerimi de sevdim. Lâkin gitmekten başka çarem yok! Ne olur darılma bana! Üzülme! Ardımdan gözyaşı dökme! Dua et sadece! Dua et ki, iyi insanların ellerine düşeyim. Dışlamasınlar beni, hor görmesinler! Çıplaksın, çeyizsizsin, yetimsin, demesinler! Bağlılarına bassınlar! Evlât yerine kocsunlar, el gibi bakmasınlar!” diyebilseydi rahatlayacaktı belki. Hem belki anası da izin verecek, onaylayacaktı bu aşkı. O zaman gözü arkada kalmayacaktı yetim kızın. Ama bu mümkün müydü?

Hatça Ana’nın eli ne kadar da sıcaktı. Yüreğinden kopup gelen şefkati, bütün vücuduna dağılmıştı sanki. Bayram günlerinde hep mutlu olurdu anası, gülümserdi çilekeş yüzüyle çocuklarına. Belki de bu tablonun bozulmaması, evlâtlarına bir ziyan gelmemesi için, gizli gizli dua ederdi.

Birden babasını hatırladı, gözünde hayali canlanıyor gibiydi. Şu anda Kara Rüstem’in durduğu yerde babası olsaydı, kardeşleri de ana baba bir kardeş olsaydı, Rasim hiç girmeseydi hayatına, o zaman hiç bırakmayı düşünebilir miydi ailesini? Kaçabilir miydi sevdalisına onlardan izinsiz? Yutkundu genç kız, gözyaşları hücum etmeye hazırlanıyordu pınarlarından. Dışlerini sıktı. Aşevini terk etmeliydi. Yoksa, az daha kararından vazgeçecekti.

Gizli gizli ağladığı ahır duvarının köşesine koştu. Bayramlığı olmadığı için bütün gün gözyaşı döktüğü yıllar öncesinin o buruk bayramını hatırladı. Gözleri doldu. Üstüne başına baktı. Bu bayram öyle miydi? Kendi elleriyle dokuduğu kırmızı fistanını giymişti. Köklü oyalarla süslediği el emeği göz nuru krebini²⁴ bağlanmıştı başına. Sevdiğine varmaya hazırlanmıştı. Kalbinin bir sahibi vardı artık, bir yuvası da olmalıydı.

Akşamdan kınaladığı kurbanlık kuzusu düştü aklına. İçeriye girmeden, şöyle bir aralayınca ahırın kapısını, göz göze geldi sürmeli kuzusuyla. Turuncu turuncu, yedi yerinden kınalanan kuzu kurban edilmeye hazırdı. Hele alınının ortasında iki boynuzunun arasındaki kına ne kadar da yakışmıştı karagöz kuzusuna.

Artık kendini tutamıyordu:

“Sen de kurbansın, ben de... Yazgımız böyleymiş gınalı guzum, yazgımız.” diye fısıldarken kırmızı elbisesine damlayan gözyaşlarını fark etti. Bu ağladığı kaçınıcı bayramdı? Eğer gözyaşlarını zapt edemeyecekse neden giyinmişti? Yazık değil miydi güzelim bayramlığına?

Hangi yana baksa hatıraları dikiliyordu karşısına. El birliği etmişçesine üstüne üstüne geliyorlardı. Sanki bu sabah her şey onu kararından döndürmek için gizli gizli anlaşmıştı. Fakat bu düşündükleri de neydi? Söz vermemiş miydi? Kendi elleriyle yazmamış mıydı Hasan'ına? Seni bekleyeceğim dememiş miydi? O halde, söz namus olduğuna göre, münafıklık yapmak hiç bir mü'minin defterinde yazar mıydı? Toparlanmalı, bohçasını hazırlamalı, bir an önce bayram yerine gitmeliydi. Geceler boyu uğruna uykusuz kaldığı, aylardır yemekten içmekten kesildiği, hayaliyle avunduğu sevdiği onu bekliyordu. Karma karışık fikirlerden sıyrılmalıydı artık. Peki ama ya kaçamazsa? Ya anası anlarsa? Ya önüne Rasim çıkarsa? Ya yakalanırsa?

“Yaa kısmet!” demekten başka çare mi vardı?

Dış avludan ayaklarını sürükleye sürükleye ayırdı. Saçak basamaklarını çıkarken Kara Rüstem'in bıçakları bilemekte olduğunu gördü. İçi burkuldu. Gözyaşları yağmur gibi hücum etti yanaklarına. Odasına girdi. Dolabını açtı, bohçasını hazırladı ama tekrar yerine koydu, bayram yerine onu götürürse, kendini nasıl izah edebilirdi? Hem bu saatte bayram yerine gidilir miydi? Henüz çok erkendi. Üstelik insanlar bayram yapacak diye zavallı dilsiz hayvanlar aç susuz mu kalacaktı? Ne kadar dengesiz hareket ediyordu. Kendi kendini ele vermek an meselesiydi. Üstünü değiştirdi, hemen sabah hizmetine girişti. Telaşlı bayramın işleri de pek çoktu. Her şeyi yoluna koyduktan sonra, ancak hazırlanmaya başladı. Feracesini giydi, elleriyle oyaladığı pembe başörtüsünü bağladı, yaşmağını²⁵ yaptı. En değerli mücevherler gibi köşe bucak sakladığı siyah lastik ayakkabılarını buldu. Anasına, “Allah'a ismarladık” diyerek evden çıktı.

Bayram yeri cıvı cıvıldı. Oyunlar oynayan çocuklar, türkü söyleyen genç kızlar, seyirci makamındaki meraklı kadınlar... Uzaklardan, çok uzaklardan kızları seçmeye çalışan yerli ve yabancı delikanlılar...

Bahçe kapısından geçerken, delikanlıların kütüklerin üzerinde oturduğu bölgeye bir göz atmak, Hasan'ın gelip gelmediğini kontrol etmek geçti içinden. Fakat bundan hemen vazgeçti, utanıyordu başını kaldırmaktan.

Önüne bakarak vakar dolu adımlarla ilerledi. Kızların saman balyalarının üzerine sıralanıp oturduğu evin saçağına yaklaştı. Burası hayır sahibi bir ağanın bayramda köyün gençlerine eğlenebilmeleri için tahsis ettiği eski bir ağıl eviydi.

Zeynep'in geldiğini gören arkadaşları, onu karşılamak için ayağa kalktılar, hepsi de pek severdi yetim kızı. Önce bayramlaştılar, sonra da yer gösterdiler.

"Sizin de bayramınız mübarek olsun!" derken, içi bir tuhaf oldu Zeynep'in. Bu yaşadığı bayram genç kızlığının son bayramı mıydı?

Kadriye, yanı başına oturtmuştu aretini. Herkes özene bezene dokuduğu, bütün hünerini ortaya koyarak olabildiğince incelettiği, el emeği kumaşlarından çeşitli renklere boyayarak güzelleştirdiği, birbirinden alımlı kıyafetlerini dikiş giyinmişti. Başlarına bağladıkları rengârenk oyalarla süslü grepleri ise, en nadide çiçek bahçelerini andırıyordu. İki omuzlarının üzerinden göğüslerine doğru bıraktıkları uzun saçları özenle belik örülmüştü. Zengin kızları menekşe, yıldız şeklinde altınlarını kreplerine iğnelerken, diğerleri bu iş için gerçek ebegümeçlerini, güz papatyalarını kullanmışlar, masumane güzelliklerini doğanın bağrında açan çiçeklerle süslemişlerdi.

Zeynep, bu tablodan etkilenmişti. Duygularını ifade etmek istercesine:

"Hepiniz ne kadar da güzel olmuşsunuz gardaşlar, mâaşallah! Nazar değmesin!". deyince:

"Asıl güzellikler sakın sende olmasın? Hadi çıkar feraceni de fistanını görelim!". diye karşılık verdiler.

Zeynep, zaten arkadaşlarının kıpkırmızı onan kınalı ellerine, yakılan simsiyah kaşlarına, övgüler yağdırmak üzereydi, konuyu değiştirmek için tam fırsattı.

"Herkesin de kınaları ne tutakmış, benimkiler sönük kaldı yanınızda. Hele hele su kaşlarınız pek yakışmış."

Şadiye, çok bilmişliği ile tanınan açık sözlü, çenesi düşük bir kızdı. Hemen cevap verdi:

"Eeee, ne yapalım? Seninkiler gibi gudretten sürmeli değil bizim gaşımız gözümüz. Öyle olamayınca da iş başa düşüyor." deyince kızlar arasında bir kıkırdaşmadır başladı.

"En güzel armut gınalarını sen yakarsın hep be Şadiye abla!"

"Lâfi karıştırmasına gardaşım! Sıyr bakalım sırtından feraceni de, ne marifetler çıkarmışsın bu bayram görelim!"

Sabahsız Geceler

Zeynep'in zor durumda olduğunu gören Kadriye konuyu değiştirmek istedi:

"Türkü söyleme sırası kimdeydi be Şadiye gardaş? Hadi başlayalım artık! Bayram dediğin senede iki kere geliyor canım!"

Şadiye, rahat duracak gibi değildi.

"Neden Zeynep söylemiyor? Yeni gelen o. Biz hepimiz söyledik. Zaten bayram olsun düğün olsun hep en geç o gelir."

"Senin de üvey buban olsaydı, en geç gelen sen olurdun Şadiye gardaş. Ben bir türkü söylesem Zeynep'in yerine?"

Şadiye, olur manasına başını sallayınca, Kadriye derin bir iç geçirdi. Zeynep'ten başka hiç kimse, bu sevinç ve coşku dolu mübarek günde bir anlam veremedi Kadriye'nin bu hareketine. Kadriye, türküsüne başlayınca, Zeynep'in heyecandan kalp atışları hızlanmaya, o sular kadar berrak yüzünde pembelikler oluşmaya başladı.

Drama köprüsü bre Hasan dardır geçilmez
Soğuktur suları bre Hasan bir tas içilmez
At martini Debreli Hasan karakedi dinlesin
Drama mahpusunda da Hasan karakedi dinlesin

Mezar taşlarını Hasan koyun mu sandın
Adam öldürmeyi Hasan oyun mu sandın
At martini depreli Hasan dağlar inlesin
Drama mahpusunda bre Hasan dostlar dinlesin

Drama köprüsünde Hasan, dardır daracık
Çok istemem Yanko çorbacı binbeşyüz liracık
At martini Debreli Hasan karakedi dinlesin
Drama mahpusunda da Hasan karakedi dinlesin

Drama köprüsünü Hasan gece mi geçtin
Ecel şerbetini Hasan ölmeden mi içtin

At martini depreli Hasan dağlar inlesin
Drama mahpusunda bre Hasan dostlar dinlesin

Şadiye şaşkındı.

"Nerden aklına geldi be Kadriye bu türkü? İçimizden Hasan'a vurgun biri mi var yoksa?" deyince bütün kızların yüzünde bir tebessümdür dolaştı. Sonra Gülsüm'e döndü Şadiye.

"Hadi Gülsüm, o incecik sesini bir saliverde gönlümüz şenlensin!" deyince, hiç nazlanmadı Gülsüm:

Ay doğar sini gibi
Sallanır selvi gibi
Benim de bir yârim vardır
Serez'in gülü gibi

Ha buğdayım buğdayım
Seril de gurutayım
Askere giden yârimi
Ben nasıl unutayım.

Yaşa sevdiğim yaşa
Yazılan gelir başa

"Ayşe! Darbukaya daha hızlı vur be gardaşım, hiç duyulmuyor."

"Tamam be Şadiye abla! Niye kestini güzelim türküyü?"

"Gülsüm! Değiştir be gardaşım türküyü! Askerlik lâfından içime fenalık geldi."

Gülsüm tekrar başladı:

Sırtındaki gömleği
Sofya'dan mı aldın
Yârim, Sibirya'dan mı?

Bir anda bıçak gibi kesildi türkü. Ezan başlamıştı. Herkes pür dikkat iki bayramın ezanını dinliyordu. Gözler bile aynı noktaya dikilmişti, kurban bayramının ilk gününün ve Cuma'nın ezanıydı bu. Yediden yetmişe köyün

bütün erkekleri ve dışarıdan gelen erkek misafirler Cuma davetine yetişebilmek için tatlı bir telâşla koştururken, bir kor düştü Zeynep'in yüreğine. Altı-yedi yaşlarında bir kız çocuğu bahçenin öbür ucundan koşarak geldi, olanca sessizliği ile Zeynep'in kulağına dudaklarını yaklaştırdı. Bir şeyler fısıldayıp gitti. Zeynep renkten renge girmeye başladı. Bakışlarında bir tuhafılık, hareketlerinde bir hızlanma oldu.

Ezan bitmişti, Zeynep de bitmişti. Bu çocuğun söyledikleri yüreğine indirecekti. Kalbi yerinden çıkacakmış gibi çarpıyordu. Dizlerinin bağı çözülmüştü sanki. Bütün vücudunu saran bir ateş dalgası alınına, yanaklarına, kulaklarına hücum ediyordu. Ezanı saygıyla dinleyen genç kızlar şimdi eğdikleri başlarını kaldırmışlar, içeriye girmeye hazırlanıyorlardı. Şadiye söyleniyordu:

"Breh, breh, breh! Sofulukta üstüne yoktur çocuklarımızın, ilaç için bir tane kalmadı ya hu! Hepsi de camiye koştu..."

"Seninki dua eder şimdi sana kavuşmak için Şadiye abla! Hem Cuma saati dışarıda kalana kim kız verir? Biz de varmayız zaten beynamaza, öyle değil mi gardaşlar?"

"Yerden göğe kadar hakkın var be Kadriye! Benimki de lâf kalabalığı. Hadi bari bizde onlar dönene kadar boş boşazlık edeceğimize namazlarımızı kılalım."

Hepsi içeriye doluştu, yalnız Kadriye kalmıştı.

Zeynep, kızların şüphelenmemelerinden biraz olsun ferahlamıştı. Yine de sesinin titremesine mani olamıyordu.

"Hakkını helâl et Kadriye aret! Hasan beni köyün başındaki tepenin ardında bekliyormuş, hiç zaman kaybetmemeliyim. Kızlar beni sorarlarsa, vaziyeti idare et e mi?"

" Aşk olsun, o nasıl söz öyle! Korkma! Hiç kimseye hiç bir şey sezdirmeyeceğim. Yeter ki sen selâmetle git! Oku giderken, sakın duayı dilinden düşürme! Yolun açık olsun gardaşım!"

Kadriye, dişlerini sıktı ağlamamak için. Zeynep, göstermedi gözyaşlarını ahiret kardeşine. Sarılmak istedi, hem de öylesine içten istedi, fakat ne zaman ne de zemin buna fırsat veriyordu. Gitmeliydi hem de ardına bakmadan...

Besmele ile attı ilk adımını. Avluyu baştan sona hızlı adımlarla yürüdü. Delikanlıların kızları gözetlemek için kullandıkları meşe kütükleri bomboştü. Bahçe kapısını geçip sokağa çıktığında da sokakların ısı pısı olması dikkatini

çektii. Anlaşılan erkekler camide olunca, hanımlar da evlerinde oluyordu. Zaten kendisi de ilk defa böyle bir Cuma saati dışarıdaydı.

Her adım atışta biraz daha daralıyordu nefesi. Tepeye kadar olan mesafeyi nasıl alacaktı? Dili damağına yapışmıştı heyecandan. Eli ayağı birbirine dolaşıyordu. Sanki akli başından gitmişti. Acaba o küçük çocuğı güvenmekle hata mı etmişti? Kurulu bir saat gibi hareket ediyordu. Tepeye bir an önce varmak tek arzusuydu. Her adımda yüreğı ağzına gelse de, gitmekten başka çaresi yoktu. Etrafın tenhaliğı ise içine su serpen tek sebebi.

Birden durdu. Acaba yanlış bir şey mi yapıyordu? Geri mi dönseydi? Hiç tanımadığı, boyuna postuna, kaşına gözüne vurulduğı, yabancı bir delikanlının peşine takılıp gitmek akıl kârı mıydı? Başına kötü şeyler gelmesindi? Ya Hasan'ın anası babası nasıl karşıladı bu gelişiy? Gelinimiz bize kendi ayağı ile gelmiş diye bağırklarına mı basarlardı? Yoksa el kızı diye hakir mi görürlerdi? Üç kız kardeşi ve bir erkek kardeşi olduğunu Kadriye'den işitmişti. Acaba onlar nasıl bakarlardı olaya? Ya kendi anacığı? Can ciğer anacığı taş mı basardı bağına, yok olduğunu duyunca? 'Sarı kızım, kınalı kuzum, yetimim', diye severdi Hatça Ana yavrusunu. Gözleri dolu dolu oldu. "Bohçamı bile almadan nereye gidiyorum ben? Dönmeliyim. Yanlış yoldayım. Her şeyi yüz üstü bırakıp gidemem."

Sonra derin bir iç geçirdi. Üvey kardeşi geldi gözlerinin önüne. "Ah Rasim! Nankör Rasim! Bütün bu çorapları sen ördün başıma. Ne işin vardı hayatımda? Neden geldin babamın ocağına? Dağıdan gelip, bağıdakini kovan namert! Şeytan görsün yüzünü! Senin Alantepe maceraların yüzünden isteyemedi bile beni sevdiğim... Telli pullu bir gelin olup, duvağını sürüye sürüye gitmek varken, ne hallere koydun beni! Biliyorum, Hasan'a yâr etmezdin sen beni..."

Peki ya Hasan, şu dakikalarda ne yapıyordu acaba? Onun da zor durumda olduğu kesindi. Her baba yiğidin harcı mıydı kız kaçırmak? Hem de kaç köy aşırı yerden. Eğer gitmezse, sözünde durmazsa ne olurdu sevdiğinin hali? Büsbütün defterinden silmez miydi o zaman kendisini? Ya o Hasan'a kavuşamazsa nasıl yaşardı? Eğer dönüp vazgeçerse iş bununla da kalmayacaktı. Kara Rüstem yine en ağır, en pis işlere koşacaktı onu. Bununla da yetinmeyip hiç rızasını almadan kendi kafasına göre rastgele biriyle evlendirecekti.

'Hayır!' diye inledi. 'Senden başkasına yâr olmayacağım. Kara Rüstem'e kölelik etmeyeceğim. Biliyorum sen de beni çok seviyorsun. Sevmeden o mektubu yazar mıydın? Sonra da kendini bu denli tehlikelere atar mıydın?

Eğer bugün gelmezsem kim bilir nelere sebep olurum?

Senin üzülmene ise gönlüm asla razı olmaz.

Yüreğimi verdim sana ben.

En masum hayallerimi seninle kurdum.

Her şeyi göze alıyorum.

Ok yaydan çıktı bir kere...'

Birbirine zıt düşünceler, karma karış olmuş duygularla tepeyi tırmandı. Feracesinin etekleri ıslak toprak yola sürtünmekten, yer yer çamurlanmıştı. Durdu, geldiği yollara doğru baktı. Etrafta onu görmüş veya görebilecek hiç kimse yoktu. Bu işi Cuma saatine denk getirmek isabetli bir karardı. Birkaç adımda bir nefesleniyor, gözleri ile tepeyi tarıyordu. Henüz pek bir şey seçilmiyordu yukarılarda. Dizlerinde takat kalmamıştı. Sanki yıllardır vücudunu taşıyan bacakları onun değildi. Kalbinin çarpıntısı ise ayrı bir dertti.

Sağ eliyle göğsünü bastırıp, sol eliyle feracesinin eteklerini toplamaya çalışıyordu. Nihayet zirveye tırmanmayı başardı.

En az kendisi kadar heyecanlı olan Hasan bu anı bekliyor, dakikalar yıl olmuş geçmek bilmiyordu. Zeynep'in yaklaşmakta olduğunu görünce afalladı, şahit olduğu şeye inanamadı. Gözlerinin içi sevinçle parladı, tatlı bir tebessüm bütün yüzüne yayıldı.

Karşısında dünyalar güzeli bir kız vardı. Hem de geceler boyu rüyalarını süsleyen kız. Erişilmez sandığı sevdiği... Şimdi bir nefes kadar yakındı.

"Hoş...hoş...hoşgeldin!" diye kekeledi.

Sağa sola ani hareketlerle göz attı. Bir gören olup olmadığını kontrol etmek istiyordu. Zeynep'ten başka kimseyi göremeyince rahatladı, derin bir nefes aldı.

"Gel...meye...ceksin diye, o kadar çok korktum ki!... Allah'ım, Sana nasıl şükredeyim? Nihayet, nihayet geldin Zeynep'im! Çok... Çok... Sevindirdin beni!..."

Zeynep'in yanakları al al, başı öne eğik... Yer yarılrsa da içine girse... Bir kuş gibi çırpınan kalbi ağzına gelip gitmekte. Ne demeliydi şimdi? Nasıl konuşmalıydı Hasan'ıyla?

"Seni çok sevdim, sensiz yapamayacağımı anladım ve işte geldim, her şeyi göze alarak seninle kaçmaya geldim..." diyebilir miydi? Nasıl itiraf edebilirdi bütün bunları? Utanıyordu, hem de çok... Başını kaldırmaya bir cesaret edebilseydi, Hasan'ın gözlerinin içine bir bakabilseydi!

Hasan her şeyin farkındaydı.

"Zamanımız yok Zeynep'im, atlarımıza binmeli bir an önce uzaklaşmalıyız buradan. Cemaat camiden dağılmadan yol almalıyız. Senin yokluğunun farkına varır varmaz, düşerler peşimize."

Hasan, elini uzattı sevdiğine doğru, genç kızın gözleri hâlâ yerlerdeydi.

"Bak şu ağaçların ardında atlarımız! Hemen binelim, gel benimle!"

"Şeyy... Tutamam ki..."

"Elbette tutamazsın daha nikâhımız kıyılmadı... Benimki de şaşkınlık işte, bağışla!"

Hasan'ın gösterdiği yöne doğru yürüdüler.

Güneş, altın sarısı ışıklarını bütün cömertliği ile varlıkların üzerine yayarken, iki atlı çıktı meşelerin arasından. Tozu dumana katarak koşuyorlardı. Patika yolların içinden hızla geçerek yükseklerle doğru tırmanmaya başladılar.

Dağlar bayırlar aşıyorlardı şimdi. At sırtında, uçarcasına... Bu nasıl bir bayramdı böyle? Çifte bayramları aratmayan! Bu ne keyifli yolculuktu, içinde koskocaman bir ömrün hayali saklanan... Sanki bir masal dünyasının toz pembe heyecanında gidiyor, gidiyorlardı. Yepyeni bir hayata yelken açıyorlardı şimdi. Yağız atlar sıcıyor, mesafeler yutuluyor, meşe ağaçlarının yeşil yaprakları yer yer Zeynep'in yüzünü okşuyordu. Mutluydu genç kız, hem de şimdiye kadar hiç olmadığı kadar mutlu... Atının yelesini okşadı, gözlerini kapadı, saadeti yudumlamak bu olsa gerekti. İçinde kabaran coşkulu duygular güzelliklerle dolu bir yaşamın müjdesini veriyordu. Bilinmezsin, o esrareniz muştusunu fısıldıyordu. Dalga dalga huzur yayılıyordu bedeninin her zerresine. Tabiattaki her şey; masmavi gökyüzü, kâinatın kandili güneş, serçeler, kumrular, hatta dağlardaki taşlar bile bu saadete alkış tutuyor, iki sevgiliyi adeta selâmlıyorlardı.

"Bu mutluluk hiç bitmesin Allah'ım! Güzelliklerle dolsun günlerim, gecelerim. İki cihanda da mesut et bizi! Senin çizdiğin yolda yürüt bizi, ayağımızı kaydırma, hendeklere, uçurumlara! Sonsuzluk diyarına taşı bizi! Alnı, bağı, bahtı açık kullarından et! Bırakma bizi bize! Yakınlığına kabul et, irak tutma bizi!"

Atı yavaşlayınca dua âleminde uyandı Zeynep. Hasan, atının dizginlerini tutmuş, hayran hayran sevdiğini süzüyordu. Yumuşak bir sesle sordu:

"Zeynep'im! İyi misin? Başın mı döndü yoksa? Yoksa pişman mısın benimle kaçtığına?"

Deniz mavisi gözler, üzüm karası gözlerle buluştu. Tebessüm ediyordu içtenlikle. Sevinci ışıltısından belliydi... Hiç pişman olabilir miydi? His âleminde çıkmak istemezcesine başını salladı genç kız, 'Hayır' manasında, konuşmadı.

Delikanlı yanıtını almıştı. Haydi, 'Bismillâh' diyerek mahmuzladı atını. Bir dere kenarına geldiklerinde durdular.

"Namazlarımızı kılalım şuracıkta, dedi Hasan. Cuma kaçtı, bari öğle vakti geçmesin. Biliyor musun? Kendimi bildim bileli cumaya giderim. Dayım köyün imamıdır. Beni görmezse cemaatte, namaza durmaz. İlk defa bir Cuma namazını terk ediyorum, tuhaf bir duygu."

Zeynep, beyninden vurulmuşa dönmüştü. Nasıl düşünememişti bunu daha önce?

"Benim yüzümden... Yazık... Keşke..."

"Üzülme! Allah affedicidir, affetmeyi sever. Yeter ki kul yürekten pişman olup tövbe edebilsin. Hem bir daha asla olmayacak! Hadi elimizi çevik tutalım. Bak şu akan derenin güzelliğine! Gel benim suyumla abdest al diye davet ediyor adeta! Elini ver indireyim seni attan!"

Namus abidesi Hasan'ın gözlerine bakınca, yine renkten renge girmeye başladı.

"Ben... Kendim inerim." dedi, sessizce.

O Rengârenk oyalarla süslü pembe yazması güzelliğine güzellik katıyordu genç kızın. Yazmanın rengi yüzüyle bütünleşiyor, bir renk cümbüşü içinde baharda açan kır çiçeklerini andırıyordu.

Acele ile abdest alınarak maddi manevi kirlerden arınıldı.

Yüce huzurda kalpler iyice yumuşadı, mağfiret dilendi, yardım istendi. Alınlara toprağın huzur iksiri içiren o ferah havası değdi. Tekrar atlara binildi, Rodop sıra dağlarında nice yamaçlar, nice tepeler aşıldı. Büyükçe bir köyün sırtlarında duruldu, Zeynep şaşkındı.

"Ama bana Kovanlık'ın küçük bir köy olduğunu söylemişlerdi. Oysa burası..."

"Burası Kovanlık değil ki Zeynep'im, Kızılağaç. Bu akşam Selime halamlarda gecelememiz daha uygun olur diye düşündüm. Halam çok iyi bir insandır, küçüklüğümde üzerime çok emeği geçti. Çocuğu da olmadığı için beni pek sever. Seni de seveceğinden hiç kuşkun olmasın. Yanlış, güpe gündüz köye girmemiz doğru olmaz. Bayram dolayısıyla çocuklar, gençler sokaklardadır şimdi. Şu küçük koruluğa girip havanın kararmasını bekleyelim."

"Hay, hay..."

Akşam ezanından sonra köyün üzerine hızla karanlıklar çökmeye başladığında iki atlı süzüldü aşağı mahalleye doğru. Atlarından inip Selime halanın bahçesine girdiklerinde, yukarı mahalleden davul sesleri geliyordu.

Köyün genç delikanlıları her kurban bayramının ilk gecesi deve eğlencesi tertip eder, bayramın tadını çıkarırlardı.

Hasan ile Zeynep, evin saçağının önüne geldiklerinde, heyecanları doruklara çıkmıştı. Acaba nasıl karşılanacaklardı?

Biraz sonra sevinç çığlıkları koştular. Selime Hala, yeğenini dünyalar güzeli bir genç kızla birlikte aniden karşısında görünce deliye döndü. Gözlerine inanmadı. Ne yapacağını, ne söyleyeceğini, nasıl davranacağını hepten şaşırıldı.

Bir pehlivan yeğenine, bir Zeynep'in karanlıkta ay gibi parlayan utangaç yüzüne baktı.

"Buyurun, buyurun içeri geçin hele."

Saçağa kapıları açılan üç odadan ortadakine girdiler. Odada, Selime Hala'nın kocası ve yaşlı anasından başka kimse yoktu. Karşılıklı yer minderlerine oturdular. Selime Hala'nın bakışları Zeynep'in üzerinde yoğunlaştıkça, yetim kız yerin dibine geçiyor, soru yağmurlarının altında eziliyor, kısa cevaplarla şaşkınlık nöbetlerine tutulan kadıncağızı tatmin etmeye çalışıyordu.

Biraz sonra bayram sofrası kuruldu. Sadece düğünlere ve bayramlara has olan keşkek tepsisi, yanında hoşafı birlikte sofraya getirildi. Misafirler saatlerce at üstünde açık havada yol almışlar, aç ve yorgun düşmüşlerdi. Büyük bir iştahla sininin etrafına oturdular. Selime Hala, Zeynep'in çekingen tavırlarından rahatsız oluyor, karnını rahatça doyurabilmesi için elinden geleni yapıyordu. Hasan, başlarından geçen her şeyi tüm ayrıntılarına kadar anlattı halasına. Elbette Kara Rüstem'den de bahsetti.

O gece kar beyazı, kireç badanalı odalarda, ak sakızlar kadar temiz, mis kokulu yer yataklarında, ayrı odalarda yatırdı Selime Hala onları. Ertesi sabah Kovanlık'a haber uçuruldu erkenden. Hasan'ın babası ve köyün imamı olan dayısı yanlarına sözü dinlenir iki yaşlı erkek daha alarak, Kara Rüstem'den nikâh istemek için Sirkeli'nin yolunu tuttular.

Üvey babaya kalsa günlerce değil, aylarca işi yokuşa sürer, Zeynep'e de, Hasan'a da, Hasan'ın ailesine de, kök söktürdü. Ancak iki köyün imamı ve Sirkeli'nin ihtiyar heyeti Kara Rüstem'i iyiden iyiye köşeye sıkıştırdılar. Nikâh onayını almadan ne bir adım ileri, ne de bir adım geri atmadılar. İster istemeze getirilen Kara Rüstem küplere binecek de olsa nikâha razı geldi. Elbette acısını Hatça Ana'dan katmer katmer çıkartacaktı. Misafirler gider gitmez Zeynep'in yattığı odaya girdi, sandığını açtı, kadıncağızı diliyle yediği yetmiyormuş gibi, Zeynep'e ait birkaç parça çeyiz eşyasını avlunun orta yerine taşıyıp yığdı. O güzelim basma yorganı, iki kişilik döşeği, yatım yastıklarını, şalvarları, Zeynep'in uzun kış gecelerinde, kandil ışığında göz nuru dökerek nice emekler verdiği o güzelim oyalı çemberleri, krepleri yerlerde bir paçavra gibi savrulmuş gören Hatça Ana çileden çıktı. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi birde eline ocağın altından tutuşmuş bir odun parçası alan Kara Rüstem avluya koşuyor, Hatça Ana'yı deliye döndürüyordu.

Üvey baba yine kinini olanca çıplaklığı ile ortaya dökmüş, Zeynep'in zaten yok denecek kadar az olan çeyizini yakmaya kalkışmıştı. Ana yüreği buna izin verebilir miydi?

Aklına ilk gelen şey saçağın önündeki kuyu oldu. Yetişirdi artık bu gaddar adamın yaptıkları. Canından bezmişti zaten, bir dişi arslan gibi kükredi:

"Sen de gızanımın çeyizini yakarsaan... Bana da Hatça demesinler! Yokum artık ben. Suların altına gömüleceğim. Arkamdan herkes senin caniliğini konuşacak, bana rahmet okuyacak! Sabır taşı değilim ben. Bir insanım nihayet. Bir kuru canım var Allah'ıma verilecek, onu da seve seve veririm!" der demez, bir ok gibi yerinden fırladı. Zaten tüy gibi bir kadıncağızdı. Ahmet'le Mehmet'in şaşkın bakışları arasında kuyunun başına koştu, kapağını açtı. Bacağını içeriye atmasıyla birlikte birkaç saniyenin içinde kayboldu.

Çocuklar çığlıklar koparıırken, Kara Rüstem elinde yanan odun parçasıyla saçağın ortasında kalakaldı. Gözlerine inanamıyordu. Her türlü cefayı çeken, kendisine yıllardır hizmet eden, bir dediğini iki etmeyen, sesi soluğu çıkmayan bu kadına da ne olmuştu böyle?

Şaka yapmadığı kesindi. Olayın boyutları inanılmaz ciddiyetteydi. Elindeki ateş parçasını bir kenara fırlatarak çocuklardan önce kuyunun başına koştu. Hatça Ana kararlı adımlarla kenarlardaki taşlara basa basa dibe doğru inmeye devam ediyordu. Kan beynine sıçradı o anda. Olanca sesiyle haykırdı:

"Delirdin mi sen be kadın! Çık oradan, çık çabuk! Yoksa... Yoksa..."

"Yoksa ne yaparsın? Sesi derinlerden, boğuk boğuk geliyordu."

"Öldürürüm seni, çık oradan diyorum."

"Ben sana vardığım gün zaten ölmüşüm Kara Rüstem! Yaptığın her eziyete katlandım bu güne kadar, yetimimi horlamana bile! Kendi mülkümüzde ziyan ettin bizi! Evlâdımın kaçışına sen sebep oldun! O kadar çok kısmeti çıktı kızımın, bir kerecik olsun sordun mu gönlün var mı diye? İnsan yerine koydun mu onu, söyle? Şimdi de kalkmış çeyizini yakacakmış, ölürüm de yaktırmam sana onları!"

Ahmet'le, Mehmet, korku dolu gözlerle olayı izlerken Ali avazı çıktığı kadar ağlıyor, anneciğinin gittikçe derinlerden gelen sesi ona durumun vahametini fazlasıyla hissettiriyordu. Ahmet, babamın katı kalbini bir nebzecek olsun yumuşatabilirim umuduyla yalvarıyor, hıçkırıklara boğuluyor, Mehmet ise bu insafsız adamın bacalarına sarılmış, merhamet dileniyordu.

Kara Rüstem, yuvalarından fırlamış gözlerle, bir kuyunun dibindeki karısına, bir, feryat eden çocuklarına bakıyor, ne yapması gerektiğini bir türlü kestiremiyordu. Belki inadından vazgeçip Hatça Ana'nın dediğine gelecekti ancak, bu erkekliğinden ödün vermek olmaz mıydı? Kadın kısmına yüz göstermeye gelmezdi, sonra elliye de beğenmez her istediğini yaptırmaya kalkardı. Fakat bu kez pabuç pahalıydı. Bu kadının gözleri kızıştı, bir delilik yapabilirdi. O zaman bir sürü çocukla ortalıkta kalacaktı. Altan almayı denemeliydi.

"Diyelim ki yakmaktan vazgeçtim. Ama kesinlikle bu eve gelemez. Seni de, gardaşlarını da rüyasında görür artık. Onun adını anmak yasak bu evde!"

"Yüreğimizden de çıkaramazsın ya Kara Rüstem! Gücün yeterse onu da yapsana! Hem sadece yakmaktan vazgeçmen yetmez... Vereceksin kızımın çeyizini! Söz ver! Yemin et! Allah şahidimiz olsun de!"

"Senin dilin iyice uzamaya başladı. Dua et çocuklarına! Yoksa ben yapacağımı bilirdim yaaa..."

"Bilirsin ya Kara Rüstem... Bilirsin, dünyanın kurulduğunu bilirsin sen!"

"Kapa ağzını be kadın! Komşuları başımıza mı toplamak istiyorsun? Sizi de gözüm görmesin, çabuk içeri kaçın, sizi gidi anasını!..... ..veletleri sizi!"

Hatça Ana, ana olalı ilk defa Kara Rüstem'e karşı evlâdını böylesine amansız bir savunma hareketine girişmiş ve mücadelesi zaferle sonuçlanmıştı. Yıllar, yıllar, öncesinde yapması gerekenleri belki çok sonralara erteleyerek, kişiliğinden nice ödünler vermiş, Zeynep'inin boynu bükük büyümesine neden olmuştu. Böyle bir şahlanışın ona neler neler kazandırdığını anladığında ise, geride, tekrar yaşanması mümkün olmayan o güzelim gençlik yıllarıyla, bir yetimin gözyaşları kalmıştı. Fakat her şeye rağmen zararın neresinden dönülse kârdı. İşte kınalı kuzusunun çeyizlerini kurtarmış, kararlılığını ispat etmişti. Artık Zeynep'i için yapabileceği bir tek şey kalmıştı, mutluluğu için bol bol dua etmek...

***

Sadece maşukuna kavuşmakla kalmamış, sıcak bir yuvayla da buluşmuştu Zeynep. İlk erkek evlâtlarının üzerine titreyen ana baba Zeynep'i bir emanet olarak kabullenmişler, sevgilerin en hasını ailelerine katılan bu yetime bağışlamışlar, şefkat kanatlarını üzerine indirmişlerdi.

Nasıl sevinmezdi ki Zeynep bütün bu olanlara? Kız kardeş sevgisini tatmak bile bu ailede nasip olmuştu. Artık Cemile, Emine ve Ferište adında üç kız kardeşe sahipti. Bir de Ferište ile Emine'nin arasında on yaşları civarında kayınbiraderi Hüseyin vardı. Kayınvalidesi Ürke Ana, anacığının yerini doldurmuştu. Arif Ağa'ya karşı hissettiği yakınlık derecesi ise bir kız evlâdın babasına karşı duyduğu sevgi ile aynıydı. Dünyada, yüzünü görmeyi çok arzu ettiği şehit babasının yerine koymuştu onu, "Buba" derken içinde bir şeylerin kıpırdadığını hissediyor, bu babacan tavırlı adama karşı yüreğinde sıcacık duygular besliyordu.

Hasan ile kaçtıklarının ikinci günü, nikâhlarının kıyılmasından hemen sonra, Kovanlık'a geldiklerinde, eve girer girmez, kanı kaynamıştı aile fertlerine. Günler geçtikçe hepsine ayrı ayrı ısındı, aile bağları daha da kuvvetlendi. Görümceler yengelerinin etrafında pervane oldu, küçük Ferište ise Zeynep'in eteklerinden ayrılmadı.

Hasan'ın ailesi, evlerinin en büyük, en güzel ve en yeni odasını oğullarıyla gelinlerine tahsis etmişti.

Neler yoktu ki bu odada? Kapının girişinden hemen bir adım sonra sol taraftan başlayan yer yer küçük, süslü gözeneklerin de bulunduğu ahşap musandıralar²⁶, onların tam karşısına isabet eden duvarın ortasında büyükçe bir ocak, oda kapısı açıldığında insanı adeta tebessümle karşılayan çiçeklik. Çiçekliğin iki yanlarında dağ manzaralı küçük pencereler. Bayram için henüz badana edilmiş olduğundan, odanın içine sinmiş mis gibi bir kireç kokusu. Kar beyazı duvarlara inat, yere serilmiş simsiyah bir kepe. Yer minderleri, yastıklarıyla beraber odanın bütün kenarlarını kaplayacak şekilde duvar diplerine dizilmiş.

Zeynep, bu odaya ilk adımını attığında sıcacık bir atmosferin bütün vücudunu sarmaladığını hissetmişti. Günler sonra Hatça Ana'nın gönderdiği birkaç parça çeyiz eşyasına da kavuşunca dünyalar onun oldu.

Gönlünün sultanı ile dünya evine girmek nasip olmuştu yetim kıza. Daha ne isterdi ki Allah'tan? Hayalden öte gidemeyeceğini sandığı duygular gerçeğe dönüşmüş, kâbuslarla dolu geceler bitmiş, yerine gündüzler kadar aydınlık, güneşler kadar parlak geceler gelmişti. Hasan'la birlikte geçen her an, mutluluk deryasından sadece bir damlaydı. Her gece ise yeni bir muhabbet denizine yelken açış...

Murada ermek dedikleri bu muydu acaba?

Sevinçler zirvesinde aşk şarabını yudum yudum içmek miydi bunun adı?

Onun ne kara yay gibi kaşları, ne üzüm karası iri gözleri, ne siyah gür saçları, ne geniş omuzları, ne güçlü bilekleri, ne selviler gibi uzun boyu, ne de güleç yüzü etkilerdi Zeynep'i, sözlerinin etkilediği kadar!!!

Hasan konuşmaya başlayınca bal damlardı sanki dudaklarından. Bazen bakışlarını kaçırıyordu yetim kız sevdiğinin üzerinden. Göze gelir endişesi ile çeviriyordu başını. Hem taparcasına seviyor, hem nazar değmesinden korkuyor, hem de kiskanıyordu onu her şeyden ve herkesten. Kendi gözlerinden bile... Hem bakmayı çok arzu etmek seyrine doyamamak, hem de kendi gözünden bile sakınmak, ne karmaşık duygulardı bunlar? Böyle anlar çoğunlukla Hasan'ın gözünden kaçmazdı, sebebini merak ederdi delikanlı. Eğer kalbini yarıp bakabilmek mümkün olsaydı, ancak o zaman anlayabilirdi Hasan, bu güzeller güzelinin ufuklar kadar engin aşkını. Bir sevgi çağlayanı kabarırdı yüreğinde. Coşardı da, bazen taşmak isterdi. Suskunlaşırdı böyle

anlarda genç kadın. Mahzun gözlerinde bulutlar dalgalanırdı. Hasan, dayanamaz sorardı:

"Ne oldu böyle apansız gene? Niye kaçırsın gözlerini benden? Yoksa bilmeden incittim mi seni?"

"Sen kim, incitmek kim Hasan'ım? Sana darılmam mümkün mü? Benim korkum seni çok sevmemden. Saadetimizin üzerine bir gölge düşecek...."

"Şşşt!" diye susturur, şehadet parmağını Zeynep'in dudaklarına götürürdü Hasan.

Zeynep içindekileri boşaltmak isterdi.

"Zaten yaşadıklarımıza hâlâ inanamıyorum! Bize bu günleri gösteren Rabbim'e nasıl şükür edeceğimi bilemiyorum."

"O dilediği için beraberiz ceylân gözlüm. Onun iradesi ile olur her şey. O'nun izni dışında bir yaprak bile kıvıldamaz. O, 'Ol!' deyince bir şeye, bütün dünya onu bozmak için bir araya gelse bile yine de güçleri yetmez. O 'Olma!' deyince de bütün dünya ayağa kalksa, yine de hiç bir şey yapamaz. Ben, birbirimizin ateşiyle yanarken, gökyüzünde meleklerin bu sevgiye şahit olduğunu ve bize dua ettiklerini hissediyorum. Bizi bize yazan Rabbim ise bu aşkın en büyük şahidi, hiç kuşkun olmasın!"

"Ne kadar güzel konuşuyorsun Hasan'ım, sabaha kadar seni dinlesem yine de usanmayacağım."

"Fakat bütün azalarımızın bizde hakkı olduğunu da unutmayalım. Onları dinlendirmemiz gerekiyor."

"Yaaa! Bilmiyordum, peki sen bütün bunları kimden öğrendin?"

"Dayımdan. Ne kitap kurdudur o, bilsen. Hem köyün imamıdır hem de bilgisi. Köyün erkekleri Gümölcine'ye alışveriş için giderken, onun amacı başkadır. Kitap peşinde koşturur durur. İlim erbaplarını tek tek bulur, fikir danışır, müftü ile görüşür. Heybeler dolusu kitabı alır, köye getirir, hepsini okur. Aylar sonra onları götürür, değiştirir, yerine yenilerini getirir. İşte bana da ondan kırıntılar kapmak kalır."

Zeynep, tebessüm etti tatlı tatlı, başını salladı.

"Ak Dayım gibi..." diye mırıldandı.

Göz kapakları ağırlaşmıştı artık. Her şeyi ile elinin emeği olan çeyiz eşyalarına gömüldü. Bin bir türlü emekle, tek tek kozalarından çıkardığı pamukları elleri ile şekillendirmiş, yatılacak yatak, yastık, yorgan ve çarşaf elde

etmiş, nice zahmetlere katlanmıştı. Şimdi bu nesnelere nasıl da mutluluğuna alkış tutuyordu...

***

Günler geçtikçe yeni yuvasına daha çok ısındı Zeynep. Gün geldi Ürke Ana her şeyi ondan sorar oldu. Dünya bir yana, gelini diğer yanaydı. Kızlar bir şey istediğinde bile karar veremez, konu ne olursa olsun bir defa da Zeynep'in fikrine başvururdu. Cemile bazen anasına yarı şaka yarı ciddi takılır, Ürke Ana'yı denemek isterdi:

"Ana! Sen galiba yengemi bizden daha fazla seviyorsun!"

"O bize Allah'ın emaneti ul²⁷! Üstelik yetim, onun gönlünü hoş edelim ki, yüce Allah da bizimkini hoş etsin. Siz zaten benim evlâtlarımısınız, benden bir parçasınız, sizi nasıl geri atarım?" derdi.

Hasan, her sabah koyunları otlatmak için bayırlara çıkıyor, Zeynep ise onu sokağın başına kadar uğurladıktan sonra Ürke Ana'ya yardıma koşuyor, işlerin ucundan tutuyordu. Ürke Ana gelininin oğlunu sokaklara kadar uğurlamasından biraz rahatsızlık duyuyordu, fakat ilk günlerde Zeynep'i kırmak korkusuyla dile getiremiyordu. Bir sabah dayanamadı.

"Komşulardan utanır oldum ul! Evden uğurlasın Hasan'ı? 'Gelinin oğluna pek yanık Ürke kade!' Diye alay eder dururlar benimle. Eh! Yıllayacak değil ya! Akşam olunca dönecek elbet."

"Peki ana..." dedi Zeynep, boynunu bükerek. Günler yıl kadar gelirdi ya yetim kıza, Ürke Ana bunu nereden bilsindi? Akşama kadar deliler gibi özlerdi Hasan'ı. Hasan'da akşamı zor ederdi sürülerin ardında. Su içtiği derelerde, ak koyunların otladığı çayırlarda, yârinin hayali gizlenir gizlenir gülümserdi kendisine.

Hava kararmaya yaklaşınca toplanırdı bayırlardan, dünyanın en uysal hayvanları. Kuzucuklarına kavuşma sevinciyle nasıl da melerdi koyunlar! Kuzucuklar bayram ederdi her akşamın kızılığında...

Vuslat türküsü başlardı aşıkların odasında her gece yeni baştan...

Saatlerin aktığı bilinmezdi iki gönül bir olunca. Dünyanın bal sızan peteğinden birkaç damla da genç sevdalılardan dudaklarına değdi. Ve muhabbet hep dallanır budaklanır, geceler biter, söz bitmezdi. Hasan,

--

dayısının kitaplarından öğrendiği bilgileri Zeynep'e aktarırdı dilinin döndüğünce. Genç kadın, bir sünger gibi emirdi duyduklarını. Bilgiye açtı dimağı. Koparılmıştı ilim yuvasından vakitsiz. İçindeki öğrenme tutkusu hep büyümüştü günden güne. Akli da, ruhu da, bedeni de tatmin olma makamındaydı şimdi. Bilmediklerini öğrenmek ne tadına doyum olmaz bir şeydi! Hasan'ı Allah çıkartmıştı karşısına. Öğrendiği her yeni bilgi mutluluğunu arttırıyordu genç kadının. Yalnız bu gece Hasan'ın üzerinde bir durgunluk vardı, sanki bir şeye canı sıkılmış gibiydi. Zeynep'in gözünden kaçmadı bu hal.

"Hasan'ım, düşünceli gibisin bir şey mi oldu?"

"Bu akşam kahvenin önünden geçerken muhtar seslendi. Aşağıdan mektuplar gelmiş kahveye, 'Sana da olabilir içlerinde gel, bak!' dedi. Ama hiç içimden gelmedi gidip bakmak."

"Yaaa... Neden?"

"Asker ocağından olmasın diye, bir kurt düştü yüreğime."

"Sabah ola hayrola desek, belki sana yoktur."

"Belki... Ama... Benim bir yaş büyüklerim geçen yıl bu vakitlerde askere çağrılmışlardı."

"Aman aman ağzını hayra aç gözünü seveyim!"

Zeynep, olayı hayıra yordu yormasına ancak, uykuya dalana kadar akla kararı seçti. Bir kıvılcım sıçramıştı yüreğine asker sözünü duyar duymaz, sabaha kadar kâbuslarla uğraştı.

Sabah sininin etrafına aile bireyleri dizildiğinde, tarhana tepsisini ortaya koyarken Ürke Ana, Zeynep'le Hasan'ın ağzını bıçak açmıyordu. Bu suskunluk ne Arif Ağanın gözünden kaçtı nede kızların. Ürke Ana bozdu sessizliği:

"Hasan, ul! Elini çabuk tut biraz, günahdır, hayvancağızlar beklemesinler ağılda, acıkmışlardır. Hem Hüseyin nerede? Ferište, agana sesleniver!"

"Hüseyin Agam kalktı ana çoktan. Kahveye gitti."

"Fesühbanallah sabah sabah ne işi var ki?"

"Ben gönderdim ana!" dedi, Hasan. "Mektuplar gelmiş aşağıdan, bize de var mı diye bakıversin dedim."

"Mek... tup... lar... mı?" diye kekeledi Ürke Ana. Elinde çökelek tulumu kala kaldı öylece. Afallamıştı. Bir Hasan'a baktı bir Zeynep'e. Sanki bütün dünyanın ağırlığı omuzlarına çöktü o anda. Yüreğine evlât yangısı düştü. İçi titredi. İlk

göz ağrısı gidecek miydi yoksa? Hem de ardında bir gelin bırakarak... Üstelik yüreği yaralı bir yetim gelin. Gidene mi yanacaktı yoksa kalana mı?

Biraz sonra Hüseyin elinde mektupla çıkageldi. Tuhaf tuhaf baktı ağabeyine. Babasına uzattı mektubu. Titrek parmaklar zarfı güçlükle açtı, dudaklar birbirine yapıştı, nefesi çıkmıyordu ki konuşsun baba. Zaten buna ihtiyaçta yoktu, herkes anlamıştı anlayacağını.

Kaşıklar ellerinde öylece birbirlerine bakakaldılar. Sıcak tarhananın mis gibi buğusu etrafa yayılırken, buz gibi bir hava esti sofrada, Ferište bile her şeyin farkındaydı. Yine de konuşturmak istiyordu onları. Bu denli üzümleri çileden çıkarıyordu küçük kıızı.

"Ana ne oldu? Neden yemeye başlamıyoruz? Niçin Hasan Aga'ma öyle bakıyorsunuz?"

Ana'nın konuşacak hali yoktu. Baba bütün gücünü toplamak istercesine yutkundu. Dudaklarını ıslattı. Herkesi tek tek gözden geçirdi. Heceler boğazında düğümleniyordu.

"Sa.....rı... kış.....la.....ya." diyebildi.

Zeynep'in gözlerinde biriken inci taneleri tahta kaşığın üzerine damlarken, Ürke Ana hıçkırıklara boğuldu. Arif Ağa, boğazında kocaman bir topaç hep aynı noktaya bakıyor, konuşma kabiliyetinden yoksun özürlüler gibi duruyordu. Hasan kendini toparlamaya çalıştı, onların üzümlerine dayanamıyordu.

"Ana, buba! İlk askere giden erkek ben miyim? Neden kendinizi bu kadar koy verirsiniz?"

Ürke Ana böldü Hasan'ın lafını.

"Ul, ah ilk göz ağrım, ciğerparem ul! Asker sözünü duymak bile yeter bana, yaralarımı deşer! İki dayını da davulla zurnayla gönderdim ben askere. Yetişkin bir kızdım o zamanlar. Büyük agam Trablusgarp'a gitti, gidiş o gidiş... Ne ölüsü ne dirisi? Küçük agam Balkan harbine gitti, Edirne'de esir düştüğünü duyduk önce, sonra da Sarayıçi denilen yerde mahpus tutulduğunu. Büyük agamdan ümidimizi kestik, ama, küçük dayın bir gün döner, gelir diye ölünceye kadar bekledi ninen. Kahrından verem oldu da, göçtü dünyadan genç yaşında. Yusuf Dayı'nla ben öksüz kaldık. Dayını ben büyüttüm, küçük yaşta evlenince de onu yanıma aldım. Sonra siz doğdunuz peş peşe. Tam yaralarım kabuk bağladı, artık boyumca evlâtlarım yetiştirdi diye sevinirken..."

Zeynep, daha fazla dayanamadı bu hüznü tablosunu seyretmeye, yaralı bir güvercin gibi kalktı sofradan, hıçkırıklarını zapt edemiyordu artık. Şehit babasının yangısı düşmüştü içine, Hasan'ının ateşiyle birbirine karışmıştı. Koşar adımlarla odasına kaçtı. Onun ardından Hasan da gitti.

Sofranın başında gözyaşlarına boğulan aile fertleri kederli gözlerle izledi onların gidişini. Ürke Ana ağıtlar yaktı can parçası oğluna. Ağladı, ağladı...

Sayılı günler seller gibi aktı gitti. Ayrılık günü kapıya dayandı. Bu kez davul zurna yoktu askerlerin gidişinde. Sessizce ayrıldılar köyden on dokuz delikanlı. Başlarını eğdiler kurbanlık koyunlar gibi. Vatan borcu karşısında boynumuz kıldan ince der gibi. Gittiler gittiler, bir gün boyu yolu yayan yürüdüler. Akşam üzeri Sarıkışla'ya²⁸ teslim oldular. Takvimler 1940'ı gösteriyordu.

Olanlar herkesten çok Zeynep'e oldu. Kâbus dolu geceler tekrar başladı. O güzelim odası zindanlara döndü. Hasan'ın yokluğu zehirli bir hançer gibi yüreğine batıp batıp çıkarken, birde yalnızlık sancısı doldurdu göğsünü. O tatlı uykular haram oldu bedenine. En küçük bir tıkırtıda bölündü rüyaları. O ıssız gecelerin تنها kuytularında, kalp atışları yoldaşı oldu. Kandilini söndürüp yatağına yattığında, beyninde dans etmeye başladılar hayal ötesi varlıklar. Yorgunluktan gözkapakları ağırlaşınca, uykunun o dayanılmaz kollarına kendini bıraktığında bir kedi atlasa duvardan, yüreği yerinden oynardı. Odasının içine yabancılar girmiş gibi bir his kaplardı içini. Ardından gelen kalp çarpıntısı ölüp ölüp diriltirdi genç kadını. Başından aşağıya bir anda kaynar sular dökülmüş gibi olur, yatağından sıçrayarak kalkar, sağına soluna bakar, korku nöbetleri geçirirdi. Neden sonra odasında kendisinden başka kimsenin olmadığını farkeder de nabızı normale dönerdi.

Geceler boyu sürüp giden bu işkence yetim kızı sarı güllere döndürdü. Ürke Ana Zeynep'in soluk benizine baktıkça dertlendi. Civan gibi oğlunun yokluğuna mı, yoksa güzel gelininin günden güne eriyişine mi üzüleceğini şaşırırdı. Bir gün Zeynep'i karşısına alarak:

"Gelinim, Ferište de seninle yatsın, ister misin?" deyince,

"Allah razı olsun senden anacığım!" diye ellerine sarıldı Ürke Ana'nın.

Biraz olsun rahatladı Ferište'nin masum nefesiyle.

O yaz birçok mahsul ekildi tarlalara. Fasulye, patates, kabak, buğday, mısır bunlardan sadece bazılarıydı.

Zeynep, gündüzlerin geçtiğini anlamazdı işlerin yoğunluğundan, çalışmayı çok severdi. Hem Hasan'ının yokluk yarasına merhem olurdu tarla işleri, hem çok yorulunca düşünmeye zaman kalmazdı. Yalnız sürülerin eve dönüş saati can evinden yaralardı yetim kızı. Kuzular melemeye başlardı her akşam vakti, güneş ufukta sararır, kızarır, batmaya hazırlanırken anneler yavrularına kavuşurdu. Hasan'da dönerdi bir zamanlar o sürülerle birlikte. Şimdilerde ise dağların ardına dikerdi Zeynep gözlerini. Sanki bir beyaz güvercin kırmızı ayaklarında bir mektupla çıkıp gelecekmış gibi özlemlerle bakardı güneşin ardında bıraktığı renklere. Onsuz bir günü daha bitirmenin sancısı otururdu yüreğine. Dualar uçururdu asker ocağına, içinin içinden kopup gelen en ince sızıları Kâinatın Sahibi ile paylaşırdı. Sonra da ayaklarını sürüyerek içeriye, eşinin ailesinin yanına giderdi.

Ürke Ana anlardı gelininin hissettiklerini, çok görmüş geçirmiş, öksüzlüğün acısını tatmış bir kadındı. Kendisi teselliye o denli muhtaçken tatlı sözlerle ferahlatırdı yetim kızın hasretle tutuşan yüreğini.

"Gelir güzel gelinim, gelir. Ya mektubu gelir ya haberi, kim bilir belki de kendisi..."

Zeynep, utanır başını önüne düşürürdü, görümceleri onu neşelendirmek için başka konulara girerler, kendi sevgililerini anlatır gülüşürlerdi.

Akşam yemeğinden sonra yengelerinin odasını şenlendirirler, mahalledeki kadınların taklitlerini yaparak Zeynep'i eğlendirmeye çalışırlardı. Cemile ile Emine köyün içinden kendileri gibi, biri büyük diğeri ondan iki yaş küçük iki kardeş delikanlıyı severlerdi. Cemile, sevgilisine kavuşabilmek için ağabeyinin askerliğinin bitmesini beklerdi. Bu, geleneklere bağlı olarak babaların koyduğu bir kuraldı. Ağabey askerden dönmeden, kız kardeşler gelin edilmezdi. Kaçmak ise Cemile'nin en son düşüneceği işti. Çünkü Arif Ağa'ya karşı derin bir saygıları, Ürke Ana'ya karşı koyu bir bağlılıkları vardı kızların. Küçük Ferište ise, onların sohbetlerini duymazlıktan gelir gibi görünürken bütün konuşulanları ezberler, kulak misafirliği fark edilince de ablaları tarafından tehditlere uğradı.

"Hele söyle anama Feriştecik, senin o küçük dilçeğizini koparır da köpeklere atarım..." derdi, Cemile. Feriştecik yutkunurdu o zaman küçük kara gözleri yerinden oynardı.

"Abla yemin billâh söylemem. Hem ben bir şey duymadım ki..?"

O zaman Emine başlardı gözdağı vermeye:

"Sen mi duymadın küçük lâf ebesi? Ah! Bir ağzından kaçırsan anama, fırını kızdırırken seni pıнар yerine..."

Zeynep, müdahale ederdi böyle anlarda, kıyamazdı Ferişte'nin masum kalbinin yara almasına.

"Hiç söyler mi canım? Ne dert küpüdür onun küçük yüreciği! Sırdaşımdır o benim, can yoldaşımdır. Hem bırakmam size onu, kılına bile dokundurtmam."

O zaman gülümserdi küçük Feriştecik masum masum yengesine. Bil mukabele demek istercesine.

Derin bir iç geçirirdi Zeynep, sarılırdı kız kardeşleri bildiği görünmelerine.

"Sizi bana veren Allah'ıma nasıl hamdedeyim? Siz olmasaydınız hayatımda nasıl katlanırdım Hasan'ımın yokluğuna" der, hayır dua ederdi.

Cemile çok alımlı bir genç kızdı. Uzuna yakın boyu, pembe beyaz tenine inat, karakaşı karagözüyle her delikanlının gönlüne taht kuracak cinstendi. Siyah gür saçlarından ördüğü belikleri, oyalı çemberinin iki yanından göğsünün üzerine salınır, görenleri hayran bırakırdı. Sevdiğinin anası bir bahaneyle Ürke Ana'yı ziyarete geldiğinde bu kusursuz güzelliği seyreder, seyreder, belki oğluna istemeyi defalarca aklından geçirir, fakat bir türlü cesaret edemez, evine eli boş geri dönerdi. Emine, biraz daha farklıydı, o ağabeyi gibi buğday tenliydi. Kaş göz yapısıyla onu andırsa da kumrala kaçardı. Boyu Cemile'den biraz daha uzundu. Kahverengi gözlerinin etrafını çevreleyen kıvrıkcık kirpikleri, yüzüne daha bir sevimlilik katar, görenlere: "Maşallah! İkisi de birbirinden güzel. Bahtları da açık olsun inşallah!" dedirtirlerdi.

Ferişte ise büyük ablasının kopyasıydı adeta. Ablasına benzediğinden ötürü halinden oldukça memnundu. Fakat o iki ablaya rağmen yengesine daha çok yakınlık duyar, Zeynep'i bir ikinci anne gibi severdi. Hem aile içinde, hem de komşularla olan ilişkilerde o küçük bir elçi durumundaydı. Zeynep, körpe gelin köyün içinde yalnız başına dolaşıyor, demesinler diye kaç defa Hasan'la birlikte askere giden delikanlıların eşlerine Ferişte'yi göndermiş,

onlara mektup gelip gelmediğini sordurtmuştu. Gelse bile, kim bilir kaç haftada gelirdi bir mektup. Postacı çok nadir uğradı balkan köylerine.

Bir akşam üstü Zeynep bayırdan dönen koyunların ağıla kapanması için Hüseyin'e yardım etmiş annesi ölen bir kuzuyu başka bir koyundan zor zahmet emzirdikten sonra bir taşın üzerine oturmuş hem kuzucuğu okşuyor, hem de taşıdığı hüznün bulutlarına bir kat daha hüznün yükleyeceğini bile bile dağların ardında kaybolmaya yüz tutan güneşi izliyordu. Dudakları kımıldıyordu yine, neler neler fısıldıyordu Âlemlerin Rabbine. Yüreğindeki amansız sancıları dile getiriyordu bir bir. Gözlerini yumdu sonra, anlamına yetişemediği o muazzam ayetleri okudu, okudu, ellerini yüzüne sürdü, kuzucuğu ağıla kapadı. İçinde akşamın verdiği o garip yalnızlık duygusunu hissede hissede eve doğru yol aldı. Sokak kapısından içeriye adımını henüz atmıştı ki, kulağına kızların neşeli kahkahaları geldi. Anlaşılan Arif Ağa henüz dışarıdan dönmemişti. Yoksa baba yanında böylesine yüksek sesle gülmek büyük saygısızlıktı. Saçağa yaklaştıkça lâkırtılar iyice arttı. Müthiş bir ses çalındı kulağına bir an. İliklerine kadar ürperdi. Yanlış duyuyor olamazdı! Hasan'ının sesiydi bu! Yoksa gelmiş miydi? Aman Allah'ım! Bu nasıl bir sevinç dalgasıydı böyle, bütün vücuduna tatlı tatlı yayılan! Ferište'cik basamaklara çıkmış çığlıklar atıyor, olanca sesiyle haykırıyordu.

"İnge²⁹, müjde! Agam geldi, agam! İçerde, vallahi billahi geldi."

"Tamam, tamam, yemin etme öyle!"

Ürke Ana çiğerparesini başköşeye oturtmuş, karşısına geçmiş gözlerinin içine bakıyor, kızlarsa etrafına halka olmuş, meraklı gözlerle ağabeylerini inceliyorlardı. Zeynep'in geldiğini görünce hepsi başlarını ondan yana çevirdiler. İki sevgilinin kavuşma heyecanını izleyeceklerdi.

İki çift sevdalı göz buluştu.

Neler neler anlattı birbirine...

Herkes susmuş genç aşıkların hal diliyle konuşmasını seyrediyordu.

Gözler; aşkı, ölesiye sevgiyi, hicranı, sızlayan yaraları bir bir döktü ortaya.

Çivilenmişti bakışlar, birbirinden uzun süre kopamadı.

Yeryüzüne inen o bir rahmetin esintisi³⁰ ile inleyen kalpler susmadı.

Hüseyin ile Arif Ağa içeriye girmeseydi, belki sabaha kadar da susmayacaktı.

Babalar oğullar kucaklaştı. Gözyaşları sevinçle aktı.

O gece haneleri düğün bayram etti.

Zeynep'in odasının duvarları güldü sanki,

Musandıranın süslü gözlerinde güller açtı,

Çiçeklik iki aşığın birlikteliklerini alkışladı.

Ocak neşeli neşeli çıtırdattı kütüklerini.

İlk saatlerde unutmak istedi Zeynep, tekrar gideceğini sevdiğinin. O büyülü ortam bozulmasını istedi. Sanki tezkereyi almış gibi düşünmek istedi. Ama gerçekler bırakmadı peşini. Güzel gözlerine yine hüznün bulutları düştü.

Buğulu görmeye başladı her şeyi. Hasan, teselli etmek istiyordu gönlünün sultanını:

"Elle gelen düğün bayram değil mi Zeynep'im? Niçin kendini bırakırsın böyle? Sadece ben miyim koca orduda asker? Bu da geçecek inşâallah. Sen güçlü kadınsın! Öyle olmasan benimle kaçabilir miydin? Bizi ne askerlik ayırabilir, ne üvey baban, ne de başka bir şey... Bizi ancak ölüm ayırabilir, onu da Allah takdir ettiği için bize söz düşmez."

"Sana bir şey olursa yaşayamam ben!"

"Zeynep'im ne olur sil o gözlerindeki yaşları! Vatan borcu bu, ödemek gerek. Hem kadere rıza göstermek, Allah'tan gelene sabretmek...!"

"Ama bu emirler Allah'tan gelmiyor Hasan'ım, kullardan geliyor. Ya sana kıyarlarsa bir vesileyle?"

"O nasıl söz öyle? Her şey ama her şey Allah'ın dilemesiyle olur. Kullar sadece araçtır."

"Ne güzel konuşuyorsun Hasan'ım ne güzel... Ama bubamın başına gelenleri unutmayalım! O hilekâr Bulgarların, saf kalpli, hileden bir haber bubacığımın başına ne felâketler açtıklarını anlatmıştım bir gece sana hani..."

"Evet ama unuttuğun bir şey var güzel gözlüm. Ben Yunan askeri olacağım, Bulgar askeri değil! Yunanlılar, Bulgarlar kadar zalim değildir. Bu kadar umutsuz olmayalım, görelim Mevlâm neyler, neylerse güzel eyler. Biraz da güzel şeylerden bahsetsek..."

"....."

"Çocuklarımızı konuşsak mesela... İlk çocuğumuzun kız mı olmasını istersin, erkek mi?"

"Allah bilir ya, kız olmasını çok isterdim."

"Bence ilk evlâdımız erkek olmalı, çabuk büyümeli, anasına kol kanat germeli. Tabii yaşlandığında babasına da. İkinci çocuğumuz kız olabilir... Ben de çok severim kız çocuklarını. Hele birde anasına benzerse daha da çok severim."

Zeynep'in neşesi yerine gelmişti. Gülmeye başladı.

"Baak seen... Peki, üçüncüyü nasıl arzu edersiniz Hasan pehlivan? Kız mı, çocuk mü?"

derken kahkahalar atıyor, bir yandan da dışarıdan duyulmasın diye sağ eliyle ağzını kapatıyordu.

"Üçüncüyü de erkek isterim sarı kız, erkek! Çiftiyle oğullarımız olsun, sırtları yere gelmesin isterim."

"Ve, babaları gibi yakışıklı, karakaşlı kara gözlü, selvi boylu, güçlü kuvvetli pehlivanlar olsunlar."

Derin bir iç geçirdi Zeynep. Hayal etmesi bile ne güzeldi.

"Âmin" dedi Hasan. Rabbim bilir ne vereceğini, bize de boş yere çenemizi yormak kalır. diye ekledi.

Durgunlaştı yine yetim kız. Gözleri bir noktaya saplandı, hüznün dalgaları yayıldı yüzüne... Hasan buna izin verir miydi? Dağıtmalıydı sevdiğinin kederlerini.

"Tam dört gün izin verdi subay bana. Anam yaşlı dedim, hasta dedim. Kandırana kadar ne diller döktüm. Kolay değil izin kopartmak. iki günü de yolda geçtiğine göre, iki günle iki gece bize kalıyor."

"Gündüzleri sayma! Sen yine koyunların peşinden gidersen, ben de evde sümüklerimi çekerim."

"Hayır dünyalar güzeli öyle olmayacak."

"Ya nasıl olacak?"

"Sen de benimle birlikte geleceksin kırlara, bayırlara! Beraber otlatacağız koyunları, beraber yorulacağız, Mart güneşi okşayacak sırtımızı, sümbül kokulu hava dolduracak ciğerlerimizi."

"Hiç... Hayatta olmaz! Anamla, bubam izin verirler mi sanıyorsun? Hem elâlem ne der? Pehlivan Hasan yeni gelinin hasretine dayanamıyor da, gündüzleri de yanında götürüyor demezler mi?"

"Ne derseler desinler be ceylânım... Bize ne milletin lâfından? Hem anamla bubamı bana bırak sen!"

İki gün, iki gece göz açıp kapayana kadar geçti. Kimi kırdı, kimi evde, kimi kederli, kimi sevinçli. Zeynep'in yüreğine oturan hüznün yumağı dağılıcağına her gün biraz daha büyüdü.

Hasan'ı yine gidecekti. Kabullenilmesi ne kadar zor bir gerçektir bu! Üstelik elleriyle hazırlaması gerekiyordu sevdiğinin asker çantasını.

Parmakları titriyor, içi daralıyordu çeyiz sandığını açtığında. Dünya bir yana Hasan'ı diğer yanaydı. Ama işte koparacaklardı gene onu canının yarısından... Kendi elleriyle pamuklarını, yüzlerini, ip haline getirdiği, sonra da bin bir emekle dokuduğu kumaşlardan onun için biçip diktiği, mis gibi ak sabun kokan eşyaları teker teker çıkardı sandıktan. Gömlekleri, mendilleri, çorapları, çamaşırları özene bezene çantaya yerleştirdi. İçinde kopan fırtınaları bastırabilmek için yutkunuyor, dudaklarını ısırıyor, yine de gözyaşlarını zapt edemiyordu. Dağlara çıkıp haykırmayı, nefesinin çıktığı kadar bağırmaı:

"Hasan'ımı almayın, beni mahzun komayın, bizimle uğraşmayın!" demeyi ne kadar çok isterdi.

Etrafa son bir kez göz attı, her noktasını gözleriyle taradı. Dişlerini sıktı, boğazındaki kocaman topaç nefes almasını güçleştiriyordu. Titreyen elleriyle çantayı bir kez daha kontrol etti. Her şey tamamdı. Birden çok önemli bir şey hatırlamışçasına durdu. Başındaki oyalı al çemberi çıkardı, özenle katladı. Defalarca katlamaktan oldukça ufak bir yer kaplayacak şekilde Hasan'ın çamaşırlarının arasına sokuşturdu.

Biraz sonra tüm aile bireyleri evin saçağında toplanmışlardı. Önce anasının elini öptü Hasan. Dudakları kımıldıyordu ananın. Neler neler diliyordu kim bilir? Arif Ağa hiç konuşmadı oğluna elini verirken, hazin bir hali vardı. Cemile, Emine, Hüseyin, Ferište hepsi birer birer öptüler agalarının ellerini. Zeynep'in önüne gelince duraksadı Hasan. Denizler gibi mavi, denizler kadar derin, gözlerine baktı Zeynep'inin. Kor gibi dağlandı yüreği, bir sıcaklık kapladı tüm bedenini. Onu köyünden kaçırdığı, rüyalar kadar güzel, o gün canlandı gözlerinde. Başı öne düşmüştü yine ceylanının. Utancından al al olmuştu duru beyaz tenli yüzü. Ne söyleyebilirdi ki gönlünün sultanına, anasının babasının önünde? Yetim kız elini öptü sevdiğinin, başına koydu. Dilim dilim olan yüreği volkan gibi yanarken, kuruyan dudaklarından bir

kelime bile çıkmadı. Canının yarısı adım adım uzaklaştı. Bağırından bir parçayı da beraberinde aldı götürdü.

Ana bırakıverdi kendini saçak direğinin dibine. Kapadı ellerini yüzüne. Söyleyemediklerini evlâdının yanında, ağıtlarla söyledi ardından. Arif Ağa kahvenin yolunu tutarken, kızlar çevrelediler yengelerinin etrafını. Aşlatmamak için onu, türlü şaklabanlıklar yaptılar. Köyde taklidi yapılmadık bir kişi bırakmadılar.

Aradan mevsimler geçti. Zaman hasat zamanıydı. Başaklar olgunlaşmıştı yine tarlalarda. İlkbaharda toprağa atılan tohumlar, ne nimetler sundu insanoğullarına. Ürünleri toplayabilmek için nice kadınlar, erkekler, çocuklar yayıldılar ekili alanlara.

Arif Ağa ailesi de, mahsullerini toplamak için ikiye bölündü o gün. Arif Ağa, Ürke Ana ve Emine'yi alarak köyün yakınındaki bostana giderlerken, Zeynep'i, Cemile'yi, Hüseyin'i ve Ferište'yi fasulye toplamak için uzaktaki tarlalarına gönderdiler. Cemile ile Emine genellikle lâfa dalıp fazlaca iş üretmedikleri için ailenin büyükleri böyle bir taktiği uygun görüyorlardı. Küçük Ferištecik de yengesinin eteklerinden ayrılmadığı için Zeynep nerede ise o da orada olurdu. Hüseyin ise bayanların yanında bir koruyucu hükmündeydi. Ne karakteri, ne de fiziksel özellikleriyle ağabeyine hiç mi hiç benzemeyen bu çocuk, inadına çelimsiz, zayıf, esmer ve kısa boyluydu. Doğduğu günden beri yakın çevresinin ağabeyine gösterdiği yoğun ilgiye hep içerlemiş, onun gibi olmak istemiş fakat bir türlü becerememişti.

O gün hepsi bir tek amaç için oradaydılar. Kurumuş fasulyeleri kabuklarıyla beraber dallarından koparıp çuvallara doldurmak ve akşam karanlığı basmadan önce katırlara yükletip evin yolunu tutmak.

Vakit öğleye yaklaşıyordu. Eylül ayı son günlerini yaşıyor, rüzgârlar serin esiyordu. Cemile bozdu sessizliği:

"Şu fasulyeleri imece yapıp dövsek ne güzel olur değil mi inge?"

"Ah, koyun can derdinde kasap et. Bugün içimde sebebini anlayamadığım bir sıkıntı var. Şeytan diyor ki bırak şu işleri yüzüstü de kaç!"

"Aman inge! Bubama ne cevap veririz sonra, hem fasulyelerin tamamını toplayamazsak, imece ertelenir. Çünkü yarın bu tarlaya gelemeyeceğiz, katırlar bubama lâzım."

Ferişte, yerinde duramıyordu imece lâfını duyunca.

"Ne olur ingeciğim fasulyeleri toplayalım imece yapalım."

Hüseyin, dayanamadı:

"Aklınız fikriniz imecede. Elâlemin çöçüklerini görmeye pek de meraklısınız. Hadi Cemile yavuklusunu görecektir anladık, ama Ferişte'ye ne oluyor, daha dün yumurtadan çıktı."

Zeynep'le Cemile şaşırıldılar bu lafların üzerine. Hüseyin pek bu muhabbetlere karışmazdı aslında.

"İnge duydun mu çalılıkların arkasında bir çitirtti oldu."

"Duydum Ferişteciğim, kaplumbağadır."

"Sakın yılan olmasın, diye atıldı Cemile."

"Yılan bu kadar ses çıkarır mı be canım? Hem yanımızda koskoca erkek var, bir çapa vurur kafasına, kurtarır bizi!"

Zeynep göz kırpmıyor Hüseyin'i işaret ediyordu Cemile'ye...

Ne olduysa o anda oldu. Dört yetişkin erkek fasulye tarlasına bir anda atılıverdi.

Bunlarda kimdi böyle? Nereden gelmişlerdi? Amaçları neydi? Burada ne arıyorlardı?

"Yılan yaa... Yılan. Hem de kara yılan!" dedi içlerinden biri.

Bu ses Zeynep'e hiç de yabancı gelmemişti. Yüzleri mendillerle örtülü olduğu için tanınmıyorlardı.

Kızlar yerlerinde donakalmışlardı. Hüseyin şaşkınlıkla sağına soluna bakıyor, ne yapacağını kestiremiyordu. Adamlardan iki tanesi Cemile'nin yanında bitiverdi. Kızı kollarından tutup sürüklemeye başladılar, zorla götürmeye çalışıyorlardı. Cemile, direnmeye çalışıyor fakat başaramıyordu. Diğer ikisi zavallı Hüseyin'i yere yıkmış, biri başının üstüne oturmuş kalkmasını engellerken, diğeri de bacaklarının üstüne oturmuş, tekmelenmesini önlüyordu.

Zeynep şoktaydı, adeta beyni durmuştu. Ferişte'cik korku dolu gözlerle olayı izliyor, yengesinin bacaklarına sarılmış tiril tiril titriyordu. Cemile'nin kolundan tutan haydutlardan biri kulakları patlatırcasına bağırıyor, avını iyice korkutarak etkisiz hale getirmeye çalışıyordu.

"Yürü!... Zorluk çıkarma!... Haydi!"

"Hayır..." diye bir çığlık kopardı Cemile.

Diğer haydut eliyle Cemile'nin ağzını kapattı. Bütün korkunçluğuyla dişlerini gıcırdattı.

"Bir kere daha ağzını açarsan, seni... Şimdi... Buracıkta... kardeşlerinin gözü önünde! ....." diye haykırdı.

Zavallı kız titriyor, adım atmakta zorlanıyor, canı ağzına geliyor, kalbi göğüs kafesini parçalarcasına çarpıyordu.

"Çabuk ol, zamanımız yok!" diye bağırdı diğer haydut. "Hızlı yürü!... Daha hızlı!"

Çırpınışın bir faydası yoktu. Dediklerini yapmaktan başka çıkış yolu görünmüyordu. Bu insan hırsızları ne istiyorlardı ondan? Hiç de düşmanı yoktu. Öyle sanıyordu. Güzelliği başına belâ olmuştu. En iyisi kendini hırpalatmadan istedikleri yöne doğru ilerlemektir. İki yanında zebellâ gibi adamlarla beraber tarlaların içinde yol almaya başladı. Diğer ikisi de Hüseyin'in üzerinden kalkmışlar onların peşine takılmışlardı. Birkaç adımda bir gerisin geriye bakıyorlar; korkudan ödleri patlamak üzere olan Zeynep'e, Hüseyin'e ve Ferište'ye:

"Sakin bir yere kıyılamayın! Yoksa yakarız!" diye gözdağı veriyorlardı. Ferište'cik zaten sapsarı kesilmiş bir yüzle canlı ceset gibi duruyordu, nefes almaya korkuyor, yengesine sokuldukça sokuluyordu.

Zeynep ise yaşadıklarının korkulu bir kâbus mu yoksa gerçek mi olduğunu ayırt edemiyor, ağzından tek kelime bile çıkmıyordu.

Hüseyin yerde inliyor, kulaklarından bile kanlar boşanıyordu. Yine de ilk kendine gelen Zeynep oldu. Kayın biraderine yardım etmeliydi. Hemen fistanından bir parça yırtarak Hüseyin'in yardımına koştu.

"Elleri kırılсын! Ne istediler bu çocuktan!" diye ağlıyor, kanlarını silmeye çalışıyordu.

"Bu...bubam...lara... ha...haber... kim verecek?" diye sayıklıyordu Hüseyin.

Bu halde bile emanetleri koruyamamanın ezikliğini yaşıyordu.

"Ben veririm" dedi Zeynep. "Sen Ferište'yle ilgilen!" Katırın üstüne atlamaya hazırlanıyordu ki, Hüseyin bağırdı arkasından.

"Yalnız mı gideceksin inge? Yollarda..."

"Merak etme sen, bir şey olmaz bana... Alacaklarını aldı onlar geri dönmezler artık..."

Yolda giderken bir tek şeyi düşünüyordu Zeynep. Sesin birinin sahibi oldukça tanıdık birine benziyordu. Hem de çok yakından tanıdığı birine. Kim olabilirdi ki? Yüzlerini de öylesine örtmüşlerdi ki, tanınmalarına imkân yoktu. Katırı dörtlüye koşturuyordu. Bir an önce bostana varmalı, Arif Ağa'ya olanları anlatmalı, Cemile'yi kurtarmak için muhakkak bir şeyler yapmalıydı. Ama nasıl? Nereye götürüyorlardı görüncesini? Ya o tanıdık sese ne demeliydi?!

Beyni zonkluyordu Zeynep'in. İçinden çıkılmaz bir bilmeceydi yaşadıkları. Nasıl kurtaracaklardı Cemile'yi? Hiç de günahı yoktu zavallı kızın. Bütün suçu güzel olmaktı.

İnşâallah başına kötü bir şey gelmezdi, inşâallah tarladaki tokatlarla kalırdı mesele... Dağlara doğru değil de, ovalara doğru götürmeleri dikkatini çekmişti. Acaba bu bir şaşkırtmaca mıydı? Yoksa insan hırsızları balkan bölgesinden değil de yakalardan mıydı?

Birden şimşekler çaktı Zeynep'in beyninde. O tanıdık ses... Evet... Evet! O ses ne kadar da Rasim'in sesine benziyordu. Ne benzemesi, o ses Rasim'in ta kendisiydi! Onun sesiydi, kesinlikle o olmalıydı. Hay Allah! Nasıl da daha önce bunu anlayamamıştı? Fakat Cemile'den ne istiyor olabilirdi? Rasim ile Cemile'nin ne ilişkisi olabilirdi ki? Hem Rasim'in bu bölgede hiç akrabası yoktu. Olsa olsa diğerleri de, ancak Rasim'in arkadaşları olabilirdi. O halde bu davetsiz misafirlerin geldikleri köy belliydi. Bu çok büyük bir ipucuydu.

"Elhamdülillâhi Rabbil âlemiyn" diye mırıldandı yetim kız, yüzünü gök kubbeden yana çevirerek, gözlerini yumdu teşekkürlerini sunarken.

Köyün içine girdiğinde katırı da kendisi de kan ter içinde kalmıştı. Bostana vardığında Arif Ağa'yı bulup, olayı bir çırpıda anlattı.

Cemile, bitkin vücuduyla, dermansız dizleriyle, meşelerin gürgenlerin arasında yol alıyor, birazcık yavaşlayacak olsa, hızlı yürümesi için zorlanıyor, adeta sürükleniyordu. Saatler bu şekilde geçti.

Zorbaların elinde kanadı kırık bir serçe yavrusu kadar acizdi. Fakat yalnız değildi. Doğduğu günden beri ona şah damarından daha yakın olan Yüceler Yücesi'yle beraberdi.

Her zaman abdestli gezerdi Cemile. Abdestli olmadığı zamanlarda da o yüce dostla konuşulabileceğinden emindi. Fakat böylesi daha makbuldü. İçini ona açtı.

"Allah'ım halimi sana arz ediyorum! Bunların kötü emellerine alet etme beni! Zıyan olmama, kirlenmeme müsaade etme! Beni bu güne kadar koruduğun gibi yine koru! Senden başka sığınak tanımıyorum Ya Rabbi! Sensin Vedüd! Beni sevmeseydin bir insan olarak yaratmazdın. Dünyada da ukbada da beni en çok seven sensin. Kurtar beni ey merhametlilerin en merhametlisi! Kusursuz değilim, biliyorum, Kuddûs olan yalnız sensin. Fakat masumum, suçsuzum, ümit vermedim bu zorbalara. Güzel olmak benim elimde miydi, sen dilemeseydin eğer? Yüzümü özene bezene yarattığın gibi, kaderimi de güzel et! Beni ele güne karşı rüsva eyleme! Kötüleri sevindirme! Hep yanımda ol Ya Rabbi! Bırakma beni!"

Gözyaşları inci taneleri gibi yanaklarından aşağı yuvarlandı güzel kızın. Kainatın sahibine derdini dökmüş olmanın rahatlığını tattı.

Üç arkadaşıyla beraber kendisini kahraman zanneden Rasim, büyük bir iş başarmanın keyfiyle kasılıyor, küçük dağları ben yarattım edasıyla etrafa meydan okuyordu. Ama bu saltanatı pek uzun süreceğe benzemiyordu. Dünyadaki zalimlerin tamamının sonu nasıl azapla sonuçlanıyorsa, Rasim'i de, suç ortaklarını da iyi akibetler beklemiyordu. Dünyada veya ukbada, kul hakkı yüklenmenin bedelini çok ağır ödeyeceklerdi. Çünkü Allah'ın adaleti şaşmazdı.

Sirkeli'ye iyice yaklaştıklarında üç serseri Cemile'nin zorluk çıkarmayışından cesaret alarak, olayı kabullendiği zannına kapıldılar, alaycı bakışlarıyla Rasim'e mutluluk dileyerek, köyün başındaki yol ağzında ayrıldılar.

Artık çantada keklikti, Rasim'e göre güzel Cemile.

"Nikâhta kahir etmeyeceksin değil mi?" diye soruyordu neşeli neşeli.

Cemile, başını kaldırıyordu "hayır" manasında.

Keyfine diyecek yoktu insan hırsızının.

Dağlar tepeler aşılımış, pirenlik³¹ patika yollar çok gerilerde kalmıştı. Şimdi geniş yolda yan yana yürüyorlar, köyün mahallelere ayrıldığı dört yol ağzına yaklaşıyorlardı. Akşam ezanı okunmuş, hava kararmaya yüz tutmuştu. Ortalık ıspıstı. İşte o anda yolun kenarında pusuya yatmış olan Arif Ağa ile kardeşi Latif Ağa, yolun ortasına, tam da Rasim'le Cemile'nin önüne fırlayıverdiler.

İştahı kursağında düğümlenen Rasim yıldırım çarpmışa döndü. Güzel rüyası bitmiş, gerçekler başlamıştı. Sağa sola kaçmaya yeltense de başaramadı. Arif Ağa'nın güçlü pazıları arasında bir kukla gibi sallandı. Sonra da beti benzi solmuş bir şekilde bir köşeye savruldu.

Hıçkırıklara boğuldu güzel Cemile. Sevinç gözyaşları döküyordu şimdi. Dualarına her zaman cevap veren o büyükler büyüğü yine büyüklüğünü göstermişti. Kullarının zannı üzereydi. Yıkık kalplerle birlikte olandı.

Derin bir nefes aldı, gözlerini gökyüzüne çevirerek, gülümsedi şükürlerini sunarak...

Bulutlar da nasıl eşlik ediyordu sevincine. İnadına öbek öbek beyazlaşmışlardı, kızılığını bırakan güneşin ardından. Sanki "Bak, sen güzelsin ama, biz de güzeliz" der gibi... Kurtuluşunu alkışlar gibi...

Hatça Ana olayları haber alınca kahroldu. Rasim'in yüzüne tükürmemek için kendini zor tuttu.

"Neden Rasim? Neden yaptın bunu? Zeynep'imin mutluluğundan ne istedin? Gız mı yoktu sana koca köyde de gittin görümcesinin namusuyla oynadın? Yazıklar olsun sana! Verdiğim onca emeklere... Öksüz dedim bağrıma bastım, evlâdım yerine koydum seni."

"Anaaa... ben... şey... bu kadar üzüleceğini bilemedim. Hem adetten değil midir? Gız gardaşı kaçırılan bir erkeğin, eniştesinin gız gardaşını kaçırması... Bunu sadece ben yapmıyorum ki!"

"Âdetin batsın. Biliyorum ben neden yaptığını. Hasan'a olan kinin yüzünden. Alantepe güreşlerinde aldığın yenilgiler yüzünden. O gızın günâhı neydi de ziyan ettin? Hasan'a olan husumetini gız gardaşından mı çıkaracaktın? Cemile'yi de Zeynep'i de yaktın!"

"Ama gıza bir şey yapmadım ki, kılına bile dokunmadım."

"Yaptıkların yeter de artar bile. Saatlerce yol gelmişsiniz dört erkek körpeçik bir gızla. Bu kirlenmiş onu kim alır sanıyorsun artık?"

"....."

"Hasan zaten asker. Zeynep onların evinde, onların elinde... İyi gözle mi bakarlar yetimime bütün bunlardan sonra... Ah Rasim! Yıktın beni. Bitirdin!"

"....."

"Nasıl böyle şeylere kalkışabildin? Kim akıl verdi sana?"

"Ben...."

Kara Rüstem'in aksi sesiydi bu. Bütün kabalığı üzerindeydi yine. Önce sesi geldi saçaktan, sonrada kendisi. Aşevinin ortasında dikildi. Suratı sirkelerin en ekşisini satıyordu, kartal bakışlarını Hatça Ana'yla Rasim'in üzerinde gezdirdi önce. Sonra kaşlarını daha beter çattı ve korkunç gözlerini Hatça Ana'ya dikti.

"Ne o? O sürtük gızın için mi endişeleniyorsun? Şerefimizi beş paralık eden, kafa kaldıran, bubasını hiçe sayan, alıp başını kaçan o aşiftenin ismi bu evde anılmayacak demedim mi ben?"

"Oğlunun ne dolaplar döndürdüğünden haberin yok galiba..."

"Benim oğlum yanlış iş yapmaz. Hakkı olanı alacaktı. Ama... Yüzüne gözüne bulaştırdı beceriksiz."

"Zeynep'im gönüllü gitmiş kocasına. Görümcesi nerden hakkı oluyormuş Rasim'in?"

"Çok konuşma kadın! Zeynep asıl Rasim'e yaraşırdı. Adetlerimizi unutmuş gibi davranma. Ama senin gızın çabuk uyandı. Her şeyi berbat etti."

"Nasıl söylersin bunları! Sen de hiç insaf yok mu? Aynı evde gardaş gibi büyüyen çocukları..."

"Hıh, gardaşmış. Senin gızın hiç bir zaman Rasim'e ne bir gardaş gözüyle baktı, nedee..."

"Yeter artık iğrenç... İğrenç konuşuyorsun! Seni duymak istemiyorum. Ah benim dertli başım! Daha yaşadıkça neler göreceğim? Çekemeyeceğim yük yükleme Allah'ım! Sen bilirsin halimi, bir tek sen!"

Ağlayarak terk etti aşevini. Ahmet'le Mehmet eteklerine yapıştılar saçakta. Yavrularına sarıldı, kokladı, masumların başlarını okşadı, derdini gizleyip konuyu değiştirmeye hazırlandı.

Cemile'nin eve dönüşüyle serin sular serpildi yüreğine Zeynep'in. Onu Rasim'in karısı olarak hayal etmek, Kara Rüstem'in hâkimiyeti altında olduğunu düşünmek bile korkunçtu. Asıl korkunç olanı ise güzel Cemile'nin sevdiğine varamamasıydı. Az anlatmamıştı yengesine Salih'e olan duygularını.

Arif Ağa'nın evden çıktığı andan, Cemile ile beraber döndüğü ana kadar ölüp ölüp dirilmişti Zeynep. Rasim'in elinden kurtulamayacak, ona yâr olacak

diye ödü kopmuştu. Ürke Ana'yı bile aşmıştı kederi. Neler adamıştı Cemile'nin evine sağ salim geri gelmesi için! Ne içten yakarmıştı Hak Tealâya.

Korktuğu başına gelmediği için nasıl şükredeceğini bilemiyordu. Şimdi yapması gereken bir tek şey vardı. Cemile ile kafa kafaya verip Salih'e nasıl haber uçuracaklarını düşünmek ve bir an önce bu beraberliği gerçekleştirebilmek için elinden geleni yapmak. Arif Ağa'ya sezdirmeden, Ürke Ana'nın bile onayını almadan oğlan tarafına kızı verimkâr olduklarına dair bilgi gönderdi Zeynep, güvenilir araçlar vasıtasıyla. Gelin görünce bu işi o kadar gizli tuttular ki, Emine'nin bile haberi olmadı. Daha sonraki her Cuma akşamı heyecanla, merakla, gelmesi gereken dünürçüleri beklemeye başladılar. Bir, iki, üç Cuma derken, aradan beş Cuma geçti. Ne gelen vardı ne de giden! Sanki onlara hiç haber ulaştırılmamıştı. Güzelliğiyle nam yapmış bir ağa kızının evliliğe hazır olduğu bildirilmemişti. Bu ne ilgisizlik ne lâkaytlıktı böyle?! Salih'in ve ailesinin hiç bir harekette bulunmayışı yetmiyormuş gibi, Sirkeli'den ürkütücü haberler de gelmeye başlamıştı. Rasim, rahat durmuyor, Kara Rüstem'in desteğinden de cesaret alarak Cemile'yi tekrar kaçıracağını söylüyordu. Kovanlık'tan gördüğü herkese aynı şeyi anlatıyordu.

"O gözeli kimseye yâr etmem. Üstelik çok haklı bir gerekçem var. Onun ağabeyi benim üvey gardeşimi kaçırdığı gibi ben de Cemile'yi kaçıracağım."

Önce neye kederleneceğini şaşırılmıştı Zeynep. Hasan'ının yokluğuna mı, yoksa Cemile'nin tehlikede olduğuna mı? Dedikodular Arif Ağa ile Ürke Ana'nın kulağına kadar gelmiş, herkeste bir tedirginlik başlamıştı. Cemile dışarıya çıkartılmıyor, ne tarlaya ne de bahçeye gönderilmiyordu. Tüm ailenin uykuları kaçmıştı. Ürke Ana derdini kime yanacağını şaşırılmıştı. Ne kadar arzu ederdi Cemile'sinin iyi bir talibinin çıkmasını. Kaçırılma olayından önce köyün yetişkin delikanlılarının tamamının erişilmez bir hayal olarak gördüğü Cemile, Rasim olayından sonra bir anda tersine dönmüş, hiç biri onunla evliliği düşünmez olmuştu. Artık gözlerden de gönüllerden de düşmüştü güzel Cemile.

Salih ise kabuğuna çekilmiş, hiç kimse ile konuşmuyor kahveye dahi çıkmıyordu. Ailesinin baskıcı tutumu, sevdiğinin adını bile andırmamaları, delikanlıyı içten içe üzüyor, fakat kimseye açılmıyordu.

Onlara göre artık lekelenmiş, kara damga yemiş bir genç kızdı o. Rasim'den başkasına da yaramazdı.

Cemile ise sessiz geçen haftalardan sonra Salih'ten ümidini kesmiş, acı gerçekleri yavaş yavaş kavramaya başlamıştı. O neşeli, hayat dolu, şen kahkahalarıyla etrafına mutluluk yayan genç kız gitmiş, yerine, içine kapanık, karamsar, suskun bir kız gelmişti. Kaçırıldığı günün sıkıntısını çoktan unutmuştu. Onu en çok yaralayan Salih'in vefasızlığıydı. Bir de gelecek kaygısı buna eklenince dünya dar gelmeye başladı genç kıza. Üzerine karabasanlar çöktü. Ailede hiç kimsede huzur diye bir şey kalmadı, bütün bunların ana sebebi olarak kendini gören Zeynep ise suçluluk duyguları içinde perişan oldu. Hasan'ı askerde olmasaydı bilirdi Rasim'e yapacağını. Değil kız kardeşini kaçırmaya yeltenmeyi, Cemile'nin adını ağzına almayı bile haram ederdi ona. Ama meydanı boş bulmuştu Rasim. Kinini kismaya devam ediyordu işte. Arif Ağa'nın yumuşak başlılığı da işini kolaylaştırıyordu. İstese pekâlâ Sirkeli karakoluna gidip Rasim'den şikâyetçi olabilirdi Arif Ağa. Fakat o, oldum olası karakolla, polisle, mahkemeyeyle ilişkilerden nefret eden bir insandı.

Nihayet uzak köylerden birinde öksüz ve yetim, fakirliğinden dolayı yaşı otuza yaklaşmasına rağmen evlenememiş, beceriksizce, gösterişsiz bir damat adayı talip oldu Cemile'ye. Hiç düşünmeye bile gerek duymadan bütün aile "Evet" dedi bu evliliğe. Kızı Rasim'den kurtarmanın başka yolu yoktu çünkü.

Güzelliği dillere destan Cemile adını bile daha önce hiç duymadığı bir dağ köyüne; yüzünü hiç görmediği, tanımadığı, kendisinden on dört yaş büyük bir erkeğe gelin gitmek üzere yayan yapıldak yollara düştü. Yanında erkek tarafından akraba kadınlarla birlikte, ağır bir suçluluk psikolojisi içinde, kurbanlık koyunlar misali, boynu bükük, muzdarip, çaresiz... Ardından sel gibi dökülen gözyaşları ise sadece yakınlarının acizliği... Gelinlik bile giydirmemişlerdi ona, feracesinin içinde dal gibi incecik, zarif, güller kadar güzel, fakat mahzun, mazlum, bir o kadar da masum.....

Bu gidişe dur diyebilmek için neler vermezdi Zeynep. Canından bir parça da sanki Cemile ile birlikte gitti. Hem en yakın dostunu, hem kız kardeşini, hem sırdaşını yitirmişti. Bu ne feci bir yitirişti ki, sebep kendisiydi. Hasan'a olan aşkı, ölesiye sevgisi, bir genç kızın dünyasına mı mâl olmalıydı? Şimdi bu masum kızın toz pembe rüyalarının katili kendisi miydi? İnanılır gibi değildi! Sevmek neden suçtu? Oysa dünya sevgi üzerine kurulu değil miydi? Sevgisiz

yaşayabilir miydi insanoğlu? Hayvanlar bile sevgiye muhtaçken, insanların sevmesinden daha doğal ne olabilirdi? Hasan'la olan evlilikleri neden Cemile'nin hayatını söndürmüştü? Peki Cemile'ye reva görülen bu zulüm zalimlerin yanına kâr mı kalacaktı? Neden yaşıyordu bütün bunlar? Rasim başka bir kızı alsaydı, Cemile'ye hiç bulaşmasaydı kıyamet mi kopardı? Ya Cemile'nin annesinin döktüğü gözyaşlarının hesabını kim ödeyecekti? Zavallı Ürke Ana'nın ağzını bıçak açmıyordu. Kederinden yataklara düşen, saçları pamuk gibi ağır, perişan olan bu kadıncağızı kimler teselli edecekti? Evlâdını yaşadığı köyde, sevdiği delikanlı ile evlendirip, telli duvaklı gelin görmek onun hakkı değil miydi?

Cemile'nin gidişinin üzerinden bir hafta geçmemişti ki, aile başka bir haberle sarsıldı. Rasim, Gümölcine'ye alışveriş için inen Yusuf Dayı'yı, (Ürke Ana'nın kardeşi) Sirkeli'den geçerken yakalamış:

"Cemile'yi vermişler uğurlar olsun, ama Hasan'ın kız gardaşları daha bitmedi..." demişti.

Yusuf Dayı, daha evine gitmeden kız kardeşinin evine uğrayıp bu uğursuz, çirkin haberi ulaştırdı. Ürke Ana yattığı yerden doğruldu, gözleri yuvalarından oynamış, hayretten ağzı açılmış bir şekilde bir müddet öylece kaldı. Sonra gayri ihtiyari döküldü kelimeler ağzından:

"Aman Allah'ım! Emine henüz çocuk. Daha onüçünü yeni doldurdu. Bu insanlarda hiç mi merhamet yok. Bu günler için mi doğurdum ben onları? Allah'ım sabır yağdır üzerime! Kaldıramayacağım dert verme bana!"

Yusuf Dayı, görmüş geçirmiş, bilgili, sabırlı bir insandı. Teselli etmeye çalıştı kız kardeşini.

"Allah beterinden korusun kardaşım. Belâ gibi yapıştılar yakamıza, sonumuz hayır olsun!"

Zeynep, bir kere daha yıkıldı. Başı dönmeye bacakları titremeye başladı. Eğer Cemile'nin başına gelenler, Emine'nin de başına gelirse, dayanamazdı, yaşayamazdı artık bu evde. Ürke Ana'nın kahrolmasına, Arif Ağa'nın çaresizliğine seyirci kalamazdı. Yapabileceği bir şeyler muhakkak olmalıydı. Gidip Rasim'le konuşsa faydası olur muydu acaba? Peki nerde, ne zaman, hangi saatlerde buluşabilirdi üvey kardeşiyle? Kara Rüstem, kendisini affetmemişti ki, eve sokmazdı. Oysa ne kadar özlemişti anasını, kardeşlerini, evini, Kadriye aretini. Arif Ağa'ya danışsa onlarla görüşmek için izin istese verir miydi acaba? Fakat kiminle birlikte alacaktı onca mesafeyi? Emine ile mi?

Ferişte ile mi? Hüseyin ile mi? Arif Ağa'nın asla gelmek istemeyeceği kesindi. Ürke Ana'nında yataktan kalkacak hali olmadığına göre yalnız mı gidecekti ondokuz yaşında bir asker karısı? Tek başına, katır üzerinde, hem de تنها yollarda, olacak iş değildi. Bu fikrinden vazgeçti.

Cemile'nin hazin tablosu beyinlerde tüm canlılığıyla hakimiyetini korurken, Emine'nin yangısı düşmüştü şimdi de yüreklere. Tüm olayların sorumlusu olarak Zeynep, yüzüne tükürülse yeri yidi. Güzel günler çabuk bitmiş, ızdırap yüklü zor günler gelmişti. Fakat bir gerçek vardı ki ortada, gün gibi aşikârdı. Her şey Zeynep'in gelişiyle başlamıştı. Bu ağır yük Zeynep'in omuzlarını ağırtıyor, ağırtıyor, çökertiyor, adeta yerlerde süründürüyordu. Katlanılması ne ağır bir sancıydı bu! Kimselerin yüzüne bakamaz olmuştu. Hasan'ın ailesine bunca acıyı çektirmeye ne hakkı vardı? Değer miydi mutluluğu bütün bunlara?

Bir sabah istemeden Ürke Ana ile Arif Ağa'nın konuşmalarına kulak misafiri oldu. Ürke Ana ağlıyordu.

"Bu yaşta bir kız çocuğu nasıl kocaya verilir Arif Ağa?... Günah değil midir? Daha görümlüğünü³² bile görmedi. Nasıl kıyarız evlâdımıza?"

"Başka çaremiz mi var be? Alıp kaçırsınlar mı istiyorsun? Hem bu sefer kurtarabileceğimiz ne mâlûm. Hoş, Cemile'yi kurtardık da bir işe yaradı sanki. Verdik bir çulsuza, hem de bir günlük yola. Dengi desek dengi değil, ziyan zebil oldu kızımız. Bari iş işten geçmeden iyi bir kısmet bulalım Emine'ye."

"Ah Arif Ağa, ah! 'Al!' deyince murdar olur bilmez misin?"

"Bilirim bilmesine, ammaa, denize düşen yılanı sarılır, belki bir çıkar yol buluruz. Benim aklıma bir şey gelir hem..."

"Neymiş o aklına gelen?"

"Kuzuren'de Ramadan aretliğim var ya?"

"Eee var."

"Onun üç oğlu vardı, birini evermişti, karısı da ölmüştü garibin."

"Ah Allah'ım! Büyüt büyüt te sonra elâleme bizde kız var, gelin, alın, diye yalvar, olacak iş değil bu! Ay parçası gibi benim yavrularım, kör değil, topal değil, sakat değil. Bizi bu hallere düşürenler bizden beter olsunlar inşallah!"

Zeynep'in üzerinden kaynar sular bir defa daha boşaldı. Yerden göğ'e kadar hakkı vardı Ürke Ana'nın. Mahvetmişti aileyi. Onu sokağa atsalar yeriydi. Olanlar hazmedilecek gibi değildi. Fakat her şeye rağmen kendisine bir lâf bile dokunduramaları büyük incelikti. Ah şu kahpe suçluluk duygusu! Ne feci bir şeydi? Cehenneme çevirmişti hayatını. Hasan'ın yokluğu bir yandan, Cemile'nin acıklı gidişi diğer yandan, kemirir dururken içini, bir de Emine'nin hüznü çöreklenmişti yüreğine.

O hassas yetim kalbi nasıl kaldırırdı bütün bunları? Onca olayda zerre kadar parmağı olmadığı halde suçlu konumundaydı. Tam manasıyla bu ailenin başına belâ olmuştu. Tıpkı çocukluğunda Hatça Ana'nın hayatında olduğu gibi. Bir fazlalıktı aslında bu dünyada o. Gittiği her yere keder saçıyordu. İnsanlar onun yüzünden mutsuz oluyordu. Ölüp gitse, çekilse aralarından, acaba her şey eskisi gibi olur muydu? Cemile, sevdiğine kavuşur muydu? Ürke Ana iyileşip sağlıklı günlerine dönebilir miydi? Peki Emine bu vakitsiz izdivaçtan kurtarılabilir miydi? Ne olursa olsun, bu evde bir çıbanbaşı gibi yaşamaktansa ölüm bir kurtuluştı. O zaman huzura kavuşabilirdi belki. Sebep olduğu acıların bedelini ödeyebilirdi. Fazlasıyla başını ağartmıştı Hasan'ın ailesinin, bu gidişe bir dur demeli, bütün bunlara sebep olan vücudunu ortadan kaldırmalıydı. Hemen bahçeye çıkmak üzere yürümeye davrandı. Bacaklarında bir kesiklik, vücudunda bir halsizlik vardı. Acaba Hasan ne yapardı ölümünü duyunca? Yıkılır mıydı? Dertli veremli mi olurdu? Yoksa tekrar evlenebilir miydi? Karma karış düşünceler içinde ahıra yürüdü, içeriye girip kapıyı kapattı. Öküzleri bağlamak için kullanılan kalın urganı buldu, kararlıydı, canına kıyacaktı...

Urganı bir sıçrayışta çatıdaki köprüye geçirdi. Kendine doğru sarkan ucuna bir düğüm attı, diğer tarafı aşağıya doğru çekti, ip hazır vaziyetteydi. Basmak için yüksek bir yere ihtiyacı vardı. Saman balyaları bu iş için biçilmiş kaftandı. Bir balya getirdi saman damından, çatıdaki köprünün alt hizasına gelecek şekilde yerleştirdi. Üzerine çıktı ipi boğazına dolayıp bir düğümle bağladı. Sıra ayaklarıyla balyayı itmeye gelmişti. Dua etmesi gerekiyordu şimdi. Her zaman en zor anlarda yaptığı gibi. Ama nasıl? Canını, hayatını, ona emanet edene nasıl hiyanet edecekti? Ömür ona bağlılanmış değildi ki, istediği yerde yok edebilsin! Bir an gözlerini yumdu. Ak Dayı'sı dikildi karşısına. O nurani simasıyla gülümsüyordu.

"Allah'ın verdiği canı, ancak, yine O alır. Cana kıymak çok büyük bir günâhtır kızım. Bu senin canında olsa, başka birinin canı da olsa bir şey değişmez. Çok yanlış bir şey yapıyorsun! Hesabını veremeyeceğin bir vebal altına giriyorsun!" diyordu.

Gözlerinden sicim gibi yaşlar boşanmaya başladı yetim kızın. Şimdi Ak Dayı'sına ne kadar çok ihtiyacı vardı! Yanında olabilmesini o kadar çok isterdi ki. Onu nasıl da özlemişti! O derin sohbetlerini, içini ferahlatan sözlerini duymayı ne kadar çok arzu ederdil! Hep doğruları söylerdi Ak Dayı'sı. Fakat nasıl dönebilirdi o ızdırap yüklü hayatına tekrar? Acıdan başka bir şey yoktu ki o dünyada. Suçluluk duygusu mahvedecekti yine onu. Ama ölüm kurtuluş değildi. Rabbinin yüce huzuruna, alnında intihar damgasıyla nasıl çıkabilirdi? Oysa onun nazarında günâhsızdı. O büyük mahkeme günü bütün çıplaklığıyla suçlular suçlarını itiraf ederken, mazlumlar gerçek kurtuluşa erecek değiller miydi? Yaşamalıydı hem de her şeye rağmen! Nasıl olsa gülecekti ebediyette... Aklanacaktı. Aslında zaten ak paktı, tertemizdi, O'nun katında! Tek kabahati sevmekse eğer, o sevgiyi kalbine koyan kimdi? Sevgisiz çekilir miydi dünyanın kahri? Sevmeden yaşanır mıydı? Hasan'a olan hisleri hiç değişmemişti. Onu hâlâ imecede gördüğü o ilk heyecanıyla seviyordu. Sonra anacığ, çilekeş anacığ ne yapardı intiharını duyunca? Kahrolmaz mıydı? Tükenmez miydi? Ya kardeşleri Ahmet, Mehmet, Ali. Küçük dünyalarında ne kıyametler kopardı kim bilir? Peki, Ferište'cik nasıl kabullenirdi böyle bir gidişi? Can yoldaşı olmuştu ona aylardır, eteklerinden kopmaz, anası gibi severdi. Ne Allah affederdi hayatına kıyışını, ne de tüm bu sevdikleri. Ne büyük bir hata olurdu, geri dönüşü olmayan. Tamiri imkânsız, değiştirilemeyen. İki cihanda da zelil olmak, perişan olmak değil de ne idi bu? Hayır, hayır! Çok büyük bir günâh işleyecekti az daha.

Olduğu yere çöktü, dizlerinin onu ayakta tutacak gücü yoktu artık. Saman balyasına yüzükoyun kapandı. Allak bullaktı beyni, hıçkırıklarını tutamıyordu.

"Allah'ım! Merhametli Allah'ım! Ben ne yapacaktım? Sen bana yardım etmeseydin, aklıma Ak Dayı'mı düşürmeseydin ne büyük bir cahilliğin kurbanı olacaktım Ya Rabbi. Kurtardın beni bedbahtlıktan. Bir delilikti düşündüğüm, izin vermedin yüceler yücesi! Nasıl şükredeceğim Sana ben, nasıl? Bir kere daha korudun, tuttun, bırakmadın beni!

Ağladı, ağladı, ağladı yetim kız. Ağladıkça rahatladı. Rahatladıkça yaşamın her şeye rağmen güzel olduğunu fark etti.

Arif Ağa'nın evinden bir gül goncası daha ayrıldı, henüz tomurcuktayken, açmamışken kokusunu hiç kimseye duyurmamışken, rengini bile göstermeden. Bir Ekim akşamında güneş ufka doğru kayarken, ayrıldı baba ocağından. Genç kızlığı tatmadan, kadın olmaya doğru yürüdü. Gri renkli bulutlar gibi hüzünlü, şaşkın, düşünceli... Evcilik oyunundaydı sanki, anne olacaktı, hem de sahici anne. Mısır başaklarının tüylerini taramayacaktı artık bebek diye. Canlılarını alacaktı kucağına, anne olunmazdı baba olmayınca, yavrularının babasına eş olmaya gitti...

Bir de gelinlik buldular, yeni gelinlerden. Bolca, biraz kirlice, emanet olduğunu söylercesine...

Zeynep, parladı kendini, ciğeri yandı, yandı, kavruldu da, tekrar soğumaya yüz tuttu.

Sabır diledi Yaradan'ından. "Hikmetinden sual olunmaz, nice sırlar gizlidir kaderin cilvelerinde, akıp gider bizim istemediğimiz yönlere doğru." dedi.

Hasan, gün sayıyordu askerde. Dokuz ay olmuştu Sarıkışla'ya teslim olalı. Bu zaman zarfında sadece bir kez izin alabilmiş, ailesiyle hasret giderebilmişti. Posta sistemi, yolların bozukluğu ve makinalı taşıt yokluğu nedeniyle haberleri çok geç ulaştırdığından, mektuptan ziyade, kendi köyünden ve etraf köylerden gelip gidenler aracılığıyla haberleşilirdi. Rodop Dağları'nın meşhur pehlivanını tanımayan yoktu. Rasim'in yapıp ettiklerini, kız kardeşlerinin zoraki evliliklerini, anasının hastalığını, hep bu şekilde öğrenmiş, emir kulu olmanın, hiç bir şey yapamamanın çaresizliğini yaşamış, olayları sinesine çekmişti.

Bir sabah...

28 Ekim 1940'ı gösterirken takvimler, olanlar oldu.

Hasan'ların taburu henüz talimden dönmüştü ki, "Toplanın!" borusu çaldı. Askerler ne olduğunu anlamadan kışlanın bahçesinde hizaya dizildiler. Yüzbaşının yüzünden düşen bin parçaydı, gözlerinden ateş fıskırıyordu:

"Arkadaşlar! Bu gece sabaha karşı İtalya topraklarımıza gireceğini ilân etti. Liderimiz Metaxas buna "OXI!" (hayır) dedi. Biz de ulus olarak "Hayır!" diyoruz. İtalya'ya verilecek bir karış toprağımız yoktur. Şu andan itibaren hepimiz vatanın savunması için birer fedai olmalıyız! Haydi, hep beraber, el ele vererek düşmanı memleketimizden çıkarmak için kollarımızı sıvayalım! Gerekirse bu uğurda canımızı verelim! Fakat Mussolini'ye Yunanistan'ın kolay yutulur bir lokma olmadığını öğretilim! Geldiklerine pişman edeceğiz onları! Zito i Ellada! (Yaşasın Yunanistan)."

Bütün askerler galeyana gelmiş, hep bir ağızdan bağıryorlardı:

"Zito i Ellada!

Zito i Ellada!

Zito i Ellada!"

Herkeste bir şaşkınlık, bir tedirginlik, bir panik...

Korkulu rüya gerçeğe mi dönüşüyordu yoksa?

Düşman, bir yıldır kapıda idi. Arnavut Kralı Ahmet Zogo kaçmış, Yunanistan'a sığınmıştı. Arnavutluk'tan sonra Yunanistan'a sıra geleceğini bilmek için kahin olmaya da gerek yoktu. İki Faşist lider: Musolini³³ ile Hitler³⁴ dünyayı kasıp kavurmaya kararlıydılar. Bu iki çılgın diktatöre kimler "Dur!" diyecekti? Savaşmaktan başka çare mi vardı?

Yüzbaşı Hasan'a ve arkadaşlarına Kargılı Sarıca, Eşekçili, Ayazma ve Semetli köylerine gidip, ne kadar eşek katır ve at gibi binek hayvanı varsa toplayıp Gümölcine tren merkezine getirmelerini emretti.

Seferberlik ilân edilmişti tüm ülkede. 19 ila 60 yaş arasındaki erkeklerin tamamı en yakın karakola veya kışlaya teslim olmak zorundaydı.

Stresin, gerginliğin, korkunun kol gezdiği bir atmosfer her yaştan insanı kuşatmıştı. Savaş kelimesi dahi insanlar üzerinde soğuk duş etkisi yapıyor, yüreklerde fırtınalar koparıyordu. Fakat vatan müdafaası söz konusu olunca ölmeye de hazırdı, Hasanlar, Hüseyinler. Komutanın sözü biter bitmez arkadaşlarıyla beraber çavuşunun etrafına toplanmışlardı. En küçük bir gevşeklik yazmazdı Hasan'ın defterinde. İhaneti, kaytarmayı, hele hele kallesliği hiç bilmezdi. Öğretmemişti ki ne anası, ne babası, ne de hocası, nereden bilecekti? Bu tür kavramlar onun dünyasına hiç uğramazdı.

Kaybedilecek bir dakika bile yoktu. Atlar mahmuzlandı, yollara düşüldü.

Vakit öğleye varmadan Kargılı Sarıca'ya ulaşıldı. Normalde bu saatlerde köy sokakları تنها olurdu, fakat burada bir telâş gözleniyordu, anlaşılan

genç erkekler henüz yolcu edilmiş, yaşlılar ve çocuklar daha evlerine gitmemişlerdi.

Yunanca konuşan bir çavuşla, Türkçe konuşan birkaç askeri görünce neye uğradıklarını şaşırıyorlardı. Derhal sokaklarda bir tellâl dolaştırılarak durum hakkında tüm köy haberdar edildi. Ne kadar binek hayvanı varsa, hemen, köyün meydanına toplanması emredildi.

Biraz sonra birer ikişer hayvanlar getirilmeye başlanmıştı. Eşekler, katırlar, atlar ve onların yanı sıra gelen kadınlarla çocuklar. İlle de çocuklar.

Ne hazin bir tabloyla karşı karşıya idi Hasan. Gözleri yaşlı ihtiyar nineler hayvanlarının alınmaması için ne diller döküyorlardı. Beli iki büklüm olmuş bir nine Hasan'ın atının yularını tutmuş, gözlerinin içine bakarak yalvarıyordu.

"Kızanım! Zaten eli ayağı tutan bütün erkeklerimizi topladılar. Geriye kendini götüremeyen ihtiyarlarla, kadınlar ve çocuklar kaldı. Bari hayvanlarımızı almayın! Tarlalarımızı nasıl işleriz onlar olmayınca? Yüklerimizi ne ile taşıyız, nasıl çalışırız? Çalışamazsak aç kalırız, bize acımıyorsanız bari bu masumlara acıyın!"

Çocukları gösteriyordu titreyen parmaklarıyla...

Masumlar! Ah o masumlar! Korku ile açılmış gözlerinde kederin en derinini yaşayan, ninelerinin feracelerinin eteklerine yapışıp arkalarına saklanan, ara sıra başlarını uzatan, günâhsızlar! Onların acısını tahmin etmek mümkün müydü? Minik kalplerin kırılmışlığını, ezilmişliğini, parça parça oluşunu hissedebilmek için babası savaşa gönderilmiş bir çocuk olmak gerekti.

Hasan yutkundu. Nineyi nasıl teselli edecekti şimdi? Çocukları oldum olası hep çok sevmişti. Hiç günâhı olmayan bu insan yavruları neden dertlerin en büyüğünü yaşamak zorundaydılar? Bunu hiç anlamıyordu Hasan, anlayamıyordu, anlayamayacaktı da. Hasan gibi merhamet duyguları ağır basan herkes zorlanacaktı bunu algılayabilmeke. Kendi derdini unutmuştu şimdi. Kargılı Sarıcı'nın çocuklarına yanıyordu. Her akşam analarıyla beraber babalarının akıbetini konuşacak olan bu yavrucuklara kim, kimler, ne şekilde sevdirecekti hayatı? Dünyanın yaşanası bir yönü kalır mıydı acaba babaları dönmezse?

Şimdi de, Hasan ve arkadaşları başlarına dikilmiş hayvanlarını alıyorlardı ellerinden. Hem de gözlerinin önünde. Bu sahneler, bu çocukların

yürelerinde ömür boyu kapanmayacak yaralar açacaktı. Mal canın yongasıydı. Büyüklerin askerlere:

“Ne olur hayvanlarımızı almayın” diye yakarışları o körpe beyinlerde ne yıkımlar açıyordu kim bilir? İçlerinde askerlere karşı oluşan soğuk duygular olgunluk çağlarına bile erişseler değişir miydi?

Bir dede, elinde bastonuyla güçlkle gelebilmişti köy meydanına. Hasan'ın kulağına bir şeyler fısıldıyordu. Bir şey rica ettiği belliydi. Hasan'ın yetkileri olmadığını nereden bilsindi garip? Çavuşa iletildi isteği. Hiddetlendi çavuş, küçük gözleri iyice kısıldı, kısıldı. Alnıyla elmacık kemikleri arasında kayboldu. Sonrada olanca sesiyle kükred:

“Sen ne diyorsun be ihtiyar?! Vatan elden gidiyor umurunda değil. Biz can derdindeyiz, sen tutmuş gebe atının pazarlığını yapıyorsun. Doğuracaksa yolda doğursun, öleceği varsa ölsün, ordumuza bir atı çok mu görüyorsun?”

Zavallı dede sorduğuna da soracağına da bin pişman olmuştu. Baş önüne düştü, ferî çekilmiş gözleri kırışıklıklar arasına daha da gömüldü. Bastonunu kaka kaka geldiği yollardan geri döndü, atını getirmeye gitti.

Kadınlar küme küme olmuş, birbirlerine sokulmuşlardı. Kaygılı gözlerle olanları izliyor, aralarında bir şeyler fısıldaşıyorlardı. Bir yandan eteklerine yapışan çocuklarını teskin etmeye çalışırken, diğer yandan da başörtülerinin uçlarıyla gözyaşlarını kuruyorlardı.

Manzara çok dokunmuştu Hasan'a. Hemen oradan uzaklaşmak istedi. Anacığı geldi gözlerinin önüne, sonra da içinin yangısı Zeynep'i, küçük Ferište'yi, babasını, ve diğer kardeşlerini düşündü. Ne yapıyorlardı şimdi acaba? Seferberlik emri dağlara da ulaşmış mıydı? Belki babası da teslim olmuştu Sirkeli karakoluna. Belki de aynı cepheye düşerlerdi kim bilir?

Kargılı Sarıca'dan sonra, aynı görev için dolaştıkları yaka köylerinde de birbirine benzer tablolar karşıladı Hasan'ı.

Gözyaşıyla yıkandı nice anaların, nice sevgililerin başörtüleri. Çocuklar her yerde mahzun, her yerde masum ve savunmasız. Çaresiz gözlerle sitem ederlerdi asker ağabeylerine. Ne mendil sallarlardı, ne de kol. Küsmüşlerdi bu oyunda parmağı olan tüm yetişkinlere. Küçük gözleri sadece maşaları görür, onları tutan elleri göremezdi. Minik yürekleri öfke ile kabarırdı. Oğlan çocukları annelerine dönüp teselli ederlerdi akıllarınca:

“Ben büyüdüğüm zaman onlara göstereceğim anne! Babamı alanları da, hayvanlarımızı götürenleri de, döveceğim anne.” diye sızlanırlardı.

Anneler dişlerini sıkarlardı bir daha, göstermek istemezlerdi akıttıkları inci tanelerini, ciğerparelerine...

"Allah göstermesin kızanım! Maazallah! Sen büyüdüğünde düzgünlük zaman olacak inşaallah! Allah bu millete bir daha bu günleri göstermesin! Savaşla, kıtlıkla, açlıkla bizi terbiye etmesin!" diye dualar ederlerdi.

Hasan ve arkadaşları beraberlerinde yüzlerce binek hayvanıyla Gümölcine tren merkezine geldiklerinde güneş, son ışıklarını topluyordu tepelerden. Diğer köylere aynı görev için gönderilen asker grupları da bulabildikleri kadar hayvanı getirmişler, aynı yerde birikmişlerdi.

Ortalık ana baba gününe dönmüştü. Kışneyen atlar, anıran eşekler, bütün gün köy köy dolaşp, yorgunluktan biitap düşen askerler, eşleriyle çocuklarıyla vedalaşan subaylar... Ağlaşan kadınlar... Evlâtlarına sımsıkı sarılıp ta bir türlü kopamayan analar... Vagonlara güç bela, itile kakıla bindirilen hayvanlar...

Ne yana baksa içi burkuldu Hasan'ın. Tanıdık bir yüz aradı, uğurlamaya gelen kalabalığın arasında. Bakındı, bakındı, gözleri ümitle kadınların, çocukların arasında boşuna dolaştı.

"Mana mu.... (Anacığım)"

"Palikari mu... (Oğulcuğum)" sesleri arasında içi iyice bir garip oldu. Tek tük istisnaların dışında neredeyse askerleri yolcu etmeye gelenlerin tamamı Yunanlıydı. Beli bükülmüş ihtiyarlar moral vermeye çalışıyor, tez zamanda zaferle geri döneceklerini, yine bu istasyonda çiçeklerle karşılanacaklarını, söylüyorlardı delikanlılara.

"İnşâallah!" dedi içinden Hasan. Ümitlerin bittiği yerde hayatta biter, daha yolun başındayız, diye düşündü.

Hayvanların tamamı yüklenince, insanlara sıra geldi. Vagonlar tıklım tıklım hayvanlarla dolunca askerlere de onlardan arta kalan yerlerde köşe kapmaca düştü. Herkes iyi kötü bir yerlere sığıştı. Tren düdüğünü çaldı. Pencere kenarında yer bulan kısmetliler, ellerini salladı istasyondaki gözü yaşlı kalabalığa, tanısalar da, tanımasalar da.

Bilinmeze doğru yolculuk başladı ağır bir ritimle. Her istasyonda durdu tren. Tekrar tekrar yolcu aldı. Dolu vagonlar tekrar dolduruldu. Her yeni gelen

yolcu hoşnutsuzlukla karşılandı vagonların ilk sakinleri tarafından. Biraz daha sıkışıldı, hayvanlar birbirlerini tekmeleyerek, askerler aralarında soğuk soğuk bakışarak dile getirdiler rahatsızlıklarını.

O uzun Ekim akşamında gözünü kırpabilene pek rastlanmadı. Ertesi gün yolculuk yine devam ediyordu. Önce Florina'ya daha sonra da Amindiyo'ya ulaşıldı. Burada inmeleri söylenince derin bir nefes aldı herkes. Hayvanlarla aynı ortamı paylaşmaktan kurtuldukları için seviniyorlardı. Elbette o geceyi bu kasabada, rahat bir döşekte, uykuyla geçirebileceklerini umuyorlardı. Akşam olup ta yaya olarak yollarına devam edecekleri anlaşıldığında, büyük bir hayal kırıklığına uğradılar. Önlerinde uzun ve ayaz bir gece, uzayıp giden kıvrım kıvrım yollar, iki yanlarında ovalar, çayırlar, bayırlar vardı. Kolay aşılmadı uçsuz bucaksız vadiler, o uykusuz bedenlerin güçsüz bacaklarıyla.

Tan yeri ağarmaya başladığında Kastoriya görüldü. Yüzlerde bir tebessüm...

Gözlerde ümit pırıltıları... Şehir demek, yemek demek, rahat demektir. Acaba bu gece yatak yüzü görecekler miydi? O gün orada karınları bir güzel doyuruldu, heybelerine çifter çifter somunlar bile konuldu. Hava kararmaya başladığında uyku yine hayal oldu. El fenerinin eşliğinde yollara düşüldü. Atlara, eşeklere sıra ile binildi. Saatler boyu yürüdüler. Bir dinlenme molasını dört gözle beklerken yüzbaşının gür sesi duyuldu ön taraflardan:

" İmaste se lafos dromo palikaria, prepi na girisume piso! (Yanlış yol tutmuşuz arkadaşlar geri dönmemiz gerekiyor!)"

İşte bu; tuz biberdi bu yorgunluğun üzerine. Çaresiz geldikleri yollardan adım adım geri döndüler. Boşa kürek çekmişlerdi saatlerdir, hazmedilir gibi değildi bu. Fakat Allah'tan sabir dilemekten başka da yapılacak bir şey yoktu, emir kuluydular. Gece boyu bitkin bedenlerin yolculukları devam etti. Kastoriya tekrar görüldü. Başka bir yola girdiler. Bu kez doğru yoldaydılar, ancak enerjiler tükeniyor, dizlerde derman gittikçe azalıyor. Sabaha karşı Arnavutluk sınırına yaklaştılar. Bölge dağlıktı, düzlük bir alan bulabilmek kolay olmadı. Yüzbaşı, burada çadırlar kurulmasını emretti. Külçe gibi olmuş vücutlar nihayet yatak yüzü görebilecek, kan durmuş, yer yer patlamış ayaklar yere uzatılıp dinlendirilebilecekti.

Hasan, Mehrikozlu aretliği Hakkı ile beraber kendini küçük bir çadırın içine attığında derin bir nefes aldı. Sırtından çantasını indirdi. Çantanın

kemerleri omuzlarında kalın kırmızı izler bırakmış, bazı yerleri sürtünmelerden dolayı yara olmuştu. Onca zamandır sırtında taşıdığı bu ağırlık şimdi işine yarayacaktı. Battaniyesini çıkardı. Somunlarından birine hâlâ dokunmamıştı. Yatacak bir yeri ve ekmeği vardı. Üstelik örtü altındaydı. O anda o küçük çadırın içi dünyanın en lüks evinden bile daha güzel görünüyordu Hasan'ın gözüne. Hatta güzel olmaktan da öte bir şeydi bu. Belki de kendini saraylarda yaşayan prensler kadar rahat hissediyordu. Hava biraz soğuktu ama ne zararı vardı? Nasıl olsa bir battaniyeye sahipti, ısınabilirdi. Hamdetti Rabbine:

“Elhamdülillahi Rabbil Alemiyn” diye fısıldarken dudakları, tüm hücreleri alkış tuttu bu şükran duygularına, sanki vücudundaki her zerre şükür secdelerine kapandı.

Orada günlerce kaldılar. Her geçen gün yeni birliklerin de katılımıyla daha da çoğaldılar. Her gece çadırlarında yabancı askerleri misafir etmek zorunda kaldılar. Yataklarını da, ekmeklerini de paylaştılar. Artık ne çadırlara, ne de o düzlük alana, sığınmaya başladıklarında sayıları binleri çaktan aşmıştı.

Ve bir gece çantalarını omuzlarına vurup tekrar küçük müfrezeler halinde yollara dizildiler. Patika yollarda, sessizce, gecenin zifiri karanlığında, sadece yıldızların eşliğinde yürüyorlardı.

Hedefi açıklamıştı Yüzbaşı: Arnavutluk içleri.

Kasım ayı ortalarına gelinmişti. Geceler de ne kadar ayaz oluyordu artık. Bu ilk soğuklar sanki insanın iliklerine işliyordu. Hele açık gecelerde ısı muhakkak eksilere düşüyor olmalıydı. Vakit gece yarısını çaktan geçmişti. Gide gide patika yollar tükendi, önlerine bir dere çıktı. Yüzbaşının gür sesi yine kulaklarda yankılandı.

“Prepi na vgaletе te papuṭṭṭia sas, diaforetika tha kriosun ta podia sas, bori na pagosun k'iollas! (Çizmelerinizi çıkarmalısınız. Yoksa ayaklarınız üşüyebilir. Hatta parmaklarınız ısladığı için donabilir bile!)”

Bu adam neler söylüyordu böyle?! Bu havada çıplak ayakla dere geçilir miydi?

Herkes şaşkın şaşkın birbirine bakıyor, soğuktan morarmış ellerini ovuşturuyor, yarı yarıya donmuş yüzleri konuşmalarını engelliyordu.

Bir tereddüt nöbeti geçirdikten sonra, önce Hasan çekti besmeleyi.

Yüzbaşının bir bildiği vardı elbet. “Başta olana itaat edin!” demez miydi Resulullah? Hatta siyahi bir köle olsa dahi.

Soğuktan kaskatı olmuş parmaklarıyla çizmelerinin iplerini çözdü, çoraplarını güçlkle çıkardı, paçalarını dizlerinin üstüne kadar sıvadı. Çizmelerini ellerine aldı. Üzerine sıçrayacak en küçük su damlalarının bile ne kadar çok üşümesine sebebiyet vereceğini düşünerek itina ile dereye ilk adımını attı. Binlerce bıçağın aynı anda ayaklarına saplandığı hissini yaşayarak derinlere doğru yürüdü. Her adım atışında yükselen sular bacalarına kılıç darbeleri indiriyordu sanki. Dibi görünmeyen bu karanlık sular ne kadar da ürperticiydi. Ayakları kâh sivri kayalara çarpıyor, kâh yosunlanmış yumuşak yerlere isabet ederek yürek gıcırdatıyordu. Derenin karşı kıyısına ulaştıklarında artık bacalarının diz topuğundan aşağısını hissedemiyordu. Ya devamlı suyun içinde yürümek zorunda kalsalardı ne yapacaklardı? İşte yine haline şükretmek için bir sebep bulmuştu Hasan. Ya kalın çorapları çizmeleri olmasaydı nasıl ısınabilirdi?

Yola koyulduklarında ayaklarının ısınmaya başlaması rahatlattı Hasan'ı. Bu badireyi de atlatmışlardı.

Saatler sonra şafak sökerken 'Bigrisa' kasabasının ilk evleri görünmeye başladı. O gün orada doyuncaya kadar yemek yiyebilecek, sıkıntısız bir gün geçirebileceklerdi. Yola çıkmak için havanın kararmasının beklendiği belliydi. Yine "Hazır ol!" komutu verildi. Bu sefer şartlar daha da çetindi. Dağlara doğru müfrezeler tırmanışa geçiyordu. Bundan sonra düzlük bir toprak parçası bulmak neredeyse imkânsızdı. Tamamen dağlarla kaplı bir bölgede ilerliyordardı.

Bu uzun kış gecesinin ortasına doğru, çavuş dinlenme molası verdiğinde, soğuk rüzgârlar kasıp kavuruyordu ortalığı. Bir büyük taşı rüzgâra karşı siper alacak şekilde çömeldi Hasan ve arkadaşları. Oturdıkları anda daha da fazla üşümeye başladıklarını hissettiler. Birbirlerine sırtlarını vererek ısınmaya çalıştılar. Dünderlilü Mü'min, Hacıörenli Emin, Hemetlilü Aziz, Yanıkköylü Şerif, Çalabilü Ali ve Mehmet, Mehrikozlu Hakkı, Kızılağaçlı Mustafa, hepsi oradaydı. Ortak çilelerinin en büyüğü üşüme duygusuydu. Şimdi dinleniyorlardı, ancak daha fazla üşüyorlardı. İçlerinde Ali en zayıf, en çelimsiz ve en dayanıksızlarıydı. Hasan Agası'na danışmadan adım atmazdı. Yanına iyice yaklaştı Hasan'ın. Çeneleri birbirine vuruyor, güçlkle konuşuyordu.

"Aga be! Ateş yaksak da biraz ısınsak, ha?"

"Aman Ali ne diyorsun sen? Hiç çavuş buna izin verir mi? Bak bakalım etrafta duman tüten bir yer var mı? Ateş yaktığımız an bu gece karanlığında, yerimizi tespit eder düşman. Hem boşuna mı gecenin bu ayazında yürütüyorlar bizi? Hiç gündüz yolculuk yaptığımız oldu mu yollara düştüğümüz günden beri?"

"Hayır... Hep gece, hep gece..."

"Karanlık örtüyor her şeyi ve her yeri de ondan. Yoksa güpe gündüz ortalıklarda görünürsek harcarlar bizi yok yere... Hem sıkalım biraz dişimizi, bak geceyi yarılдық. Belki sabah olunca güneş çıkar ısıtır biraz sırtımızı. Belki çadır kurarlar yine, soluklanırsınız biraz."

"İyi be aga, dediğin gibi olsun."

Yarım saat geçti geçmedi tekrar başladı yürüyüş. Buna yürüyüş denemezdi aslında düpedüz bir tırmanıştı. Hep yokuş, hep yokuş. Dermansız dizler, uykusuz ve yorgun bedenler bütün gece, bütün güçlerini kullanarak tepeleri aşmak zorundaydılar. Dayanılacak çile değildi, fakat geri dönüşü olmayan bir yolda başka bir seçeneğe de meydan yoktu. Rüzgâr olanca marifetiyle dağların zirvelerini dövüyor, uğultusundan ne göz gözü görüyor, ne de başka bir ses duyuluyordu. Tek tük kar taneleri de gelmeye başlayınca sabahın bir kurtuluş olmayacağı iyice anlaşıldı.

Geçen dakikalarla beraber serpiştiren kar taneleri de irileşmeye ve sıklaşmaya başladı. Sarp yamaçlarda; gece, soğuk ve kar... İliklerinin sızladığını hissediyordu Hasan. İrili ufaklı kar parçacıkları gözlerini, alnını, yanaklarını, ellerini, her yanını okşuyor, beyaz güzellikler gitgide bir kâbusa dönüşüyordu. Sanki bu gecenin sabahı hiç olmayacak gibiydi. Saatler boyu yağan kar, daha da yoğunlaşarak devam etti. Geçen her dakika ile birlikte adım atmak biraz daha güçleşti, göz gözü görmüyordu artık. Bu durumda yol almak mümkün değildi.

Karşık dağların yamaçlarına kurulmuş köylerden gelen horoz sesleri sabah müjdesi verse bile, hiç kimse yeni bir güne umutla bakamıyordu. Hava şavkardıkça beyaz örtünün her tarafı tamamen kapladığı iyiden iyiye ortaya çıktı.

Ne yol vardı görünürlerde ne de sığınılacak bir mekân. Zaten gündüz yürümeleri sakıncalıydı. Yüzbaşı, o günü karla kaplı dağlarda geçireceklerini söylediğinde hiç biri şaşırmadı. İki can alıcı ihtiyaç; açlık ve ısınma duyguları karşılanabilseydi her şeye razıydılar, ancak dağ başında ve kar altında bu

mümkün müydü? Bütün gün belki bir parça ekmek getiren olur diye geldikleri yollara boşuna bakıp durdular. Ne gelen vardı ne giden. Karınlarını beyaz buz parçalarıyla doyurmaya çalıştılar. Heybelerinde kalan birkaç ekmek kırıntısı katıkları oldu. Güneşin çıkmasını, karların biraz olsun erimesini ne kadar çok arzu ediyorlardı. Akşam olmak üzereydi. Ne bir metre yol alabilmişler ne de bir nafaka bulabilmişlerdi. Şu açlık duygusu ne feci bir şeydi?! Kışladan ayrıldıkları günden beri birkaç istisna dışında zaten doğru dürüst yemek yememişler, hep yarı aç yarı tok, idare etmişlerdi. Fakat son iki gündür neredeyse boğazlarından bir lokma dahi geçmemişti. Uyanık geçen geceler de buna eklenince açlık dayanılmaz hallere varmıştı. Bu dağ başında ölümü beklemek miydi yoksa kaderleri? Zaten çoğu öksürüyordu, ateşlenenler, bademcikleri iltihaplananlar, zatüreye yakalananlar...

Zorlu bir gece yine başlamak üzereydi. Biraz sonra bütün canlılar yuvalarına çekilir, geceyi geçirmek üzere barınaklarına sığınarlardı. Hatta vahşi hayvanlar bile ortalıkta kalmaz, inlerine girerlerdi.

'Ne güzel' diye düşündü Hasan. Savaşmak zorunda olmayan bütün insanlar şu anda sıcacık evlerinde, aileleriyle beraber geceyi karşılıyor. Halbuki biz karla kaplı dağlarda yiyeceksiz, ateşsiz, perişan bir vaziyette nefes almaya çalışıyoruz. Önümüzdeki gece bitimi olmayan, yıl gibi uzun bir gece olacak belki. "Küçük, çok küçük, daracık bir mekân olsa, yeter ki sıcak olsa, kümes olsa, in olsa, ama olsa... Ah olsa!" diye hayallere daldı bir an. O güçlü karakterine de ne olmuştu? Sanki arkadaşlarını teselli eden o değildi. Erkekliğinden utanmasa sesle ağlayacaktı bu ıssız ormanlarda. Açlığa soğuğa karşı savaşmak yerine kendini koyuverecek, duygularına yenik düşecekti. Etrafına bakındı, herkes hayatından bezmiş bir vaziyetteydi. Kimisi diz boyu karları yer yer arıtıp çukurlar açarak toprağın üstünde yiyebileceği yaprak veya ağaç kökleri arıyor, kimisi dayandığı ağacın dibinde hastalıktan ve halsizlikten inliyor, kimisi üşüyen ayak parmaklarını donmaktan kurtarmak için karla ovuyor, kimisi de kuru bir yer bulabilmek umuduyla ağaçların sıkça bulunduğu yerlerde karları arıtıyordu. Kader ortakları suskundu, kimsenin konuşmaya mecali yoktu.

Ara sıra yüzbaşının eskisi kadar gür çıkmayan sesi duyuluyor, uyumamaları için askerleri uyarıyordu. Bu kez de, Hasan'ın yanına kadar gelmiş, diğer askerleri de işaret ederek bazı emirler veriyordu.

Bu geceyi burada geçirmek zorundaydılar. Az sonra hava kararacak ve soğuk şiddetini arttıracaktı. Herkes kendine barınacak kuytu bir yer bulmalı ve küçük çadırlarını oraya kuralıydı.

Böyle bir komutu zaten bekliyordu Hasan. Dile kolaydı elbet... Kuru bir yer bulmanın bile neredeyse imkânsız olduğu bu mekânda, sığınak yapmak ve geceyi orada geçirmek... Sanki biçilmiş keresteler vardı da ortada, kulübeler kurulacaktı. Arkadaşlarını tek tek gözden geçirdi Hasan. Bitkindiler, perişandılar, adeta dökülüyorlardı. Her şeye rağmen hastalığa yenik düşmeyenler şanslıydı. Hasan, arkadaşlarıyla durumu değerlendirdi. Fikir ileri sürececek halde değildiler ama, henüz ölmek için de çok erkendi. Daha cepheyi bile görmemişlerdi. Bu gencecik delikanlılar, bu körpecik yiğitler, hayatlarının baharında pisipisine donacaklar mıydı? Ya sılada bıraktıkları anaları, eşleri, nişanlıları, yavukluları ne olacaktı? Zeynep, düşünce aklına, kor gibi yanışını duydu Hasan yüreğinin. Bir cızırtıdır kapladı içini. Acaba ne yapıyordu şimdi? Nice özlemişti yârini kim bilir? Belki de dua ediyordu sevdiği için... Ve cepheye koşan bütün kahraman vatan evlâtları için... Gözleri yaşardı Hasan'ın. Acaba kavuşmak tekrar nasip olacak mıydı? Yoksa karların altına gömülecek cesetleri kurtlara, akbabalara yem mi olacaktı? Kurtları hatırlayınca irkildi birden. Nasılda onları hesaba katmamıştı? Ortalık kararınca ulumaya başlarlardı. Hemen harekete geçmeliydiler. Körkötü de olsa geceyi geçirebilecekleri bir sığınağa ihtiyaçları vardı. Hasan, arkadaşlarından bir araya toplanmalarını rica etti önce. Sonrada fısıltı halinde de olsa konuşabilmek için zorladı kendini.

"Aretliklerim! Kıpırdayacak halinizin olmadığını görüyorum. Ama maalesef donma tehlikesi ile karşı karşıyayız. Karanlıklar çökmeden kendimize yatacak, ya da hiç olmazsa oturacak bir yer hazırlamamız lâzım. Kar bütün gün yağmaya devam etti, gece de yağmayacağını nereden bilelim? Bana kalırsa ağaçların sık olduğu yerlerde, iki ağaç gövdesinin aralarını karlardan arındıralım. Altta muhtemelen yapraklar vardır. Belki yaprakların altındaki kuru toprağa ulaşabiliriz. Küçük çadırlarımızı birbirine yapışık vaziyette sık sık kurar, çantalarımızı altımıza koyup sırt sırta verecek şekilde birbirimize sokulursak, battaniyelerimizi de örtersek donmadan geceyi geçirebiliriz. Ne dersiniz?"

Zavallı gençler başlarını sallayarak onayladılar Hasan'ı. Ağızlarını açmaya mecalleri yoktu, inleyerek de olsa sürüklediler takatsız bacaklarını, titreyen

kollarıyla sık ağaçların aralarındaki kar yığınlarını arıttılar. Kardan duvarları itebildikleri kadar uzağa iterek, sadece iki kişinin sığabildiği küçük çadırlarını sıra sıra dizdiler.

Pek kuru toprağa tesadüf edememişlerdi ne yazık ki, gündüz bir veya iki dereceye kadar yükselen ısı çok az da olsa karları eritmeye başlamış, suya dönüşen karlar yaprakların altındaki topraklara erişmişti. Yüzbaşı, tecrübeli bir askerdi. Ancak nöbetleşe uyumalarına izin vererek sık sık uyanmalarını sağlıyor, bu uzun geceyi donmadan geçirmeleri için önlem alıyordu.

Hasan, arkadaşlarını tek tek tembihleyerek, ezberlerindeki duaları özenle okumalarını ve bu geceye özel, içten yakarışlarla Allah'tan yardım istemelerini hatırlattı. O gece Ali'nin ricasını kıramayarak daracık, kabir misali çadırın içine girdiler. Ali, gülümsüyordu Hasan agasına. Beraber olmak mutlu etmişti garibi.

"Ben zaten devamlı dua ediyorum aga, tıpkı senin öğrettiğin gibi."

"Bana da dua et Ali."

"Zaten hep ikimiz için ediyorum aga. Sana bir şey olursa o zaman yandı çıram demektir. Kim kollar beni?"

"Hepimiz için et Ali! İsimlerimizi birer birer zikrederek sağ salim sabaha çıkmamız için dua et! Yüzbaşayı da unutma! Onu da al dualarına..."

"Aga..."

"Ey..."

"Yiyecek bulmak için de edeyim mi?"

"Sormaya ne hacet be Ali?! Elbette. Belimiz büküldü iyice. Kırıldık açıktan baksana!"

"Aga ben çok üşüyorum."

"Sırtını sırtıma iyice yapııştır, sonra başla dualarını okumaya, yarının günlük güneşlik bir sonbahar günü olacağını hayal et! Hatta bütün karların eriyeceğini de düşünebilirsin. Sonra yavuklunu getir aklına. Düğününüzün kurulduğu gün gelecek gözlerinin önüne. Hatta alay günü..."

"Agaaa!"

"Tamam, tamam."

Külçe yığınları gibi bitkin bedenler uykunun kollarına bırakabilmek için kendilerini her şeye razıydılar. Bir daha uyanmama riskine bile. Fakat ah, şu yüzbaşının sert emirleri! Neler neler yapmak zorundaydılar? Kalbura dönen bölük pörçük uykularından her uyanışta, yağan karlardan ağırlaşır üzerlerine

Çöken adının üstünü silkelemek, hep üşümek, çok üşümek... Kanının donmaya başladığını hissetmek. Ayak parmaklarını donma tehlikesine karşı oynatmayı unutmamak...

İki ağaç ötede Mehrikozlu Hakkı ile Dünderlili Mü'min'in kaldığı sığınak vardı. Hakkı zatüre olduğu için durmadan öksürüyordu. Buna rağmen Hasan'ın yanına geldi. Kalk diye işaret etti, hastalığının verdiği bitkinlikten konuşamıyordu. Gece yarısı Hasan'dan ne istiyor olabilirdi? İyi bir arkadaşı Hakkı, saftı, tertemiz bir kalp taşırdı. Acaba hastalığı çok mu artmıştı? "Hayırdır inşallah" diyerek doğruldu. Ali'yi uyandırmamaya özen göstererek çadırdan çıktı. Dışarısı daha da beter soğuktu. Hiç rüzgâr esmiyordu. Hakkı bir yer işaret ediyordu eliyle. Tan yerinin ağırmaya başladığı, güneşin doğmaya hazırlandığı yöndü orası, güçlükle duruyordu ayakta. Hasan, koluna girdi birlikte yürümeye başladılar o yöne doğru. Kar kalınlığı da bir hayli azalmıştı, adım atmakta zorlanmıyorlardı. Yürüdüler, yürüdüler. Yürüdükçe kendilerini daha iyi hissettiler. Ormanın bitiminde dümdüz bir ovaya çıktı yolları. Hem de uçsuz bucaksız genişlikte bir ovaya. Bahar çoktan gelmişti buralara, gelinciklerin o albenili renkleri, papatyaların sarılı beyazıyla karışmış, yeşiller üstüne düşen bu renk cümbüşleri güzelliklere boyanmıştı. Taze yapraklarla bezenen ağaç dallarında bülbüller ötüyor, güller mevsiminin yaklaştığını en güzel besteleriyle dile getiriyorlardı. Kır çiçeklerinin mis gibi kokusu her yanı kaplamıştı. Rengârenk çayırlara kuzular yayılmış, bu eşsiz manzaranın tadını çıkarıyor, yazın gelişini kutlarcasına neşeleniyorlardı. Gözlerine inanamadı Hasan. Bu kadar hızlı bir değişim nasıl olabilirdi? Hakkı tebessümle karşılıyordu Hasan'ın şaşkınlığını. 'Daha bitmedi, bak sana neler göstereceğim.' der gibi, dere boyunda ancak iki kişinin yan yana geçebileceği genişlikteki yolu işaret etti. Birlikte iki tarafı çiçeklerle kaplı bir dere boyunda ilerliyorlardı şimdi. Kuşların, dere kenarlarındaki ağaç dallarında ötüşlerini, dinlemek bile başlı başına bir zevkti. Rüzgâr, ılık ılık yüzünü okşarken, güneş tatlı tatlı sırtını ısıtıyor, sanki her şey el ele vermiş baharın coşkusunu kutluyordu. Gide gide beyaz badanalı tek katlı görkemli bir evin önüne geldiler. Hakkı yine gülümsüyor " içeriye gir" işareti yapıyordu. Hasan'ın şaşkınlığı bir kat daha artmıştı şimdi. Han kapısı gibi iki kanatlı ahşap bir bahçe kapısı vardı önünde. Üzerindeki halka kapı tokmağını tutup, almak için uzatmıştı ki elini, kapı kendiliğinden ardına kadar açılıverdi. Bu muhteşem evin bahçesi yeşillikler içinde büyüleyici bir güzellikteydi. Envai çeşit çiçeklerin

rengârenk görüntüsü insana adeta gülümsüyor, kokuları ise bambaşka dünyalardan esintiler getiriyordu. Yaşadığı manzaralar karşısında kendinden geçen Hasan, bir de ne görsün?! Evin saçtağında bütün güzelliği ile Zeynep kendisine tebessüm etmiyor mu? Önünde yayık, narin kollarıyla tokmağı bir kaldırıp, bir indiriyor. Deniz gözleri ışıllı, ilk defa mavi renkli bir çember bağlamış başına, gözleriyle aynı renkte, öyle uyumlu, öyle çarpıcı ki, gözleri kamaştı Hasan'ın. Sarı gömleği, allı güllü şalvarının üzerine kadar uzanmış. Sevdiğinin geldiğini görünce bırakıp yayığın tokmağını elinden, basamakları ikişer ikişer atlamaya başladı. O anda nereden geldiğini anlamadığı Hüseyin, gelip dikildi ikisinin arasına. Zeynep'in huriler kadar güzel sureti kayboldu gözlerinin önünden.

"Hasaan..." diye bir ses duydu o anda arkasından... Ürke Ana'nın şefkat dolu sesi bu.

Sıcak somunlar çıkarıyordu taş fırından birer birer. Buram buram sıcak ekmek kokusu kaplamıştı her yeri. Ne dayanılmaz bir koku, ne müthiş bir şeydi bu. Ana, elinde somun koşuyordu oğluna doğru. Birden bahçe kapısında kıpırdanmalar, gürültüler duyulmaya başladı. Bir anda üniformalı düşman askerleri bahçeyi doldurdu. Fırına doğru yürüdüler. En öndeki asker, Ürke Ana'nın elindeki somunu kaptı, diğerleri fırının başına doluşurken, en son gelen, kuyunun üzerindeki kovayı aldı, hiç düşünmeden su dolu kovayı boşalttı Hasan'ın üzerine. Diğerleri basıyorlardı kahkahayı. O kadar çok üşüyordu ki Hasan, titriyor, titriyor, çeneleri birbirine vuruyordu. Bir yanda mis gibi sıcak ekmek kokusu, diğer yanda donmak üzere olan vücudu. Parmaklarının katıldığını, suların değdiği yerlerin buzlanmaya başladığını görüyordu. Hatta saçlarının, kaşlarının, kirpiklerinin bile buz tabakacıklarıyla kaplandığını hissediyordu.

Feci bir üşüme duygusuyla gözlerini açıyordu o anda. Meğer çadırın tabanı delinmiş, kar suları altlarına sızmış, bedenlerinin yere temas eden kısmı sırlıslıklam ıslanmış. Battaniyeye de Ali öyle bir sarılmış ki, yarısını altına almış, diğer yarısını üstüne. Hasan'ın üzerinde hiç örtü kalmamış. Sıradan bir olay gibi başlayan, harikulade güzelliklerle devam eden, fakat en tatlı yerinde kâbusa dönüşen bir rüyanın etkisi tüm bedenini alt üst edecekti Hasan'ın.

Sonu hüsrarla bitecek bir güzel rüyanın ne anlamı vardı ki? Öyle bahar olmaz oldu. Ne güzel ev isterdi, ne sıcak somun, yeter ki Zeynep'inin

olduğu yerde düşman askeri olmasın! Tereyağı da gerekmezdi sıcak ekmeğin üstüne. Kuru ekmeğe razıydı o. Yeter ki, namusuna namahrem eli uzanmasın. Yeter ki, kaldıramayacağı acılar yaşamasin!

Rüyasını hiç kimseye anlatmamaya kararlıydı. Hele hele sonunu hatırlamak bile istemiyordu. Bir hamlede çıktı bu daracık yerden. Gökyüzüne baktı, yarı aydınlıktı. Güneş daha doğmamıştı. Üstü başı sırlıslıktı. Bedenini yokladı, kuru yerleri ıslak yerlerinden azdı. Çantasını aldı, açtı, daha önce çok kirli diye çıkardığı çamaşırlarının kuru olduğuna binlerce kez şükrederek üstünü değiştirdi. Yan taraftan Hakkı'nın öksürük sesleri kesintisiz geliyor, biraz aşağıda akmakta olan derenin sesi ile karışıyordu. Bu mübarek seher vaktinde, sabah namazını kılmak kim bilir nasıl rahatlatırdı insanı? Ne kadar halsiz olursa olsun, kendini dereye inmek için zorlayacaktı. Abdest alacaktı dualarla. İçi mutlulukla doldu. Huzura duracağı o mesut anları düşündü, kuvvet geldi bacaklarına. Yürüdü billur sulara doğru. Derenin kenarları matlaşmış beyaz buzlarla kaplanmıştı. Ama ortası hâlâ şırl şırl akıyordu. Abdest azalarını yıkadıkça, yüreğinin de yıkandığını hissetti. Sıkıntılarından arınıyordu birer birer. Hâlâ nefes alabildiği için, hâlâ hayatta kalabildiği için ne kadar şanslıydı. İçi sıcacıktı şimdi...

Yüceler yücesi bir güce dayamıştı sırtını. Döktü dertlerini en ince sızısına kadar. Ağladı... Ağladı... Şükürlerini sundu, tüm berraklığıyla... "Sana arz ediyorum halimi" diye inledi. "Ya Müheymin! Gözetip kollayan sensin! Hep benimle birlikte ol, koru beni! Yurduma, yuvama, yârime kavuştur beni! Açlığım dayanılmaz hallere vardı, Ya Rezzak!³⁵... Doyur beni, bizi... Hepimizi doyur!... Her şeyin sahibi Sensin. Ol, dersin olur bütün olmazlar. Açıl dersin açılır bütün kapılar... Ya Fettah!³⁶ Aç bize rızık kapılarını! Sen verince, kimse alamaz, kışlar bile bahara döner Sen isteyince, dikenler bile güle... Affet beni Ey Rahman!³⁷ Ben kulum, acizim, cahilim, çok zayıfım, bilemem... Hata ederim, Sen bildir bana doğruları! Kuşat merhametinle her yanımlı! Kendimi de, dostlarımı da, sadece Sana emanet ediyorum, koru bizi! Ya Mütekebbir!³⁸ Senden başka büyük tanımıyorum. Ey merhametlilerin en merhametlisi! Gönlü yıkık kullarımla beraberim buyuruyorsun! İşte kalbimi sana açtım! Senden başka yardımcımız yok, Ya Rabbel Âlemiyn!³⁹ İyya ke na'büdü ve iyya kenesteyn..."⁴⁰

Secdelerin verdiği huzurla, yakarışların verdiği güven duygusu iyice rahatlatmıştı Hasan, ayrıldı namaz kıldığı mekândan.

Bir kuş kadar hafiflemiş hissediyordu kendini. Arınmıştı dertlerinden, boşaltmıştı içini ta en dibine kadar. Sıkıntılarını arz etmişti Rabb'i'ne. Sanki günlerdir aç, sefil olan kendisi değildi. İnsan kılığında çıkmış halini bile unutmuştu. Üfürseler yıkılacakmış gibi ayakta sallanan bedenine bile, güç gelmişti sanki.

Adam boyu karların üzerinde, bata çıka yürüyerek geldi arkadaşlarının yanına... Gece yağın taze karlar üzerine bastıkça "fasırt fasırt" diye sesler çıkıyor, henüz uyanan erler fersiz gözleriyle başlarını Hasan'dan yana çeviriyorlardı.

Yüzbaşı da uyanmıştı.

Geceyi geçirdiği çadırından çıkmış, emri altındaki erlere sesleniyor, toparlanmalarını, biraz sonra buraları terk edeceklerini söylüyordu.

Hasan'ın arkadaşları şaşkın gözlerle birbirlerine bakıyor, bu emire bir anlam veremiyor, bu kar dağlarının içinde nasıl yol alabileceklerini düşünüyorlardı.

Öyle, ya da böyle, açlıktan ve soğuktan kırılmaksa kaderleri, neden şanslarını denemesinlerdi?

Hasan yüreklendirdi hepsini.

"Halimiz malum. Ancak başımızdakinin buyruklarına itaat etmekle yükümlüyüz arkadaşlar, biliyorsunuz. Görelim bakalım Mevlâm neyer? Kaderde ne varsa kısmette o çıkar. İki gündür burada pinekledik de ne oldu?"

Yüzbaşı onayladı başıyla Hasan'ın sözlerini, minnet dolu gözlerle baktı.

Şu Hasan ne akıllı delikanlıydı. Eğer Türk olmasaydı onu üst rütbeli subaylarına över, hiç olmazsa çavuş olabilmesi için uğraşırđı. Ama şu durumda böyle bir şey söz konusu değildi.

Eşeklerin, katırların, atların halleri de hiç iç açıcı değildi. Her geçen günle beraber sayıları azalüyordu. Ne soğuşa, ne de açlığa mecalleri kalmamıştı. Müfreze toparlanırken, karların altında geceyi geçiren zavallı hayvancağızları boşuna uyandırmaya çalıştılar. Onlarcası ölüm uykusuna yatmış kımıldamıyordu bile...

Yollara düştüler. Bazen tüfeklerin dipçikleriyle aştılar kar yığınlarını, bazen bedenleriyle... Halsiz vücutlar onca bitkinliklerine rağmen yürümeye çalışıyordu. Kimi ayaklarını hissetmedi, kimi parmaklarını, yine de yürüdüler.

Ne yol vardı ortada, ne iz, ne de görünürlerde bir köy. Bir nefesti onları hayata bağlayan, bir de ümit. Güçlkle sürükledikleri bacakları tökezlendikçe kar dolu patikalarda, Hasan koştu yardımlarına.

Pehlivan Hasan, gücünü Rabbi'nden alan Hasan, kadere teslim olmuş, her halûkarda gözetlendiğinin bilincinde olan Hasan, hayatın acılarını yudum yudum içen Hasan. Demirden değildi bedeni ama, yüreği nasıl da sağlamdı. Bileği bükülür, yüreği bükülmezdi onun. Çelikten halatlarla bağlı idi o Yaradan'ına! Sarsılmazdı küçük depremlerle ne imanı ne azmi! Yüreğinde açan huzur çiçekleri baharın en ziyade günlerini aratmazdı duaya durduğunda. Hâlâ sabah namazında içtiği o huzur iksirinin tesirindeydi. Ne açlığını, ne bitkinliğini, ne de dizlerinin sızıltısını duyuyordu. Kendini de, dostlarını da, dostların en hasına ismarlamıştı ya, içi rahattı...

Aşılmaz sanılan dağlar birer birer aşıldı. Külçeye dönmüş vücutlar bin bir defa "ah" etse de, düşe kalka, kardan duvarlar arasında nice yollar kat etti. Ancak bir kişinin geçebileceği genişlikte açılan patikalarda tek tek dizilmişti neferler. Hastaların adım atarken çıkardıkları inilti seslerinden başka bir ses duyulmuyordu etrafta. Hakkı, yürüyemeyecek kadar ağırlaşmıştı. Hasan, arkadaşlarıyla nöbetleşe sırtında taşıdı Mehrikoz'un bu yiğit delikanlısını. O kadar sıcaktı ki zavallının vücudu, sırtına bindiği ahiretliklerini, ateşe arkasını dönmüşçesine ısıtırdı. Gökyüzü bembeyazdı. Yeni kar tanelerinin yolda olduğu apaçıktı. Güneş bu gün de yüzünü göstermemeye kararlıydı. Hasan ve arkadaşları öncü birlik vazifesi görüyor, sıra ile karları delerek yol açıyorlardı. Bu zor görev sırası Hacıörenli Emin ile Hemetlili Aziz'deydi ki, birden bağrıışmaya başladılar. Sesleri günlerdir ilk defa bu kadar gür çıkıyordu. Sonra Çalabilî Mehmet'in, Dünderlî Mü'min'in, Ali'nin sesleri de bu gürültülere karıştı. Neler oluyordu?

"Kurtulduk, kurtulduk!" diye sevinç çığlıkları atanlar, birbirlerine sarılanlar, ağlaşanlar.....

Müthiş bir manzaraydı önlerine serilen. Ağaçlar kestane yüklüdü. Rüya mı görüyorlardı yoksa?

Gözlerine inanamadı Hasan. "Ya Rezzak!" diye inledi; gözyaşları yanaklarından aşağıya doğru süzölmeye başladı.

"Biliyordum bizi doyuracağını Ya Erhamerrahimiyn!(Ey Merhametlilerin en Merhametlisi) Biliyordum... Ama bu şekilde olacağını hiç düşünemedim" diye mırıldanıyordu dudakları.

Herkes bir dal tutmuş, kendine doğru çekmiş, bu enfes ziyafetin tadını çıkarıyordu. Bir bayram mıydı yaşanan? Yoksa bitmek üzere olan hayatlarına tekrar can verilışı mi?

Hazine bulsaydı bu vatan evlâtları bu kadar sevinebilirler miydi? Yaşlısı, genci, orta yaşlısı, dünyanın en leziz yemeğini yeseler bu denli zevk alabilirler miydi? Çiğ kestane değildi bunlar, belki mangalda kızarmış lüferdi, belki de tandırda kavrulmuş kuzu...

Ali, ağaçlardan birinin tepesine çıkmış kunduzlar gibi kestane ktırdatıyor, en iri, en gösterişli olanlarından Hasan agasına da atıyordu.

"Bize de at Alii!" diye bağıırıyordu tüm arkadaşları.

Mideler doldukça gönüllerin neşesi arttı. Zatürre olanlar bile ciğerlerinin ağrısını unuttu. Hakkı'nın öksürükleri kesilir gibi oldu. Sarı benizine renk geldi. İnsanoğlu karnı doyunca mutlu olmasını bilmeliydi.

Ali ağaçtan inmiş, durduğu yerde duramıyor Hasan agasının sağında solunda dolaşılıyor, isteğini kabul ettirebilmek için türlü muziplikler yapıyordu.

"Aga be, söyleyiver şu teğmene izin verir belki ha!"

"Vermez Ali, boşuna lâfımızı ziyan edip itibarımızı zedelemeyelim."

"Ama korda kızarmış kestane ne kadar enfes olur!"

"Haydi, haydi, buldun bunama! Hiç ateş yaktırırlar mı? Düşünsene, geceleri donma tehlikesi olmasına rağmen ateş yakmak çok yasak. Arnavutluk toprakları üzerinde olduğumuzu unutma! Dumanlar yükselmeye başladığı an tespit ederler yerimizi. Sonra kavrulmuş kestane mi daha tatlıymış yoksa can mı görürsün!"

"Of be aga ooof... offf..."

"Of çekene bak sen, biraz önce nefes almaya halin yoktu, nasıl da canlandın karnın doyunca. Git bak bakalım Çalabilı Mehmet hangi ağacın üstünde? Çağır onu buraya gelsin!"

"Olur agam."

Ali, Mehmet'le beraber döndüğünde, bütün Türk askerleri bir araya toplanarak daire şekli oluşturmuş, sırt çantalarının kuru kalan kısmına oturmuşlardı.

Şimdi keyif zamanıydı. Hepsi anlaşmış gibi Mehmet'e bakıyorlardı.

"Ne istedikleri belli ya!" dedi Hasan. "Hiç nazlanmayı düşünme! Bir yanık şarkıyı çok görme şu gariplere."

Sabahsız Geceler

Mehmet'te indirdi sırtından çantasını, tepesi karların arasından belirli belirsiz görülen bir taşın üzerine koydu.Yanık sesini saldı da, saldı:

Yanıyor mu yeşil köşkün lambası yar
Hiç bitmiyor bu gönlümün kavgası yar
Benim yarım kırmızı gül goncası yar

Ay gibi parlak gün gibi doğanım geliyor
Cepkeni kırmalı saçları sırmalım geliyor

Aba da bir çuha da bir giyene yar
Güzel de bir çirkin de bir sevene yar
Canım kurban olsun kıymet bilene yar

Ay gibi parlak gün gibi doğanım geliyor
Cepkeni kırmalı saçları sırmalım geliyor

Ortam öylesine duygusal bir tabloya bürünmüştü ki... Dokunsalar kim ağlamazdı? Hatta içlerinden biri erkeklik gururunu unutup kendini bırakırsa, diğerlerinin onu takip edeceği gün gibi aşikârdı. Fakat neredeydi o sesle ağlayacak kadar erkekliğine leke düşürecek süt kuzusu? Hasan, kestane bayramının hâlâ sürmesi, arkadaşlarının neşelenmesi taraftarıydı, bozdu sessizliği.

"A be Mehmet aretlik, hep o şarkıyı söylersin, çok özlemişsin yavuklunu anladık da, niye askerlikten önce kaçırmadın kızı be çöcüğüm?"

"Ah be aretlik. Önde ablası vardı. Askerlik bitsin de, güzellikle olsun, bu arada abla da kısmetini bulsun dedik. Zaten yüzmüş, yüzmüş de kuyruğuna gelmiştik. 20 gün kalmıştı teskereyi almaya, ama... iki yıl geçti de, o yirmi gün yirmi yıldan yamanmış, geçmiyor bir türlü."

Suspus oldu herkes. Neler, neler geçiyordu gönüllerinden kim bilir? Kimisi nazlı yârini düşünürdü, kimisi anasını, evlâtlarını, ocağını... Belki de en çok çeşmenin başında gördüğü güzeli...

Derin derin iç geçirdi solgun benizler. Sevdiklerinin hayalleri dikildi gözlerinin önüne. Kim bilir ne yapıyorlardı şimdi? Kim bilir ne kadar merak

ediyorlardı kendilerini? Acaba tekrar kavuşmak nasip olacak mıydı? Yoksa yok olup gidecekler miydi bu dağ başlarında?

Biraz sonra hepsinin üzerine bir ağırlık çökmeye başladı. Acı acına onca dağı aşmak kolay değildi. Hava vaktinden önce kararmaya başlamıştı. Kar taneleri uçuşuyordu üzerlerinde. Lâpa lâpa yağmaya hazırlandıkları belliydi. Gece için hazırlık yapmalı, barınacak yerler hazırlamalıydılar, ama nasıl? Ormanın derinliklerinde bile olsalar kuru bir yere rastlamak o kadar zordu ki! Günlerdir yağan kar, her yeri beyaz örtüsüyle kuşatmış, bir yandan azar azar eridikçe, diğer yandan üzerine yenileri yağmıştı. Kar sularının ıslatmadığı bir köşe bulmak neredeyse imkânsızdı. Karanlık bastırdıkça soğuk şiddetleniyor, insanın iliklerini bile titretiyordu. Ağaçların sık olduğu yerlerde, kuytulara, karları arındırarak sonbaharda dökülen yaprakların biriktiği yerleri kazdı Hasan. Bir karış kuru yer bulabilmek için neler vermezdi! Kendisinden çok Hakkı'yı düşünüyordu. Zavallının öksürükleri daha da derinleşiyor, azalmıyordu. Günler geçtikçe birliklerindeki hastaların sayısı çoğalıyordu. Bu kışa, bu kara, bu soğuğa can mı dayanırdı? Hasan da, arkadaşları da, kazdıkları barınaklarda suyun değmediği bir yere ulaşamayacaklarını anlamışlardı. Yorulmak boşunaydı. Minik çadırlarını en az kar tutan yerlere kurup, sırtlarını birbirlerine yapıştırmaktan başka çareleri yoktu. Ciğerlerini soğuktan ancak bu şekilde belki biraz koruyabilirlerdi. Üzerlerine örttüklere battaniyeleri ise ısıtmaktan çok, donmalarını önlemek için bir umuttu.

O gece Hakkı'nın öksürük nöbetleri bir an olsun susmadı. Buna rağmen çok yorgun oldukları için hiç biri uyanık kalarak hasta arkadaşlarına yârenlik edemedi. Yalnız bir ara "su... su..." diye inlemeler duyuldu. Sabaha yakın bir zamandı. Sırtını dayadığı arkadaşını üşütme pahasına da olsa, Hasan davrandı. Yerinden kalkıp biraz daha az soğuk olacağını tahmin ettikleri için Hakkı ile beraber başka bir hastanın yatması için hazırladıkları en kuytu çadıra gitti. Hakkı'nın durumu içler acısıydı. Yattığı çadırın penceresinden beline kadar kendini sarkıtmış, öksürükten boğazı yandıkça avuç avuç kar yemiş, susadıkça yine karlara sarılmış, canı boğazına gelince de "su"... diye bağırıyordu, vücudunun yarısı içeride, yarısı dışarıda, ama gözleri o denli açık! Öksürükleri de dinmişti nedense. Sağ eline aldığı bir topaç karı ağzına tıkamış, öylece kalmıştı, hiç hareket etmiyordu. Hasan'ın matarası yanındaydı.

"Hakkı! Su getirdim." diye fıslıladı.

Yanına çömeldi. Alnına elini koyduğunda, irkildi. Günlerdir ateşler içinde kor gibi yanan bu hasta vücut, boncuk boncuk soğuk terleri nereden bulmuştu?

Derisi kemiğine yapışmış yanakları, çıkık elmacıkları, incelmış parmakları, buz gibiydi. Yoksa Hakkı'ya bir şey mi olmuştu? Haykırmamak için kendini zor tuttu Hasan. Katılmış vücudun belden aşağısını da dışarıya çekti, arkası üstü çevirdi. Kalbine kulağını yanaştırdı. Dinledi, hiç bir hayat belirtisi duyulmuyordu. Gözleri açıktı, gök kubbeye bakıyordu öylece. Sanki bir şey ister gibi ötelere, bir şey bekler gibi ötelere de ötesinden... Dudaklarını ısırıyor Hasan. Yüreğinden bir parçanın zorla söküldüğünü hissetti. Ne kadar severdi Hakkı'yı. Onu tanıdığı ilk günden beri can dostu olmuştu hep. Yeri asla doldurulamayacak bir arkadaştı. Gençliğine doyamadan veda etmişti dünyaya. Hem de bu şartlarda, aç... Açık... Sefil... Garip... Anasız... Yârsız... Vatansız... Bir lokma ekmeğe, bir yudum suya bile hasret... Bu ilk kurban mıydı? Yoksa son kurban mı olacaktı? Sırada kim vardı acaba? Yutkundu Hasan, dudaklarını ısırıyor. Yumruklarını sıkıyor. İsyan etmek geliyordu içinden, zor zapt ediyordu kendini. Avazı çıktığı kadar bağırarak, dağları inletmek istiyordu.

"Ey bu savaşa sebep olan aç gözlüler! Sizin yüzünüzden ne hayatlar sönüyor, gelinde görün! Ne günâhı vardı Hakkı'nın. Neden kanına girdiniz bu zavallının? Ne yaptı size söyleyin! Hayattan beklediği bir tas sıcak aş, çatısı olan bir yuva, bir de yârdı. Çok gördünüz ona! Bu dünyada nefes almasına bile izin vermediniz. Can aldınız, canınız olmasın! Allah belânızı versin topunuzun!" Tutamadı artık gözyaşlarını. Şehidin cesedine sarıldı. Alantepe'nin sırtı yere gelmez pehlivanı, hüngür hüngür ağlıyordu şimdi:

"Bir yudum su veremedim sana şehidim... Affet beni!"

Gözyaşlarını sildi elinin tersiyle. Hakkı'nın kaderinde Arnavut dağlarında can vermek vardı demek ki... Hiç düşmanla karşılaşmadan, bir kurşun bile sıkamadan, pisipisine...

Selvi gibi delikanlı, boylu boyunca yatıyordu karların üzerinde. Hasan, orada ne kadar kaldı bilinmez. Hava şavkarmaya başladığında, şehidin ağzından dökülen kan pıhtıları, bembeyaz karların üzerinde iyice belirginleşiyordu...

Karlı bir günün buz kesen sabahına gözlerini açan vatan evlâtları Hakkı'nın cansız bedeniyle karşılaşınca bir kere daha yıkıldılar. Civan gibi delikanlı, gözlerinin önünde uzanmış yatıyordu ve kim bilir daha niceleri

yatacaktı. Donmaya yüz tutmuş eller, karların altındaki toprağa ulaşarak mezar kazdı bin bir güçlkle, henüz hayatının baharında dünyasına veda eden bu yiğidi, gözyaşlarıyla defnettiler toprağa.

Aziz, Mehmet, Emin, Mü'min, Şerif, Ali ve Hasan gece herkes uyuyunca çadırlarından teker teker çıkıp, konakladıkları yerden biraz uzaklaşarak, Hasan'ın imamlığında şehidin cenaze namazını kıldılar.

Kar ertesi gün ve ertesi gece de yağmaya devam etti.

Mehmetçikler çığ kestanelere binlerce kez şükrederek açlıklarını bastırdılar. Haftalarca aynı şartlar altında yaşam mücadelesi verdiler.

Bundan sonraki yolculuklarında Hakkı yoktu aralarında...

O sabah yüzbaşı yeni bir emir ilân etti. Güneş günlerdir ilk defa yüzünü göstermiş, herkesi ümitlendirmişti. O gün bol bol kestane toplayacaklar, çantalarını, ceplerini dolduracaklar, hava kararınca da yollara düşeceklerdi. İtiraz etmedi hiç kimse. Hasan ve arkadaşları son kez bakarken Hakkı'yı gömdükleri tepeciğe, Fatihalarını gönderdiler sessizce. Gözyaşları hep içlerine aktı. Askerlere ağlamak yakışır mıydı? "Vatan sağ olsun!" demeleri gerekmez miydi? Onlar da öyle yaptılar. Mahzun, garip ve suskun, o dağları terk ettiler.

Kolları, kanatları kırık gidiyorlardı işte. Hastaları, hâlâ sağ kalabilen katırların üzerine yüklediler, kimi ahlayarak, kimi inleyerek yürüdüler. Karlı dağları yarıp geçtiler. Ormanların kuytularında kurtların uluma sesleri duyuluyor, çakallar ise geçen askerleri gizlice gözlüyorlardı. Günlük güneşlik bir günün gecesi buz gibi ayazdı. Gökyüzü açıktı. Yıldızlar, tüm cazibeleriyle gök kubbeyi süslemişler, en güzel ışıltılarını insanoğluna sunuyorlar, "Bu soğukta bizim payımız yok." der gibi göz kırıyorlardı.

Belki de küçük çadırlarda donma tehlikesini düşünerek uyumaya çalışmaktan daha evlâydı bu gece yürüyüşü.

Patika yollar tükenmek bilmiyordu. Hasan önde, arkadaşları hemen ardında, tek sıra halinde gidiyorlardı. Ne kadar ilginçti? Bu topraklarda hiç rüzgâr esmiyordu. Hava soğuk olduğu gibi, bir o kadar da durgundu. Gecenin ortalarında derinlerden gelen horoz sesleri gittikçe çoğalmıştı. Bu sesler, yakınlarda bir köy olduğunun habercisiydi.

Herkesin içinde yeni bir ümit ışıltısı parlamıştı, köy demek, belki sıcak bir aş, belki de yumuşak bir döşek demektir.

Sabaha karşı kar tekrar yağmaya başladı. Önce mini mini düşen tanecikler git gide irileşti, sıklaştı, hiç özlenmese de, beyaz yüzünü arttırdı. Küçük bir tepeciğin eteklerine kurulan köye yaklaştıklarında, yüzbaşı gündüz gözüne giremeyeceklerini, geceyi beklemelerini emretti.

Kasımın bu kısacık günü bir yıl gibi geldi erlere. Ceplerindeki kestaneler olmasaydı, kurumuş ağaç yapraklarına talim edeceklerdi. Hava tamamen kararınca köyün içine doğru salınmalarına izin verildi. Yüzbaşı ertesi sabah aynı tepenin üzerinde buluşma şartıyla hepsini serbest bıraktı, bu akşam istedikleri yerde konaklayabileceklerdi.

Bu bir gecelik özgürlüğün tadını doyasıya yaşamalı, muhakkak çatısı olan bir mekân bulmalı, bir defacık olsun etrafı duvarlarla çevrili sağlam bir yerde uyumalıydılar.

Tüm köylüler evlerine çekilmişler, kapılarını sürgülemişlerdi. Onlar sıcak yuvalarının tadını çıkara dursunlar, Hasan'la arkadaşları da, yeni ve büyükçe bir dam bulmuşlardı. İçeriye girince burasının üç eşeğe ait bir ahır olduğunu anladılar. Bunun hiç bir önemi yoktu. Balkanlardaki karlı gecelere nispeten burası saraylardan bir parçaydı. Dışarıya nazaran da üç canlının nefesiyle ısındığından bir hayli sıcaktı.

Hasan ve arkadaşları birbirleriyle bakışıp tebessüm ederek memnuniyetlerini dile getirdiler. Derin bir nefes almıştı hepsi. Ali ise köşedeki saman yumrusunu görünce bir çığlık attı.

"Yaşasın! Yumuşacık ve sıcacık samanların içinde yatacağım..."

Aziz, Mü'min, Emin ve Şerif te aynı fikirdeydiler. Hasan, Mehmet'e bakarak:

"Biz de seninle şu ahırın içinde kıvrılıp yatalım, baksana bizim askeriyedeki karyolara benziyor." deyince bir kahkaha tufanı koptu.

"Şşşt... Yavaş olalım arkadaşlar! Nerede bulunduğumuzu unutmayalım. Kim bilir kimin mülküdür burası!"

Haftalardır maruz kaldıkları cefadan, adeta gülmeyi unutmuşlardı. Gülebilmek ne güzeldi oysa... Bu kahkahalar en kral yemeklere bile bedeldi.

Herkes uyku için seçtiği yatağına kıvrılmış, bir çatının altında olmanın verdiği rahatlıkla tatlı bir uykuya dalmıştı. Kim bilir ne güzel rüyalar görmeye hazırlanıyorlardı ki, damın ahşap kapısı yavaş, yavaş, gıcırtyla açıldı. Hepsi bir

anda yerlerinden doğruldular. Korkuyla, kapıda elindeki fenerle dikilen yaşlı adama baktılar, sanki nutukları tutulmuştu. Saçları kırışmış, alçak boylu, bakımsız, esmer tenli bir köylü vardı karşılarında. Yüzü loş ışıpta güçlükle seçiliyor, elindeki fenerin titreyişinden, çok korktuğu anlaşılıyordu. Damını işgal eden bu davetsiz misafirleri görünce aklı başından gitmişti. Üniformalarına bakılırsa asker olmalıydılar. Fakat hangi milletten oldukları bir muammaydı. Gözlerini dört açarak yabancıları görmeye çalışıyor, fakat çok az ışık saçan fener, buna imkân vermiyordu.

Ecelle yaşam arasında gidip geldi bir müddet. Neden sonra kendini toparlayarak titreyen sesiyle:

"Kush jeni ju? Çfare pune keni ketu?.(Sizzz... kimmm...siniz? Bu...burada ne...ne işiniz var?)" diyebilirdi.

Ali çoktan Hasan agasının arkasına sokulmuştu, kendini korumaya almanın garantisıyla konuştu:

"Aga be, bu adam hangi dili konuşuyor böyle? Ne kadar da Pomakçaya benziyor."

Ali'nin Türkçe konuştuğunu duyan yaşlı adamın şaşkınlık krizi daha da çok arttı. İyice kekelemeye başladı. Türkçe konuşuyordu:

"Aaa... Siz... Türk... Türk mü... sünüz... yoksa? Ama nasıl olur? Türkiye savaşa girmedi ki..."

Hasan, adamcağızın şaşkınlığından faydalanarak ahırdan indi. Batı Trakya Türkleri'nden olduklarını, yaşadıkları ülkede vatan borçlarını ödedikleri sırada savaşın başladığını, onların da hazır asker olarak buralara kadar getirildiklerini bir bir anlattı. O anlattıkça adamcağız rahatlıyor, hatta yer yer tebessüm bile ediyordu. Dinledikçe ihtiyarın gözleri ışıdamaya başladı. Şaşkınlığının yerini heyecan kaplamış, Türklerle karşılaşmanın mutluluğu onu çepeçevre sarmıştı. Şaşkınlık sırası artık Yunan ordusunun Türk neferlerindeydi.

Mutluluktan ağlamak üzere olan ihtiyar Arnavut, çocuklar gibi neşelendi, artık kekelemiyordu:

"Ben Türkleri çok severim. Yıllarca Türkiye'de kaldım. İstanbul kaldırımı çiğnedim! Medreselerde dirsek çürüttüm. Sizi buraya atan rüzgâr boşuna esmedi, tam yerine geldiniz!"

Dayanamadı daha fazla, kollarını iki yana açarak mükemmel Türkçesiyle sesini yükseltti, heyecanı doruklara çıktı, haykırmaktan kendini alamadı:

“Gelin! Gelin evlâtlarım! Hepinizi tek tek kucaklayayım! Yıllardır Türkçe konuşmaya hasretim ben... Rabbim dualarımı kabul etti de, sizi çıkardı karşıma! Hoş geldiniz! Sefalar getirdiniz! Misafirlerimsiniz bu gece. Tanrı'nın bir lütfusunuz bana! Haydi buyurun evime gidelim! Fakir hanemde bir tas sıcak çorbayı beraber kaşıklayalım! Hay büyük Allah'ım, bu ne iştir? Yıllar sonra karşıma çıkardığın bu yiğitler ne büyük saadettir.”

Gözyaşlarını daha fazla zapt edemedi ihtiyar. Ağlıyordu artık. Senelerin içinde biriktirdiği özlemi akıtmak istercesine ağlıyordu. Sevinçten deliye dönmüştü, bir güzel rüya gibiydi yaşadıkları, gözlerine inanamıyor, tekrar tekrar isimlerini ve hayat hikâyelerini soruyordu.

Damın bitişiğindeki küçük mütevazı ev ona aitti. Evin, ocağında ateş yanan en güzel odasına girdiklerinde bir sürpriz daha bekliyordu delikanlıları. İhtiyarın kitapları bir duvarı baştanbaşa tutmuştu. Çoğu Osmanlıca ciltli kitaplardan oluşan bu kütüphanede neler yoktu ki? Tefsir, hadis ve fıkıh kitaplarının yanında Mevlâna'nın Mesnevisi, Erzurumlu Hakkî'nin Marifetnâme'si, İmam Rabbâni'nin Mektubâtı, Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesi ve daha niceleri. Hasan, gözlerini fal taşı gibi açmış, bu eşsiz eserleri inceliyor, tevafuk denen olayın kader çizgisinde ne büyük bir rol aldığını düşünüyordu.

Hasan'ın kitaplara olan aşırı ilgisini memnuniyetle izleyen ihtiyar adam ise, öz evlâtlarına kavuşmuşçasına mesut oluyor, belki de hayatının en özel anlarından birini yaşıyordu.

Uzayıp giden tahsil yıllarından sonra memleketine döndüğünde evlenmek için çok geç kalmış, hayatını ibadete ve kitaplara adamıştı.

Herkes mutluydu. Ahırda yatmaya razı iken, harıl harıl yanan bir ocağın başında, bir dostun eliyle pişmiş bulgur çorbasını kaşıklamak, patlamış mısırların enfes lezzetine bakmak, her yiğidin harcı değildi. Kim bilir müfrezenin diğer üyeleri bu geceyi hangi dam köşelerinde geçiriyorlar, hayvanlara yarenlik ederek canları koltuklarının altında sabahı bekliyorlardı.

Gecenin ilerleyen saatlerine kadar süren derin sohbet, Rodop Dağları'nın yiğit delikanlılarına ziyadesiyle tesir ediyor, manevi dünyanın, alışılmışın dışında bir tarzla anlatılışı, hepsinin üzerinde bir büyük tesiri yapıyordu.

Dış görünüşüyle sefil bir köylüyü andıran bu ihtiyar, bir bilgi küpü gibi ağzını açmış, içindekilerini boşaltıyor, dinleyicilerini hayretten hayrete düşürüyordu.

Daha nice yakası açılmamış sohbetler vardı, eğer enerjiler yavaş yavaş tükenip, uykunun dayanılmaz ağırlığı üzerlerine çökmeseydi...

Masal dinleyen çocuklar gibi, tatlı tatlı daldı her biri rüyalar ülkesine. O gece buldukları konumu da, çektikleri onca çileleri de, memleketlerinde bıraktıkları can parçalarını da unuttular.

Sabah olunca ancak gerçeklerle yüz yüze gelebildiler. Hayatları boyunca hep tebessüm ederek hatırlayacakları bu enfes gece ne kadar da kısa sürmüştü! Neden sanki güzellikler insan ömründe bu kadar az yer kaplardı?

Bir bilgenin ardında saf tutarak; erişilmez makamlarla buluştukları bu sabah namazının yüreklerine içirdiği saadet iksiri, hangi dünya zevkiyle kıyaslanabilirdi? Belki de hayatlarında ilk defa gerçek manada ruhları göklere kanat çırpıyordu, o mübarek seher vaktinde...

Sohbetine doyamadıkları o saygın ev sahibiyle helâlleşerek, birbirlerini Allah'a ismarlayarak sokağa çıktıklarında, her biri suspustu. Bir dosttan ayrılmanın dayanılmaz hüznü kaplamıştı yüreklerini. Tepeye varıp diğer askerlerle buluştuklarında ancak silkinebildiler. Sevgi hislerini üzerlerinden atıp, tekrar savaş ruhuna bürünmeleri gerekiyordu. Asker dediğin sert olmalıydı. Kadınlar gibi duygusallaşmanın yeri yoktu bu âlemde.

Gün ağarırken hepsi sözleşildiği üzere dün gece ayrıldıkları tepede toplandılar.

Yüzbaşı emrini verdi. Önlerinde uzayıp giden derenin kıvrım kıvrım yollarına girecekler, dere boyu ilerleyip, ovaya ulaşacaklardı. Sararmış, kurumuş eğrelti otlarının yer yer kapladığı dereye yürüyüşe geçtiler.

Gün boyu, adım adım, bir lokma boğazlarından geçmeden, derenin nehre döküldüğü yere kadar gittiler. Mecalleri tükenmiş, mideleri yapışmıştı. Güneş son ışıklarını tepelerden topluyor, batmaya hazırlanıyordu. Geldikleri yer küçük bir ovaydı.

Az ilerde ağaçların altında hareketlenmeler görünüyor, kendilerinden önce buralara ulaşmış askerler kıpırdanıyordu. Onlara yaklaştıkça azımsanmayacak kadar kalabalık olduklarını gördüler. Her yer karınca gibi asker kaynıyordu. Burası, taburların bir araya toplanma mekânı olmalıydı. Belki binlerce asker bir aradaydı. Yaklaştıkça burunlarına mis gibi kokular gelmeye başladı.

Biraz daha ilerleyince bir de ne görsünler? Kazanlar ateşe vurulmuş kaynamıyor mu?

Ali, durduğu yerde duramıyor Hasan agasını habire çekiştiriyordu.

"Aga, yemin ederim ki aş kokusu bu! Hem de tereyağı haşlanmış aş kokusu." diye çocuklar gibi seviniyordu.

Sevinen sadece Ali miydi? Yollara düştükleri günden beri belki ilk defa böyle bollukla karşılaşıyorlardı. O akşam herkes doya doya bulgur pilâvı yedi. Kim kaç ölçek isterse o kadar aldı. Belki biraz tuzsuzdu, hatta hiç tuz atılmamıştı, ama ne önemi vardı?

Şu tokluk hissi müthiş bir şeydi. Dünyanın en leziz yemeğini avuç avuç midelerine indirmişlerdi. Bundan büyük mutluluk mu olurdu?

Bayram yapıyordu herkes. Hatta yeni gelen taburlardan çekinmeseler Mehmet'e türkü bile söyleteceklerdi. Fakat bin bir ayak bir yerdeydi.

Yüzbaşı, biraz sonra yüksek rütbeli generallerin konuşma yapacağını söyleyince işin ciddiyeti anlaşıldı.

Tüm taburların askerleri bir araya toplanmış, herkes yere oturmuş, iğne atsan yere düşmeyecek şekilde sıklaşmıştı.

General, yüksek bir yere çıkarıldı. İri yapılı, geniş omuzlu, sert mizaçlı, esmer tenli bir askerde. Bakışlarını askerler üzerinde gezdirirken kendinden oldukça emin bir havası vardı. Gönül okşayıcı sözlerle başladı konuşmasına:

"Evlâtlarım! Sizler, asil Yunan milletinin bağrından kopmuş, tertemiz gençlersiniz! Hayatta candan daha değerli başka bir varlık yoktur. Ne sizler, ne de biz buralara kendi isteğimizle gelmedik. Hepimiz savaşmaktansa barışı tercih eder, işyerlerimizde, evlerimizde huzur içinde yaşadık. Ancak düşman rahat durmadı. Topraklarımıza saldırdı. Bizleri kılıçtan geçirmek, kadınlarımıza sahip olmak, çocuklarımızı köleleştirmektir amacı. Bizleri haritadan silmek, soyumuzu kurutmaktı. Ellerimizi, kollarımızı bağlayıp onlara memleketimizi peşkeş çekecek kadar korkak mıyız? Bizim de gururumuz, şerefimiz, erkekliliğimiz var! Biz ki; dünya medeniyetlerine beşiklik etmiş bir milletiz.

Bileğimizi kolayca bükeceklerini zannedenler, yanıldıklarını yakında anlayacaklardır. Onlara dünyanın kaç bucak olduğunu hep beraber göstereceğiz! Geldiklerine de, geleceklere de bin pişman olacaklar. İtalyanlar da kimmiş? Bir avuç katolik. Büyük Yunan milletinin önünde nasıl eriyeceklerini görecekler. Vatanımıza saldırmamanın bedelini çok ağır ödeyecekler. Bastıkları topraklar mezarları olacak. Tüm dünya bizim cesaretimizi, cengâverliğimizi konuşacak. İtalyan ordusunu yok etmeye hazır mısınız arkadaşlar?"

"Hazırız...!!!"

"Çiğnenen onurumuzu yeniden yükseltmeye, dünya tarihini yeniden yazmaya var mısınız?"

"Varız...!!!"

"O halde, kahrolsun İtalya! Yaşasın Yunanistan! Zito i Ellada!"

"Zito i Ellada! Zito i Ellada! Zito i Ellada!"

Son bir cümleyle toparladı general sözlerini:

"Göreyim sizi evlâtlarım! Nasıl savunursunuz vatanınızı, göreyim sizi!"

Şimdi tüm askerlerin silâhları havada, bir tek cümleyi hep beraber haykırıyorlardı:

" Zito i Ellada!" Generalin konuşmaları sık sık aynı sloganla bölünüyordu.

Tümen komutanları, tabur komutanları işbaşındaydı. Galeyana gelen askeri hemen düzene sokmalı, cepheye sürmeliydiler. Öyle de yaptılar. Her yer savaş kokuyordu. Gözleri kan bürümüştü. Aşkla, şevkle yürümeli bir an önce İtalyan'ların canını cehenneme göndermeliydiler.

Mehmetçikler, Nikolarla Kostalarla omuz omuza yürüyorlardı şimdi. Ne soğuğu hissediyorlar, ne bitkin bedenlerine aldırıyorlar, ne de gençliklerine yanyıyorlardı. Marşlar söyleyerek İtalyan avına çıkmışlardı. Düşündükleri tek şey vardı, düşmanı yok etmek. Ara sıra üzerlerinden İtalyan savaş uçakları geçiyor, hatta alçak uçuş yapıyor, fakat gece karanlığı dolayısıyla binlerce askeri göremiyorlardı. Vaziyet vahimdi. Cephede savaş kızışmıştı.

Hasan, önündeki arkadaşlarına bir göz attı. Emin, Aziz, Mehmet ve Şerif önündeydi. Mü'min ve Ali arkasında. Emin'i dürtekledi, kimsenin duyamayacağı bir ses tonuyla:

"Hakkını helâl at aretlik, belki de sabaha çıkamayacağız. Öndeki arkadaşlardan da benim adıma helâllik al!"

Hasan'ın isteği bir çırpıda yerine getirildi. Ali, Hasan'ın hemen ardındaydı, tüm konuşmalara kulak misafiri olmuştu.

Hıçkırarak, ağlıyordu...

"Ben senden ayrılamam Hasan aga, sen ölürsen ben de ölürüm."

"Ali, çocuk olma! Adettendir helâlleşmek, söyle arkandaki Mü'min'e, bana hakkını helâl etsin!"

"Aga senin gibi insan var mı ki, dünyada da böyle söylersin! Sana kim hakkını helâl etmez? Böyle konuşma! Ne olur! Şimdi yere yıkılacağım..."

"Sus, Ali sus... Konuşmak yasak zaten, biliyorsun. Yüzbaşından azar işitmeyelim şu ahir ömrümüzde. Sende hakkını helâl et!"

"Aga... Aga..."

Hasan yutkundu, daha fazla konuşamadı. Ali'nin üzülmesine dayanamazdı. Tanıştıkları ilk günlerden beri kardeşi Hüseyin'in yerine koymuştu onu. Huyunu, yapısını hep Hüseyin'e benzetirdi. Yufka yürekliydi Ali, zayıftı, dayanıksızdı. Belki de bu savunmasız hali Hasan'a dokunduğundan onu koruması altına almıştı. Belki ne Hüseyin'i, ne diğer kardeşlerini, ne Zeynep'ini, ne anasını, babasını, ne de burada kardeşten daha yakın olduğu arkadaşlarını bir daha hiç göremeyecekti. Şehit olursa cennette buluşacakları muhakkaktı. Zaten şehitler ölmezlerdi, Onlar diriydiler. Fakat dünyada kalanlarla görüşemezlerdi.

Derin bir sükûnet hakimdi bütün askerlerin üzerinde. Ne Türk'lerin ne de Yunanlı'ların ağzını bıçak açmıyordu. Herkesin bildiği ölçüde, inandığı manada dualar okuduğu belliydi. O anda hepsi aynı yaratıcıyla konuşuyordu. Bir, tek olan yaratıcıyla. Hiç kimsenin O'ndan başka sığınacak kapısı yoktu. Dudaklar sadece O'ndan yardım istemek için kıpırdıyor, yürekler top yekün olmuş aynı yönde çarpıyordu.

"İyya ke ne'büdü ve iyya ke nesteiyn" diye inledi Hasan. Onun fısıltısını işiten arkadaşları da aynı sözü tekrar ettiler.

Bir duygu girdabında kaybolmuştu Hasan. Sesini yükselttiğinin farkında bile değildi. Belki de taburdaki diğer arkadaşlarına mesajını ulaştırmak istiyordu:

"Sakin, arkadaşlar! Unutmayalım... Şeytan galip gelmesin bize! Eğer vurulursak ve her şeye rağmen bilincimiz yerindeyse kelime-i şehadet getirmeliyiz. Sakin unutmayalım kardeşlerim! O dehşetli anlarda, dilimizden kolayca dökülebilmesi için şimdiden alıştıralım kendimizi... Tepeye çıkana

kadar devamlı içimizden bu mübarek cümleyi tekrar edelim. Hem gönlümüze ferahlık, hem vücudumuza zindelik, hem zihnimize keskinlik gelsin." Arkadaşları Hasan'ı canı gönülden onaylarken, çavuş kendi dünyasına dalmış, konuşulanları duymuyordu bile.

İşte şimdi hiç korkmuyorlardı. Çünkü sırtlarını çok yüce bir güce dayadıklarının şuurundaydılar. Yürekleri "Lâ İlâhe İllallah!" diyordu sadece. Öylece teslim olmuşlardı onsekiz bin âlemin yaratıcısına! O, ne derse, o olurdu. Hayatı veren O değil miydi? Külli iradenin sahibi kimdi?

Aşkî'nin mısraları, gayri ihtiyârî döküldü Hasan'ın dudaklarından:

Veren de O, alan da, nedir senden gidecek?

Telâşını görenler, can senin zannedecek...

Gözlerinde bulutlar dolaşıyordu, işte yürüyordu ateşlere doğru! İçi dışı bir olmuş, bütün hücreleri "Allah, Allah!" diyordu.

"Seninle olunca..." diye sayıkladı. "Seninle birlikte olunca Rabbim.. Ömür de güzelmiş ölüm de."

Bunu daha önce düşünmeli değil miydim?

Sen ne dersen, o olur!

Yürüdüler, taa cepheye kadar! Bu aşkla bir tüy hafifliğinde gittiler...

Hasan, cihat duasını⁴¹ okuyordu.

Yurdundan, yuvasından ayrıldığı günden beri hiç böyle mutlu hissetmemişti kendini. Düğüne mi gidiyordu, bayrama mı, yoksa savaşa mı? Ayırdedemiyordu.

Öylesine bir teslimiyetti onun hissettikleri.

Ondan gelecek her şeye razıydı... Kader çizgisinin yolunda, sığınma iradesiyle adım adım ilerledi cephe yollarında.

Üç Yumurta Tepeleri⁴² görünmüştü artık.

Karşılıklı ateşlenen top seslerinin çıkardığı gürültü kulaklarını deliyor, barut kokusu genizlerini sıplatıyordu.

Yüzbaşı, düşman istihkâmlarını sağ koluyla işaret ederek her zamankinden gür ve kararlı çıkan ses tonuyla emirler yağdırıyordu:

"Haydi erlerim! Önümüzdeki şu dereyi koşarak geçmeliyiz ki, şarapnel parçaları hiç birimize isabet etmesin!"

Emir anında uyguluyor ve hızla karşıki tepeye koşuluyordu.

Yüzbaşı bütün ciddiyetini yüklediği sesini olanca gücüyle tekrar yükseltiyordu.

“İşte askerlerim!... Önümüzde istihkâmlarımız, karşımızda düşman var! İsa adına, Meryem adına savaşın! Katoliklere kan kusturma zamanı şimdi!”

Burada günlerdir savaşıyor yorgun askerler, yerlerini yeni gelen taze kuvvete bırakıyor, Hasan'ların geldiği yöne, dinlenmek üzere geri çekiliyorlardı. Büyük bir heyecan ve aşkla, giden askerlerden boşalan istihkamları dolduran Hasan'ların taburu “Bismillâh” diyerek giriyordu savaşa, toplar ateşleniyor düşman tabyaları feleklerini şaşırıyordu. Hasan topları ateşlerken, arkadaşları ardı arkası kesilmeden gülle taşıyordu. O gün akşama kadar düşman istihkamları dövülmüş, etrafa saçılan şarapnel parçaları İtalyanları canlarından bezdirmişti. Dört gün aralıksız, bütün şiddetiyle devam eden saldırılar düşmanın gözünü iyice yıldırılmıştı. Kaçıyordu düşman. Askerlerimiz dört tepe ele geçirmişlerdi. Ahmetler, Mehmetler, Nikolar, Kostalar birbirlerini sevinçle kutluyor, kucaklaşıyor büyük bir zafer coşkusu, yaşıyorlardı. Bu mutlu olayın ardından gelen günlerde devamlı suretle savunma yapmaları gerekecekti ki, aldıkları tepeleri koruyabilsinler.

Tam yirmi yedi gün, Üç Yumurta Tepeleri'nde, kar altında, günde sadece bir dilim ekmele, savaşmak zorundaydı Mehmetçikler. Bir çeyrek ekmeği, üç yiğit bölüşürdü. Kar katırlarıydı, toprak döşekleri. Gecelerin buz kesen ayazında siperlerde titreyişken, yıldızların sıcaklığına bile razıydılar, o da yoktu bazı geceler. Gökyüzü beyazlığa büründüğü zaman kar gelirdi ardından, kar buz demektir, biraz daha üşümek, biraz daha titremek, açlığı daha da çok hissetmek demektir. İliklerine işleyen soğğun dayanılmaz sancısına dayanmak demektir. Bir şey vardı sadece yüreklerinde, ilkbahar rüzgârları gibi ılık esen, cennet ağaçlarının yeşil yapraklarının hisyirtisi gibi içlerini kıpırdatan: Kavuşma ümidi... Her halükârda geçerliydi. Ya yâre vuslattı bu çilenin sonu, ya Rab'be... Nasıl olsa gülmektir, ya dünyada, ya ukbada...

Nöbet değişim zamanı geldiğinde, bir ayı geçen bir süre zarfında aç, sefil, perişan bir şekilde her an ölümlle burun buruna yaşayan Mehmetçikleri ve diğerlerini dağlardan aşağıya indirdiler. Karınlarını doyurup, giysilerini tütsüden geçirdiler. Bitlerinden arınmaları için, iç çamaşırılarını bile

değiştirdiler. Ama ne yazık ki bir türlü yıkanmalarına imkân sağlayamıyordu. Aylardır su yüzü görmeyen vücutları nasır tutmuştu.

Bir Arnavut köyünde birkaç gün dinlenmelerine ve karınlarını doyurana kadar ekmek yemelerine izin verildi.

Biraz kendilerini toparlamışlar, bitlerinden kurtulmuşlar, hiç olmazsa ayakta sallanmadan durabilmeyi becerebilmişlerdi. Vakit tamamdı. Yine cepheye gitme zamanıydı. Bu kez Koniça, Heseka ve Klitorik yoluyla Arnavutluk içlerinde Tepedelen Dağı yakınlarına götürdüler. Bu kez yüksekliği 1.500 metreyi bulan Tepedelen Dağı vardı karşılarında. Hedefleri ise dağın zirvelerine tırmanmak. Dağın eteklerinden yukarılara doğru tırmanış başladığında, her adımda biraz daha artıyordu kar kalınlığını. Bir metreyi çoktan aşmış olmalıydı. Bu durumda adım atmak büyük işkenceydi. Bu yürüyüşe bacak mı dayanırdı?

Sırtlarındaki makinalı savaş teçhizatlarına inat, bacaklarındaki yük çok daha ağırdı. Enerjileri cepheye varmadan tükenirse halleri ne olurdu? Tüm güçlerini kullanarak bin bir zahmetle vardılar Tepedele'nin zirvelerine... Akşam karanlığıyla başlayan tırmanış, sabaha kadar sürmüştü.

Başlarındaki komutan hiç vakit kaybetmeden siper kazmalarını emrediyordu. Bu dağda beklenecekti düşman. Ova, dürbünlerle buradan milim milim izlenecek, düşmanın geçişine asla izin verilmeyecekti. Şimdi kazma sallıyordu Mehmetçiğin kolları. Kısa zamanda siperler hazırlandı.

Artık evleri de, ocakları da, yatakları da burasıydı! Üzerlerine kar değil şarapnel parçaları da yağsa, ısı geceleri eksilere de düşse, açlık akıllarını başlarından da alsın, bu dehlizlerde yaşayacaklardı.

Haftalarca o tepeyi tuttular, düşmana meydan okudular!

Nice canlar telef oldu, düştü toprağa. Al kanları boyadı ak karları.

Aziz alnından vuruldu bir sabah, yığılıverdi Hasan'ın kollarına.

Emin göğsünden yaralandı, toplara gülle taşıdığı anda.

Hasan şimşek gibi fırladı yerinden, sırtına alıp siperlere taşıdı kader arkadaşını.

Yarası çok ağırdı yiğidin, oluk oluk kan akıyordu.

Elini koynuna soktu, mecalsizdi parmakları.

Bir mektup çıkardı emanet etti Hasan'a:

"Anama yazmıştım, okuması yoktur garibin.

Sağ kalırsan götürürsün, vasiyetimdir aretlik” dedi.
“Eşhedü en lâילה illallah” dedi. Gerisini getiremedi.
Yumdu gözlerini ebediyete, şehitlik şerbetini içti.
Yıkıldı koca pehlivan bir kez daha. Bu kaçınıcı kurbandı bu vatana?
Bu akan kan ne bitmez kandı? Erkekler ağlamaz derlerdi.
Derlerdi de, yiğitleri yüreksiz sayarlardı.
Ağlanmaz mıydı civan gibi delikanlılara?
Ömürlerinin baharında Tepedelen Dağı’nda kalanlara...
Gözü yaşlı analar yollarını gözlerdi. Baş göz ederim diye ümit bağlardı.
Aziz’e mi yansın Hasan? Emin’e mi? yoksa Hakkı’ya mı?
Hepsi yüreğinde ayrı ayrı çağlardı.
İskelete dönmüş vücudunun kim kaçınıcı sarsıntısıydı bu...
O gün iki şehidin naaşı iki yanında, akşama kadar kurşun sıktı düşmana.
Ortalık kararınca ancak, defin için zemin bulundu.
Mehmet, Ali, Şerif ve Hasan komutanın izniyle gömdüler can yoldaşlarını,
cephe yakınlarında bir ağaç altına.
Fatihalar, Yasinler okudular, ebediyet âlemine uçanlara.

Haftalarca cepheyi tuttu Hasan’ların taburu. Kara kış üzerlerinden geçti, bir çatı olmadı başlarının üzerinde gök kubbeden başka...

Bir sabah yarı katılmış vücuduyla ayağa kalkmaya davrandığında Hasan, sol ayağını hissetmediğini anladı. Çavuşa söyledi başına geleni. Çavuş, pek severdi ordunun bu pehlivan neferini. Hemen ilettili yetkili subaya olayı. Hasan’ın iki kollarına girdiler, bir mağaraya götürdüler. Yüzlerce yaralının inim inim inlediği ilkel bir hastahaneydi burası... Kimisinin eli kopmuştu, kimisinin ayağı. Gözlerini kaybedenler, sırtından, göğsünden, şarapnel parçaları çıkarılanlar... Kolları, hatta bacakları budananlar... Yüzleri parçalananlar... Yarası ağır olanları Yanya’ya veya başka şehirlere gönderiyorlardı, ancak burada kalanlar yürekler dağılıyordu.

Hasan, bir garip hissetti kendini. Savaş başladığı günden beri böylesine acizlik duymamıştı.

Başı döndü, sancılar içinde kıvrananlara baktıkça. Kan kokuyordu her yer. Burası cepheyi aratmıyordu.

“Mana muuu! Panagia muuu! (Anacığım, Meryem anacığım.)” diye sızlananları duydukça aralıksız, çaresizliğin acısını bir kez daha içinin derinliklerinde yaşadı. Bir kez daha lânet etti bu savaşa sebep olanlara... Midesi bulandı ortamın dehşetinden. Onu da bir köşeye yatırdılar. Seyyar doktor geldi. Çantasını açtı bazı aletler çıkardı içinden. Tokmağa benzer demir bir çekiçle vurdu sol ayağının parmaklarına “Hissediyor musun?” diye sordu. Küçük parmağından başlamıştı muayeneye. Sadece baş parmağı sağlamdı ne yazık ki. Doktor manalı manalı baktı pehlivan askerin gözlerine... Belki de hayran kalmıştı boyuna postuna. Duygulu bir insandı besbelli. Üzülerek konuştu:

“Dört parmağın da donmuş. Kesmek zorundayız. Yoksa kangren olur. Yara büyür, bütün ayağını kaplar” dedi. Hasan’ın çok şaşırıldığını görünce de etraftaki yaralı askerleri göstererek sesini alçalttı:

“Dayanırsın sen! Güçlü kuvvetlisin. Bak neler oluyor, kollar bacaklar kesiyoruz biz! Gene de yaşıyorlar, yaşamak zorundalar.”

Doktor sustu. Hasan’da bir harf bile söylemeye mecâl yoktu.

“Yalnız...” diye duraksadı doktor. “Hiç narkozumuz kalmadı. Canını yakmaya mecburuz... Ağzını bağlamamız lâzım, diğerleri duymasın, moralleri iyice bozulmasın...”

İlk defa konuştu Hasan.

“Gerek yok, dişlerimi sıkırım. Sesimi çıkarmam ben...” diye fıslıladı.

Mağaranın apayrı daracacak bir yerine çektiler Hasan’ı. Üç kişinin ancak sığabileceği bir mekândı burası. Her yer taş. Tavanla tabanın arası bir metreden fazla değil. Maamafih sıcak. Isınma duygusu içini bir hoş etti Hasan’ın. En son ihtiyar bilge Arnavut’un evinde ısınmıştı aylar önce. Uzandı taşların üzerine, ayağını teslim etti kaderin ellerine. Gözlerini yumdu. Dudakları kırırdıyordu. Biraz sonra operasyon başladı. Şu can, ne tatlı bir şeydi? Acısı da katmer katmerdi. Bıçak temasa geçince organlarıyla, parmaklarının sinirlerinden koparılışını, kemiklerinin oynaklardan kesilişini birer birer hissetti.

Bedeninden parçalar kopuyordu. Ne feci bir duyguydu bu! Kıyamet sancısı dedikleri böyle bir şey miydi yoksa?

Ne açlığa benziyordu, ne soğuğa! Candan can koparmaktı bunun adı. Kendinden başka hiç bir kimseyi ve hiç bir şeyi düşünemeyecek kadar acı

çekmekti! Dünyaya geldiğine bin pişman olma. Ölümü arzulamak, bir de Yaradan'ınla birlikte olma. Başka bir varlık yardım edebilir miydi hiç ona?

"Ya Sabur, Ya Sabur..."

İsmi sayıkladı aralıksız O'na... "Ya Müyn, Ya Müyn" diye inledi.

Her zaman yanında ve yanı başında, içinde ve içinin de içinde olan, hep O değil miydi?

"Ben size şah damarınızdan daha yakınım" demiyor muydu? Şu anda tek geçerli akça O'nun varlığıydı. Gerisi hep masaldı.

Parmakları doğranıyordu işte cerrahların elinde. Dakikalar ne zor tükeniyordu. Anlar yıllar kadar uzundu. Dudaklarını ısıriyordu bütün gücüyle. Ön dişleri alt dudaklarına batmış, şırl şırl kanıyor, çenesinden aşıya, göğsüne doğru süzülüyordu.

Her şey bitip yara sarmalandığında, üç askeri doktor tek tek elini sıktı Hasan'ın. Cesaretine hayran kaldıklarını ima ettiler hareketleriyle. Geçmiş olsun dileklerini sundular içtenlikle. Belki o kadar sefil bir görünümü olmasa alını bile öpeceklerdi, Batı Trakya'nın bu mert ve cengâver evlâdının.

Onların ardından baka kaldı Hasan, henüz dualarını bitirmemişti, hâlâ bedeninin ve ruhunun sahibiydi birlikteydi. Dört tane parmağını kaybetmişti ama ayakları vardı. Bu şükür etmesi için çok önemli bir sebepti. Mağarada yarası iyileşinceye kadar kaldığı müddet içinde her gün bir tas çorba ile ödüllendiriliyordu. Olanların en güzel yönü de buydu.

***

Günden güne kendini daha iyi hissetmeye başlayınca şiirler yazdı Zeynep'ine. Kan gövdeyi götürürken satırlar ulaşır mıydı maşuka? Gel gelelim gönül ferman dinlemiyordu işte.

YANGI

*Ruhumun derinliklerinde gezinen sevgili
Canım senin ellerinde, sana amade
Damarlarımın her zerresinde aşkın gizli
Güller solgun, güller bezgin, allar dahi silik
Senin güzelliğin var, onlar hep sönük*

Sabahsız Geceler

*Sarar bedenimi alevler, kaynar canımda ateşler
Zamanlar geçer, yangınlar köze döner,
Küller hep sıcak, hep derin, bir kıvılcım bekler
Aklıma düşer de önce cemre, akabinde yüreğime
Hicran dalga dalga akar tenime, tüm hücrelerime
Yangın yeni baştan başlar her gün,
Kavurur geçer dokunduğu yeri
Eritir sıcak madenler gibi, içimdeki yerini.*

Hasan Pehlivan

Altı ay boyunca nice hasret kokulu mektuplar, gözyaşlarıyla yıkanmış satırlar, ziyan olup gitti engebeli mesafelerde.

Bunca zaman zarfında ne sevgililer erlerinden haber alabildi, ne de analar evlâtlarından. Sislerle, kara bulutlarla kaplı bir dünyada nefes alıp verdiler sadece.

1941 Nisan.

Hasan ve taburlarından sağ kalan birkaç arkadaşı, vatani düşmandan kurtarmanın gururuyla dağlardan inerken, Alman askerlerinin ovalara hakim tepeleri tuttuğunu ve her yere yayıldıklarını hayretle gördüler. Tam teçhizatlı Almanlar dünyanın en modern donanımına sahiptiler. Üniformaları, silâhları, askeri araçları, aşhaneleri göz kamaştırıcıydı.

Sevinçleri kursağında kalmıştı yiğitlerin. Neye uğradıklarını anlamadan Alman'ların içinde buldular kendilerini. Roller değişmişti artık. Hem silâhları kuvvetliydi Almanların, hem de sayıları. Kovalamaca tekrar başladı. Askerlerimiz yorgundu, güçsüzdü, aylardır dağlarda savaşmaktan iğne ipliğe dönmüştü.

Ne kadar dayanabilirlerdi ki bu tempoya?

Yanya'ya geldiklerinde "Silâhlarınızı atın!" emri verildi. Şehrin tüm hükümet binaları Almanlar tarafından yağmalanıyordu.

Her yer asker kaynıyordu. Almanların ve İtalyan'ların girmedikleri delik yoktu. Ne Hasan, ne de arkadaşları cephede galip geldikleri İtalyanların, Almanlarla birlikte bu şehirde ne işleri olduğunu anlayamadılar. Altı aydır çekilen onca ızdırap boşa mı gitmişti? İtalyan askerleriyle Alman askerleri ittifak etmiş, bozulan Yunan ordusunun erlerine göz açtırmıyordu.

Gemisini kurtaran kaptandı. Ama nasıl?

Ne binek vardı, ne para, ne de takat...

Düşman askerleri kovalıyor, Hasan'lar, Mehmet'ler, Dimitri'ler, Niko'lar koşuyor, koşuyor, tökezliyor, tekrar kalkıyor, inilteler, ahlar, vahlar arasında kaçıyor. Bir elleriyle yapışmış midelerini bastırırken, diğer ellerini düşerken yaralanmamak için siper ediyorlar, can pazarının kızıştığı bu günde kurtuluş akçesinin koşmaktan başka bir şey olmadığını biliyorlardı.

Bin bir güçlkle Klisura'ya kadar ulaştıklarında üzerlerinden perişanlık akıyordu.

Günlerdir ağızlarına bir tek lokma girmemişti, açlıktan ve güçsüzlükten baygınlık nöbetleri geçiriyorlardı.

Hasan, o heybetli pehlivanlar kralı Hasan, omuzları küçülmüş, avurtları çökmüş, gözleri belermiş,yüzünde bir damla kan kalmamış bir vaziyette harabeye dönmüştü. Yakın arkadaşlarından bir Mehmet kalmıştı hayatta, Çalabilı Mehmet. Ali'yi de, Mü'min'i de, Şerif'i de, Emin'i de kaybetmişti Hasan.

Vücutlarının her yanını bitler istilâ etmişti. Üzerlerini silkeleseler yüzlercesi bir anda dökülüyordu. Bu mahluklardan kurtulmak mümkün değildi.

O gece, o şehirde kendileri gibi sefil, bir deri bir kemik kalmış, bir grup askerle birlikte viraneliklerde sabahladılar.

Ertesi gün, güneşin ilk ışıklarıyla beraber, Kalambaka'nın yolunu tuttular. İlkbaharda toprak ana, ölümünün ardından tekrar dirilişe geçmiş, yeşilin birbirinden güzel tonlarını binbir çeşidi ile tüm mahlûkata sunmuştu.

Tablo muazzamdı!

Envai çeşit rızık sofrası önlerine serilmiş onları bekliyordu.

Yerlere; yüzükoyun kapandı yiğitler. Otluyorlardı şimdi, tıpkı koyunlar gibi... Bitkinin onlarca çeşidinin tadına baktılar. Isırgan otlarının ağızlarını

dağlayışına bile aldırmadılar. Bazı otların acı olmaları da umurlarında değildi. Önemli olan karın doyurmaktı. Ve doya doya yediler.

Artık adım atacak güç toplamışlardı.

Kalambaka'ya vardıklarında pek sevinemediler. Almanların nefesi yine enselerindeydi. Yüzlerce Yunan ordusu neferini yakalamışlar, bir araya toplamışlardı. Bu sefer faka basmışlardı adamakıllı. Bodrum misali karanlık, rutubetli, basık tavanlı, fare sidiği kokan bir yerde tam dört gün hapis tutuldular.

Hem de ne bir yudum ekmek, ne de bir yudum su tatmadan. Tekmeler, tokatlar, tükürükler de cabasıydı. Genizlerini sızlatan o ağır insan pisliği kokusu ise apayrı bir işkenceydi.

Beşinci günün sabahında serbest bırakıldıklarında, emekleyerek veya sürünerek ancak yürüyebiliyorlardı. Şehrin dışındaki yeşil alana ulaşana kadar emeklediler. Nafakaları yine otlar oldu. Yine bulabildikleri çeşitli otlarla açlıklarını bastırmaya çalıştılar.

Grevena yakınlarına ulaştıklarında Hasan'ın burnuna kızarmış et kokusu gelmeye başladı. Rüya görüyor olamazdı. Uyanık olduğundan emindi. Üstelik Mehmet'te aynı kokuyu aldığını söylüyordu. Biraz sonra, ağaçların altında ateş yakıldığını, az ilerde ölü bir beygirin yattığını, közlerin üzerinde ise et parçalarının bulunduğunu gördüler. Beygir pirzolarlarını afiyetle yiyen askerler, misafirlerin yaklaşmakta olduğunu görünce sofraya buyur etmekte tereddüt etmediler.

"Elate na fate ke esis. İne poli nostimo.(Gelin siz de yiyin, çok lezzetli)" diyorladı. Yeni ölmüş olmalı, diye düşündü Hasan. Kokusu hiç de leş kokusuna benzemiyordu.

Altı aydır et yemek şöyle dursun, pişmiş yemeğin bile kokusunu duyamayan zavallı askerler aç kurtlar gibi saldırdılar etlere...

Hasan birkaç lokma aldı ölü beygir etinden, ekşiydi, zaruret miktarını aşmamaları gerekiyordu. Mehmet'i de uyardı.

Asıl bayramı Grevena kasabasında mısır ekmeği bulduklarında yaşadılar.

Mis gibi kokuyordu mübarek. Doyasıya yediler, şükürlere durdular bu günleri gösterene.

Yollar bitesiyeye değildi. Günler geceler boyu hep yürüdüler, yürüdüler. Tabanlar nce Şişti, sonra patladı. Yere her adım atıŐlarında binlerce bıçak aynı anda ayaklarına saplanıyordu sanki. Bitlerden arta kalan kan da varmış demek ki bedenlerinde! O da ayaklarından damlıyordu işte...

Cepheler dağılmış, asker bozulmuŐ, her yerde baŐıboŐ askerler nereye gideceğini ve ne yapacağını bilemeyen insanlar...

İstikrarsızlık tam manasıyla kol geziyordu memlekette...

Kavala'ya kadar sürdü yaya yolculuk cefası...

Yanya nere, Kavala nere?

Őehre girdiklerinde buram buram pilv kokuları dalgalanıyordu havada...

İki genç kız kesti nlerini:

"Esis iste i stratiotes mas pou epistrefun apo to polemo? Elate mazi mas. (Siz, İtalya savaŐından dönen bizim askerlerimizsiniz değil mi? Haydi, takılın peşimize bizimle gelin!)" diyorlardı.

Neler neler işitiyordu kulakları böyle?

Hasan, Mehmet'e, Mehmet, Hasan'a baktı. İnanılır gibi değildi.

Gerçekten yemeğe mi davet ediliyorlardı?

Rüya mı, gerçek mi diye ayırt etmeye çalıŐırlarken, kızlar yol gösterdiler, onları okulun bahçesine kadar getirdiler.

Bu sefer harikulâde bir tablo sergileniyordu önlerinde... Kazanlar kaynıyor, yemekler piŐiyor, nefis et kokuları genizlerini dolduruyordu.

Burası ne kadar kalabalıktı böyle! Binlerce kişi bir aradaydı. Anlaşılan bütün gaziler buraya toplanıyor ve karınları bir güzel doyuruluyordu.

Akşam olunca kızlar horona tutuŐtu.

Böylesine görkemli bir karŐılama törenini, kimse geri çevirmezdi.

Hasan, bir ara iskelet kılıklı askerlerden birini, yarı loş mum ışığı altında tanidik bir yüze benzetir gibi oldu. Herkes gibi onun da üzerinden sefalet akıyordu, bir kütüğün üstüne oturmuştu. Oynayan kızlarla da pek ilgilenmiyordu, daha çok önüne bakıyordu. Bu orta yaşlı adam acaba kimdi?

Hemen ayağa fırladı Hasan. Muhakkak onunla konuşmalıydı, aralarındaki mesafe en çok 5-6 metreydi. Yanına yaklaştı. Kır saçlı, sarı benizli, yaşlı askerin. Hafifçe dokundu omuzuna. İŐitebileceęi bir ses tonuyla fısıldadı:

“Selâmün aleyküm.”

Adam şaşkınlıkla başını kaldırdı. Başucunda, ayakta bir korkuluk gibi sallanan delikanlıyı tepeden tırnağa süzdü. Sonra gözlerini Hasan'ın gözlerinin içine dikti. Birkaç saniye hiç bir şey söyleyemeden öylece donakaldı. Yüzündeki şaşkınlık ifadesi, yavaş yavaş acı bir tebessüme dönüştü, sonra da sevinç kıvılcımlarına. Gözler gördüklerine inanmıyor, kalpler heyecan fırtınaları geçiriyor, iki beden birbirine kavuşurken etrafı bir çığlık inletiyordu.

“Ha..... Ha..... Hasaan... Hasan'ım..... Benim.... Kendi kanım, kendi canım!”

Öyle bir sarılışydı ki bu dayının yeğenine, öyle bir kucaklaşmasıydı ki! Görenler gözyaşlarını tutamadılar. Horon tepen kızları seyreden gözler, şimdi buğulanmış, bu müstesna ana şahit oluyor, belki de onların mutluluğundan bir nebze pay alıyorlardı.

Sanki dayı ile yeğenin bütün çileleri bitmiş de, dünyaya yeniden gelmişlerdi. Mutluluktan kanatlanıp uçmak, hatta bulutların üzerine çıkmak, bu olsa gerekti. Dünyalar onların olmuştu. Saraylar dolusu hazineler bulsalar bu kadar mutlu olabilirler miydi acaba? İki de ağlıyordu şimdi, sevinç gözyaşlarının en sıcaklarıydı bunlar. Önce ayırıp da, sonra buluşturana şükranlarını sunmanın en canlı göstergesiydi.

Önce dayı gevşetti kollarını. Yeğenin, bir derisi kemiğine yapışmış yüzüne baktı, bir çökmüş omuzlarına. Karşısında iskelete dönmüş vücuduyla güçlükle ayakta durabilen bu yiğit, bir zamanların namı Rodop'lara ün salmış pehlivan Hasan'ı mıydı? Bir gözleri kalmıştı tanınacak. Sanki mezardan bir cenaze çıkmış, üzerine delik deşik kıyafetler geçirmiş, karşısına dikilmişti. Yüreği acıyla burkuldu.

Nasıl da özene bezene yetiştirmişti onu? Kendi çocuğu olmadığı için babalık özlemini Hasan'la tatmin etmiş, sabırla, özveriyle eğitmişti. Ne emekler vermişti yeğenine, her yönü ile iyi bir insan olabilmesi için, nasıl çırpınmıştı? Kahrolası savaş ne hale getirmişti sevgili yeğenini. Derin bir iç geçirdi. Bu son altı ayı yaşamamış olmayı ne kadar çok isterdi!

Fakat şimdi bunları düşünmenin sırası mıydı? İşte Hasan hâlâ hayattaydı ve iki ayağının üzerinde durabilecek kadar da iyiydi.

“Şükürler olsun Allah'ım” diye inledi koca asker. Seni bana tekrar kavuşturana şükürler olsun...

İlk defa konuştu Hasan:

"Dayıcığım, seni bir daha göremem sanıyordum. Dualarım kabul oldu. Sübhan olan Rabbim! Sana hamdolsun. Hem de öyle hamdolsun ki, yarattıklarının adedince, razı olacağın kadar, arşındaki zinetlerinin ağırlığına, kelimelerinin sayısına!"

Dayı bu kez yürekten gülümsüyordu. Eğittiği fidanın meyvesini böyle bir ortamda görmek soğuk sular serpti yüreğine. Demek ki, onca sıkıntıya, onca çileye, onca eziyete rağmen unutmamıştı Hasan kendisine öğrettiği tesbihleri. Bir öğretmen için derecesi tahmin edilemeyecek kadar büyük bir mutluluktan bu.

Yediler içtiler birlikte. Yüzleri de güldü, gönülleri de. Şu yaşanası hayat ne kadar da güzeldi? Acısı çok acı, tatlısı çok tatlıydı. Nice tanıdıklarıyla buluşmuştu. Kozdere'den, Hebilköy'den, Musacık'tan, Mehrikoz'dan ve civar köylerden sağ kalabilenler hep oradaydı.

O gece geçmişe sünger çekmek istercesine, unutmak istediler her şeyi. Etraflarındaki askerler ne perişanlıklarına, ne üzerlerinden dökülen bitlere, ne de korkuluğu andıran vücutlarına aldırmadan eğleniyorlar, adeta ortada kazanılmış bir zafer varmışçasına coşuyorlardı.

Hasan bu büyülü havayı bozmamak adına bu konuyu hiç konuşmadı dayısıyla. Fakat olanlara bir mana veremiyordu.

Büyük bir çelişki vardı ortada.

Hem aylarca dağlarda düşman kovalamışlar, ölüp ölüp dirilmişler, bir sürü arkadaşlarını şehit vermişler, hem de tam düşmandan kurtulduklarını zannedip şehirlere indiklerinde bu kez Alman'ların da İtalyan'lara büyük bir destekle arka çıkarak, her yere hakim olduklarını görmüşlerdi. Neler oluyordu?

Kovduklarını zannettikleri düşmanın karşılarında, hem de daha güçlenmiş bir vaziyette ne işi vardı?

Ertesi günü korkuları azalacağına, had safhaya ulaştı Hasan'ın.

Sabahleyin bir sürpriz daha bekliyordu kendilerini. Okulun önünde Bulgar kamyonetleri cirit atıyordu, boğazına düğümler dizildi Hasan'ın. Askeri araca bindiklerinde şoför mahallinde bir Bulgar oturuyordu ve üniformalıydı.

Bu da ne demek oluyordu şimdi?

Yoksa memleketi Bulgarlar da mı işgal etmişti?

Bu nasıl hazmedilirdi Ya Rabbi?

Bulgarlar burada ne arıyordu?

Dişlerini sıkıttı Hasan. Dayısına gözyaşlarını göstermek istemiyordu. Ama onları tutamıyordu ki... Bir duygu tufanı belleğini alt üst ederken, gözyaşlarına nasıl söz dinletebilirdi?

Kamyonet hareket ettiğinde sokakları rastgele seyretmeye koyuldu Hasan. Anlaşılan her yerde manzara aynıydı. Ortalık asker kaynıyordu. Yerli askerler döküntü giysilerinden, tenekeye dönmüş bedenlerinden tanınırken, Alman'lar son derece bakımlı, iyi giyimli kıyafetleriyle dikkat çekiyor, yer yer İtalyan askerleri de göze çarpmakla beraber, Bulgar'ların bu senaryoda ne gibi bir rolleri olduğunu anlamak mümkün olmuyordu.

Bir gerçek vardı ki ortada, kuzey Yunaistan'a doğru yaklaştıkça Bulgar varlığı artıyordu.

İskeçe'ye girdiklerinde ise yine krallar gibi karşılanıyorlardı.

Okul bahçeleri açık hava yemekhanelerine dönüşmüştü. Genç kızlar en iyi hizmeti verebilmek için gazilerin etrafında pervaneler gibi dönüyorlardı.

Galiba savaş sahneleri sona ermiş, ödül törenleri başlamıştı.

O gün orada pek fazla itibar gördüler.

Kayıtlı oldukları il merkezine yine araçlarla götürüleceklerini öğrendiler. Elbette her şey Bulgar görevlilerin kontrolündeydi.

Gümölcine'ye geldiklerinde derin bir nefes daha aldılar. Savaş kesinlikle bitmişti. Gümölcine'deki bütün askeri makamlara ve devlete ait binalara Bulgar idarecileri yerleşmişti. Artık Batı Trakya ve Serez'e kadar olan bütün Yunanistan toprakları aynı kaderi paylaşıyordu.

Gümölcine'nin caddeleri, sokakları tanınacak halde değildi. Dükkanlar boşaltılmış mallarına Bulgar yöneticileri tarafından el konulmuş, bir kısmı yağmalanmış, her yer demir dayak kilitlenmişti.

Dayı, yeğen, hiç de parlak bir zaferle vatanlarına dönmediklerinin farkındaydılar. Birbirlerine manalı manalı baktılar. Bir eşekleri olsaydı üzerine sıra sıra biner yavaş yavaş yol alırlardı.

Dayı iç geçirdi:

"Ah oğul, savaş denilen bu illet bir geldi mi, ne mal bakıyor, ne can... Arnavutluk dağlarında nice koşum hayvanı telef oldu gitti. Haydi 'Bismillâh

diyelim' bu ovaları, dağları, yaya aşmaktan başka çaremiz yok. Anan yolunu gözlüyordur kim bilir nasıl?"

Sadece anası mıydı gözleyen? Ya nazlı yâri? Buğulu buğulu bakardı gözleri, hep nemli, hep içten, hep duygulu... Yaralı bir güvercin gibi. Dokunsalar deşilirdi yarası, başlardı kanamaya.

Nasıl özlemişti ah? Nasıl? Kokusu kalmıştı ciğerlerinde. İçinden çıkmamıştı hiç.

Derin derin iç geçirdi.

Şu dağların ardındaydı işte sevdikleri... Acaba hayatta mıydılar? Bekliyorlar mıydı onu? Babası da savaşa gitmiş miydi? Koskoca altı ay geçmişti aradan, köyünden en ufak bir haber bile alamadan. Henüz savaş başlamadan önce Sarıkışla'da almıştı en son haberi...

Yolu çoktan yarılamışlar, Dünderli'nin üstündeki dağları aşmaya koyulmuşlardı, iki damla gözyaşı süzüldü Hasan'ın solgun benizinden.

Yusuf Dayı'nın yüzünde de bulutlar dolaşıyordu.

Derin derin iç geçirdi.

Doğup büyüdüğü, ömrünün yarısından çoğunu geçirdiği bu toprakları tekrar görmek, tarife sığmaz bir mutluluktu.

Gözlerini yumdu. Yanaklarından aşağıya sicim gibi gözyaşları yuvarlanıyordu.

***

Gide gide tükendi patika yollar, Kovanlık göründü.

Mana yüklü incecik bir ses doldurdu kulaklarını.

Yatsı ezanı okunuyordu.

Hayyaalessalâaaah...

Hayyaalessalâaaah...

Hayyaaalelfelâaaah...

Hayyaaalelfelâaaah...

"Aman Allah'ım! " diye inledi Hasan.

Sevinçleri ayyuka çıkıyordu şimdi.

"Bu ses... Bu ses... Ezan sesi... Bizim sesimiz... Ne kadar da özlemişim Ya Rabbi! Ne kadar da özlemişim... Şükürler olsun Sana! Milyonlarca... Trilyonlarca... Duyuyor musun dayı? Sen de duyuyor musun?"

Yusuf Dayı daha fazla gem vuramadı duygularına...

Koyvermişti artık kendini.

Sesini de kontrol edemiyordu.

Dayı yeğen hıçkırıklara boğuldular.

Erkekler de ağlardı. İsteyen duysundu... Ne gözyaşları zapt edilirdi, ne de hıçkırıklar...

Yarım yıldır silâh seslerinden, bombardıman gürültülerinden viraneye dönen kulakları neler işitiyordu şimdi?

Ne büyük bir nimetti bu Ya Rabbi!

Ne muhteşem bir çağrıydı!

Felâha, kurtuluşa, huzura davet ediliyorlardı, hem de bunca ayrılıktan sonra...

Sıklaştı adımlar, dualar arasında.

Yüreklere sürür, bedenlere can geldi.

"Seni çok seviyorum Allah'ım" diye inledi Hasan...

"Sen de beni seviyorsun biliyorum, hem de çok... Yoksa bu kadar çileden sonra bana bu anları nasip eder miydin? Bir de bekleyenlerim sağ salim ise, daha ne isterim Ya Rahmân? Nazlı yârim beni gözlüyorsa, bir daha dünya gözüyle görüşmek nasipse..."

Yusuf Dayı'nın ayrıldığıнын bile farkına varmadı Hasan, bir duygu girdabında yüzüyordu sanki...

Apaydınlık iç dünyasına inat, sokaklar ne kadar karanlıktı! Bir tek yıldız bile görünmüyordu gökyüzünde.

Evlerine yaklaşıp sokak kapısının tokmağını kaldırıncaya, köpekler havlamaya başladı.

Ev sakinleri tetikteydi sanki. Yoksa malum mu olmuştu onlara?

Zeynep ile Ürke Ana yapağı eğirdikleri örekelerini, Ferište bebek yaptığı uzun saçlı mısır başağını fırlatıverdi elinden. Bir anda hepsi saçağa attılar kendilerini.

Gece karanlığında sefil bir adam, korkuluk gibi sallanıyordu bahçenin ortasında. Giysileri, postalları, yırtık pırtık olmuş bir korkuluk... Ya o saçlar, sakallar, üzerinden dökülen bitler?

Ölü yüzü gibi sapsarı, avurtlarını yutmuş bir yüz ve karaltılar içinde bir çift akaran göz...

Zeynep, nefesini tutuyor, bir eliyle kalbini bastırıyor, gördüklerini anlamaya çalışıyordu.

Üzerinden perişanlığın bin bir türlü süren bu genç adam Hasan olabilir miydi?

Tepeden tırnağa süzdü yabancıyı.

Hayaletle benzeyen adam konuşmak istiyor, kendini zorluyor, fakat sanki rüyadaymış gibi sesini bir türlü çıkartamıyordu.

Bu Ürke Ana'ya da ne olmuştu böyle?

"Ha..." demiş, arkasını getiremeden yığılmıştı Zeynep'in kollarına.

Ana yüreği kaldıramamıştı bu görüntüyü. Bir canlı cenazeye nasıl oğlum diyebilirdi?

Hasan, çöküverdi anacığının yanına.

"Ana... Ana..." dedi fısıltıyla. "Bak döndüm işte! Duaların kabul oldu, Hasan'ım ben, hayattayım, yaşıyorum..."

Zeynep'in gözyaşları seller gibi boşandı.

Ferişte, bakakaldı şaşkın şaşkın, ağlasa mı gülse mi bilemedi...

Gözlerini açtı Ürke Ana.

Oğlunun kucağındaydı başı.

Baktı, baktı ilk göz ağrısının kara gözlerine. "Allah'ım! Nelere kadirsin!" diye fısıldadı.

"Canım, ciğerim, kızanım! Ne kadar çok dua ettim geri gelmen için bir bilsen, ne kadar çok... Her dakika, her saniye, hep... Hep... Biliyordum döneceğini... İçime doğmuştu. Biz bir emanet aldık Ya Rabbi dedim. Emanet bir yetim... O yetim aşkına bizi ağlatma! Kalbi yıkık olanlarla beraberim buyuruyorsun. Bağışla bana evlâdımı... Veren de Sensin, alan da... Alma benden onu, ne olur! Ne olur! Çok yalvardım ul çok... Merhameti bol olan Allah'ım! Seni yolladı bize! Artık gitmeyeceksin değil mi ul?"

Sevinciyle hüznü birbirine karışıyordu Ürke Ana'nın.

"O kahrolasınca savaş bitti değil mi? Artık ağlamayacağız değil mi ul?"

Susuyordu Hasan... Nasıl cevaplayabilirdi ki bu soruları?

"Can anam, kan anam, sebebi hayatım anam... Ben ve arkadaşlarım savunduk vatanımızı, hem de kahramanca... Nice şehitler verdik ve nihayet göğsümü gere gere dönecektim yuvama, ancak... Düşman üç koldan tekrar

sardı yurdumuzu. Üç millet birleşmiş, parçalıyor memleketi, bizim çöpümüze de Bulgarlar düştü.” nasıl diyebilirdi? Yüreğine inmez miydi kadıncağızın? Bulgar kelimesini duyar duymaz yerlere yığılmaz mıydı tekrar?

Hayır hayır... O acı gerçeğin bu mutluluk tablosunu zedelemesine izin vermeyecekti. Konuyu değiştirdi.

“Bubam nerde ana, Hüseyin nerde?”

“Buban daha dönmedi harpten ul! Hüseyin yatsıda!” derken, acı acı gülümsüyordu. Oğlunun dönüşü ona eşinin yokluğunu bile unutturmuştu. Yerinden hiç kalkmadan şükür secdelerine kapandı. Bu günleri gösteren Allah'ına nasıl teşekkür edeceğini bilemiyordu.

Hasan'a hüznler çökmüştü. Demek babası da gitmişti savaşa... Acaba hangi tümenin kaçınıcı bölümündeydi? Birbirlerinden hiç haber alamayışları, ne kadar kötüydü! Acaba dönebilecek miydi yuvasına?

Ferişte'nin, sakallarını çekiştirmeyle sıyrıldı bu düşüncelerinden. Küçük kız, ağabeyinin nasıl olup da bu kadar değişebildiğini anlamaya çalışıyordu.

Zeynep ise yaşadıklarına bir türlü inanamıyordu. Güzel gözlerinden inci taneleri boşanıyor, yüreği sevinçlerin zirvelerine çıkıyor, Hasan'ın boynuna atılmamak için kendini zor tutuyordu. Şaşkındı, bir o kadar da mutlu!

Gözlerini gökyüzüne çevirdi. Mırıldandı, mırıldandı.

Bu anı ne kadar çok hayal etmişti! Nice kavuşma senaryoları üretmişti beyninde!

Bu ilkbahar gecesine ne müstesna bir geceydi böyle!

Yıldızlar kandil kandil olmuş; gök kubbede, göz kırkıyorlardı.

“Biliyorum”, diye fısıldadı genç kadın.

Ortaksınız sevincime.

Nice geceler sabahlara kadar uyumamış, dua makamında kalmıştı. Neler neler adanmış, özlemlerini gözyaşlarıyla avutmuştu.

İşte kabul cevabı verilmişti dileklerine...

Ruhuyla gülüyordu şimdi...

İki çift sevdalı göz buluştu...

Neler neler anlattı birbirine...

Hasretlerini, sevgilerini, çilelerini ve daha neleri...? Neleri?

Zeynep, Hasan, Hüseyin ve hatta Ferište bile Bulgarların işgalini bir sır gibi Ürke Ana'dan saklayadursunlar, bitişik komşuları Fatma kade gelmiş, bir bir olanları anlatıyordu. Ürke Ana hayretten bir karış açılmış ağızla onu dinliyor, küçük dilini yutmamak için büyük bir çaba harcıyordu.

"Fatme kade bir yanlışın olmasın. Kızanlar hiç bahsetmediler böyle bir şeyden..."

"Canım sen hiç dışarıya çıkmıyorsun ki! Sokaklar Bulgar kaynıyor. Kimin damında kaç sığır var, kimin bölüğünde kaç koyun varsa onları bile kayıt altına aldılar. Artık davarların sütlerini, ineklerin yağlarını, istediğimiz gibi kullanmak bile yasak. Sütler her gece sağıldıktan sonra mandıraya götürülüp dökülecektmiş."

"Ne diyorsun sen Fatme kade?"

"Ohoo oh oh ohh! Neler var daha neler. Belki kırk gün oldu onlar geleli!"

"Yapma Fatme kade, yüreğime indireceksin!"

"Erkeklerin gündüzleri öyle başına buyruk iş yapması veya kahveye gitmesi yasak!"

"Eeee ne yapacaklarmış?"

"Ya çift sürmeye, ya ekmeye, ya biçmeye, ya hayvan peşine... Mutlaka ama mutlaka onların istediği işe gideceklermiş anlayacağın. Artık kendi hesabımıza değil, Bulgar hükümetine çalışacakmışız Ürke!"

"Vay başımıza gelenler vaaay... Bu topraklarda yaşamak çoktan haram oldu bize Fatme kade ama mal mülk kıyılmıyor işte. Hem kim derdi ki, yirmi yıl sonra bu aç köpekler tekrar buralara sokulur diye?"

"Halimiz harap Ürke. Önümüz harman. Ne yapacaklarını Allah bilir. Saklayamazsak ekinlerimizi açlık da bizi bekliyor demektir, kıtlık da. Bu domuzlar acımazlar kimseye. Soyup soğana çevirirler her yeri. Gideyim ben artık. Sana bu kötü haberleri vermek istemezdim ama biliyorsun sanıyordum. Hadi Allahısmarladık."

"Güle güle" bile diyemedi Ürke Ana. Hâlâ duyduklarının şokundaydı. Vakit akşam üzeriydi. Herkes bir tarafa dağılmıştı. Ev halkından evde tek kişi bile yoktu. Biraz sonra Hasan geldi. Anasını öylece saçağın basamaklarına oturmuş derin derin düşünüyor bulunca şüphelendi. Döndüğünden beri onu hiç böyle görmemişti. Oğlunun yaklaştığını bile hissetmemişti. Hafifçe omzuna dokundu Hasan:

"Ana..."

Ürke Ana başını oğlundan yana çevirdi. Gözlerinde biriktirdiği yaşlar top top dökülüyordu.

"Ul... Canımın içi ul, yüreğimin yangısı ul... Neden söylemedin anacığın?... Neden gizledin onca zamandır? Elâlemlerden mi duyacaktım olanları?"

"Anacığım beni suçlarsın ama... Nasıl dilim varırdı seni üzmeye? Kaç defa niyet ettimse hiç birinde söyleyemedim. Onların elinden çektiklerini unuttum mu sanıyorsun? Ölüm çukurunun içinde üç gün kalışını, teyzelerimin henüz minicik çocukken kurşunlara dizilişini... Sınır boylarında Edirne'ye kaçmak isteyen insanların rezil ziyan oluşunu."

"Ah evlâdım, aah! Bu günleri tekrar göreceğime ölseydim keşke... Ölseydim de toprak olup gitseydim, unutulseydim!"

"İçeri geçelim anacığım. Mâzallah bir duyan olur, yerin kulağı var derler."

"Demek o günler tekrar geri geldi! Nefes almaya korktuğumuz günler! Malımızı, ırzımızı, canımızı koruyamadığımız günler!"

Hasan, anasının koluna girdi, yerinden kaldırarak aşevine götürdü. Sedirin üzerine oturttu. Ürke Ana'nın içi dopdoluydu:

"Sen ne bilirsin ki olanları ul? Birini bilsen, diğerini bilmezsin. Bulgar mezalimi denince aklıma komitacılar gelir, Balkan savaşları gelir. İnsan hayatının sudan ucuz olduğu, o kapkaranlık günler gelir. Henüz 13-14 yaşlarımda bir genç kızdım, iki agam da askerdi Osmanlı Ordusu'nda. Anamla bubam geceleri beni aşevimizin altındaki kuyuya saklardı. Gündüzleri ise, karşiki sırtın sık balkanları arasındaki ahşap kulübeye. Yalnız ben değil, bütün köyün genç kızları bu eski kulübede, korku içinde bekleştirdik."

"Kim bilir nasıl sıkılırdınız ana, bütün gün bir yerde kapalı?"

"Ah be kızanım, korkudan insanın aklına sıkılmak mı gelir? Hem komşu köylerde ele geçirilen genç kızların feci sonlarını duydukça yakayı ele vermediğimiz için binlerce kez şükrederdik. Ama bir gün..."

"Ne oldu ana bir gün?"

"Bir gün nasıl olduysa balkana, kulübeye gitmeyeceğim diye tutturdum. Anamla bubam da ısrar etmediler. Gitmediğim yetmiyormuş gibi, evde de durmadım. Teyzem yeni doğum yapmıştı bebeğini çok merak ediyordum. Büyüklerimin evde olmadığı bir saatte, onlardan izinsiz çıktım. Hemen arka sokakta oturan teyzemin evine bir koşuda gidiverdim. Teyzem beni gördüğünde sevineceği yerde azarladı, kızdı. Bebeği doğru dürüst sevmeme

bile izin vermeden, beni geri gönderdi. Canımla oynuyormuşum, sokaklar çok tehlikeliymiş. Ben de, sen beni hiç özlememişsin diyerek, öfkeyle evlerinden çıktım. Tam iki sokağın ayrıldığı üç yol ağzına gelmiştim ki... İki komitacı bellerinde bıçakları, uzun kara çizmeleri, pala bıyıklarıyla karşıki yoldan görünmesinler mi?"

"Anacığım..."

"Hemen yandaki sokağa saptım. Evimizin yoluydu burası. Alabildiğime koşmaya başladım. Fakat korkudan çok hızlı çarpan kalbim ağızımdan çıkar gibi oluyor, nefesim kesiliyordu. Hiç koşarken öyle olmazdım. Beni koşu yarışında kimseler geçemezdi. Ama o gün sanki bacaklarım benim değildi. Yine de yetişemediler bana. Evimizin bahçe kapısından içeriye girmeyi başardım. Fakat kapıyı sürgülemeye elim yetişmedi. Hızla içeriye koştum. Ben, oda kapısını kapatırken onların bahçe kapısından içeriye hışımla girdiğini, çıkardıkları gürültülerden anladım. Ceylanın peşine takılmış vahşi hayvanlar gibiydiler. Çizmelerinin çıkardığı patırtı, hâlâ kulaklarımda. İç kapının kilidini çekmeyi çok istedim ama ellerimin titremesinden bir türlü başaramadım. Halbuki kaybedecek bir saniyem bile yoktu. Hemen yerde serili kepenin ortasındaki kesik yerinden, alta inmek için kullanılan kapağı buldum. Kulbundan kaldırdım, kepeyi kapağın üzerine örtecek şekilde düzlemeye çalıştım ve aşağıya atladım. Ahırın tam ortasına düşmüştüm. Canım fena halde yanmıştı. Ama o anda bunun ne önemi var? Beni asıl yıkan atın kişnemesi oldu. Mübarek hayvan korkuyla birlikte öyle bir kişnemişti ki, sanki yukarıdaki haydutlara davetiye çıkartıyor, yerimi bütün çıplaklığıyla haykırıyordu. Aşağıya inmeleri ve beni elleriyle koymuş gibi bulmaları an meselesiydi. Buradan çıkmam ölümüm olurdu oysa. Keşke ölümüm olsaydı sadece, onun da beteri olurdu. Hemen saklanmalıydım, ama nereye? Konuşmaları olduğu gibi kulağıma geliyordu 'Aşağıda olmalı, aşağısı muhakkak ahırdır, at kişnemesi duyuldu' diyorlardı. İlk aklıma gelen şey atın organlarıyla kendimi köprüye asmak oldu, onların eline düşmektense bu kurtuluş için en temiz yoldu. Fakat zaman alırdı, yetişirler, beni sağ olarak ele geçirirlerdi. Yer yarılıysaydı da, içine girseydim o anda! Birden gözlerim ahırın köşesine yığılmış yaş gübrelere ilişti. Beynimde şimşekler çaktı. Neden onların altına girmiyordum? Hem beni bulsalar bile vücudu pisliklere bulanmış bir kızdan tiksindirlerdi. Hiç düşünmeden gübrelere atıldım. Her yerimi örtebilmek için iyice gömüldüm."

"Nasıl nefes aldın ana?"

"Yüzüm duvara gelecek şekildeydi. Dışkıların yapışmadığı bir tek organım vardı, ağızım. Oradan nefes alabiliyordum. Ama... Caniler can alıcılar gibi ahırın kapısını tekmeleyerek içeriye girdiklerinde onu da tuttum. Ses çıkarmasına, engel olamadığım bir tek şey vardı, kalbim... O kadar hızlı atıyor ve o kadar çok gürültü çıkarıyordu ki... Elimde olsaydı onu da durduracaktım. Beni yüzde yüz kapana kısırdıklarının zannedip de bulamadıklarında küplere bindiler. Ahırın içinde dört dönüyor, bir türlü aradıklarını bulamıyorlardı. O çizmelerinin yere hırslı hırslı basarken çıkardıkları sesi nasıl unuturum? Tak tuk, tak tuk..."

"Sonra ana... Sonra?"

"O gübrelerin ağır kokusu genizlerimi sızlatıyor, bütün vücudum soğuktan ve korkudan zangır zangır titriyor, yaş dışkılar da bunu iyice tetikliyordu. Komitacılar, şaşkınlık içinde sağa sola bakınırken, sinirli sinirli söyleniyorlardı.

'Nereye gitti bu kız? Yer yarılmadı ya!'

'Kaçamadığından eminim. Kapıdan çıksa bize yakalanırdı. Pencere de çok küçük. Burada bir yerlerde olmalı!'

'Aryalım o zaman kenarı köşeyi...'

'Keklik gibi sekti önümüzde namussuz...'

'Sekti sekmesine de hangi deliğe soktu gagasını?'

"Onlar böyle konuşurken, ben ölüp ölüp diriliyordum. Okumadığım dua, yalvarmadığım söz kalmadı o cehennem azabında!

İyice yanıma yaklaşmışlardı, bulacaklardı beni! Tam ümidimi yitirdiğim anda bir çifte sesi duyuldu. Müthiş bir gürültüydü. İlk anda beni vurduklarını zannettim. Dakikalar geçipte bir şey olmadığını anlayınca biraz nefes aldım. Sesleri kesilmişti. Ahırı terketmiş olabiliirdi. Fakat yerimden kalkmaya bir türlü cesaret edemiyordum. Saatler sonra başımı gömdüğüm yerden çıkarabildim. Gitmişlerdi, ama ben hâlâ titriyordum.

Yine bahçede ayak sesleri duyulmaya başlayınca başımı tekrar gömdüm. Bu sefer gelen bubamdı. Beni aradığı belliydi. Yoksa komitacılar onu yakalamışlar, zorla beni mi aratıyorlardı? Yerimden kımıldamamaya kararlıyım. Bubam hem evimizde, hem ahırda defalarca bana isimle seslendi ve beni çok aradı. O kadar çok korkmuştum ki, çağrısına bir türlü cevap veremedim. O gün akşama kadar gübrelerin altında kaldım. Gece olup

herkes eve döndüğünde, yokluğumu iyice hissedince çok telâşlandılar. Anamın ağlama sesleri boğuk boğuk kulağıma geliyor, komitacılara binlerce kez lânetler yağdırıyordu. O katiller burada olsa anam böyle konuşabilir miydi? Ancak o zaman gittiklerinden emin olabildim ve saklandığım yerden çıktım.

Fakat ondan sonraki günlerde de evimizde kalmam sakıncalı olacağından uzun bir süre geceleri beni halamların evindeki dehlizde sakladılar.”

“Seni tekrar aramaya geldiler mi acaba?”

“Hem de defalarca.”

“Bizde bekâr kız yok dedikçe rahmetli babamı hırpalarlarmış. Hatta yediği dayaklardan iki kulakları da sağır olmuştu.”

“Vcdansızlar, Allah’sızlar...”

“Ah ul... Ben boşuna mı tasalanırım, onların yaptıkları zulümler anlatmakla bitmez... Köy köy dolaşırlar, muhtarları zorlarlar, her köyün ağasını, zenginini tespit ederlerdi. Onların kütüğüne zengin sıfatıyla yazılanları da dünyaya geldiğine bin pişman ederlerdi. Bizim köyün ağası Kınalı Şakir lâkaplı, Şakir Serdar Ağa idi. Köyün yarısı onundu. Köyü o yönetir, her şey ondan sorulurdu. Çokta cömertti. Yüzlerce arı kovanına sahipti. Sonbaharda, kovanların açılıp balların çıkarılacağı gün köyde tellâl bağırtılır, herkes bakırlarını kapar, Şakir Ağa’nın yaylalarına koşardı. Küpler dolusu bal olduğu gibi, küpler dolusu da altını olduğu söylenirdi. Bütün bunlardan Bulgar’ların haberi olmaz mı? Kaç defa komitaların, evlerini bastığını Şakir ağa’yı altınları çıkarması için zorladıklarını, hatta işkence yaptıklarını işitirdik. Şakir Ağa’nın kızı benim aretim olduğu için sıkça giderdim evlerine. Bir defasında gittiğimde aretimi ağlarken buldum. Annesi ve diğer kardeşleri de çok üzgündüler. Meğer o gece komitalar yine evlerini basmış, gasp ettikleri yiyecek ve giyeceklerle yetinmemişler. İllâ altınların yerini söyle diye Şakir Ağa’yı çok sıkıştırmışlar. Hatta kesmek için yere yatırmışlar kasaturayı boğazına dayayıp damarlarına kadar kesmişler. Eşi, evlâtları, babalarını kan revan içinde görünce deliye dönmüşler. Gelinleri boğazlarındaki liraları çıkarmış, oğulları yalvar yakar olmuş babalarına, fakat Şakir Ağa Nuh diyor, Peygamber demiyormuş. Bir türlü söylememiş altınların yerini. Belki de gerçekten yoktu kim bilir? Candan tatlı ne var dünyada? Defalarca basılmıştı evleri, üç kere kesmeye yatırdıkları söylenirdi ağayı. Sonunda çok korkmuş olacak ki, kırk gün içinde dünyasını değiştirdi zavallı.”

"Vay canına..."

"Çok insan ziyan ettiler evlât çook... Karışıklık zaman kimi kime şikâyet edeceksin? Doğru dürüst hükümet bile yok ortada. Komitacılar her tarafı kasıp kavuruyor. Osmanlı dağılmış, balkanlardan milyonlarca insan yollara dökülmüş, ne evini, ne barkını, ne malını, ne mülkünü gözü görmemiş, Müslüman Türk halk minicik kundaktaki bebelerle, beli bükülmüş ihtiyarlarla canını koltuğuna almış belki kurtulurum umuduyla sınırlara yürüyor. Onları koruyacak, arka çıkacak, bir kaşık aş verecek hiç bir kuvvet yok!... Ah kızanım, ah... Kendim için hiç gam yemem. Bir canım var verilecek Rahman'a seve seve veririm. Ama siz, evlâtlarım... Sizin ziyan olmanıza nasıl dayanabilirim? Gözüne bakmaya kıyamadığım ul, seni aşığılamlarını, tartaklamalarını görmek ne ağır gelir bana biliyor musun? Gelinimizin henüz çiçeği burnunda, ya ona zarar verilerse? Bak şu büyük Allah'ın işine! Meğer Kara Rüstem bilmeden bize ne büyük iyilik etmiş. Cemile ile Emine'nin yetişkin birer kız olarak evde olduklarını düşünebiliyor musun? Ne büyük felâket olurdu Ya Rabbi! Ah yavrularım, canlarım!"

Ürke Ana daha fazla konuşamadı. Bırakıverdi kendini sedirin üzerine. Hasan koştu, saçaktan bir bakır su aldı getirdi. Anasının nurlu yüzüne serpti. Ne diye sanki nutku tutulmuş gibi dinlemişti bütün bunları da, konuyu değiştirmemişti? Ana gözlerini açtı. Ciğerpare si baş uçundaydı. Şuuru yerine gelir gelmez tekrar ağlamaya başladı. Hasan'ın gözlerinin içine bakıyor.

"İnsan değil onlar evlâdım, insan değil, canavar! Canavardan da öte... Bir kalp taşıdıklarına inanamazsın. Hepimizi bitirmeyi göze koymuşlardı. Hele altın olduğunu sezmesinler birinde... Benim Hemetli'de yaşlı bir Naime halam vardı. Çocuğu olmamıştı. Rahmetli enişte de becerikli, açık göz bir insandı. Balkandan odun keser, hayvan yetiştirir, götürür Gümülcine'de satardı sağlığında. Epey para kazandığı söylenirdi. Birazda elleri sıkıydı, harcamazlardı. Bir gün bir Bulgar zabıt ve köyün muhtarı kapısına dayanmışlar halamın. Epeyce de dil dökmüşler kapıyı açması için. Karnımız aç, bize birkaç lokma bir şeyler ver diye sızlanmışlar. Nasıl olsa açmazsam kapıyı kırarlar veya ya bacadan, ya ayazlıktan atlayıp girerler diye düşünmüş, açmış kapıyı. Karşısında üniformalı kibar bir zabıt görünce biraz rahatlamış."

'Bize sofr a hazır la hanum, şöyle bir karnımızı doyur hele!' deyip içeriye yollanmışlar. Başköşeye kurulup, sofranın hazır edilmesini beklemeye başlamışlar. Bir yandan harare tli, harare tli muhabbet edip şakalaşırlarken yan

gözle de Naime halayı takip ediyorlarmış. Kadıncağız yumurta kırmış, bal çıkarmış, yoğurt koymuş sofraya, tereyağı da getirmiş.

İştahla yemeklerini yedikten sonra tütün istemişler.

"Tütün nerden olsun? Benim kocam..." diyecek olmuş.

"Tabi, tabi altının yanında tütünün lâfı mı olur. Boşver sen tütünü, altınları çıkar." deyivermiş zabıt.

Kadıncağız başlamış titremeye. Tekrar ısrarla isteyince "hık mık" etmiş. 'Yok' diyecek olmuş. Fakat zabıt nezaketi elden bırakmayarak sıkıştırıyormuş:

"Yalan söylemeyi bırak hanım. Evinde küpler dolusu altın olduğunu biz biliyoruz, ne sen üzül boş yere, ne de biz yorulalım, söyle şunların yerini!"

"Vallahi yok, billahi yok. Ben yaşlı, yalnız..."

"Dur bakalım orada! Ne vallahi billahiden bahsediyorsun? Allah var mı ki ortada? Hani nerede? Göster bana? Eğer varsa sana yardım etse ya, seni bizim elimizden kurtarsa ya? Haydi durma yalvar ona, buraya gelsin!"

Zavallı kadın iyice afallamış, para için gözü dönen bu adamın halinden bir hayli ürkmüş. Başlamış yutkunmaya. Durumun sandığından da ciddi olduğunu o zaman anlamış.

"Yok" dedikçe üstüne yürüyormuş zabıt. Boylu postlu iri yarı, tepegöz bir Bulgar'mış.

"Allah benim burada, benim... İstedığimi öldürürüm, istediğimi yaşatırım!" diye haykırıyormuş. Dediğinin yapılmadığı gördükçe de, daha da beter köpürüyormuş. Beli bükülmüş ihtiyarı itmeye, tokatlamaya hatta tekmelemeye başlamış. Muhtar yalvarıyormuş:

"Bak Naime kade, çıkar altınları, kendini boş yere hırpalatma! Bunların elinden kurtuluş olmaz! Öldürürler seni, yine de bırakmazlar."

Ama halamın bir türlü ne dili varırmış söylemeye, ne de eli varırmış çıkarmaya.

Kolay mı, sen alın terinle kazan, biriktir, sonrada elâlemin gavuruna kendi ellerinle teslim et!

"Bu böyle olmayacak!" diye haykırmış zabıt. "Tereyağı küpünü getir!"

Titreyen elleriyle getirmiş halam yağı.

"Tavayı da getir" diye bağırılmış. Sonra kendisi ocaktaki ateşi tutuşturmuş. Okkalı bir tereyağı parçasını tavaya yerleştirip ocağa sürmüştü.

Naime hala, şaşkın gözlerle olanları izleye dursun. Öfkeyle bağırılmış zabıt muhtara:

"Yık şu yalancıyı yere! Çıkar donunu! Karnını aç! Hem de çok aç! Bağırsakları haşlansın da, anlāsın bakalım can mı tatlıymış, altınlar mı?"

Muhtar ister istemez yatırmış kadıncağızı yere:

"Gel, yapma etme! Kendine yazık ediyorsun! Söyle şunların yerini, bu işkenceye dayanamazsın!" diye dil döke dursun.

Halam adeta şoka girmiş, akli yerinden oynamış. Sadece kekeliyor anlaşılabilir tek kelime bile söyleyemiyormuş.

Yağ iyice kızmış ocakta, köpükleri kesilmiş.

"Bırak şimdi bana!" demiş zabit. 'Ben bastırırım kahpeyi!"

Naime halamın kollarını sımsıkı tutmuş, bacaklarıyla tekmelenmemesi için haremnden getirttiği kocaman bir kütüğü dizleriyle ayaklarının üzerine koydurtmuş.

"Haydi yağ tam kıvamında, haşla karnına!" diye bağırmış.

Muhtarın rengi atmış. 'Ben... Ben...' diye kekelemeye başlamış.

"Beceriksiz adam!" diye bağırmış zabit. "Gel tut kocakarıyı! Elimin kınasıdır benim. Bak, gör şimdi nasıl bülbül gibi şakıyacak!"

Eltavayı sapından kavradığı gibi ocaktan kapmış. Yerde, dehşet içinde arkası üstü yatırılmış, göğsünden aşağısı soyulmuş, çıplak bedeniyle korkudan tir tir titreyen kadıncağızın karnına boşaltıvermiş!

'Caz...' diye bir sesle beraber bir çığlık kopmuş.

"Yandım anaam!"

Her tarafı yanık et kokuları sarmış. Can havliyle deliye dönen halam bir sıçrayışta ayağa fırlamış, kapıya doğru koşmuş, sürmesini çekip kendini saçağa atmış. Yarılısıya koşuyormuş.

Zabit, bir zafer kazanmanın edasıyla muhtara çalım sata dursun, altınları getirmeye gittiğini zannede dursun. Naime hala bir sır gibi ortadan kaybolmuş. Zabit ile muhtar, aramadık yer bırakmamışlar.

Evin odalarını, bahçenin her köşesini, ahır, didik didik etmişler. Akşama kadar uğraşmışlar. Fakat nafi! Yer mi yarılmış, gök mü? Anlamamışlar. Sonunda aramaktan yorulmuşlar, ümitlerini kesmişler. Gece karanlığı basınca da evi terk etmişler.

"Biçare kadın komşulara mı kaçtı acaba?"

"Ah ul, kapılar demir dayak nereden kaçsın?"

"Peki ya nereye saklanmış?"

"Şu can ne tatlıdır, insana neler yaptırır!"

"Eee?"

"Naime halam ufak tefek bir kadıncağızdı. Can acısından ne yaptığını bilmiyormuş, o anda ilk aklına gelen şey helâya girmek olmuş. Hiç düşünmeden kendisini lâğım çukurundan aşağıya bırakmış."

"Aaa!"

"Can korkusu bu ul! Başka şeye benzemez."

"Nasıl nefes alabilmiş, boğulmamış mı?"

"O kadar derin değilmiş demek ki!"

"Kim bilir kaç saat o vaziyette bekledi."

"Üzerinden o gece geçmişte ancak sabaha karşı çukurdan çıkmayı göze alabilmiş. Acı haberi bize ulaştığında bu olayın üzerinden on gün geçmişti."

"Öldü mü?"

"Kimisi ödü patlamıştır dedi, bana kalırsa o haşlanan yağ derinlere işlemiş iç organlarından bir kısmını yakmıştır. Bir de üzerine mikroplar bulanınca..."

"Zavallı kadıncağız."

"Ah be kızanım! Hangini birini anlatayım ben sana... Ateş yaralarım bir değil, iki değil, üç değil, tam dört şehit kardeşiyim ben... İçimi açıp baksan, yangın bulursun, alev bulursun, korlar yakar ellerini... Cızırdar yüreğim yangınların hararetinden. Sen doğduğun zaman küllendi sanki acılarım, azaldı... Sizi büyütürken çocukluğunuzla avunurdum. Henüz küçükler, derdim. Keşke hep çocuk kalsaydınız. Ne kadar da çabuk büyüdünüz! Askerlik kâğıdını gördüğüm gün bir kıvılcım düştü yüreğime, küllenen yaram alev aldı tekrar, yakar durur içimi..."

Biri Hatice diğeri Sacide iki kızkardeşim vardı. 'Abla, abla' diye bütün gün peşimde dolaşırlar, elimden işleri zorla alıp yapmak isterlerdi.

Bulgarlar'ın bize bu toprakları zehir ettiği yıllardı. Çocuk oldukları için sokağa çıkıp oynamalarına izin verirdi bubam. Ama beni komitacıların yarıştırdığı, ahırda yaş gübrelerin altında ecelle pençelediğim o günden sonra, ikisinin de gözleri yıldı. Bubamı bir gece anamla konuşurken duydum. 'Ne malda gözüm var, ne tarlada, ne sürüde... Her gün bin defa ölmektense bir kere ölürüz daha iyi! Evlâtlarımızı alalım, kaçalım buralardan, ya kurtuluruz, ya ölürüz! Ölse de hiç olmazsa şerefimizle ölürüz! Böyle yaşamak, olmaz olsun!' diyordu.

Ertesi sabah, yükte hafif, değerde ağır birkaç parça eşyamızı yanımıza alarak, gece yarısı, sessizce yollara düştük. Evimizi, ocağımızı, ahır dolusu

hayvanlarımızı, herşeyimizi, ama herşeyimizi geride bırakarak... Onüç yaşlarımdaydım o zamanlar. Evimizin en güzel odasının çiçekliğinde boncuklarım bile kalmıştı. Anam, kardeşlerim, hepimiz ağlıyorduk köyümüzü terkederken... Bubam kızıyor, 'Daha köyden çıkmadan muhtarı uyandırırsanız, buracıkta alırlar canımızı, susun!' diye bizi uyarıyordu. Yusuf Dayı'n, bir yaşlarında ya var, ya yoktu. Anam onu uyurken salıncağından aldığı için hiç bir şeyin farkında değildi. Katırlarımızı bile alamamıştık, ses çıkarırlar diye korkudan.

Yol, uzun ve karanlıktı. Kızkardeşlerim yorulmuşlar mızlanıyorlar, yürümek istemiyorlardı. Hepimizin arkalarında bağlanmış yükler olduğu için güçlükle yol alıyorduk. Nice dağlar, nice tepeler aştık. Sabah oldu, yol bitmedi. Gündüz gözüne yakalanma tehlikesi olduğu için o günü, sık ağaçlı bir korulukta geçirdik.

Karanlık çökünce yine yollara koyulduk. Yolculuğun sıkıntısından, anamın südü çok azaldı. Yusufçuk doymuyor, hep ağlıyordu.

Anamla bubam hiç konuşmuyorlardı. Ne zaman baksam, anamın gözleri yaşlıydı. Kucağında Yusuf Dayı'n, arkasında yükler, bir yandan bebeğini sallarken, diğer yandan yol almaya çalışıyor, bazen tökezleyerek düşüyor, arkalarda kalıyordu. Biz kızkardeşlerimle beraber bubamın yanında yürüyorduk. Bubam, ara sıra arkasına bakarak anamı gözetler hem de söylenirdi:

'Bu masum bizi ele verecek, niye susmaz sanki mübarek evlât!' derdi. Bir bildiği varmış demekki bubamın. Üçüncü gecenin sonunda, çektiğimiz o binbir türlü cefadan sonra hudut görüldüğünde boşuna sevinmişik. Komitacılar, küçük kardaşımın çığlıklarını duymuş, peşimize düşmüşlerdi. Biz, koşmaya çalıştıkça arkamızdan kurşun sıkıyorlardı. 'Durun!' diye bağırıyorlardı. Durmak da ölümdü bizim için, kaçmak da. Ama bir ümitti yine de kaçmak. İyice yaklaşmışlardı. Hele bir tanesi dibime kadar sokulmuş, beni yakalamak üzereydi ki, hudut kapısına yakın bir yerlerden ateş açıldı komitacılarla... Beni bırakıp o tarafa doğru yöneldiler. Fırsattan istifade eden anam, beni kolumdan çekerek ağaçların sıkça bulunduğu yeri işaret etti. Anamla o tarafa doğru koşmaya başladık. Sacide'yle, Hatice bubamla hududa doğru kaçıyorlardı.

Bir ara silâhlar patladı, arkama bakınca bubamın vurulduğunu, yere düştüğünü gördüm. Kızkardeşlerim, hâlâ sınıra doğru koşuyorlardı. Anam: 'Çabuk ol, arkana bakma, bu tarafa da geliyorlar!' diye bağıyordu.

Aklım başımdam gitmişti bubamın vurulduğunu görünce, ama anam hâlâ eliyle küçük ormanı işaret ediyor, nefes nefese kalmış konuşamıyordu.

Bir ara küçük Yusuf'u önümden savurup dereye fırlattığını gördüm. Anam delirmiş olmalıydı. Çocuğun sesi kesiliverdi. Sık ağaçların arasına girmiştik ama, komitacıların nal sesleri de gittikçe yaklaşıyordu.

"Yat buraya!" dedi anam birden, önündeki çukuru göstererek. Hemen yaptım dediğini. Anında üstümü dal, budaklarla örttü. 'Ben gelmeden sakın yerinden kalkma!' diye bin tembih vurdu. Hızla uzaklaştığını anladım ayak seslerinden. Anında komitacılar geldi. Didik didik aradılar ormanı. Aralarında tartışıyorlar, beni kaybettikleri için birbirlerini suçluyorlardı. Habire atlarının üzerinde sağa sola koşuyorlar, öfkeyle bağıriyorlardı.

O çukurun içinde ne ecel terleri döktüğümü bir ben, bir de Allah'ım bilir. Bir ara atlardan birinin ayağı üzerime bastı, sol omuzumun üzerine, o kadar çok canım yandı ki, bağırılmak için kendimi zor tuttum. Sonrasında günler geceler boyu çukurun içinde geçmek bilmeyen kabir azapları... Sağıma soluma kıpırdamaya bile korkuyordum. Sadece dua ediyordum. Ne bir yudum su, ne bir lokma ekmek. Sabahın olduğunu yaprakların arasından sızan ışıklardan anlardım. Çukurun içine sığabilmek için sağ tarafıma kıvrılmış, bacaklarımı göğsüme kadar dayamıştım. Hep aynı yönde hareketsiz yatmandan olacak vücudum dayanılmaz ağırlar içindeydi. Sanki kemiklerim yerlerinden ayrılıyordu. Artık kendimden ümidi kesiyordum. Öyle ya da böyle sonum ölüm değil miydi? Komitacıların ellerinde oyuncak olup, en iğrenç isteklerine boyun eğmektense, böylesi belki de daha hayırlıydı benim için.

Dirhem dirhem can vermektir bunun adı. Fakat ne yapabiliyordum? Ölümü sessiz sessiz bekliyordum.

Ama ömür bitmemiş, vade dolmamış demek ki. Üçüncü günün sonunda anacığım geldi. Beni yerimden kaldırmak için epey uğraştı. Her yerim tutulmuştu.

Ayakta duramıyor, gözlerim kararıyordu. Anam beni sırtına aldı. O geçtiğimiz dağ yollarından tekrar bin bir çileyle.."

"İki teyzeme ne oldu ana?"

"Sacideciğin cesedini bulmuş anam. Öylece arkasından vurulmuş, toprağa yüzü koyun kapanmış, kelebekler kadar masum uyuyormuş. Hatice'yi çok aramış ama, bulamamış. 'Keşke öldürselerdi onu da, Sacide'nin yanına ellerimle gömebilseydim.' derdi anam. Bizim Cemile'ye benzerdi, beyaz karagözdü, yüzüne bakmaya kıyılmayacak kadar güzeldi. Alıp götürmüşler, eğlenmişlerdir gönüllerince... Sonra da..."

"Ana yeter artık, yüreğime inecek... İçim parçalanıyor... Dayanamıyorum."

"Dur ul! Bitmedi..."

"Allah'ım, sen aklımı koru Ya Rabbi'm!"

"Yusuf Dayı'n..."

"Ne oldu Yusuf Dayı'ma?"

"Ninen onu bulduğunda yara bere içindeymiş garip. Önce kim bilir ne kadar ağlamış, ama sonra susmuş, ninene kavuştuğunda kurbağalarla oynuyormuş."

Bu ilkbahar ekinler ne güzel boy atmıştı. Kış oldukça çetin geçmişti, ama Mayıs'ın tadına doyum olmuyordu dağlarda. Kır çiçekleri açmış, morlar, sarılar birbiriyle sarmaş dolaş olmuş, kekik kokuları her yere yayılmıştı. Yeryüzü tekrar uyanıyor, yeşilin envai çeşidi gözlere ziyafetlerin en enfesini sunuyordu. Kuşların o eşsiz cıvıltıları bu muazzam dirilişi bütün heyecanı kutlarken, çilekeş insanlara geçmişi bir parçacık da olsa unutturabiliyordu.

Böyle bir bahar sabahında başladı Zeynep'in bulantıları, baş dönmeleri. Hasan'ın gözlerinin içi parladı. Her şeye rağmen baba olmayı çok arzuluyordu. Ürke Ana, ebe nineye götürdü gelinini. Teşhis olumluydu. Boyunduruk altında buruk bir sevinçti yaşadığı, bir torunun yolda olduğunun haberi mutlu etmişti onu.

Zeynep'in gözleri dalgındı. Bir yandan vücudunda hissettiği halsizlik, diğer yandan Bulgar varlığı düşündürüyordu onu. Tabi ki Ferište'ye henüz böyle bir müjde verilmeyecekti. Bu tür olaylar sır gibi saklanır, yakınlar bile ancak bebek doğduğunda haberdar edilirdi. Oldu olası Bulgar kelimesini duymaya bile tahammül edemezdi. Babasının katiliydi onlar. Sıkıntılı bir çocukluk ve gençlik devresinden sonra Hasan'la evliliğinin hemen ardından da askerlik başlamış, Cemile ile Emine'nin hazin evlilik hikâyeleri genç kadını

bir hayli yıpratmış, hemen akabinde de İtalyan savaşı patlak vermişti. O altı ayın nasıl geçtiğini bir Allah bir de kendisi bilirdi. Ne ölüsü vardı Hasan'ının ortada, ne de dirisi. Sabır küpü olmuştu Zeynep. Beklemiş, beklemiş, beklemişti. Tam ak günlerin geldiğine, çilelerin son bulduğuna inandığı, yârine kavuştuğu günlerde de, Bulgar nefesi çökmüştü üzerlerine, nasıl sevinebilirdi ki bu hamileliğe? Ne yedikleri yedikti, ne giydikleri giydik. Boris denen eşkiya birkaç gün arayla evlerine uğrar, gıda namına ne bulursa alır, sandıklardaki oyalı çemberlere kadar taşınabilececek bütün ev eşyalarına el koyardı. Bütün hayvanları kayıt altındaydı. Gebe ineklerden ve koyunlardan doğan buzağılar, kuzular bile tek tek deftere işlenir, onlardan izinsiz bir tavuk kesmek bile mümkün olmazdı. Hayvanlardan sağılan sütler, bakraçlarla mandıraya götürülür tüm ürünlerin beşte dördü büyük Darcova hükümetinin olurdu. Bulgar hükümetinin tayin ettiği Bulgar yöneticiler sokaklarda uzun kara çizmeleri ve kamçılılarıyla devriye gezerler, halka göz açtırmazlardı. Kovanlık'ta Boris ve adamları uçan kuştan esen yelden haber alırlar, her şeyi denetlerlerdi. At üzerinde tarlaları dolaşırlar, eğer kendi tarlasından henüz olgunlaşmamış buğday başaklarını toplayan bir köylü yakalarlarsa acımasızca kamçılırlar, Allah yaratmış demezlerdi. Yaşam koşulları gittikçe ağırlaşıyordu. Her aile kendi geçim derdine düşmüş ne yapacağını bilemez olmuştu.

İlerleyen aylarda iyice boy atan ekinler, sararmaya ve olgunlaşmaya başlayınca harman günleri de yaklaştı. Ekinler onların gözetiminde dövülecekti. Çuvallar dolusu buğdaylar, tarlalardan toplanıp katırlara yükletilecek ve Gümölcine tren istasyonunda vagonlara yerleştirilerek başkent Sofya'ya gönderilecekti. Bütün köylüler gibi Hasan da çok tedirgindi. Sütlerde olduğu gibi, tarladan toplanan mahsulün de sadece 5'te 1'i kendilerine kalırsa, kimin karnı doyardı? Taş çatlasa yamaçlı tarlalarının toplamından çıkan buğday çuvalı sayısı ya üç olurdu, ya dört. kendilerine bile güçlükle yetecek olan bu miktar, nasıl olur da heba edilirdi? Harmanda neler olacaktı kim bilir?

Bir gece Hasan, dayak yemeyi göze alarak ekin tarlasına gitti. Karanlıkta el yordamıyla buğday başaklarından birkaç demet biçmeyi başardı. Halbuki tarlalar gece bile gözetim altındaydı, nöbetçiye yakalanması an meselesiydi.

Eğer yanında bir kişi daha olsaydı, birkaç demet daha fazla buğday aşırabilirdi ancak, yakalanma korkusundan buna cesaret edememişti. Hüseyin'i getirmeyi düşünmüş sonra da kardeşine kıyamamıştı. Eğer ele geçirirlerse bayılıncaya kadar döverlerdi.

Orak günleri başladığında kundaktaki bebelerden, beli bükülmüş ninelere kadar her yaştan insan tarlalara döküldüler. Haziran güneşinin kavurucu sıcağında haftalarca, yarı aç orak biçtiler. Esirler gibi çalıştılar. Henüz terleri kurumamıştı ki, harman yerini hazırlamaya koyuldular. Tarlanın ortasında Hasan, yuvarlak, kocaman bir yer açtı. Üstünü önce ıslattı sonra tek inekleri olan Sarı kıza yığılı koştı. Toprağın çimento misali kaskatı olması için günlerce üzerine yığı çekti. Taş gibi sertleşince yer, buğday demetleri üzerine yayıldı. Ardından buğdayların dövülme işlemi başladı. Hüseyin'le Ferište düvenin üzerine ağırlık yapması için oturtuldu. Bir gün sabahtan akşama kadar, Sarı kız harmanda düveni döndürdü durdu. Buğdaylar başaklardan ayrılıp dökülürken Ferište ile Hüseyin bu eğlenceli oyunun tadını bol bol çıkardı. Sıra tınazlı⁴³ saman ve buğdayları bir araya toplama işlemine geldiğinde, savurma işlemine bir basamak kalmıştı. Bütün bunlar Boris'in ve adamlarının gözetimi altında gerçekleştiriliyordu. Yoksa günlerce süren harmanda kendi hesaplarına buğday kayırmak işten bile değildi.

Her tanesine alın terinin damladığı altın değerinde buğdaylar savruldu. Bir araya toplanıp yumru yapıldı. O güne kadar temeldeki bir meşenin gölgesinde olayları izleyen Boris ortaya çıkmış, işleri yakından denetliyordu. Zeynep'in elleriyle dokuduğu çuvallara ekinler dolduruldu. Topu topu üç çuval vardı ortada. Hasan'a mı? Hüseyin'e mi? Yoksa büyük Darcova hükümetine mi? Boris, bıyık altından güldü. Alaylı alaylı baktı Hasan'a.

"Adaş, sizin tarla da pek bir verimsizmiş. Üç çuvalcık ekin büyük Darcova hükümetinin dışının kovuğunda kalacak. Tutar sen de istersin şimdi hakkını, hadi yarım çuval bırakalım, ne de olsa adaşımısın."

Kendi aklınca 'Boris' koymuştu Hasan'ın adını, taa aylar öncesi, bir de eğlenmişti.

"Bak adaş!" demişti. "Sizler bizim soyumuzdansınız. Osmanlılar, sizi zorla Müslüman yaptılar. Baksana boyuna postuna! Ne kadar da bize benziyorsun.

Gerçek bir Bulgarsın sen! Gel vazgeç bu Muhammedilik sevdasından. Benim sağ kolum ol. Seni o zaman erzağa boğarım. Değil ailen, sülâlen dahi sıkıntı yüzü görmez. Bak bize! Artık Hıristiyanlıktan da vazgeçtik. Bir elimiz yağda, bir elimiz balda. Paşalar gibi yaşıyoruz!" Hasan'ın rengi atmış ne diyeceğini şaşırmişti o zaman. Boris daha o gün Hasan'ın sağlamlığını test etmişti ya, beşte birini bile vermiyordu işte. Hasan dişlerini sıktı. Sabır küpü olması gerekiyordu. Ya da yumruklarını sıkıp Boris'i ve adamlarını oracıkta yere sermesi. Bir pehlivan için birkaç dakikalık bir meseleydi bu. Fakat ah, sonrası olmasaydı. İki can taşıyan eşi, kardeşleri, anası olmasaydı bilirdi yapacağını bu haydutlara. Hepsinin analarından emdiği sütü burunlarından getirir, evire çevire bir güzel döver, ölü gibi yere sererdi.

Ne yazık ki, elleri de, kolları da, esaret zincirleriyle bağlıydı. Sesini bile çıkartamıyordu. Köyde kaç kişi Bulgar dayağından sakat kalmış, kimisi sağır, kimisi topal olmuştu.

Sabretmekten başka çıkar yol yoktu.

O gün yarım çuval ekin sırtında, kolu kanadı budanmış gibi süklüm бүklüm döndü evine koskoca pehlivan Hasan. Ne anasının, ne de Zeynep'inin yüzüne bakamadı utancından. Yarım çuval ekinle gelmek ne demekti? Ailesini açlıktan kırdırmak, belki de doğacak çocuğuna hayat hakkı bile tanımamak demekti.

Sanki Hasan'ın içinden geçenleri okumuşlardı, hiç kimse konuşmadı. Olanları tahmin etmek zor değildi. Ürke Ana'nın gözlerinde biriken yaşlar top top döküldü yanaklarından aşağıya. Hüseyin ile Ferište'nin ağzını bıçak açmıyordu. Zeynep, Hasan'ın gözlerini aradı gözleriyle, ama nafiye. Başı yerden hiç kalkmadı Hasan'ın. Çuvalı saçağın bir köşesine atıp odalarına girdi dalgın dalgın.

Zeynep önce teselli etmeyi düşündü Hasan'ı. Sonra tutamadı kendini. Daha fazla gözyaşlarını içine hapsedemedi.

Hasan böyle anlarda hiç dayanamazdı. Deniz gözlüsünün yanına gider, saçlarını okşar, gözyaşlarını siler, bir çocuk gibi avuturdu onu. Ama bu gece şoka girmişti sanki. Bir duvar kadar hareketsizdi. Kendini aşağılanmış bir zavallı gibi hissediyor, çaresizliğinin boyutları hat safhayı geçiyordu. Dakikalarca başı yastığına gömülü ağladı Zeynep. Sonra bir anda hiddetle başını kaldırdı. Ses tonunu ayarlayamıyordu.

"Ne olurdu bu defa beni dinleseydin? Bir kerecik rüşvet vermekle dünya mı yıkılırdı? Bak şu Ali amcanın açıkgozlüğüne! Yengem harmanın son günü en semiz tavuğu kesip kızartmış, amcam da götürmüş meşenin gölgesine, çekmişler Bulgarlar ziyafeti. Koskocaman çuvalı eşeğin üzerinden indirirken gözlerimle gördüm! Zaten üç kişiler, bütün kış yokluk yüzü görmeyecekler! Biz de..."

Hasan kulaklarına inanamıyordu sevdiği kadın neler sayıklıyordu böyle! Galiba kendisini daha hiç tanımamıştı. Kan beynine sıçradı birden. Biraz önceki durgun halinden eser kalmadı. Celâllenmişti:

"Bunları anlatma boşuna! Yapamam ben! Elin gavuruna dalkavukluk yapamam, yağ çekemem! Böyle iğrenç işler bekleme benden!"

"Şey... Ben..."

"Önlerinde eğilmemi, alçalmamı, hatta ayaklarına kapanmamı mı istiyorsun? Açlıktan ölürüm daha iyi!"

"Ama çocuğumuz doğunca kış ortasında..."

"Dünyaya gelmesini dileyen, rızkını da verir, korkma! Hem de hiç ummadığın yerden!"

Zeynep, gözlerini yere indirdi. Söylediklerine bin pişmandı. İlk defa Hasan'la bu şekilde tartışıyordu. Hasan'ın bir saygınlığı, bir onuru vardı. Dürüstlükte çevrede dengi yoktu. Hiç rüşvete yanaşır mıydı? Üstelik can düşmanına karşı!

Yaz aylarında kıtlığın boyutları pek anlaşılmadı. Kimi tarlaların temellerindeki ahlat ağaçlarından, kimi böğürtlenlerden, kimi kızılıklardan, kimi cevizlerden yararlandı insanlar. Ama sonbaharın ayaz geceleri her geçen gün biraz daha arttırdı kırağılarını. Ekim sonuna gelindiğinde artık kırlarda ne meyve, ne de sebze namına yiyecek kırıntlarına rastlanmaz oldu.

Ürke Ana, patatesleri saman damına koymuş, kabakları saçağın bir köşesine dizmişti.

Bir akşamüstü Boris ve adamları aniden baskın yapınca hiçbirini saklamaya vakit bulamadı. Boris, adamlarına buldukları bütün gıda ürünlerine el koymalarını ve dışarıda bekletilen katırlara yükletilmelerini emrediyordu.

Evde o saatte Ürke Ana'dan başka hiç kimse yoktu. Kadıncağız, son kabağını da kucakladıklarında dayanamadı, Boris'in ellerine sarıldı.

"Çorbacı hiç olmazsa onu bırakın! Daha bir tanesini bile pişirmeye elimiz ermedi. Bütün yaz köleler gibi işledik. Her şeyimizi size verdik, bari ona dokunmayın!"

Boris o necis ellerini, Ürke Ana'nın öpülesi ellerinden hırsıyla geri çekti. Yüzünü alaylı bir tebessüm kapladı:

"Çekil önümden! Kim kaç tane vardır daha saklı kenarda köşede! Siz, ne yalancısınız siz! Zamanımız olacaktı da, hepsini bulup gözünüze gözünüze sokacaktık!"

İyi ki bu sahneler yaşanırken Ferište ile Zeynep orada değildiler. Kim bilir analarına reva görülen bu hakaretler onları nasıl sarsardı!

Ya gözlerinin önünde çalınan mahsulleri!

Götürülen cevizlerinin, kabaklarının, mısırlarının, patateslerinin seyrine nasıl dayanırlardı? Çok şükür ki, bütün bunlara şahit olmuyorlardı. Maazallah Hasan ya da Hüseyin sabredemeyip bir kelime kaçırırsalar ağızlarından, eşek sudan gelinceye kadar sopa yerlerdi.

O anda Ürke Ana'nın üzerine sükûnet yağdı "Hamdolsun Ya Rabbi!" diye fısıldadı. "Yiyecek, neredeyse hiç bir şeyimiz kalmadı, ama evlâtlarım bir fiske bile görmedi. Onlar sağ hoş olsunlar yeter ki! Mal canın yongası ama evlât canın ta kendisi. Ya Sabur, Ya Sabur..." diye inledi, gözlerinden dökülen yaşlar başörtüsünü ıslatıyor, göğsünde biriken gözyaşları tenini üşütüyordu.

Biraz sonra ev halkı birer, ikişer eve dönmeye başladığında, Ürke Ana'yı saçakta soğuk zemin üzerinde, başı önünde mahzun bir halde buldular. Saçaktaki kabakların yokluğunu ilk fark eden Ferište oldu.

"Anaa! Kabaklar neden yok yerlerinde? Yoksa dama mı taşıdın?"

"....."

"Neden bu kadar çok ağladın ana! Yüzün gözün şişmiş..."

"....."

"Kurban olam anacığım neden konuşmuyorsun?"

Hüseyin ile Hasan da gelmiş, bir kabaklardan boşalan köşeye, bir Ürke Ana'ya bakıyorlardı. Hasan, olanları tahmin etmekte gecikmedi. Başından aşağıya kaynar sular döküldü. Hayretten gözleri yuvalarından oynadı:

"Köpekler... Aç köpekler... Hanelerimize de soktular pis pabuçlarını! Lânet olasıcalar! Evlerimizde de rahat yüzü yok artık! Allah'larından bulsunlar. Boğazlarına tıkılsın! Haram zehir olsun! Hainler! Kalleşler! Hırsızlar!"

Hasan'ı dizleri taşıyacak halde değildi. Kocaman vücudu zangır zangır titriyor, yıkılacak gibi oluyordu..

Zeynep, çöküverdi olduğu yere. Bebeğinin karnında tekmeleymişleri daha çok acı verecekti artık. Kim bilir belki de doğmasını bile istemeyecekti. Halbuki ne kadar çok severdi bebekleri. Kucağına aldı mı bir kere, bırakmak istemez, öpmeye hiç doyamaz, onların cennet kokularını içine çekmekten tarifsiz bir mutluluk duyardı. Zaten kardeşleri Ahmet'le, Mehmet'i de o büyütmüş, küçük Ali'nin büyüdüğünü göremeden ise kocaya varmıştı. Nasıl da özlemişti hepsini, nasıl?

Dişlerini sıktı Zeynep, ağlamamalıydı. Hasan'ın, harmanın son gününün gecesinde söylediklerini düşündü.

"Onu veren, rızkını da verecekti."

Ürke Ana'yı teselli etmeliydi şimdi, yanına çömeldi:

"Bak, ana!" dedi. " Bu gece keçilerden çok süt sağdık, mandıradan bize arta kalanı da az değil. Hemen hemen 1,5 kilo. Yarısıyla bulgurlu çorba yaparız, kalanını da içeriz!"

Sonra da düşündü. Altı kişinin bu miktarla doyması mümkün müydü? Çorba kaynarken azalacaktı. Kalan süttten de kişi başına ancak yarım bardak düşerdi. Başka bir şey de bulmak mümkün değildi. Ev tam takırdı, kara bakırların içinde pişirilecek aşın malzemesini bulmak ise hayalden başka bir şey değildi. Fakat buna da şükretmesi gerektiğini biliyordu. İleriki aylarda keçilerin sütü çekilince ne olacaktı?

O gece yemek için ortaya konan bir tas çorbanın etrafına sessizce dizildi ev halkı. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Ferište bile konuşmuyordu. Olayları küçük aklıyla çok güzel algılıyor, minik yüreğinde fırtınalar kopuyordu.

Buz gibi bir matem havası esiyordu ortalıkta, sanki cenaze evine dönmüşü evleri.

Çorba da her zamanki lezzetinden çok uzaktı. Anlaşılan sütlü çorbanın sadece adı kalmış, bol sulu bir çorba olup çıkmıştı. Zaten birkaç dakika sonra da bakır kabın dibi görünmüş, aç oturdukları sofradan yine aç kalkmışlardı.

Hasan, belki biraz moralimi düzeltirim düşüncesiyle kahveye gitmek istediğinde hiç kimseden ses çıkmadı.

Döndüğünde ise olanlar oldu.

Hasan, her zamankinden çok farklıydı. Hiç kimsenin yüreğini hesaba katacak durumda değildi. İsyan ediyordu. Öyle şeyler söylemişti ki Boris kahvede, Hasan yumruklarını sıkmış, kan beynine sıçramış, yine de orada kendini tutmayı başarmış, eve gelince de patlamıştı.

Zeynep, daha önce onu hiç böyle görmemişti. Yüzü kıpkırmızı olmuş, gözlerinden öfke saçıyor, kaşları kalkmış, saçları dikilmiş, kolları bacakları titriyor, avazının çıktığı kadar bağıırıyordu.

"Yeter artık. Yeter! Dayanamıyorum! Ne istedilerse verdik... Vermediklerimizi de zorla aldılar. Aç kaldık, açsız kaldık, sesimizi çıkarmadık! Ama bu son emir hazmedilir gibi değil!"

Bütün aile ocağın başında toplanmış, kara kara düşünürken, Hasan'ın aniden aşevine girmesiyle irkilmiş, nefesini tutmuştu. İlk kendini toparlayan Ürke Ana oldu.

"Yine ne istiyorlar ul?"

"Ah ana ah! Meğer neler varmış daha!"

"Neyimiz kaldı ki ul verilecek, bir canımızdan başka?"

"Kalmış ana kalmış. En kıymetlisi en geri kalmış."

"Aman kızanım ağzını hayra aç!"

"Ah anacığım. Hayır değil ki, hayır diyeyim. Taş gibi oturdu içime istekleri! Bundan böyle Kovanlık'ın bütün çocukları, kız erkek ayırt edilmeksizin Kuzuren'de ki Bulgar okuluna kayıt edilecekmiş. Hem de her sabah gidecekler, akşama kadar orada kalacaklarmış!"

"Aman Allah'ım! Sen neler söylersin? Ağzından çıkanı kulağın duyar mı? Bulgar Okulu mu? O Allah'sızlar okul mu açmış?"

"He, ya..."

"Yoksa... Yoksa...? Ferište'mi de mi alacaklar?"

"....."

"Hayır, hayır, olmaz! Ferište'mi vermem!"

"....."

" Zaten gösterişli boylu postlu. Bütün akranlarından uzun, büyüdü desek, feraceye girecek desek?"

"Diyelim demesine de, acaba Boris Allah yarattı der mi? Ocağımızı söndürmez mi?"

"Vermem... Vermem evlâdımı. Cemilem ile Eminemin yangısı içimden çıkmamışken, Feriște'ye nasıl kıyarım? Hem onca yolu yayan yapıldak giderken kim bilir neler gelir başına!"

" ....."

"Güzel Allah'ım, bunlar da mı gelecekti başıma! Benim çektiklerim yetmedi mi bunlardan? Veremem yavrumu, kıyamam ona! Okulda Bulgar muallimler alı koyar da göndermezlerse çocuğumu, kimlere hesap sorarım? Allah'ım canımı alsaydın da göstermeseydin bu günleri bana! Benim Bulgar okuluna gönderecek kızım yok!!!"

"Ana..."

"Vermem Hasan... Yollamam. İsterlerse sopadan öldürsünler beni. Canımı alırlar da, kızımı alamazlar."

Feriște'cik bir köşeye büzülmüş titriyor, anasının perişan halini gördükçe kahroluyordu. Korku dolu gözlerinden boşanan yaşlar basma fiştanının kollarını ıslatmış, güzel gözleri faltaşı gibi açılmış, hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordu.

Duyduklarıyla deliye dönen Ürke Ana hışımla yerinden kalkarak bahçeye fırladı. Bir sağa, bir sola bilinçsizce yürüyor ne yapmak niyetinde olduğu anlaşılıyordu.

Sonra elleriyle başını tuttu. Gözleri kararıyordu. Sendeledi, düşmemek için bir ağaç kütüğüne tutundu. Hasan ile Hüseyin de onun ardından dışarıya çıkmış, analarını izliyorlardı. Yanına koştular. "İçeriye girelim ana, burası çok soğuk" dedi Hasan. Ürke Ana bir şey işitecek halde değildi. Kütüğün üzerine yığılmak üzereydi. İki kardeş kollarından tuttular, güçlükle içeriye taşıdılar. Girişteki ilk minderin üzerine oturtmak istediler. Ama Ürke Ana boylu boyunca uzandı yere ve yatış o yatış oldu. Sol kolu, sol bacağı ve vücudunun bütün sol yarısı bir daha hiç kıvıldamadı.

Acı haberin ağırlığını taşıyamamıştı yorgun vücudu. Ona göre Feriște'yi Bulgar okuluna yollamak ölümdü, ölümden de beterdı. Balkan Savaşı esnasında Türklere reva görülen zulümleri bir türlü unutamıyor, yine benzer olayların tekrarlanacağı anları bekleyerek yaşıyordu. Feriște'nin ziyan olmasına nasıl göz yumabilirdi? Olay kabul edilir gibi değildi. Biçare kadın,

onlara hiç bir şekilde karşı gelinemeyeceğini bildiği için de bu hale düşmüştü. Artık ne konuşabilecek, ne yürüyebilecek, ne de evlâtları için çırpınabilecekti... Bir tek kelime dökülüyordu dudaklarının arasından:

“Ya Rabbi, Ya Rabbi!”

Hasan çaresiz, Hüseyin çaresiz, Zeynep ile Ferište daha bir çaresizdi. Annelerinin mahzun, mazlum ve her an yardıma muhtaç haline baktıkça kahroluyorlardı. Zavallı kadın gözlerini tek tek evlâtlarının üzerinde gezdiriyor, neler neler anlatmak istiyor, sonra da gözyaşları içinde “Ya Rabbi, Ya Rabbi” diye inliyordu. Belki de bu fevkalâde kelime bütün duygularına tercüman olmaya yetiyordu.

Ferište, anasını o halde gördükçe ellerine sarılıyor, onun nasır bağlamış ellerini öpüyor, yüzüne gözüne sürüyor, gözyaşlarına boğuluyordu. Zeynep, onun böyle harap olmasına, küçük yüreğinin hırpalanmasına izin verir miydi? Ferište'nin simsiyah sırma gibi saçlarını okşar, ona tekrar tekrar annelik yapacağına dair söz verir, gözyaşlarını siler, hep yanında olduğunu hem sözleriyle, hem de hareketleriyle belli ederdi.

Ürke Ana'nın hastalığı, Zeynep'in yükünü kat kat arttırdı, bir yandan evin bütün işlerini omuzlarken, diğer yandan ilerleyen hamileliğiyle iyice ağırlaştı. Küçük yardımcısı Ferište artık bütün gününü okulda geçiriyor, sabah evden çıkıyor, akşamleyin yorgun bir vaziyette dönüyordu. Çift sürmek, tohum atmak ve Boris'in ekstra isteklerini karşılamak Hasan'ın göreviydi. Hüseyin ise koyunlardan sorumluydu. Bütün gün Bulgar hükümetine süt toplamak için otlatırdı koyunlarını. Sağma zahmeti de buna eklenince, külçe gibi dönerdi eve.

Zeynep, hangi işe önce yetişeceğini şaşardı. Neredeyse bütün günü Ürke Ana'ya hizmetle doluydu. O, bu durumdan hiç bir zaman şikâyetçi değildi. Fakat akşam olup da yorgun argın, aç eve dönen aile bireyleri, gözünün içine baktığında çileden çıkardı. Bazı geceler sofraya koyacak hiç bir şey bulamaz, bütün gün dışarda çalışmış insanların önüne birkaç lokmayı çıkaramamanın ezikliğini yaşardı. Hüseyin'in eve dönüşünü büyük bir merakla bekler, kıl heybesinden çıkacak birkaç yabancı ahlata ümit bağlardı. Bazen bayırlardan ayrıık otlarını yolar, getirirdi Hüseyin. Zeynep kollarını sıvardı o zaman. Otlar

yıkanır, hatta yedi defa sudan geçirilir, kurutulur, sopayla dövülür, el değirmeninde öğütülür, birkaç avuç unla karıştırılarak çelepenede⁴⁴ pişirilirdi. Otlar tutuşurdu bazen çelepenede. O zaman hemen ateşten alınır yarı çiğ sofraya konurdu.

Bir komşu gelini vardı, Zeynep'in aretiydi, Şaziye idi adı. Emzikliydi garip.

Üç aylık bir bebeği vardı. Tenekeye dönmüş vücudu, kara sarı olmuş suratıyla bir korkuluktan farksızdı. Uzaktan akraba olurdu. Her akşam öğün vakti, ağlayan bebeğiyle bahçede belirir, içeriye buyur edilir, sofraya davet edileceği anı sabırla bekler, Zeynep'in ellerine bakardı. Bin kat daha yaşardı çaresizliği böyle anlarda yetim kız. Şefkat dolu yüreği merhamet duygularıyla kabarıp, zavallı anneyle bir yudum masuma mı, yoksa kendi canlarına mı yanacağını şaşardı. Kardeşi yerine koyduğu Ferište'nin hali ise bir başka yamandı. Annesinin de yataklara düşmesiyle sanki içine atmış, iyice zayıflamış, zaten incecik, bir dal gibi olan vücudu iyice iğne ipliğe dönmüştü. Kime daha çok üzüleceğini kestiremiyordu Zeynep. Bir tek düşünce beyninin bütün zerrelere dolaşır, aklını zorlardı. Nasıl, nerede ve ne şekilde bir şeyler bulmalı ve sofraya koyabilmeliydi?

Şaziye gelin bir gün bitişik komşularının mısır öşeleğinden un yapıp, ekmek pişirdiğini söylemişti. Zeynep durur mu? Hemen dama koştu. Kışın ocağı tutuşturmak üzere kullanmak için, damın bir köşesine yığıldıkları mısırları dövülmüş öşelekleri kucakladığı gibi el değirmeninin başına koştu. Mısır öşeleklerini el değirmeninin iki ağır taşı arasında ezdi. Hamur yapıp yoğurdu. Fırını pırnarlarla kızdırdı, ekmeği pişirdi ve o akşam gururla ailesinin önüne sundu.

Sonu hüsrana olmasaydı, sevinci uzun sürecekti belki. Taş gibi oturdu midelerine de, bağırsaklarına da öşelek ekmeği. Günlerce, acıyla kıvrandı. Aç kalmanın bin defa evlâ olduğunu karınları yırtılırcasına ağırlarken anladılar. Bir daha yemeye milyonlarca kez tövbe ettiler. Fakat aradan haftalar geçip açlıktan kırılma noktasına gelince, tekrar denemekten başka çareleri kalmadı, yine aynı hataya düştüler. İniltilerle dolu nice acı günler geçirdiler.

Şu koyunlar bir kere kuzulamaya başlasalar, az da olsa birkaç yudum süt geçerdi boğazlarından. Ama açlığın kısıkcındaki zor günler geçmek bilmiyordu.

Bir akşam Hüseyin eve döndüğünde kıl heybesini işaret etti yengesine. Zeynep heyecanlandı.

“Ne var gardaşım içinde? Yoksa ayrık otu mu buldun?”

“Ayrık otu mu kaldı be inge bayırlarda? Yolun yolana. Ama bu sefer delice otu buldum. Tadına da baktım, hiç fena değildi. Bu akşam hepimizin karnı doyacağa benzer.”

Zeynep’in gözleri ışıltı ışıltıydı. Hemen işe koyuldu. Ocağı yaktı, otları bir güzel yıkadıktan sonra bir kısım unla ateşte kavurdu, sofraya koydu. Herkes kana kana yedi. Yemek sonrası adetleri olduğu üzere, üç kardeş ocak başında koyu bir muhabbete dalarlar, o gün neler yapıp ettiklerini, kimlerle karşılaştıklarını, duydukları havadisleri birbirlerine anlatırlardı. Fakat bu gece sanki üzerlerinde bir tuhafılık vardı. Kelimeler ağızlarından adeta peltekleşerek çıkıyordu.

Zeynep, henüz Ürke Ana’nın hizmetiyle meşguldü ki, Hasan ile Hüseyin’in sohbetlerinde gariplikler iyice artmaya başladı. Birbirlerine laubali hareketler yapıyorlar, hatta bazen şakanın dozunu kaçırarak müstehcen konulara bile giriyorlardı. Zeynep Hasan’ı hiç bu şekilde görmemişti, neler oluyordu? Hüseyin’de haddini aşmış, haya perdesini iyice aralamıştı. Ağzından salyalar akararak kahkahalar savuruyor, yılışık yılışık konuşuyordu. Ürke Ana’nın gece temizliğini bitiren Zeynep ocak başında oturan evin erkeklerine doğru yaklaşmak için ayağa kalktığı anda, gözler ona doğru çevrildi. Birkaç adım atar atmaz yalpalamaya başladı. Bu haline kendi bile bir anlam veremedi. Ayakta zor duruyordu, sendeledi, Hasan tutmasaydı az daha ocağın içine düşecekti. Fakat Hasan’ın da ayakta duracak hali yoktu. İkisi beraber dengelerini kaybederek yere yuvarlandılar. Onları o halde gören Ferište ile Hüseyin kahkahalar atıyor, belki de aylardır gülmeyi unutan yüzleri tekrar gülmeyi öğreniyordu. Sarhoşlar kervanına Ürke Ana da katılınca curcuna iyice büyüdü. Taaa ki Yusuf Dayı kapıyı kırarcasına çalıp duyurmayı başarana kadar. Hüseyin düşse kalka bahçe kapısına ulaştı. Dayısını içeriye aldığı anda hâlâ gülme krizlerindeydi. Yusuf Dayı şaşırıldı, ancak içeriye girip de bütün aileyi aynı halde bulunca meseleyi çözmekte gecikmedi.

Delice otu hepsinin akıllarını başlarından almış, kör kütük sarhoş etmişti. Ne olduklarını kendileri de anlayamamışlardı.

Yusuf Dayı, Zeynep ile Hasan'ı odalarına yolladı. Ferište ile Hüseyin'e de yataklarına girip uykuya yatmaları için yardım etti. Bir delilik yapmalarından korktuğu için de, o gece orada Ürke Ana'nın yanı başında sabahladı.

Sabahleyin aile bireyleri yeni bir güne gözlerini açtığında, dün geceki hallerinden eser yoktu. Yalnız biraz başları ağrıyordu o kadar.

Yusuf Dayı olanlar için çok üzgündü. Onu asıl yıpratana, kız kardeşinin ailesine yardım edemeyişiydi. Köyde yardım severliği, zenginliği ve akıllılığıyla tanınan bu mert adam, nasıl olmuştu da yirminci yüzyılın bu en zor kışına hazırlıksız yakalanmıştı?

Hasan ise günlerdir dayısıyla bu konuyu görüşmek istiyordu. Bu sabah ona mevzuyu açmanın tam sırasıydı. Tüm aile Ürke Ana'nın başında toplanmış, halini hatırlarını sormuş, cevap olarak da her zaman olduğu gibi sadece o sihirli sözcüğü almıştı:

"Ya Rabbi... Ya Rabbi..."

Yusuf Dayı dalıp dalıp gidiyordu. Ne Ürke Ana'ya kıyabiliyordu, ne sevgili Hasan'ına, ne de diğerlerine. Yeğenlerinin açlıktan kıvrandığını görmek, olur olmaz otları yediklerine şahit olmak, kahrediyordu onu.

Hasan da, dayısından medet umuyor günlerdir gidip ona açılmayı plânlıyordu. Konuya girmenin tam zamanıydı:

"Dayı..."

"Hı..."

"Sen gelmeseydin ben sana gelecektim. Akşam seni Allah gönderdi."

"Yaaa?"

"Ziyanlığımız hat safhaya ulaştı artık. Açlık canımıza tak etti. Hadi ben alışığım dayanırım. Arnavut dağlarında neler çektiğimi bir ben, bir de Rabbim bilir. Ama Zeynep ile Ferište'nin hali bana çok dokunuyor... Onlara baktıkça içimde bir yerlerin acıdığını hissediyorum. Canım yanıyor dayı, canım... Onlar benim her şeyim. Ama işte elim kolum bağlı, eriyorlar gözlerimin önünde. İnsan kılığında çıktılar. Oysa daha kışa yeni giriyoruz. Önümüz derin... Kulun kölen olayım dayıcığım birkaç ölçek arpan varsa bize de ver... Otlarla karıştırıp..."

"Yeğenim... Canım, kanım yeğenim o nasıl söz? Bende varken sizde de var. Olsa ah, keşke olsa... Siz burada acı acına yaşarken benim boğazımdan geçer mi sanıyorsun?"

"Hiç bir şey saklayamadın mı dayı?"

"....."

"Ben gururumun kurbanı oldum. Eğer o kafirlere yaltaklık yapsaydım, birazcık olsun haysiyetimi düşünmeseydim. Hatta hatta... Şerefimi ayaklar altına alsaydım, bütün bunlar başımıza gelmeyecekti!"

"Ah oğul, sen mi bunları söylersin? Yapamazdın evlât, yapamazdın. Benim bildiğim Hasan, ölüdü de onuruyla oynanmasına izin vermezdi."

"Açlıktan kırıldıktan sonra neyin önemi var ki dayı?"

"Öyle deme evlât, senin yanlış bir şey yaptığını sanmıyorum. Hem ben yangından mal kaçıran gibi her tarladan birer çuval aşırırım da ne oldu sanki!"

"Sahi mi?"

"O hırsızlar, aç kurtlar gibi tarlaları basıp mal sahibine sadece beşte birini vermeye başladığı ilk günlerde daha olacakları tahmin ettiğim için temkinli davrandım. Harman başladığında her gece kadın kılığına girip, elime bir baston alır, tarlaya giderdim, heybelerimi doldurur, feracemin altına saklayıp taşırdım. Bizim bahçedeki karanlık kuyu var ya?"

"Eee!"

"İşte onun içine iner, çuvallara doldurduğum ekinleri depolardım. Tahta kapağını da üzerine kapatıp toprakla biraz örttüm mü, hiç kimse oradaki kuyunun varlığını bile fark etmezdi."

"Hay, Mâaşallah!"

"Tarlalarım küçük küçük dağınık olduğu ve çok parça olduğu için de Boris'le adamları şüphelenmediler."

Ferişte heyecanlanmıştı tutamadı kendini:

"Dayı neden çıkarmıyorsun peki o çuvalları? Bize niye vermiyorsun?"

"Ah benim küçük meleğim, adı gibi günahsız yavrum. Dün gece size gelmezden önce oraya uğradım. Zifiri karanlık bir geceydi, çok da soğuktu, bu havada o aç köpekler pek inlerinden çıkmaz, kolayca işimi görürüm diye düşündüm. Bahçeme vardım, kuyunun kapağının bulunduğu yeri el yordamıyla buldum, kapağı kulbundan tutup kaldırdım. Kandili yaktım. Bir de ne göreyim? Aklımı oynatacaktım."

"Dayı!"

"Çuvalların yerinde yeller esmiyor mu?"

"Olamaz!"

"O anda dünya başıma yıkıldı. Bir tek çuval bile koyduğum yerde yoktu. Hatta yarım çuval bile... Hatta bir kısım buğday bile!"

Odadaki herkes şok geçiriyor aynı soruyu soruyordu.

"Kim yaptı bunu?"

"Allah'tan başka kim bilebilir ki?"

Ferişte, teşhisini koymuştu bile, hemen atıldı:

"Bulgarlar almıştır dayıcığım, belki de bizim daskale almıştır. Mutlaka o gelip götürmüştür çuvalları dayı. O kadar kötü yürekli bir kadın ki o!"

"Yaa!"

"Bize neler yapıyor neler! Hele Bulgarca okuyamayalım! Bizi mektebin avlusuna çıkarıp elimize kocaman kayalar veriyor sonra da diz çöküp oturarak bu taşları bacaklarımızın arasına sıkıştırıyor. Nasıl canımız acıyor bilsen! Geçen gün Ayşe'nin taşı sivriymiş. Bacaklarından kanlar aktı da yine de merhamet etmedi. Her gün ceza olarak taş işkencesi. Bacaklarımdaki yaralar hiç geçmiyor!"

Zeynep dayanamadı:

"Ferişte'ciğim neden hiç bize söylemedin gardaşım?"

"Nasil söylerim inge! Hem Ayşe söyledi de ne oldu? Bubası dayanamamış okula geldi bir gün. Daskaleye bir şeyler söyledi. Ertesi gün Boris'le birlikte geldi daskale okula. Ayşe'yi de, babasını çağırması için eve gönderdi. Zavallı Ayşe, zavallı ağretçiğim, babasını o halde görmeye nasıl dayanabildi? Boris, onu bütün çocukların gözü önünde öyle bir dövdü ki! Adamcağızın ağzından, burnundan kanlar geldi. Yerlerde yuvarlandı. Her yeri topraklara bulandı. Zor ayağa kalktı da topallaya topallaya okulun önünden uzaklaştı. İyi ki dilimi tuttum da söylemedim size, dizimin altına koydurduğu taşları. Yoksa Hasan Agam da... Benim... Yü...Yüzümden..."

"Ağlama benim güzel gardaşım! Bak, Hasan Agana hiç bir şey olmadı! Hem Boris aganı hiç döver mi? Onunla adaş olmuş zatelim, eli kalkar mı ki?"

"Benim adımı da Magda koydu daskale, gel Magda, git Magda. Bana hep Magda diyor okulda."

Hasan, oturduğu yerde hiddetleniyordu, nefesi sıklaşıyor, gözleri yuvalarından oynuyor, Ferişte'nin sözünü kesmemek için yine de sabrediyordu. Çünkü biliyordu ki, ağzını bir defa açarsa bütün kinini kusacak, kolay kolay susamayacak, Ferişte'cik de korkup, yaşadıklarının yarısını anlatamayacak.

Ama artık daha fazla sabredemedi, yerinden fırladı:

"Vay canına! Demek senin adını da Magda'ya çevirdiler. Vay namussuzlar, vay alçaklar! Benim kardaşımın güzel adını, Melek adını..."

Yusuf Dayı, Hasan'ı yatıştırmak için ayağa kalktı:

"Yapma yeğenim. Onların elinde bir oyuncaktan farkımız mı var? Eğer daha fazla zarara uğramak istemiyorsak susacağız, başka çaremiz yok. Susacağız ve dua edeceğiz ki, geldikleri gibi gitsinler. Bu millet onların elinden az çekmedi. Taş üstünde taş, omuz üstünde baş bırakmadılar bu topraklarda. Ah Hasan'ım, anan boşuna mı yataklara yattı! Neler çektiğimizi bir biz, bir de Allah'ımız bilir. Varsın Magda desinler Ferište'mize. Ne çıkar? Onların demesiyle Ferište Magda olmaz ki!"

"Dayı! Ya yarın öbür gün doğacak çocuğumuzun ismini de Bulgar ismi koydurmaya kalkarlarsa?"

"Telaşlanma yeğenim, henüz öyle bir uygulama başlamadı. Hiç birimizin kütükteki isimleri değişmedi."

Yusuf Dayı böyle diyordu demesine de, az tedirgin değildi bu konuda. Bulgarların Türk isimlerinden ne kadar rahatsız olduklarının farkındaydı. Fakat Hasan'ın bir delilik yapmasından da çok korkuyordu. Hasan, onun her şeyiydi. Gitmek için izin isteyip saçak kapısına doğru yöneldiğinde, Hüseyin araya girdi. Akli buğday çuvallarında kalmıştı.

"Dayı, o çuvalları Boris'in adamları mı keşfetmiştir acaba?"

"Sanmam evlât! Öyle olsaydı Allah yaratmış demezler, pestilimi sererlerdi yere. Bir köstebek dadanmış olmalı, ama kim? Her kimse vurdu vurgunu! Topladı parsayı. Bunu anlamak zor değil aslında! Köyde kim, bir deri bir kemik kalmamışsa, bizler gibi ayakta sallanmıyorsa, ağzı açlıktan kokmuyorsa, ot kavurup yemiyorsa, o yürütmüştür çuvalları!"

Bir akşam Hasan eve döndüğünde Kara Rüstem'in ölüm haberini getirdi Zeynep'e. Zeynep'in yüzü değişti. Başını önüne eğdi:

"Allah rahmet eylesin." diye fısıldadı. Hasan şaşkındı:

"Neler işitiyorum böyle? Sana hayatı zindan eden, gün yüzü göstermeyen bir adamın arkasından böyle hayır dua etmene çok şaşırdım. Doğrusu 'Toprağı bol olsun!' filân demeni beklerdim."

"Hasan'ım... O adam bana çok eziyet etti, ne çocukluğumu, ne genç kızılgımı bildirdi, doğru. Fakat hiç bir zaman açlığa mahkûm etmedi. Gelecek

kaygısıyla, yarın ne bulup yiyerim tasasıyla yaşatmadı. Şimdiki halimiz o günlere nazaran çok daha vahim! Baksana acı acına yaşıyoruz. Bir lokmaya muhtacız.”

Hasan, sarıldı sevdiğine...

“Geçmişî unutman, kin bağlamaman, affedici olman ne kadar güzel Zeynep'im... Ne kadar... Yoksa hakkını helâl ediyor musun Kara Rüstem'e?”

“Her şeye rağmen, evet!”

“Seni boşuna mı sevdim ben. Engin gönüllüsün. Yüreğın sevgi dolu. Sen dünyanın...”

Zeynep, sözünü kesti sevdiğinin.

“Benim etmem bir şey ifade eder mi bilmiyorum. Ama, unutma! Cemile ile Emine'nin hayatı söz konusu. Hem, Ürke Ana'nın döktüğü gözyaşları...”

Hasan sustu.

Kara Rüstem'in ölümü Zeynep'i hem anasına, hem yıllardır özlemine çektiği kardeşlerine kavuşturdu. Bir sabah Boris'ten izin alıp Sirkeli'ye indi Hasan ile Zeynep. Analarının elini öptüler, kardeşleriyle hasret giderdiler. Hatça Ana bayram yaptı gelişleriyle. Bir heybe ekini eşeğın semerinin altına saklayıp yolcu etti onları, vakit akşama varmadan.

Geceleri gizli gizli çekti el değirmeninde Zeynep buğdayları. Hasan ile Hüseyin gözcü dizilirdi sokağa. Mâazallah bir evde el değirmeninin sesini duymasınlar, cellât gibi ailenin başına çökerler, “Nereden buldunuz buğdayı?” diye soru sorarlar, ecel terleri döktürürlerdi!

Hasan, sokağın en başında durur, ondan on adım beride Hüseyin, eve en yakın olan yerde de Ferište beklerdi. Zalimler, uzaktan görüldüğünde önce Hasan ıslık atar ve sıra ile haber Zeynep'e kadar ulaştırılırdı. O zaman öğütme işlemi hemen kesilir, evin en ücra köşesine değirmen saklanırdı.

1941 yılının derin kışına girildiğinde, Batı Trakya'nın Dağları, ovaları, şehirleri kıtlığın, açlığın ve yokluğun kısıgacında can çekişiyordu. Üçlü işgalin (Alman, İtalyan, Bulgar) hakim olduğu ülkede gıda maddeleri stoklanmış veya

en iyi ihtimalle karaborsanın eline geçmiş, bir kilo buğday bir sarı liraya bulunamaz olmuştü.

Kulun bittim dediği yerde Hızır yetişirmiş! Dondurucu soğuklar yeşil namına bir ot bile bırakmayınca kırlarda, koyunların kuzulama safhası başladı.

Derileri kemiklerine yapışmış hayvancağızlar doğuruyor, zaten kuzularını doyurmaya yetmeyen sütleri sahipleri tarafından kapışılıyordu. Bu işte elbette büyük Darcova hükümetinin payı, aslan payı oluyordu. Kuzucukların masum meleyişleri ne Borisler'i, ne İvanlar'ı insafa getirebiliyor, zavallılıklar dünyalarına doymadan açlıktan ölüyorlardı. Hüseyin, artık sevinemez olmuştü kuzuların doğumuna, nasıl olsa ölecek değiller miydi?

Hasan, teselli ediyordu onu: "On tanesinden, bir tanesi de yaşasa buna şükür" diyelim. "Hem zaten büyüdüklerinde kendi ellerimizle onları Boris'e teslim etmeyecek miyiz?" derdi.

Zeynep, az da olsa eve ulaşabilen sütleri yoğurt mayalar sonra da sabahın erken saatlerinde Hüseyin ile Ferište'yi sokağa gözcü yerleştirek yoğurt çalkardı. Yayığın üstüne biriken tereyağı zerrecikleri altın değerindeydi. Onları bir araya toplar, tuzlayıp daha da kötü günlerin geleceği endişesiyle küpün içine koyar, aşevinin ortasında kazdığı çukura saklardı. Üzerine bir çul parçası kapatır, onun üzerini ise toprakla sıvar, en üstüne de kepeyi döşerdi. Üşenmeden bu hareketi her sabah tekrarlar, hiç olmazsa bebeğinin doğacağı günlerde bir küp tereyağına sahip olmanın garantisıyla hayal kurardı.

Kana kana içilemeyen sütler, kaşıkklanamayan taze yoğurtlar tereyağına dönüşür, üzerine her gün bir topaç daha eklenerek çoğalır, aile bireylerinin yutkunuşları arasında depolanırdı.

Zeynep hayatının en uzun kışını yaşıyordu. Sanki bu yıl ilkbahar hiç gelmeyecek , ağaçlar tomurcuklanmayacak, ekin tarlaları yeşermeyecek, toprak ana kucağındaki yavrularına hiç acımayacaktı!

Neler neler canı çekiyordu yetim kızın! Her gece rüyasında çocukluğunun misafir dolu sofralarını görür, buğusu çıkan aşlara, tepsiler dolu akıtmalara⁴⁵, tam kaşığına uzatacakken Hatça Ana'nın dirseğinin dürtmesiyle irkilirdi. "Sen ev sahibisin, yemeklere bu kadar saldırman doğru değil! Sakin ol hele, misafirlerimiz aç kalacak" manasındaki bakışlarıyla yemekten men edilir, bir lokma bile alamadan gözlerini açardı. Bazı geceler dayanamaz, hıçkırına hıçkırına

ağlardı yatağında. Hasan'ın içi erirdi böyle zamanlarda, seherlere kadar teselli ederdi eşini.

"Hele bahar gelsin Zeynep'im. Tarlalarımız nimetlerle dolacak. Her yerden bereket fıskıracak, sonra başaklar olgunlaşacak. Altın sarısı buğdaylarımız olacak, demet demet biçeceğim onları. Hamur yoğuracaksın yine, hem de beyaz buğday unundan... Fırını kızdıracaksın, hepimiz kana kana..."

"Orda dur hele Hasan'ım! Nasıl yürüteceksin demetleri tarladan? Tarlalarımız bizim mi ki, mahsûllerini istediğimiz gibi kullanalım?"

"Uykular haram olsun ay parçam bana! Haram olsun bu yaz! Harmandan önce taşımaya başlayacağım onları. Her gece heybeler dolusu eve getireceğim."

"İstemem, istemem. Aç kalmaya razıyım ben. Sana kıyamam. Düşünsene! Ya yakalarlarsa? Kemiklerini kırmazlar mı? Dayaktan öldürmezler mi? Ben, sensiz ne yaparım sonra? Bin kere ölmem mi?"

"O kadar kolay değil! Dayımın anlattıklarını duymadın mı? Nasıl aşırmış buğdayları tarlasından?"

"Aşırmış da bir işe mi yaramış? Hepsini köstebeklere kaptırmış. Hem unuttuğun bir şey daha var. Biz artık asla doya doya ekmek yiyemeyeceğiz Hasan'ım, asla!"

Sesi titriyordu Zeynep'in. Engel olamıyordu yine gözlerine.

"Ağlama ne olur. Sus! O gözyaşlarının her damlası sanki yanaklarına değil de, yüreğime damlıyor benim. Neymiş o unuttuğum?"

"Ne olacak pırnarlar. Artık pırnar taşıyabiliyor muzuz bayırlardan dilediğimizize? Yasak. Hem de çok yasak. Şaziye'nin başına gelenleri duymadın mı?"

"Ne olmuş ki Şaziye geline?"

"Doğru ya, hangini birini duyacaksın? Kaç türlü onların cefası! Odun kesmek yasak olduğu için, pırnar keseyim demiş zavallı. Erkeği bütün gün Boris'in emrinde. Evde bebeğiyle yalnız başına kadıncağız. Bebeğinin uyuduğu bir saatte balkana gidip pırnar toplamış, sırtına bağlamış, köye doğru geliyormuş. Boris ile adamları da o anda köyü teftiştan dönüyorlarmış, yolda karşı karşıya gelmesinler mi?"

"Eyvah!"

"Boris, kükremiş: 'Pırnar kesmeyi ben size yasak etmedim mi? Bu ne küstahlık, bu ne cüret!' diye avaz avaz bağırılmaya başlamış. Şaziye, oracıkta

ölmüş zaten korkudan. Ama cezasız kalır mı hiç yaptığı? 'Bebeğim üşüyor, onun için kestim birazcık, ısınmak için' dediyse de, hiç orali olmamışlar. Boris, kudurmuş köpekler gibi haykırıyor, o kalın ve kaba sesi ile yeri göğü inletiyormuş. Zavallı Şaziye'nin içi titremiş, olduğu yerde erimiş. Hırsını alamamış Boris, bir kibrit çıkarmış cebinden tutuşturmuş pınarları. Sırtında pınarlar çıtır çıtır yanarken deliye dönmüş kadıncağız. Can havliyle çığlıklar atmaya, olduğu yerde dört dönmeye başlamış. Olayın şokundan sırtındaki yükü çözmek de aklına gelmemiş. Bereket etraftan konu komşu yetişmiş de, apar topar çeşmeye götürmüşler. Allah'tan çeşme yakınmış, su dolu ahırın içine arkası üstü yatırmışlar. Ateş sönmüş ama dikenler sırtını mahvetmiş biçarenin. Arkası yara bere içindeydi, bebeğine bakacak hali bile yoktu!"

"Vah zavallı vah... Az daha yanacaktı."

"Hem de cayır cayır..."

"Demek ki yaşanacak ömür var, Allah korumuş. Ama ben sana söz veriyorum. Eğer bu ilkbahara sağ salim ulaşır da, yazın tarlalarımızın rızıkla dolduğunu şu gözlerim görürse, Allah şahidim olsun ki bir yolunu bulup kurtaracağım mahsulâtımı!"

"Nasıl olacak bu? Kendi kendimizi kandırmayalım Hasan'ım. Olmayacak duaya 'Amin' demeyelim boşuna. Hadi tut ki tarladan aşırımı bir şekilde başardık. Nerede barındırıp saklayacağız ekinleri? Evleri didik didik arayıp bulmadılar mı çuvaları? Buldukları zaman da evin erkeğinin sırtında kırmadılar mı sopaları?"

"Samanların altına veya bahçedeki kuyuya saklarsa elbette bulurlar canım... Başka çareler aramak lâzım. Akıla, hayale gelmeyen çözümler üretmek lâzım. Beyinleri zorlamak lâzım..."

"....."

"Göreceksin bak önümüzdeki yıl hepimizin karnı doycak. Hiç birimiz açlığın pençesinde kıvranmayacağız. Sana şeref sözü veriyorum Zeynep'im... Ne çocuğumuz..."

"Çocuğumuz... Bu şartlarda doğumu bir mucize olacak... Hele yaşaması..."

"Acaba ne kadar kaldı?"

"İki ay veya daha fazla..."

"Marta isabet ediyor."

"Mart ayı dert ayı. Elde yok avuçta yok, kenarda köşede ise hiç yok..."

"Allah Kerim Zeynep'im... Allah Kerim, gerisi yalan..."

Uzun bir kış gecesi. Aile meclisi Ürke Ana'nın yatağının etrafında halka olmuş, gönlünü almakla meşgul. O gün neler yaptıklarını anlatıyor herkes birer birer. Hepsi birbirine benzer işler... Hep çalışmak, çalışmak, çalışmak... Sonucu kuru bir yorgunluk olan, karın tokluğuna bile olmayan çalışmak.

"Ya Rabbi, Ya Rabbi!" diyerek okşuyor gönüllerini evlâtlarının Ürke Ana. Onları dinlediğini, hak verdiğini, her şeye rağmen yüreklerini serin tutmaları gerektiğini irdeliyor verdiği cevapla. "Görelim Mevlâm sonumuzu neyler" demek istercesine Ona sığındığını belirtiyor. Bu iki sözcükle neler neler anlatıyor...

Ferişte'cik solgun yüzü ile bakıyor annesine. Kendisini anladığından zerre kadar şüphesi yok. Ürke Ana'nın anlatılanları çok iyi kavradığı, hüzünlü olaylar karşısında duygulanmasından, mahzun mahzun gözyaşı dökmesinden belli.

Vakit ilerledi, herkesin odasına çekilip dinlenmesi lâzım ki, ertesi gün büyük Darcova hükümetine sarf edecek enerjileri olsun.

Evlâtlar analarına: " Allah rahatlık versin!" deyip odalarına çekileceklerdi. Korkularını, endişelerini, kapkara düşüncelerini içlerine gömüp uyumaya çalışacaklardı. Birden sokak kapısı büyük bir gürültü ile vurulmaya başladı. Dışarıdan gelen hoyrat sesler yükseliyor, her tarafa yayılıyor, köpekler kendilerini paralarcasına havlıyorlardı. Olağanüstü bir durum olduğu muhakkaktı.

Herkes olduğu yere mihlandı. Nefesler tutuldu. Korku dolu gözler önce birbirine kaçamak bakışlar yaptı, sonra bir noktaya çakılıp kaldı. Kapının vuruluşlarıyla kalplerin atışları birbirine karıştı.

Gelenler hayra alâmet değildi!

Hiç dost olan böylesine kırarcasına kapı çalar mıydı?

Zeynep ile Ferište, sarı lâlelere dönmüş, Ürke Ana bile rengini atmıştı. Hasan, aşevinin kapısına doğru yollandığında, Zeynep, bir kuş gibi titriyor, sağ eliyle göğsünü bastırıyor, birbirine vuran dişlerini tutmaya çalışıyordu:

"Geldiler Hasan... Geldiler..." diye fısıldadı. Sesi güçlükle çıkıyordu.

Hasan'ın yüreğinin yağları eridi onu öyle görünce. İçinden binlerce kez lânetler etti kapıdaki canavarlara.

Nasıl da korku salıyorlardı masumların yüreklerine! Ferište'cik kireç gibi olmuş yüzüyle, yengesinin eteklerine sarılıyor, gözleri ödü patlamışçasına bakıyordu.

Hasan, kendini toparlamak zorundaydı. Hiç olmazsa ailesinin yanında güçlü görünmeliydi.

"Canımızı almaya mı geldiler?" diye yükseltti sesini. "Neden bu kadar çok korkuyorsunuz, hele bir anlayalım bakalım neymiş zorları?"

Köpeklerin acı acı havlayışları her geçen saniyelerle beraber daha da artıyor, kapı, kırılırcasına çalınıyordu.

Hasan, Hüseyin'i de alıp bahçeye fırladığında kardeşinin korkudan bayılmak üzere olduğunu fark etti.

"Hüseyin! İyi değilsin sen! Ağıla git bir köşeye gizlen!"

"Hayır aga! Ne olursak hep beraber olalım. Anamı, Ferište'yi onların eline bırakıp nasıl saklanırım? Seni nasıl yalnız bırakırım? Erkekliğe sığar mı bu?"

"Öyleyse korkunu gizlemeye çalış! Seni bu halde görürlerse daha fazla üstümüze gelirler. Karşılarında dimdik durmalıyız. Hem biz suçlu muyuz ki korkalım? Ne yaptık? Hırsız mıyız, uğursuz mu, yoksa katil mi? Sakin görünmeye çalışalım. Kendi yaptıklarından kendileri utansınlar. Dayım ne derdi unutmaz: 'Mü'min Allah'tan başka hiç kimseden korkmaz.'"

"Tamam aga tamam, korkmayacağım!"

Kapıyı ardına kadar açtı Hasan. Telâşsız görünmeye çalışıyordu.

Boris, adamlarıyla birlikte 'Küçük dağları ben yarattım' edasıyla gerildi kapının eşiğine. Öfkeliydi, bir o kadar da heybetli! Kartal bakışlarını Hasan'ın gözlerinin içine sokarcasına sertleştiriyor; o kaba, çirkin sesini bütün köye duyurmak istercesine haykırıyordu.

"Ölü müsünüz bre! Niye bekletirsiniz bu ayazda bizi?"

"....."

"Canınız sopa mı istiyor sizin? Neden açmıyorsunuz?"

Hasan, kekelememeye, rahat görünmeye çalışıyordu.

"Yatmıştık da..."

"Siz tavuk musunuz be! Bu kadar erken yatılır mı?"

"....."

"Hımm... Tabi yaa... Pehlivan Hasan... Nam-ı diğer Boris... Karın güzeldir senin!"

O anda kaynar sular boşaldı başından aşağı Hasan'ın, nabzı şakaklarında attı. Gece karanlığında kulaklarına kadar kızardı. Alnında soğuk terler hissetti. Namusuna da dil uzatıyorlardı işte! Nasıl tutacaktı şimdi kendini? Ah yalnız olacaktı ki hayatta, bu eşkiyalara dünyanın kaç bucak olduğunu gösterecekti! Üçünün de pestilini yere sermesi beş dakikasını bile almazdı. Sonra da sınırı boylar, Türkiye'ye kaçardı. Eğer karnında bir can taşıyan Zeynep'i, yatalak anası, savunmasız kardeşleri olmasaydı, bu düşüncelerini gerçekleştirmek için bir saniye bile beklemezdi. Hem bu dünyadan gözleri açıkta gitmezdi o zaman.

Karşısındaki haydut alay etmeye devam ediyordu.

"Haydi Boris, göster adaşlığını da uğraştırma bizi! Ekin çuvallarını nereye sakladın? Oraya götür bizi."

"Yok... Yok ki, siz hepsini harmandan aldınız zaten."

"Kapa çeneni! Sana kim konuşma hakkı verdi!"

Cevap Hüseyin'den gelmişti, bir hamlede yere yıkılan da o oldu. Başına aldığı sert yumruk, son zamanlarda iyice siskalaşan vücudunu yere sermiş, aldığı darbeye taşlara çarpan yüzü kan revan içinde kalmıştı.

Bir anda neye uğradığını şaşırان zavallı çocuk, şuurunu yitirmiş bir şekilde kendinden geçerken, Hasan'ın aklı başından gitti.

"Hüseyin!" diye bir çığlık ortalığı inletti.

Beyninden vurulmuş dönmüştü. Ya kardeşi bir daha hiç uyanmazsa ne yapardı? Bunun hesabını sormadan nasıl dayanabilirdi? Ya anasına ne cevap verirdi?

Hemen yakındaki su dolu kovayı alıp kardeşinin yanına çömeldi. Yüzüne gözüne sular serpiyor, bir an önce uyanması için başını hızla sarsıyordu.

Hüseyin, gözlerini açtığı anda derin bir nefes aldı.

Boris'te sanki bu anı bekliyordu. İğrenç bir kahkaha savurdu.

"Amma da ödlekmışsin be adaş! Sana adımı verdim, yakınlığıma aldım, amma hiç de buna lâıyk değilmışsin! Korkak adamları sevmem ben!"

Hasan, cevap vermemek için kendini sıkıyor, ağzını bir kere açarsa kendini zaptedemeyeceğini biliyor, bu kara belâlarla dalaşmanın sonuçlarını, düşünmek bile istemiyordu.

Bütün kuvvetiyle dişlerini geçirdiği alt dudağından kanlar sızıyor, çaresizliğin en amansızını yaşıyor, ayaklar altına alınan gururu onu binlerce kez öldürüyordu.

Boris, sıkılmıştı artık. Alaycı bakışları yavaş yavaş yerini ciddiyete bıraktı, fazla zaman kaybetmenin telâşıyla tekrar hiddetlendi.

“Bu kadar eğlence yeter pehlivan! Kalk artık şu sümsük çocuğun başından! Kalk da düş önümüze! Bu iş uzamaya başladı... Çabuk ol, sallanma haydi!”

Bir robot gibi kalktı Hasan çömeldiği yerden. Emirler doğrultusunda yürüecekti. Boris’in nefesi ensesinde, kara çizmelerinin çıkardığı tok sesler arkasında, iç avludan geçip dış avluya geldiler. Ahırın kapısını açtı Hasan, saman damına geçtiler. Uzun, upuzun, nerdeyse beş metre uzunluğunda ucu sivri sığı eline aldı Boris. Köşede yumrulanmış saman yığınının her yerine rastgele siplemeye başladı. En derin, en kuytu köşelere bile sığı sokup çıkarıyor, ucu bir şeylere takılacak mı diye dikkat kesiliyordu. Hasan, bu yöntemle onların en diplerde saklanmış çuvalları bile ele geçirdiklerini, sahiplerini de, odun sırtlarında kırılıncaya kadar dövdüklerini biliyordu.

Terleyinceye, yoruluncaya kadar aramaya devam etti Boris. Bu konuda en yakın adamı İvan’a bile güvenmiyor, bu işi bizzat kendisi yapıyordu.

Umudunu kesince Hasan’a döndü.

“Yok, yok, yok!... Başka yere saklamışsınız! İçeriye bakalım. Boris önde iki adamı arkasında iç bahçeye geçtiler.”

Hüseyin, hâlâ ağabeyinin kendisini bıraktığı yerde oturuyor, elleriyle başını tutuyordu. Hasan, kibar görünmeye çalışarak yol gösteriyor, bu kâbusun bir an önce bitmesi için olağanüstü bir çaba sarf ediyordu:

“Yaşlı, hasta bir anam var, yerinden kalkamıyor, geldiğinizi haber vereyim” derken, sesini çıkarmakta zorlanıyor, sanki rüyadaymış gibi kelimeler ağzında yuvarlanıyordu.

Amacı onlardan önce aşevine girmek ve içerdekileri biraz olsun rahatlatmaktı.

Hasan önde diğerleri arkada, birkaç basamak çıkarak önce saçağa, oradan da sıraya dizilmiş üç odadan sağ baştaki aşevine girdiler.

Manzara hazindi. Vahşi hayvanları bile dize getirecek cinstendi. Yatalak annenin iki kolları altında büzülmüş, titreme nöbetleri geçiren, gözleri korkudan fal taşı gibi açılmış masum bir kız çocuğu ile hamile bir genç kadın.

Hasan, odanın içine bir göz attıktan sonra, ses tonunu olabildiğince yumuşatmaya çalışarak:

"Korkacak bir şey yok. Boris efendi ve arkadaşları sadece yiyecek bir şeyler istemek için gelmişler" derken kendini çok zorladığı belli oluyordu.

Boris, aksi bakışlarını bütün odada gezdirdi. Sivri burnuyla kokladı. Kara suratı, kandil ışığında iyice uzayıp kararıyor, korkunç gölgesi duvarlarda akisler çiziyordu.

Evin dört bir yanını didik didik aramaya başladılar. Yüklüğü devirdiler, yorganları tek tek yaydılar, yastıkları bile kılıflarından söktüler. Odanın zemininde döşeli siyah kıl kepeyi çekiştirmeye başladıklarında, Zeynep'in kalp atışları hızlandı. Üç haydut kepeyi uçlarından tutup, Hasan'ın da yardımıyla kaldırıp saçağa attılar. Ürke Ana'yı bile yerinden kaldırtıp döşeğinin altını aradılar. Boris, diz boyu siyah çizmeleriyle odanın her karışına, bacaklarını karnına kadar kaldırarak büyük bir hızla basıyor, ayağını yere her vuruşta pür dikkat çıkardığı sesi dinliyordu. Odanın ortasına yaklaştıkça Zeynep'in yüreği ağzına geliyor, bayılmamak için kendini zor tutuyordu.

Kalp çarpıntısını Boris duymasın diye göğsünü bastırıyor, karnının büyüklüğünü hissetmesinler diye yumulduğu yerde nefes almaya korkuyordu.

Evin ne kenarı, ne köşesi, ne ortası hiç bir yeri kalmadı.

Boris'in uğursuz çizmeleri tam da tereyağ küpünün gömük olduğu yerin üzerindeydi şimdi. Korkunç bir ayak hırsıyla tepiyordu yeri. Çıkardığı ses değişikti. Daha önce duyulmamıştı. Bir boşluk var gibiydi altta. Güm güm ötüyordu.

Herkes dikkat kesilmişti.

"Kazın burasını!" diye kükredi Boris.

Kandil ışığında iyice irileşen zivit karası sık saçlı kafasını bir sağa bir sola sallıyor, zafer kazanmış edasıyla kasılıyordu.

Adamlar bir çırpıda ince toprak sıvayı kırdılar. Alttaki çulu kaldırdılar ve tereyağ küpüne ulaştılar. Boris, bu sefer o çirkin başını iyice yukarı dikti. Gözlerini önce kıstı, sonra kartal bakışlarını sırasıyla Hasan'ın, Zeynep'in, Ürke Ana'nın ve Ferište'nin üzerinde gezdirdi. Sık sık solumaya başladı. Başını bir aşağı bir yukarı sallıyordu.

O kaba, hoyrat, korkunç sesiyle insanların kulaklarını patlatmak, ödlerini yerinden oynatmak istercesine avazı çıktığı kadar haykırdı:

"Bizden saklı yiyecektiniz haa!"

Sanki yer sallandı, gök titredi bu sesle...

Zavallı Zeynep, yığılıverdi Ürke Ana'nın kucağına. Ferište ise bir heykel gibi katılmış, anasının koltuğu altında adeta donmuş, kımıldamıyor, hep aynı noktaya bakıyor, olanları adeta duymuyordu.

Hasan, Boris'le göz göze gelmemek için bakışlarını kaçırıyor içinden " Lâ havle" çekiyor, kader çizgisinde yaşanacakları sabırla karşılamaya hazırlanıyordu.

Ürke Ana bir kucağında yığılmış gelinine, bir hanesine tecavüz eden vicdansızlara bakıyor, evini istilâ eden bu eşkiyalara cevap vermekten çekinmiyordu:

"Ya Rabbi! Ya Rabbi!"

'Senden büyük Allah var, neyine güveniyorsun! Sen kendini ne sanıyorsun?' dercesine.

Boris'in tüyleri dimdik olmuş, kaşları fena halde çatılmış, gözleri baykuşlar gibi yerinden fırlamıştı.

Hasan'a doğru dönerek, Ürke Ana'yı işaret etti.

"Ne diyor bu kadın bre?"

" 'Ya Rabbi' yani 'Ey benim Rabbim! Ey beni terbiye eden Allah'ım!' diyor."

"Allah ha Allah?! Nerede o Allah göstersenize bana! Hani nerede?"

Küçümseyen gözlerle baktı herkese tekrar tek tek, sonra da sırtmaya başladı pis pis. Bir kahkaha attı, ardından bir tane daha, bir tane daha. Diğer ikisi de katıldı, bu kahkaha şölenine. Sonra ciddileşti birden:

"Burada Allah biziz! Daha bunu anlamadınız mı? O aptal kulaklarınızı açın da duyun! Biz ne dersek, o olur! Hem ben size yapacağımı bilirdim ya! Dua edin ki, Pomaksınız. Öldürürdüm sizi dayaktan, ama bizim soyumuzdansınız. Sizi Osmanlılar zorla Müslümanlaştırdı. Bunu daha kaç kere söyleyeceğim. Fakat eski dininize döneceğiniz günler, hatta haç takacağınız günler yakındır."

Sesi, duvarları patlatırcasına çıkıyordu Boris'in. Hırsını alamadı, okkalı bir tükürük attı evin ortasına. Sonra da çıktı gitti, geride, kâbusu andıran ayak seslerini bırakarak.

Hüseyin, ancak gidişlerini gördükten sonra kendini toparlayabildi. Başı fena halde zonkluyordu, hiç bir şey duymuyordu, iki elleriyle kulaklarını tutarak, aşevine geldiğinde, içerdekilerin halinin daha da yaman olduğunu gördü.

Hasan, Zeynep'i ayıltmak için uğraşiyor, yüzüne sular serpiyor, bileklerini ovuyordu. Çoka varmadı gözlerini açtı Zeynep. Ürke Ana'nın yatağındaydı. Zaten odada toprak zeminden başka bir şey kalmamış, yer yerinden oynatılmıştı. İlk Hasan'ı aradı gözleri, sonra tüm ailenin üzerinde gezindi. Hortlak görmüşe dönmüştü hepsi. Hüseyin, adeta aptallaşmıştı. Ferište'nin hali yürekler yakıyordu. Ürke Ana oturduğu yerde ritmik hareketlerle bir sağa, bir sola sallanıyor, mahzun gözlerinden dökülen yaşlar, yanaklarından aşağıya süzülerek çenesinden damlıyordu.

Hasan, zaten gam küpüydü. Nice zülümlere tahammül etmiş, içine atmış, biriktirmiş, haksızlıklar dünyasında söyleyemedikleri boğazında düğülenmişti.

Hiçbirine dokunulmaya değildi.

"Gitti...ler... mi?" diyebildi güçlkle Zeynep.

Hasan, başını salladı "Evet" manasında. "Küp" demeye dili varmadı bir türlü yetim kızın, sormaya korkuyordu. Etrafındaki yüzler cevap veriyordu zaten. Hepsi dayak yemiştten beterdı. Bütün kuvvetini toplayarak, yattığı yerden doğruldu. Evin ortasında küpün çıkarıldığı yere kaydı gözleri korka korka...

Bomboştı çukur.

İnci taneleri hücum etti gözlerine...

Boğazında kocaman bir topaç...

Yutkunamadı bile...

Bütün vücudu yaprak gibi titriyordu...

Hasan koluna girdi, odasına sürüklercesine götürdü sevdiğini. Yatağını serdi. Yatırdı boylu boyunca.

Başından ayrılmadı saatlerce.

O altın sarısı gür saçlarının örgülerini çözdü. Okşadı, okşadı, usanmadan. Her şeye dayanırdı da, deniz gözlüsünün üzülmüne dayanamazdı. Gece yarılarına kadar teselli sözcükleri fısıldadı kulağına. Gül dudaklarından ilk tebessümü alana kadar ne diller döktü, katmer katmer sevgisine özverisini katık yaptı.

"İste canımı vereyim sana! Yeter ki göz yaşlarını akıtma! Bak ikimiz de sapasağlamız, hâlâ ayaktaız, yıkamadılar bizi!"

"....."

"Allah rızkımızı keserse, canımızı alır zaten..."

"....."

"Neden hiç konuşmuyorsun? Bir kelimecik olsun söyle!"

"Gönlünü ferahlatacak bir şey söyleyemeyecek olduktan sonra hay konuşmuşum, hay susmuşum, ne fark eder?"

"Anlat, dök içindikileri hele! Sabaha kadar dinlemeye razıyım seni!"

"Hasan'ım..."

"Ey gönlümün sevinci... Ay parçam, gülüm... Gülşenim... Nadide çiçeğim!"

"Hasan, ben..."

"Söyle birtanem!"

"Yalnız çömlek için değil benim sıkıntım.."

"Niçin?"

"Karnım... Karnım çok ağırıyor Hasan. Sabrediyorum saatlerdir. Hep geçer diye bekliyorum ama..."

"Neden söylemiyorsun onca zamandır?"

"Ürke Ana'mın yatağında baygınlık geçirdiğim andan beri içim kopuyor sanki. Çok feci bir ağrı bu. Korkuyorum Hasan. Vaktinden önce olursa bebeğimiz diye çok korkuyorum."

"Aman Allah'ım! Hemen ebe nineye haber verelim!"

"Daha fazla dayanamayacağım, Hasan, ne olacaksa olsun artık!"

"Ben Ferište'yi alıp yanına getireyim. Bir koşuda ebe nine ile birlikte dönerim."

"Sakin ha! Ferište'yi elleme! Zaten korku yetti garibe. Uyumuştur şimdi, hem de derin uykusundadır. Bir şok daha yaşamasın zavallı."

Hasan, söylenerek çıktı evden:

"Ah sen... Ben seni boşuna mı seviyorum bu kadar çok? Bu halde bile başkalarını düşünürsün. Saatlerdir sancı çekersin de sabredersin. Hiç akıllanmayacak mısın sen? "

***

El kadar bir bebek geldi dünyaya. Minicik eller, incecik kollar, çırpı gibi bacaklar, gövdeye nazaran biraz büyükçe bir baş...

Komşular mübareklemeye geldi, hepsinin ellerinde birkaç yudum yiyecek. İki üç ceviz, bir iki patates, bir avuç arpa, dövülmemiş mısır başakları.

Altın değerindeydi getirilenlerin hepsi.

Yüzü güldü Zeynep'in, beklemiyordu bunları. Anlaşılan komşuları çok seviyordu onu. Engin gönüllü yetim kızı kim sevmezdi ki? Yüzü gibi güzeldi kalbi de. Verirdi, varlıkta da, yoklukta da.

İşte onun da imdadına yetişmişti hemcinsleri. Kim görevlendirmişti onları? Sanki emri büyük yerden almış gibiydiler. Hasan'ın dediği çıkmıştı yine. Dünyaya gelen rızkı ile geliyordu işte.

Bir de memeye yapışabilseydi küçük bebeğin ağzı... Hiç gam yemeyecekti genç anne...

Ne kadar güçsüz bir küçük varlığı bu böyle? Yutkunması bile olaydı.

Hasan, heyecan dolu bir baba oldu. İlla da şehire inip oğluma küçücük giysiler alacağım diye tutturdu.

Oysa Zeynep, şalvarlarına sarmıştı onu. Biraz ayaklanır ayaklanmaz çeyiz yorganını söküp, yüzünden çok güzel kundaklarda yapmıştı. Hasan ilk defa karşı çıkıyordu Zeynep'e. "Bu kumaşlar çok sert... Hiç kadife yorgandan kundak olur mu? Oğlumuzun narin tenini acıtıyor, ben dayımdan borç bulur, inirim Gümülcine'ye" diyordu.

Gitti. Tutamadılar. Boris'in ağzının kokusunu çekmeyi bile göze aldı, izin çıkarttı. Bir gün gitti. O gece Hatça Ana'da misafir kaldı, sabahında Gümülcine'ye indi. Ertesi günde döndü.

Zeynep'ten çok, Ferište merakla gözledi Hasan'ın yollarını. Yerinde duramadı iki gün.

Nihayet ağabey eve geldi. Ferište atıldı heybenin üzerine. Günlerdir şehirden gelecek cicilerin hayalini kurmuştu. Pek ağabeyinin yüzünü beğenmedi ama, yine de heyecanla soktu cılız kolunu heybenin içine. Gözlerinin ışıltısı çabuk söndü ne yazık ki... Eline avucuna hiç bir şey geçmedi ki... Bir çorap bile, bir mendil bile yoktu heybede.

Hasan, attı kendini ocağın yanına, yorgunluktan pestili çıkmıştı yollarda.

Zeynep, çekildi salıncağın başından. Hasan'ın yanına diz çöktü. Morali bozulmuştu sevdiğinin. Üçüncü günün de akşamı olmak üzereydi.

Hasan'ın gözleri yerde, hiç kimse ile karşılaşmak istemiyor gibiydi.

Ferište, iyice şaşalandı, agasının yanına oturup ellerine sarıldı, sarsmaya başladı bütün kuvvetiyle:

"Aga neden heybede bir şey yok? Arifçiğin urbaları nerede? Başka bir yere mi koydun yoksa? Çıkar, ne olur! Çok merak ediyorum."

Hasan'ın gözleri yerde, bir türlü kaldırmadı başını. Sonra donuk donuk konuşmaya başladı.

"Boşuna yorulma kardaşım! Ne heybenin içinde, ne de başka bir yerde, hiç bir şey yok!"

"Nasıl yok aga! Sen kasabaya urba almaya gitmemiş miydin? Yoksa paranı mı kaybettin?"

"Hayır, hayır... Kasabada satın alınabilecek hiç bir şey yok! Bir iğne dahi yok... Bir kibrit dahi yok. Yok! Yok! Yok! Dükkânların çoğu kapalı. Açık olanların içinde de mal namına bir çöp bile yok..."

"Aga..."

Ferişte de, Zeynep de şaşkınlıktan ağızları açık kalmış bir vaziyette hayretlerini dile getiriyorlar, koca şehirde nasıl olupta hiç bir şeyin satılmadığına bir türlü akıl erdiremiyorlardı.

Hasan, biraz daha açıklama gereği hissederek devam etti sözlerine:

"Anlıyacağınız, burada Boris nasıl bizi inim inim inletiyor, iliğimizi, kemiğimizi emiyorsa, diğer Borisler de, kasaba insanını soyup soğana çeviriyor. Nerde olursa olsun, hakimiyetini kurduğu her yerde ev ev, dükkân dükkân, dolaşarak insanların nesi var, nesi yoksa hepsini alıyor. Onların hali bizden de acı! Tarla yok! Tabla yok! Hayvan yok! Sürü yok!... Kısacası kendi mallarından çalma imkânları bile yok!"

Zeynep, atıldı söze:

"Hoş, biz çalabildik sanki... Bir çömlek tereyağını bile kurtaramadık. Bir içimizden organlarımızı sökmedikleri kaldı."

Zeynep sustu. Ferişte olayı kabullenmeye başlamıştı:

"Arifçik gene ingemin şalvarlarına sarılacak, ama olsun kadife kundakları da var ya..."

Zeynep, yavrusu için günler, geceler boyu çırpındı durdu. Ona bir damla fazla süt içirebilmek için nice yöntemler denedi.

Günden güne minik bebeği büyüyeceğine, daha da küçüldü. Her gece sabahlara kadar gözyaşı döktü. Bir eli salıncağın urganında, başı yastıkta nice geceler gözünü bile kırpmadan gün doğdu.

Elbette öyle göğüs dolusu südü olmadı ama, küçük Arif'in de doğru dürüst memeye yapıştığı hiç görülmedi. Kısık, cılız sesiyle ağlamaya çalışıyor, onu bile beceremiyordu. Vakitsiz doğmanın bedelini ödüyordu masum yavrucak...

Sadece o muydu bedel ödeyen? Zeynep, perişan oldu. Uykusuzluktan ve yorgunluktan yüzü tanınmayacak hale geldi. Benizinde bir damla kan kalmadı.

Küçük Arif'ini kaybettiği gece ise iyice yıkıldı. Dünya dar geldi gözüne. Yavrusunun cansız bedenini aşevine getirip bıraktığı gibi, odasına koşup kapandı. Kapıyı arkasından sürgüleyip yatağına gömüldü.

Eğer Allah'a isyan etmekten korkmasaydı, saçını başını yolacak, belki dağlara çıkıp haykıracak, belki de kendini sokaklarda herkesin gözü önünde yerden yere vuracak, sesi kısılcaya kadar bağırarak, elbiselerini parçalayacak, hatta Boris'in habis yakasına yapışıp haykıracaktı:

"Katiller! Soysuzlar! Siz öldürdünüz çocuğumu siz! Canavarlar! Yediniz oğlumu! Allah belânızı versin hepinizin! Cehennem mekânınız olsun! İyi gün görmeyesiniz! Allah bin beter etsin topunuzu!" diye nice lânetler edecekti.

Ama o hiç birini yapmadı. Kapaklandığı yatağında saatlerce göz yaşı döktü. An geldi tutamadı hıçkırıklarını. İçi lime lime olurken masumunun haline, yüreği kan ağlarken, Hasan'ı bile görmek istemedi, canının parçasını yitirmişti, her şey bir anda bomboş geldi gözüne... Yaktı, kavurdu yüreğini evlât acısı. "Rabbim" diye mırıldandı dudakları:

"Ne olur izin verseydin, kıyabilseydim canıma! Çok acı çekiyorum Allah'ım! Bir nefes alışım bile bin kere öldürüyor beni! Kaldıramayacağım bu ağır yükü Rabbim! Taşıyamayacağım! Ya beni de al oğlumun yanına, ya da onu geri ver bana!"

Yastığı göz yaşından sırlıslıklam olmuş, saç başı dağılmış, mahvolmuş bir halde ne kadar zaman geçti bilmiyordu. Dalar gibi oldu hafifçe, uyur uyanıktı. Ak Dayısı geldi yanına...

"Veren de O, alan da kızım..." diyordu. "Veren de O, alan da. Kendini neden bu kadar harap ediyorsun? Canına bu kadar eziyet vermen günâh değil mi? Vücudunun da senin üzerinde hakkı yok mu? Hem yok olmayacak

ki bebeğin, cennete gidecek. Orada cennet bahçelerinde, Hz İbrahim'in yanında, çiçekler arasında oynayacak ve kıyamete kadar seni bekleyecek. Sonra da eteklerine yapışıp: 'Ya Rabbi! Eğer annemi cennetine almazsan ben de girmem, onun günâhlarını affet! Cennetine kabul et!' diye yalvaracak yüce huzurda. Boşuna kendini bu kadar hırpalıyorsun. O senin şefaathin olacak. Hem onu sana veren Allah, başka evlâtlar da vermez mi? Üzülme! Haydi sil gözyaşlarını!"

Zeynep, gözlerini açtı, yattığı yerden doğruldu. Bunları biliyordu zaten. Fakat evlât acısı aklını başından almıştı, unutturmuştu her şeyi. Ama merhametlilerin en merhametlisi olan Rabbi çok sevdiği Ak Dayı'sını karşısına getirmiş, neler neler müjdetmişti.

Fevkalâde bir serinlik hissetti yüreğinde o anda. Derin bir nefes aldı. Şimdi her şeyi akıl süzgeçinden geçirebilirdi. Hasan, hâlâ kapıyı çalıyor, kim bilir kaç saatten beri dil döküyordu.

"Hadi aç şu kapıyı artık... Allah aşkına aç!"

Ne diyordu Hasan? Allah aşkından mı bahsediyordu? Durulur muydu hiç öyleyse?

Zeynep'in üzerine sekine yağdı daha sonraki günlerde. Bir sabır taşı oldu çıktı. Onun o durgun hali pek dokunurdu Hasan'a. Fakat yarasını deşmeye de bir türlü cesaret edemezdi. Ferište'yi bile sıkı sıkı tembihledi, artık küçük Arif'in adı bu evde hiç anılmayacak, hatta hiç dünyaya gelmemiş, onca acılar hiç yaşanmamış gibi davranılacak, unutturulmaya çalışılacaktı.

Bir gün köylülerden birinin Sirkeli'ye ineceğini duydu Hasan. Uzaktan akrabalık bağları da olan bir yaştıydı. Hatça Ana da olaydan haberdar edilmeli, küçük Arif'in vakitsiz doğumunu ve acı sonunu öğrenmeliydi. Kara haber Sirkeli'ye ulaştırıldı ulaştırılmasına, ancak oradan gelen haberler de hiç iç açıcı değildi.

Kara Rüstem sağlığında, nasılsa çuvallar dolusu ekini yürütüp, ahırın altına kazdığı kuyuya gizlemiş. Bulgar devriyeleri de bir gece baskınında on beş çuval buğdayı elleriyle koymuş gibi bulmuş. Oysa çuvalların varlığından Hatça Ana'nın bile haberi yokmuş. Elin gavuru meram dinler mi? Hatça Ana'yı da, çocuklarını da, kapının önüne koyup, bir güzel evi mühürlemişler. İçeriye

girmeyi şiddetle yasaklayarak, Hatça Ana'yı da, çocuklarını da sokak ortasında bırakakoymuşlar.

Zeynep, bütün bunları öğrendiğinde bir kez daha çılgına döndü. Anası ve üç kardeşi sokaklarda kalmıştı. Hem de aç, açıkta ve savunmasız. Hatça Ana, o çilekeş, engin gönüllü, vefa timsali kadın bir dilenci gibi komşularını ve akrabalarını dolaşacak, bu yokluk zamanında başkalarının evlerinde birkaç gecelik konaklayabilmek için yerlere kapanacaktı. Olacak iş değildi, ama oldu. Kış kıyamet günü soğuktan donmamak, açlıktan ölmek için başka çareleri mi vardı? Canından bezdi Hatça Ana yatılı misafirlik günleri boyunca...

O, hayatında hiç kimseye gözyaşı belli etmemiş, varlıkta da, yoklukta da yedirmiş, kapısı misafirlerine ardına kadar açık olan, cömert mi cömert, veren el konumunda bir kahramandı. Böyle bir hayata nasıl tahammül edebilirdi? Esirlikten farkı yoktu bu şekilde yaşamının. Gerçi evlerinde konakladığı komşu ve akrabaları ona hiç bir şey hissettirmiyorlar, oturacak yer bulamıyorlar, nice misafirperverlik örnekleri sergiliyorlardı, ama hiçbir sevgi gösterisi Hatça Ana'yı diken üstünde oturuyor hissinden kurtaramıyor, altın kafese koyulmuş bülbül misali evini arıyordu.

Aradan yirmi gün geçmiş, Hatça Ana evinin kokusunu bile duyamamıştı.

Zeynep, uzaktan uzağa anasının ve kardeşlerinin derdiyle yanıyor, iğne ipliğe dönmüş haline bir de bu keder eklenince, iyice halsiz düşüyordu.

Hasan, her gece sevdiğinin bu haline içten içe üzülür, bir çıkış yolu bulabilmek için çareler arardı.

Bir akşam beyinde şimşekler çaktı.

Yusuf Dayısı. Neden gidip ona danışmıyordu? "Danışan dağı aşmış, danışmayan düz ovada yolunu şaşırılmış." demez miydi büyükler? Zeynep'e bile haber vermeden, bir ok gibi fırladı yerinden. Bir koşuda dayısının evinde aldı soluğu. Derdini anlattı. Yusuf Dayı, biraz düşününce sorunu çözmekte geçikmedi.

"Evlât! Madem ki başında erkeği olmayan, çocuklu, dul bir hatuncuktur Zeynep'in anası, o halde, onlara sahip çıkmak sana düşer. Bir şeyler uydur, izin kopar Boris'ten. Gümölcine'ye in! Orada Türkiye Cumhuriyeti Başkonsolosluğu'na başvur. Yardım iste! Durumu açıkça izah et! Seni geri çevirmeyeceklerini, tahmin ediyorum. Var git tez elden, hiç vakit kaybetme!"

"Allah senden razı olsun dayı! Hiç böylesi aklıma gelmemişti! Hemen yarın çıkarım yola, evvelallah!"

Yusuf Dayı'nın tahminleri aynen gerçekleşti. Hasan başkonsolosla görüşüp, bütün çıplaklığıyla anlattı olanları. İlgile dinlediler Rodoplar'ın meşhur pahlivanını. Hatta kendilerine başvurduğu için kutladılar. Meseleyi en yakın zamanda çözeceklerine dair söz verdiler. Birkaç gün içinde de vaadlerini yerine getirdiler. Hatça Ana, evlâtlarıyla birlikte sürünmekten kurtuldu. Gözünü budaktan sakınmayan yiğitler yiğidi Hasan'a, nice hayır dualar etti. Kızını böylesine yürekli bir delikanlıya lâıyk gördüğü için Rabbi'ne sonsuz şükürler etti...

Bir nefes daha aldı yetim kız. Anası selâmete çıkmıştı.

Keşke uzun sürseydi sevinci...

Tüm ülkede olduğu gibi Batı Trakya'da da açlıktan insanlar kıvranırcen, işgal güçlerinin zulümlerinin, ardı arkası kesilmiyordu. Her yeni sabah çileli bir günün başlangıcıydı. Açlığın o dayanılmaz işkencesini biraz daha çekmek demekti.

Bir de Boris'in akıl almaz, yürek dayanmaz emirleri olmasaydı! Bir sabah, gün doğar doğmaz çağırttı Hasan'ı. Keyifli görünüyordu.

"Adaş, bilirsin, severim seni. Sevdiğim için de güvenirim. Bu görevi sana veriyorum ki, bir an önce sonuca ulaşsın!"

"....."

"Vakit sabahın erken saatleri olduğuna göre, henüz Kovanlık'ın genç erkekleri inlerinden çıkmamışlardır. Git, hepsini kapı kapı dolaş, sonra hep beraber köyün etrafına yayılın. Ne kadar kaplumbağa bulursanız, sizin evde toplayın. O güzel karına da söyle, bugün pırnar kesmek serbest. Fırını kızdırın! Güneş batarken sizde oluruz. O zamana kadar kaplumbağalar kızarmış olmalı."

"Ama... Nasıl?"

"Ne demek nasıl? Emirlerime karşı mı geliyorsun?"

"Yani şey... Siz... Şimdi... kaplumbağaları... yiye..."

"Anlamazlıktan gelme! Senin ne akıllı biri olduğunu bilmiyor muyum sanıyorsun? Evet. Yiyeyeceğiz! Hem de onları fırının en kızgın anında atacaksınız ki, önce kızarsın, sonra da içlerini alsınlar."

"Yaa!"

"Çok konuştun! Yeter. Yemeğe sen de davetlisin. Ne de olsa ziyafet sofrası sizin evde kurulacak!"

Beyninden vurulmuş döndü Hasan. Bu emri nasıl uygulardı? Kaplumbağları nasıl yakardı, hem de kendi elleriyle! Bu Boris aklını kaçırmış olmalıydı! Ya bu iş için arkadaşlarını nasıl toplar, bu katliama nasıl ortak ederdi?

"Aman Allah'ım!!!" diye inledi.

"Yakmak! Hem de masum hayvancağızları! Üstelik bizim evde... Hem de diri diri... Hayır böyle bir şeye, asla razı olamam! Allah'ın verdiği canı, en feci şekilde alamam!"

Allah belânı versin Boris! Bin kere..

Bu ne çetin imtihandır ya Rabbi! Ben ne yapacağım şimdi? Sakın bu kâfir benim Gümölcine'de yaptığım işlerden haberdar olmasın? Muhakkak birileri ona bir şeyler fısıldamış, yoksa bu güne kadar hiç böyle bir talebi olmamıştı. Veya daha önce kara kış olduğu için bütün kaplumbağlar kış uykusuna yatmış, yerin altında gizlenmişlerdi. Mart'ın girişi ile beraber, güzel havalara aldanıp tek tük görünmeye başladılar. Her iki ihtimal de olabilir. Fakat bu sebepler, benim aldığım emirin içeriğini değiştirmez. Ortada öyle bir istek var ki, hazmedilir gibi değil. Köyün tüm erkekleri kaplumbağa avına çıkacak. Zavallı Zeynep'im, yufka yüreklim, fırın kızdıracak. Ben de, masum hayvancağızları birer, birer..."

Gözyaşları hücum ediyordu Hasan'ın gözlerine. Yürüdüğü yollar تنها, sokaklar bomboştu.

Uzun boyu, heybetli duruşu, kendinden emin halinin aksine nasıl da ince bir yürek taşırdı Hasan. İncitmezdi o, ne hayvanları, ne de insanları. Hele hele günâhsızlara dokunmak ölümdü onun için. Eti yenilebilir hayvanlar yine bir başkaydı. Gerçi bu güne kadar bir tavuk dahi kesmiş değildi ama... Mesele kaplumbağalar olunca başka türlü sızlıyordu yüreğinin telleri. Diri diri yakarak can almak vardı işin içinde. Böyle bir ölüm şekli, en ağır suçlulara bile verilmezdi ki, nerede kaldı savunmasız hayvancağızlar?

Bir kez daha kaçmayı düşündü Hasan bu diyarlardan. Ama nasıl? Gündüz gözüne hemen şimdi olacak iş miydi bu? Peki ne yapacaktı? Akşamın olmasını bekleyip, idam sehpasının kurulmasını mı seyredecekti? O anda her yeri simsiyah görmeye başladı. Bastığı yerler kara, gözünün gördüğü yerler kara, hava kara, gökyüzünde bütün ihtişamıyla pırıldayan güneş bile kapkaraydı!

Hiç bu kadar daraldığını hatırlamıyordu, aldığı nefesler bile boğucuydu. Sanki boğazı mengenelerle sıkılıyor, kalbi demir pençeler arasında eziliyordu. Gözlerini duman bürümüşü. Zor anlarında yaptığı bir şey vardı Hasan'ın. Serinlerdi o zaman. Hz. İbrahim'in ateşe atıldığı anı hatırlardı. Dudakları kıpırdamaya başladı. Başını öne eğik yürüyordu:

"Hasbünallâhi ve ni'mel vekil! (Allah bize yeter, o ne güzel vekildir)

Senden başka yardımcım yok... İlham et bana doğruları! Çok çaresizim ne olur bir yol göster bana! Sana sığınyorum Allah'ım! Dipsiz bir kuyuya düşmüş gibiyim! Kurtar beni!"

Vücutuna yayılan sıcaklık, bacaklarındaki halsizlik bir meşe kütüğünün üzerine yönlendirdi onu. Bırakıverdi kendini. Başını iki ellerinin arasına aldı. Zonkluyordu çatlarçasına. İki kelime döküldü dudaklarının arasından:

"Yusuf Dayı..."

Bütün kuvvetini toplayarak yerinden doğruldu. Adımlarını sıklaştırdı dayısının evine doğru.

Her şeyi anlattı olduğu gibi. Dayısının yüzü değişti, renkten renge girdi dinledikçe. Bir müddet düşündü:

"Her şey beklenir evlât bu Allah'sızlardan. İnsanları fırınlara doldurup yakan bir millet, kaplumbağalara acır mı? Ama ne senin, ne de benim yüreğimiz dayanmaz böyle vahşete. Bir kere sizin evde asla olmamalı. Anan, Zeynep, Ferište görmemeli o sahneleri. Önce, sen bir kez daha Boris'in ağız kokusunu çekmeyi göze alarak git, başka bir evde olması için onu ikna et! Sonra gençleri toplayıp emri yerine getir! Fakat en son işleme sıra geldiğinde köyün delisi, deli Yaşar'ı bul! Ona ne yapması gerektiğini anlat! Göreceksin hiç nazlanmayacaktır. Adı üstünde bir deli. Zavallı ne yaptığını bilmiyor ki! Oyun gibi gelecektir ona..."

"Hiç böylesi aklıma gelmemişti dayı. Hem onun günâhları yazılmadığından sorunlu tutulmaz Allah katında..."

"Başka çıkar yol görülmüyor evlât..."

“Ya kaplumbağların kaderi...”

“Maalesef evlât... Maalesef... Elimizi, kolumuzu bağladılar. Emir kulu yaptılar hepimizi, Allah’larından bulsunlar!”

Hasan, kılıçlarını kuşanmış cellâtlar gibi hissediyordu kendini. Adi, bayağı, duygusuz... Binlerce kez tövbeler ediyor, Rabbi’nden af diliyordu.

Bulgar yetkililerin kaldığı evin önüne yaklaştığında, içerden kakhaha sesleri yükseliyordu. Akşama verilecek ziyafet adına şimdiden keyifleniyor, sigaralar tellendiriyorlardı. Hasan kapıyı çalınca seslerini kestiler.

Boris, ilk anda şiddetle reddetti Hasan’ın teklifini. Ama sonra Ürke Ana’nın “Ya Rabbi, Ya Rabbi” diye sızlanışlarını hatırladıkça, gevşedi ve sonunda inadından vazgeçti.

“Amaan! Kırk yılın başında bir eğlence tertip edeceğiz. O moruk, en tatlı yerinde yine söylenmeye başlarsa, ağızımızın tadını kaçırır. Olaki bir de kaza çıkar elimden, berbat olur çilingir soframız!

Git arkadaşın Bilâl’e söyle emirleri! Onların evinde kızdırılsın fırınlar! Sirkeli’ye insin hem, rakı bulsun masamıza!”

İşgal güçleri ülkeyi, üç yıl gibi uzun bir süreçte kasıp kavururken, ne şehirlerde, ne ova, ne yaka köylerinde, ne de dağ köylerinde baskına uğramadık hiç bir ev kalmadı. Sadece gıda maddelerine el koymakla da kalmazlardı. Doğu Makedonya ve Batı Trakya’da Bulgarlar, aç kurtlar gibi her yere saldııyorlar, hiç kimseye acımıyorlardı.

Ekinler zaten harmandan götürülüyor, ambarlara bir tek buğday tanesi bile girmiyordu.

Kadınların, genç kızların çeyiz sandıkları dibine kadar eşeleniyor, işe yarar güzel parçalar, Bulgar subayların eşlerine veya sevgililerine hediye edilmek üzere alıkonuluyordu. Nice el emekleri, göz nûrları, sahiplerinin gözyaşları arasında götürülüyor, hiç kimse ağızını açmaya bile cesaret edemiyordu.

Saklanan eşyaların yerini tesbit etmekte pek mahir oldukları için saklama zahmetine girmeyi hiç düşünmedi Zeynep. Çeyiz eşyalarının tamamına el konulmuş, odalara yazılmış kepelere, pencerelerdeki perdelere kadar her şeyini gasp etmişlerdi.

Tereyağ olayından sonra iyice gözü yılan yetim kız, bir müddet hiçbir şeye dokunmamaya karar verdi. Fakat bu kararı uzun sürmeyecekti. Değiştirmeye çamaşırları bile yoktu, örtünmeye yorganları bile. Hiç olmazsa Boris'in tekrar gelip baskın yapacağı geceye kadar kullanabilmek pahasına da olsa, yine tezgâhın başına geçti. Ürke Ana'nın bakımından arta kalan zamanlarında aile fertleri için giysiler, çıplak kalan odalar için yazgılar dokudu. Hem meşgul olunca, ne açlıktan kazınan midelerini, ne de kokusuna doyamadan yitirdiği küçük yavrusunu düşünmeye fırsatı oluyordu!

Bazen, 'Acaba hayatımda önümden yiyecek arta arta sofradan kalktığımı görebilecek miyim?' diye aklından geçirdiği olurdu.

20. yüzyıl başladığından beri hiç yüzleri gülmemişti ki...

Acı aşları olmuştu, gözyaşı katıkları. Beş buçuk asırdır yaşadıkları bu topraklar, ardı arkası kesilmeyen savaşlarla cehenneme dönmüş, Türk ve Müslüman olmak, suçların en büyüğü sayılmıştı.

Yüzyıllardır Osmanlının idaresi altında en iyi şekilde yönetilen ve her hakka sahip olan, kıllarına dahi dokunulmayan yabancı uluslar birleşmiş, top yekün Osmanlı topraklarına saldırıyordu.

Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan ve Yunanistan bunlardan sadece birkaçıydı.

Hepsinin tek amacı vardı, Osmanlı toprağından daha fazla pay kapabilmek.

Osmanlı'yı 1912'de balkanlardan söküp atabilmek için ittifak yapan bu devletler, bir yıl sonra ele geçirdikleri toprakları aralarında paylaşamayınca, birbirlerine girecekler, 2.Balkan savaşını koparacaklardı. Osmanlı, Edirne ile Kırklareli'ni bu kargaşadan yararlanarak kurtaracak, Batı Trakya ise, yine kaderiyle başbaşa kalacaktı.

Bulgar zulmünün bütün şiddetiyle kol gezdiği, Müslüman Türk'ün hayatının sudan ucuz olduğu o yıllar, orta yaş kuşağının belleğinde bütün canlılığıyla yaşıyor, çocuklar Balkan Savaşları'nı ninnileriyle büyüyordu. Zeynep de, Hasan da, ebeveynlerinin yaşadığı o büyük acıları, hep içlerinde hissederek bu günlere gelmişler, yüreklerinin bir tarafını sızlatan o katliamları hiç unutmamışlardı.

İkinci bebeğini kucağına almak nasip olduğunda ne yapacağına karar veremedi Zeynep.

Sevinçle, hüzün arasında bocaladı bir süre.

Boyunduruk altında yaşamak, ölümden betferdi.

Her yeni doğan gün, bir dertti.

Ya; bu minicik, dünyalar kadar tatlı savunmasız bebek?

Acaba gelecek neler neler hazırlamıştı ona?

Açlığın pençesinde kıvranarak can vermek mi? Yoksa bir Bulgar süngüsünün ucunda kanlara boyanmak mı?

Düşündükçe, ateşler bastı yetim kızın bedenini, kalbinin çarpıntısı hızlandı.

"Keşke hiç dünyaya gelmeseydin yavrum! Analı babalı öksüzün sen. Boynun bükük gezeceksin yer yüzünde. Gülmeyi haram edecekler sana. Oynarken görseler sokakta, tokat atacaklar, tekme atacaklar. Göz açtırmayacaklar. Onların kölesi olarak yaşayacaksın, aynı bizim gibi. Ölesiye çalıştıracaklar seni. İliğini, kemiğini emecekler. Bir parça ekmeği çok görecekler. Karnını doyurman bile gözlerine batacak."

Gözlerinden sicim gibi yaşlar boşanıyordu yaralı annenin. Neler neler geçiyordu gözlerinin önünden. Bulgarlar'ın hain tuzaklarına düşen şehit babası, anası, kardeşleri, ona çocukluğunu zehir eden üvey babası... Hasan'la kaçıışı, yıllardır ölümün eşiğinde sürünerek geçen hayatı, küçük Arifi...

Sarsıla sarsıla ağlıyor, hıçkırıyor, kendini kontrol edemiyordu. Hasan, gelene kadar sürdü bu hali, gelip onu yatıştırana kadar...

Güzel günler vaat ediyordu Hasan... Gelecekte huzur dolu bir dünyadan bahsediyordu. Çocuklarının neşeli ortamlarda büyüyeceğini söylüyordu. Her sıkıntı ardında, selâmeti saklar, diyordu. Ne kadar isterdi Hasan'a inanmayı. Ama bir türlü beceremiyordu, içinden gelmiyordu işte.

Masum yavrusu kucağındaydı. Nasılda boncuk boncuk bakıyordu? Sana benziyor demişti Hasan, oğlunu kucağına aldığında, senin gibi sarışın, senin gibi yuvarlak yüzlü...

Zeynep, zoraki gülümsemişti Hasan'ı memnun etmek istercesine.

En çok Ferište sevinmişti bebeğin doğumuna, bütün çektiği sıkıntıları bir anda unutmuştu sanki. Hatta Bulgar okulundaki gaddar yürekli bayan öğretmenini ve bacalarının arasına sıkıştırdığı sivri kayaları bile...

Ürke Ana'nın çilekeş yanaklarından iki damla gözyaşı süzölmüş, gözlerinde ümit ışıltıları belirmişti. Yerinden oynatabildiği kolunu kaldırmış, avucunu açmış, "Ya Rabbi, Ya Rabbi" diyerek şükürler etmişti.

Hüseyin, yengesinin odasına girmeye utanmış, uzaktan uzağa sevinmişti yeğenin doğumuna. Aslında bebekten çok yengesini merak ediyordu. Yengelik değil, analık yapmıştı ona Zeynep yıllardır. Hele Boris'in baskın yaptığı o gece yediği şiddetli tokadın ardından divaneye dönmüş, ruhsal sağlığı alt üst olmuş, günlerce hiç kimseyle konuşmamış, Zeynep'in tatlı dilleri ve iyi niyetli yaklaşımlarıyla tekrar hayata tutunmuştu.

Zavallı Hüseyin... Çocukluktan, gençliğe adım attığı şu günlerde nice şanssızlıkları peşpeşe yaşamıştı. Aldığı darbeler yüzünden o uğursuz geceden sonra sağır olmuştu. Karamsar duygulardan kendini tamamen kurtaramamış, içine kapanık bir insan olup çıkmıştı. Ondört yaşında olmasına rağmen, ancak on yaşında bir çocuğun boyuna sahipti.

Gelişmesi için gerekli şartların hiç birine sahip olamadığı için büyüyüp serpilememişti.

Zeynep, lohusa yatağında yorgun ve bitkin haliyle Ferište'yi izliyor, çocuk olmanın acı gerçekleri nasıl unutturduğunu, geçmişe bir çırpıda sünger çekebilmenin hiç de zor olmadığını görüyor, onun gibi olabilmeyi çok arzuluyordu.

Biraz sonra köpekler havlamaya başladı. Zeynep'in yüreği ağzına geldi yine. Zaten sapsarı olan benizinde, bir damla kan kalmadı.

Hasan'da hiç telâş yoktu, sakinleşti birtanesini:

"Korkma! Onlar olsa hiç kapıyı böyle çalarlar mı? Yusuf Dayı'mdır, ben çağırdım, oğlumuzun ismini koymasına için." dedi ve karşılamak üzere saçağa çıktı.

Gerçekten nur yüzlü dayısıydı gelen. Her zamanki gibi güler yüzlüydü. Zeynep, onun bu haline hep şaşardı. Her halûkârda nasıl da muhafaza ederdi moralini.

"Selâmün aleyküm..."

"Aleyküm selâm..."

"Aleyküm selâm..."

"Gelin kızım geçmiş olsun. Maâşallah! Evlâdın mübarek olsun. Anneli babalı büyüsün. İki cihanda da bahtiyar olsun."

"Amin dayı. Allah razı olsun."

"Nasılsın? Afiyettesindir inşâallah."

"Hamdolsun iyiyim."

"Hasan, ne koyalım bebeğin adını oğul?"

"İbrahim, İbrahim olsun dayı!"

"Ne kadar güzel bir isim düşünmüşsün oğul, Hz.İbrahim'in adı!"

"Onun gibi cömertliği dillere destan, O'nun gibi merhamet timsali bir insan olsun istedim dayı."

"Bârekâllah! Hayır yarışlarında ileri gidenlerden olsun inşâallah, çok zikreden, çok şükreden ilim sahibi bir kul olsun! İsmi hayırlara vesile olsun, huzur dolu günlerde büyüsün!"

"Amin..."

"Amin..."

Yusuf Dayı küçük bebeği kucağına aldı. Aylarını tamamlamış olmasına rağmen, mini mini bir şeydi. Bir yerini incitmekten korkarcasına itina ile tuttu. Üzerine eğildi, sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okudu. Üç defa ismiyle seslendi.

İbrahim, günden güne değişti, büyüdü, bir yılı geride bırakarak, küçük adımlar bile atmaya başladı. Fakat esaret altındaki hayat değişmedi, hatta şiddetini daha da arttırdı.

Gün geçmiyordu ki, radyolardan acı haberler duyulmasın.

Sabah olmuyordu ki, geceyi aratmasın.

Gelecek, karanlıklar içinde bir muammaydı. 2.Dünya Savaşı tüm şiddetiyle devam ediyordu.

Enflasyon almış başını gidiyordu. Şehirlerde bir İngiliz lirasına bile bulunamayan ekmeğin değeri, Nisan 1941'de 10 drahmi iken, ocak 1944'te 153 milyon drahmiye yükselebiliyordu. Ülkede tam anlamıyla bir kaos hakimdi. İtalyanlar akdeniz drahmisi, Almanlar mark basıyor, bu paralarla istediklerini satın alıp, diledikleri gibi eğleniyor, zavallı Yunan halkını aldatıyorlardı. Ülkenin stoklanmış tüm gıda maddelerine el koyan işgal

güçleri, halkı sefalet içinde inletirken, açlık ve hastalıktan ölenlerin rakamı her geçen gün kabarıyordu. 1941-42 kışında sadece Atina'da açlıktan ölen insan sayısı 300 bini buluyordu.

Belki bir yudum yiyecek bulurum ümidiyle geceleri sokaklarda çöpleri karıştıran, iskelete dönmüş insanlar, cesetler arasında dolaşiyor, hayal ettikleri lokmalar bir yana, bir daha evlerine dahi dönemiyorlardı.

Sabahları caddeleri dolaşarak cesetleri toplayan kamyonetler, toplu mezarlara yüklerini boşaltıyorlardı.

Atina sokakları insan leşinden geçilmiyor, her yer fare kaynıyordu. Difteri, boğmaca, tetanoz gibi hastalıklar kol geziyordu. Sağlık ciddi manada tehlike altındayken, açlık herşeyden ağır basıyordu. Kendini götürebilecek kuvvete sahip olanlar Atina'nın çevresinde kilometrelerce yeşil alanı yolarak, karınlarını doyurmaya çalışıyorlardı.

Avrupa ülkeleri birbirleriyle savaş halinde olduğu için de, Yunanistan'a yardım edebilecek tek merci Türkiye idi.

Komşusuna yardım elini uzatan Türk Kızılay'ı kurtuluş gemisiyle, Pire limanına ulaştığında, Türk bayrakları arasında çoşkularla karşılanıyor, Yunan halkının yüreğinde büyük ümitler doğuruyordu. Altıncı seferini düzenlediğinde ise, Marmara'nın azgın sularına yenilen Kurtuluş gemisinin yerini, Dumlupınar gemisi alacaktı. Beşinci seferini de başarıyla gerçekleştiren, gıda ve sağlık malzemesi taşıyan bu yardım gemisi de halkın ikinci Hristos (İsa) tezahüratlarıyla karşılanıyor, sevinç gözyaşları içinde görevini tamamlıyordu.

Memlekette yüzbinlerce kişilik işgal kuvvetleri kol geziyor, olur da, kaza ile bir Alman askeri öldürülürse, bunun bedeli çok ağır oluyor, onun yerine masum halktan elli kişi harcanarak öc alınıyordu. İtalyanlar'ın, Almanlar'a teslim olmaya başladığı da gelen haberler arasındaydı. Ancak Kefalonya adasında bir gecede öldürülen 4.000 İtalyan askeri herkesi şaşırtmıştı.

Ülkede kurulan çeşitli halk cephelerine ait kurtuluş örgütleri ilk zamanlarda ümit vaat ediyordu. Elas (Yunan halk kurtuluş ordusu) ve Edes (Milli demokratik Yunan ordusu) Yunan halkı tarafından destekleniyor, her ikisine de kurtarıcılar gözüyle bakılıyordu. Fakat iki örgüt arasındaki fikir ayrılıkları yüzünden çıkan çekişmeler, güvenleri zedeleyecek, ak günler hayallerini yıllar ötesine erteleyecekti.

Takvimler 1944 yılının sonbaharını gösterirken, Almanlar'ın çekilme tarihi yaklaşırsa da, zulümleri gittikçe artıyordu. Elas ile Edes arasındaki çatışmaları iyi değerlendiren Almanlar, dağlarda gerillâ avına çıkmışlar, 1700 köyü yakıp yıkmışlardı. Çeşitli bahanelerle her yaştan, binlerce insanı katleden gözü dönmüş naziler ancak Rus ordusunun balkan yarımadasına girmesiyle Yunanistan topraklarını terk edecekti. Almanlar'la beraber, Bulgarlar'a da çoktan yol görünmüştü, fakat diğer yanda da canlar telef olmaya devam ediyordu.

Ülkenin neredeyse tamamına hakim olan Elas örgütünün, kendi halkına uyguladığı katliamlar ise düşmana taş çıkartıyordu.

Mora yarımadasının, Meligana kasabasında karşı görüşte olduğu zannedilen 1450 kişi, kadın, çocuk, yaşlı ayırt edilmeksizin acımasızca öldürülüyor ve hepsinin cesetleri kuyulara dolduruluyordu.

Atina ve çevresinde birbirleriyle kıyasıya mücadele eden iki örgüt, gözünü kırpmadan can alma yarışına girmişti. Katledilen insan sayısı her iki taraftan da, birkaç hafta içinde korkunç rakamlara ulaşmış, 28 bini bulmuştu.

Her kesimden ve her yaştan insanın hissettiği bir tek şey vardı: "Korku"...

Gelecek kapkara günlere gebeydi. İnsanın basit bir eşya kadar bile değeri yoktu.

Ölüm korkusu her yere sinmişti. Şehirler, köyler, dağlar, yollar, evler, ölüm kokuyordu.

İç savaş bütün dehşetiyle ülke geneline yayılıyor, masum halk iki ateş arasında kalıyordu.

İlk başlarda sükûnetini muhafaza eden Batı Trakya'nın balkan kollarında tek tük gerillâlar görünmeye başlasa da, Bulgarlar'ın insafsız muamelelerinden bezen halk onları pek yadırgamıyordu.

Etraf yine tekin değildi.

Hasan, her gece eve yeni haberlerle dönüyordu. Bulgarlar'la, Elas'cı gerillâlar arasında, bazı köylerde yer yer çatışmalar çıktığını söylüyordu.

Zeynep, ilgisizce dinledi Hasan'ı. Hiç bir tepki göstermedi duyduklarına. Ürke Ana'nın hizmetini henüz bitirmişti. Bütün gün sağa sola koşturuyor, bir dakika dinlenmeye zaman bulamıyordu. Namaz esnasında tahiyatlardaki

oturuşlarından başka oturduğu pek görülüyordu. Küçük İbrahim bacaklarının arasında dolaşır, eteklerini çekiştirir, boşuna ilgi bekler dururdu annesinden. Ya tarlada, ya ağılda, ya dokuma tezgâhının başında, ya da hamurda olurdu Zeynep'in elleri. Yavrusunu okşamak için ayrılacak zaman büyük bir lükstü onun için.

Bulgur çorbası pişirmişti bu gece, hem de südünü bolca koymuştu. Önce Ürke Ana'yı doyurdu itina ile. Yatalak anne, kendi diliyle bol bol dua etti gelinine. Sonra aile bireyleri halka oldu sofranın çevresinde. Henüz mis gibi çorbayı kaşıklamaya başlamışlardı ki, Şaziye gelinin sesi duyuldu bahçede.

"Zeynep kardaş huu!" diye sesleniyordu. Ferište, sofradan kalkıverdi bir çırpıda, buyur etti içeriye Şaziye yengesini. Korku dolu gözlerle etrafa bakındı Şaziye gelin. Sesi heyecan yüklüydü, kesik kesik çıkıyordu.

"Selâ...mün a...leyküm."

"Aleyküm selâm Şaziye gardaş, buyur gel hele soframıza."

"Eksik olma kardaş, yemişim ben. Duydunuz mu?"

"Neyi?"

"Neyi olacak? Boris'in yardımcısı İvan'ın başına gelenleri..."

"Ne gelmiş ki İvan'ın başına?"

"İvan, ortalık karardıktan sonra, Boris'le beraber sokaklarda devriye gezerdi ya!"

"Eee?"

"Bu akşam bizim Ahmet onu yalnız dolaşırken görmüş. Görmüş de, pek hayra yormamış. Bu gece koyunları ağıla kapadığında, bir tanesinin eksik olduğunu fark edince, sürüyü geçirdiği yollardan geri dönerek kayıp koyunu aramaya başlamış. Aşağıdaki derenin yanından geçerken iniltiler işitmiş."

"Allah Allah!"

"Sesin geldiği yere doğru yavaşça yaklaşmış. Bir de ne görsün? İvan kanlar içinde yerde yatmıyor mu?"

"Neel!"

"Kafasını kesmişler, fakat koparmamışlar, bir türlü can veremiyor, hırıltılar çıkarıyormuş. İyice yanına sokulmaya korkmuş, koyunu da aramaktan vazgeçip gerincesiye eve dönmüş. Beti benzi atmıştı, titriyordu geldiğinde. Takatı olmadığı için, ben sorup soruşturayım dedim, çok merak ettim kimin yaptığını! Sizin haberiniz var mı?"

Hüseyin ile Ferište oldukları yerde donakalmışlar, gözlerini fal taşı gibi açmışlardı. Şaziye gelin anlattıkça, korkuları biraz daha artıyor, yüzleri renkten renge giriyordu.

Güzelim çorba boğazlarında kalmıştı. Önce Ferište düşürdü kaşığı elinden, sonra Hüseyin. Hasan, soğukkanlılığını muhafaza etmeye çalışıyordu.

"Eee, etme bulma dünyası derler buna! Az çekirtmediler bize yıllardır." Ferište'cik olduğu yere büzülmüş titriyor, dişleri birbirine vuruyordu.

"A... Aga... Bizi de kes...keşcek...ler... ben... ben... çok korkuyorum!" Küçük İbrahim ise sanki herşeyi anlamıştı. Avazının çıktığı kadar ağlıyor, ortalığı velveleye veriyordu.

Zeynep, bir yandan yavrusunu kucaklarken, diğer yandan Ferište'ye sarılıyor, ikisini de teselli etmeye çalışıyordu.

Hasan, sertleşti birden:

"Size de ne oluyor canım? İvan'a düşmanlığı olan varmış besbelli, cezasını da vermiş. Hem bu işte gerillâ parmağı olmalı. Bizim köyden hiç kimse böyle bir şeye cesaret edemez." Şaziye gelin bir hayli endişeliydi:

"Hasan aga! Bana kalırsa Ferište'yi okuldan alın. Benim kız kardeşim de, iki yıldır gidiyordu ama, bubam geçenlerde bir küp tereyağıyla, bir petek bal götürdü daskaleye, 'Kız artık büyüdü, feraceye girecek.' demiş. Rüşveti görünce yumuşayı vermiş kadın, 'Merak etme, ben müfettişi ikna ederim' demiş."

"Ah Şaziye gelin! Benim aklıma gelmiyor mu sanıyorsun? Ama bir kere tereyağ saklayalım dedik kâfirlerden, yüzümüze gözümüze bulaştırdık. Zeynep kardaşının ağzından emdiği süt, burnundan geldi. Cesaret edebilir miyiz artık? Balları sorarsan, hep onların denetimi altında açılıyor sandıklar. Buban nasıl becermiş bu işi, şaşkırdım doğrusu."

"Orasını bilmem Hasan Aga. Ben gideyim artık, Ahmet merak eder. Hem bundan sonra işimiz daha zor da olacağı benzer. Bir yanda Bulgarlar, diğer yanda gerillâlar, Allah sonumuzu hayır etsin!"

"Amin, amin..."

"Hadi Allah'a ısmarladık."

"Güle güle gardaş güle güle. Gene gel!"

Gecelerin ardında yine gece vardı. Bir türlü gün doğmuyordu ki, aydınlansın yeryüzü. Bulgarlar'dan kurtulma hayalleri, rüyalarını süslerken Zeynep'lerin, Hasanlar'ın, sular yokuş yukarı akıyordu inadına...

Yıl 1944, bir sonbahar sabahı...

Aradan tam 3 yıl geçmiş, Arif Ağa hâlâ dönmemişti. Hasan da, ailesi de, evin direğinden ümitlerini kesmiş, şehid olduğuna kanaat getirmişlerdi.

Her sabah olduğu gibi bu sabah da Hasan, şafak sökmeden kalkmış, önce Zeynep'ini sonra kardeşlerini sabah namazına uyandırmıştı. Ne çocukluğunda, ne de gençliğinde güneşin üzerine doğduğunu hatırlamazdı Hasan.. Henüz altı yaşındayken, Yusuf Dayısı'ndan müezzinlik yapmayı öğrenmiş, bülbüller gibi şakıyor, evde cemaatle kılınan namazların küçük müezzini oluyordu. Namaz sûrelerini ise çok küçük yaşlarda ezberlediğinden babasına kafa tutuyor, imam olabilmek için ne diller döküyordu. Evde kız kardeşlerinin büyümesiyle oluşan küçük cemaate kendini ispat etmek en büyük zevkleri arasındaydı. Biraz daha büyüdüğünde, Yusuf Dayı, Arif Ağa'ya Hasan'ı hâfız yapabilmek için az dil dökmemişti.

Fakat ne yazık ki, Arif Ağa'yı ikna etmek mümkün olmamıştı. O, sürülerini çoğaltmak, ağalığını devam ettirmek, malına mal katmak sevdasındaydı. Hasan'ı koyunların peşinde bayırlara sürer dururdu çocuk yaşlarında. Yusuf Dayı ile ne zaman bu konu açılrsa, Hüseyin'den dem vurur:

"Hasan, benim ilk oğlum be kayınço. Hele mala mülke göz kulak olsun biraz, ardından Hüseyin yetişecek bak, onu hâfız yaparız inşaallah." derdi.

Zavallı Hüseyin'in çocukluğunun en verimli çağları ise, Bulgarlar'ın elinde ezilip büzülmek, sağır oluncaya kadar dayak yemek ve sonrasında psikolojik rahatsızlıklarla geçti. Beden yapısı da, yetenekleri de, karakteri de, ağabeyine taban tabana zıt bir gelişim gösterdi. İkisine kardeş demeye bin şahit isterdi.

Hasan; dağ, bayır, koyun keçi koştururken, rastladığı Kızılağaçlı çoban arkadaşlarıyla güreş tutar, yener, yenilirdi, çocukluk günlerinde. Büyüyüp serpildikçe, boyu uzamaya, kasları gelişmeye, omuzları genişlemeye devam ettikçe yenilmemeyi de öğrendi. Zamanla Rodoplar'ın bir numaralı pehlivanı oldu. Alantepede'ki panayırarda hiç kimse onun sırtını yere getiremedi.

O gün de, yine ev halkıyla cemaat oluşturulmuş, sabah namazları eda edildikten sonra, ayran ve ekmekten oluşan azığı, kıl heybesine koyup, omuzuna vurarak evden çıkmış, koyunlarını ağıldan toparlayıp kırlara yayılmıştı. Güneş, tepeye yükselip, öğlenin yaklaştığını haber verirken, çıkını

açtı. Sусаğındaki ayran ekşimeye yüz tutmuştu. Her gün, burada, bu ağacın altında heybesindekileri yemeyi alışkanlık haline getirmişti.

Birden ağacın arkasındaki çalılıklardan hışırtılar gelmeye başladı. Karşısında kuyruk sallayıp, ekmek bekleyen köpekler, yarılışıya havlıyor, tüm güçleriyle tehlikeyi haber veriyorlardı.

Bir an arkasını dönüp dönmemekte tereddüt yaşadı. Acaba arkasındaki çalılar arasında ne vardı? Kurt mu, ayı mı, yoksa yaban domuzu mu?

Köpekler bu kadar hararetle havladıklarına göre, muhakkak önemli bir şey olmalıydı.

Tam başını çevirmeye hazırlanıyordu ki, yumuşak bir ses geldi arka taraftan.

"Korkma! Vermeyeceğiz biz zarar... İstiyoruz ekmek biraz."

İki yabancı Yunanlı.

Bu dağlarda ne işleri olabilirdi?

Aç kalmışlar, yiyecek dilenmeye çıkmışlardı.

Tam da zamanına rastlatmışlardı.

Tanrı misafiri denilen şey, bu olsa gerekti.

Hasan gibi bir ere de, gelenleri sofraya davet etmek yaşardı.

"Buyurun hele fakirin sofrasına... Allah ne verdiyse yiyelim beraber." deyince...

Yavaş yavaş sokuldular. Hasan, köpekleri susturdu. Bölüştü ekmeğini yabancılarla. Aynı susaktan içtiler ayrıları. "Bak şu büyük Allah'ın işine" diye geçirdi içinden. "Zeynep'im sanki bilirmiş gibi çok koymuş bugün ekmeği. Küçük ama bütün somun olunca, hepimizi doyurdu. Üstelik taze zamanına rastladı. Katılmamış henüz bir iki günlük olmalı."

Adamların çok aç oldukları belliydi her hallerinden. Yalayıp yutmuşlardı bir çırpıda, paylarına düşen ekmeği.

Yemek bitince, sıra kendilerini tanıtmaya geldi. Biri orta boylu, diğeri kısa boylu saçlı sakallı pejmurde kılıklıydılar... Kısa boylu olan biraz daha cesaretli görünüyordu. Konuşmaya başladı:

"Biz, çeteci gerillâlarız. Sizi faşist kralcılarının idaresinden kurtarmaya geldik. Bu dağlarda cumhuriyeti kuracağız, hepiniz insanca yaşayacaksınız. Yunan, Türk ayrımı olmayacak."

"Ama.." dedi Hasan. "Bulgarlar'ın idaresi var burada... Şu gördüğün koyunlar bile onların tutanaklarında kayıtlı".

Orta boylu söze atıldı hemen:

"Gidecekler... Hem de geldikleri gibi... Almanlar çekilmeye başladı. Bunlar canlarına mı susamışlar ki? Sonları ya kaçış, ya ölüm!"

Hasan'ın aklına İvan'ın akibeti geldi o anda. Tam ağzından kaçırmak üzereydi ki, vazgeçti.

Orta boylu olan koyunları gösteriyordu.

"Bize biraz süt sağlar mısın?"

"İyi de, her akşam sağdığımız sütleri mandraya götürüyoruz, azaldığını görürlerse..."

"Arkadaş biz ne diyoruz sen ne diyorsun? Bu dağlar bizden soruluyor artık. Bulgarlar'ın kaçışı an meselesi... Hele kaçmasınlar dünyayı dar ederiz gözlerine..."

Hasan, gülmek için zor tuttu kendini.

"Bir parça ekmeğe muhtaçlar, devlet kuracaklarmış" diye geçirdi içinden.

Teşekkür edip ayrıldı yabancılar. Sütlerini de beraberlerine alarak...

Hasan, arkalarından baktı kaldı bir müddet...

"Bulgar'ın elinden henüz yakamızı kurtaramamışken, şu başımıza gelenlere de, ne demeli?" diye düşündü.

Aradan birkaç gün geçmemişti ki, Boris ile adamlarının köyü terk ettiği duyuldu.

Köylü derin bir nefes aldı.

Çocuklar, Bulgar okulundan azat oldu.

Aslında Boris ortadan kaybolalı günler olmuştu. İvan'ın katledildiği gecedен sonra onu köyde gören yoktu. Yamakları da gittiğine göre, artık Bulgar idaresinden söz edilemeyecekti.

Aradan ancak birkaç hafta geçmişti ki, kırlarda bayırlarda gözüken, çobanlardan ekme isteyen gerillâlar etraf köylerde olduğu gibi Kovanlık'ın içlerine de sokulmaya başladılar.

Çalabı'da karargâh kurdukları söyleniyordu. Hatta Yunanlılar'dan nice gönüllü askerin, cumhuriyet ordusuna yazıldığı ve dağlara çıkmaya hazırlandığı gelen haberler arasındaydı.

Artık sütler Bulgarlar'ın kurduğu mandraya götürülmüyor, her aile sürülerinden elde ettiği sütlerini dilediği gibi kullanıyordu. Evler, yıllar sonra tekrar bolluğa kavuşmuş, sofralardan aç kalkılmaz olmuştu.

Otorite boşluğundan faydalanan Cemile ile Emine o yıl, kurban bayramında, eşleri ve çocuklarıyla beraber, baba ocağına geldiler. Ürke Ana'nın elini öptüler, hasret giderdiler. Misafirlerin gelişine tüm ev halkı çok sevindi. Hele hele Ferište ile İbrahim'in sevinci tarif edilecek cinsten değildi. Cemile'nin birer yaş arayla iki oğlu, Emine'nin ise bir kızı olmuştu. Yaşları iki ila dört yaş arasında değişen küçük yavrular, gerçek anlamda bir bayram kutlamanın keyfini yaşarken, büyükler de, bol bol sohbet imkânı bularak birbirleriyle hem dertleştiler, hem kaynaştılar. Hasan, o yıl sürünün en genç, en güzel, en iri karagöz koyununu kurban etmiş, kız kardeşlerinin ve damatların gelişiyile de bayram sofraları iyice şenlenmişti.

Ürke Ana'nın gözlerinden sicim gibi sevinç gözyaşları dökülüyor, can parçası kızlarınısına bağrına basarken, tüm sıkıntılarını unutmuş:

"Ya Rabbi, Ya Rabbi" diyor, bu günleri kavuşturana şükürler ediyordu. Zeynep, evin tek tavanlı odasına erkek misafirler için sofa kurarken, kadınlar için Ürke Ana'nın yattığı aşevini tercih etti. Yemekten sonra, erkekler sohbeta başladığında, hanımlar da aşevinde muhabbetlerini koyultuyorlardı.

O gece Zeynep'e her zamankinden çok iş düştü. En büyük dert, misafirler için döşek ve yorgan tedarik etmektir. Boris ile adamları tüm çeyiz yorganlarına el koydukları için, yorgan şöyle dursun, fazladan bir tek yastık bile yoktu. Emine, koştur yengesinin imdadına. Zeynep'in düşünceli olduğunu fark etmişti.

"İnge, neden öyle durgunlaştın? Hasta mısın?"

"Yok be kız gardaş. Yorgan döşek için hangi kapıya baş vursak diye düşünürüm."

"Aa! O da dert mi be inge? Feracelerimizi başımıza yastık yapar, döşek yerine kepelelerin üstünde yatarız. Mevcut yastıkları da güveylere veririz. Bizi hiç düşünme! Aşevinde anamın yanında çocuklarımızla beraber çullarla, sofa mendilleriyle örtünürüz. Ferište'de sokulur yanımıza. Güveylere de, Hüseyin'le beraber tavanlı evde yataklarız."

"Orası öyle de, kaç senede bir kere evimize gelmiş güveylere, yorgansız yatak nasıl çıkarırız? Hiç aklım almaz."

"Üzülme inge. Ben şimdi gidip Hafize yengemleri dolaşır, bir koşuda hem amcamları görür, hem de yorgan bulur, gelirim."

"Utanmaz mısın istemekten?"

"Zaten mahallenin hepsi neredeyse amcalık... Birinde bulamazsam, diğerinde bulurum. Evvelallah yorgansız dönmem inşâallah."

"Hemen şimdi git bari, yatmasınlar."

"Sen hiç merak etme. Kimsenin ruhu bile duymadan, tereyağdan kıl çeker gibi hallederim bu işi..."

O anda kapı açıldı. Cemile, kucağında küçük oğluyla içeri girdi. Onunla beraber diğer çocuklar ve Ferište'de. İbrahim annesinin şalvarını çekiştiriyor, uykusu geldiği için mızlanıyordu. Cemile, biraz sitem edercesine:

"Siz, inge görünce neler kaynatıyorsunuz böyle başbaşa? Benden gizli mi?" deyince Emine ile Zeynep birbirlerine göz kırtılar. Emine, odadan çıkınca, Cemile yengesine sokuldu. Ferište'nin çocukları oynatmasını fırsat bilerek fısıldadı:

"Salih ne âlemde inge? Evlendi mi?"

Zeynep'in içi burkuldu. O acı günler, kara basanlar gibi gözlerinin önüne geldi. Yetim yüreği bir kez daha sızladı. Bütün neşesi bir anda söndü. Kelimeler ağzından boğuk boğuk çıktı...

"Hım...Yaa... Geçtiğimiz yaz..."

"Karısı güzel mi?"

"Eh işte... Allah'ın yarattığı bir kul."

"Yani güzel değil mi?"

"Bilmem."

"Nereli?"

"Üşek dereli."

"Üşek derenin kızları güzel olur be inge! Çakır mı?"

"Pek çakır da değil, karagöz de... Beyaz tenli işte, öyle..."

Derin bir iç geçirdi Zeynep. Cemile, yengesinin bu konudaki hassasiyetini zaten biliyordu. Daha fazla sormadı.

Emine, nefes nefese döndü biraz sonra. Sırtındaki yükü bırakıverdi evin ortasına.

Ertafa ağır bir koku yayıldı o anda.

Basma bir yorgandı getirilen, yer yer delinmiş, küçük yırtıklardan pamukları görünen...

Cemile ile Zeynep birbirlerine bakıp, burunlarını tıkarırken, Ferište çığı bastı:

"Ay abla. Nereden buldun bu sıçan sidikli yorganı? Kusacağımı getirdi."

"Şşt... bağırma be Ferište, öbür odadan duyulacak. Onu bulduğuma şükür edeceğine..."

"Ne yapçanız bu kokulu şeyi be abla?"

"Eniştenlerin üzerini neyle örtçez güzel gardaşım? Hadi bize çul mul buluşturduk."

"Yaa..."

"Hafize yengem tavan arasına saklamış Bulgar hışmından gelinlik yorganını. Üç yıldır yorganın başına gelmedik kalmamış işte. Sıçan yuvasına dönmüş."

Ferište'cik kıs kıs gülüyor, keyfinden dört köşe oluyordu.

"Abla, hangi eniştem yatacak bunun altında? Sakın pamukların arasında enekleri de olmasın?"

Emine ile Cemile aynı anda cevabı yapıştırdılar:

"İkisidee..."

Sakin bir bayramın ardından Kovanlık köyü sakinleri günlük yaşamlarına döndüler. Erkekler artık Bulgar zoruyla değil, kendi arzularıyla ve kendi hesaplarına çift sürüyor, koyun güdüyor, kadınlar da sadece kendi aileleri için yün eğirip, kumaş dokuyorlardı.

Zeynep, sabahları inekleri sağar, yoğurdu çalkalar, Ürke Ana'nın bakımını yapar, geçirdi tezgâhının başına. Sağına, soluna bile bakmaya fırsat bulamaz, dört elle işine sarılır, birkaç tahta fazla dokuma yapmak için hırsla çalışır, kapiya dayanan kış mevsiminde daha az üşümek için yerlere yazgılar, insanlara giysiler, çullar, perdeler, mendiller dokurdu. Evinin döşenmesi, ailesinin giydirilmesi, Zeynep'in hamarat ellerine bağlıydı. Yoksa köy yerinde yamalı gezmek ayıp değildi ama, Zeynep'in anasından aldığı görgü buna izin vermezdi.

O gün yine yorucu bir günün akşamında, Hasan'ına kaftan potur takımı dokumanın verdiği bir iç huzurla uzandı yatağına. İbrahim'i yanbaşında uyuyor, nefes alış verişleri tüm masumluğuyla hissediliyordu. Ferište, Bulgar okulundan kurtulduğundan beri bol bol İbrahim ile ilgileniyor, Zeynep'e de zincirleme işlerine yetiştirmek için zaman kalıyordu.

Ama bu akşam yorgunluğu kat ve kat fazlaydı sanki. Kasıklarında hafif ağrılar dolaşıyordu. Kalktı, ocağa kocaman bir kütük yerleştirdi. Boris'in

idaresinden çıktıklarından beri balkanlardan serbestçe odun kesebiliyorlar, ocaklarında diledikleri gibi yakabiliyorlardı. Biraz sonra Hasan geldi. Selâm verdi. Zeynep'deki rahatsızlığı fark etmişti.

"Hayırdır, iyi misin?"

"İyiyim de, sanki biraz..."

"Nasıl biraz? Hasta mısın yoksa?"

Elini sevdiğinin alınına koydu. Ateşi yoktu. Sonra bileğini tutup nabzını dinledi. Askerde, İtalyan savaşında arkadaşlarının ateşini hep böyle ölçerdi.

"Çok yoruluyorsun. Biraz nefeslensen, o kadar çok dokumasan olmaz mı?"

"Olmaz Hasan'ım. Seni, oğlumuzu, Ferište'yi donatmam lâzım. hele Ferište'nin çeyizi için o kadar çok dokumam lâzım ki..."

"Yalnız düşünüyorsun Zeynep'im. Boş yere üzüyorsun o tatlı canını. Nasibimiz ne kadarsa dünyada onu yiyecek, onu giyeceğiz. Düşünsene, bu güne kadar kendini paraladın da ne oldu? Borisler, İvanlar aldı götürdü."

"Ama bundan sonra alamayacaklar."

"İnşâallah. Elbette boş duranı Allah da sevmez, kul da. Fakat gücünün üzerinde de iş çıkaramazsın ki! Her şeyin bir sınırı var... Hem hâlâ istikrarlı bir hükümet kurulamadı, sonumuz Allah Kerim."

"Gerillâlar, değil mi?"

"Şimdilik kimseye zararları yok, gayet kibar insanlar! Ama..."

"Hasan... Bu ağrı yorgunluk ağrısına benzemiyor pek... Kasıklarım..."

"Yoksa... Yine... Aman Allah korusun sakın vakitsiz doğmaya kalkmasın küçük Arif'imiz gibi."

"Mâazallah... Daha çok var ama... Hasan!"

"Ey sevdiğim!"

"İbrahim'e hamile iken sanki içine doğmuştu erkek olacağı. Acaba bu sefer ne olacak?"

"Allah bilir elbette. O neyi lâyük görürse, o olur. Ama içimin içini de bilir ya, senden niye gizleyeyim, kızımız olmasını çok isterim."

"Sahi mi? Gerçekten ister misin? Aslında erkekler..."

"Sen beni hâlâ tanımadın mı? Ben kız çocuklarını çok severim."

"Anladım..."

Sesi boğuk boğuk çıkmıştı Zeynep'in. İki damla gözyaşı yuvarlanmıştı pembe yanaklarından:

"Niçin sevdiğini de biliyorum, çünkü O iki cihan sultanı da çok seviyordu kız çocuklarını. Hem de dünyada hiç kimsenin sevmediği kadar. Bir sevgi güneşiydi O. Kalbi merhamet duygularıyla dopdolu olan, çöllerde çukurlara itilmek üzere olan masumları ellerinden tutup kurtaran, hep O'ydu!"

"Evet Zeynep'im... Dünyadaki bütün insanların kurtarıcısıydı O, "Lailâhe illallah deyin, kurtulun!" diyordu. Binlerce kez selâm olsun O'na."

"Rabbim şefaâtından ayırmasın inşallah."

"Amin."

"Eğer kızımız olursa adını ne koyarız?"

"Ayşe... Ayşe koyarız. Rahmetli ninemin adı. Ama... Kızımızda bu hak senin zannediyorum. Oğullarımızın da isimlerini ben koymuştum."

"Ama Ayşe ismini ben de çok beğeniyorum Hasan. Çok sıcak geliyor bu isim bana. Sıcak ve zarif. Hem Hz. Aişe annemizin ismi. Onun gibi âlim olur inşâallah. Manası ne acaba?"

"Yusuf Dayı'ma sorarım, hem de hemen yarın sabah."

"Dur acele etme! Yusuf Dayım çok akıllıdır anlar, utanırım sonra. Ürke Anam'ı ziyarete geldiğinde çıkamam yanına!"

"Peki Zeynep'im. Evlâdımız hayırlısıyla bir doğsun hele, gerisi kolay."

"Zaten daha kimsecikler bilmiyor, ama saklanacak yeri de kalmadı. Emine ile Cemile'ye de söylemeyecektim de anladılar."

Aylar sonra Zeynep, nur topu gibi bir kız çocuğu dünyaya getirdi. Annesini bırakıp da, tıpa tıp Cemile halasına benzeyen dünyalar güzeli bir bebek.

Yusyuvarlak pembemsi bir yüz. Üzüm karası gözleri kudretten sürmeli. Burun iki nokta misali. İncecik kaşları kusursuz.

Hasan, gördüğü zaman yavrusunu, gayri ihtiyari saklayamadı tepkisini.

"Mâaşallah. Sanki Cemile küçülmüş. Barekâllah eli ayağı muntazam. Lâ kuvvete illâ billâh."

Ebenin çıkışını zor bekledi Hasan. Alnından öptü Zeynep'ini... Şükür secdelerine kapandı. Annesine, dayısına müjdeler götürdü. Yusuf Dayı ezanlarla, kametlerle koydu küçük Ayşe'nin adını. Zeynep, eski şalvarlarının ağalarını kesip, yavrusunun altına koymak için bez yaptı. Fakat kundaklamak

için daha fazla kumaşa ihtiyacı vardı. Birkaç gün Ferište'nin küçülmüşleriyle idare etmeye çalıştı, olmadı. Bir yudum bir bebek için çok büyüktüler. Sonunda dayanamadı. Dokuduklarından elde ettiği en ince kumaşları perde olarak kullanırdı. Odasındaki perdenin iki kanadından tam iki kundak elde edilebilirdi. Artık elleriyle dokuduğu perdeleri yavrusunu ısıtacaktı. Hiç tereddütsüz çivilerinden çıkarıverdi lastiklerini perdelerin. Sardı sarmaladı Ayşe'sini, yeni kundaklara pek te yakışmıştı güzel yavrusu.

***

Aktı gitti aylar. Kış geçti, ilkbahar geldi. Buğdaylar başak tuttu. Koyunlar kuzuladı. Zeynep'in işi katlandıkça katlandı.

İbrahim, saçakta kardeşini oynatırken, Ferište'yi de pınara suya göndermişken bir sabah, kapı çalındı ağır ağır. Bu saatte misafir pek görülmüş şey değildi. İbrahim, küçük ayaklarıyla koşarak gitti, fakat açamadı. Zeynep feracesini sırtına, Ayşe'ciği kucağına alıp sokak kapısına kadar uzandı. Ses tonunu ayarlamaya, heyecanlı görünmemeye çalışarak sordu:

"Kim o?"

"Biz... Ekmek isteriz biraz!"

Zeynep, irkildi önce. Sonra gerillâlar olduğunu anlamakta gecikmedi. İç geçirdi derin derin. Kapıyı ardına kadar açtı. İki silâhlı adam vardı karşısında, 25-30 yaşlarında göstermelerine rağmen, pek sefildiler.

Zeynep önde, gerillâlar arkada bahçede ilerlediler. Saçağın önüne kadar gelip durdular.

Zeynep, aşevine girip bir tepsi ekmek getirdi. Olduğu gibi adamlara verdi.

Üstleri, başları kir içinde yer yer poturları delinmiş, çarıkları eskimış adamlardan, esmer olanı yayığı işaret ederek:

"Komşu, tereyağı vermeyeceksin bize? Yavan yiyeceğiz ekmeği?"

Diğer gerillâ arkadaşından cesaret almıştı:

"Biz değiliz yabancı, Kafkas köylüyüz. Bu dağlarda Cumhuriyeti kuracağız. Sizi de Rumlardan ayırmayacağız. Göreceksiniz gül gibi yaşayacaksınız. Her şeyiniz olacak, parmağıyla İbrahim'i işaret ederek; çocuklarınızı en iyi okullarda okutacağız."

Zeynep, içinden bir Lâ havle çekti, "Önce karnınızı doyurun da, bütün bunları da yaparsınız elbet" diye düşündü. Yayığın başına geçti tekrar. Hızlı

hızlı indirdi tokmağı. Bir an önce tereyağı topaçlarını bir araya getirmek için bütün hünerlerini döktü. Adamların kendisini izlemesinden bir hayli rahatsızdı. Onlar da bu işin uzun süreceğini anlayıp saçağa çöktüler. İbrahim ile ilgilenmeye başladılar.

Ayşe'cik annesinin telâşlı halinden, yabancıların konuşmalarından ürkmüştü. Fakat kucakta olmanın garantisıyla sessizliğini koruyordu. Taa ki, Zeynep bir kolunun aşırı yorulmasına dayanamayıp onu yere bırakana kadar.

Yavrusu dudağını büküp, avazı çıktığı kadar ağlayarak isyan etmeye başladığında, iyice elleri dolaştı Zeynep'in.

Sırtından soğuk terler boşanarak topladı tereyağı zerreciklerini. Tutuşturdu adamların ellerine.

Adamlar tuhaf tuhaf baktılar Zeynep'e. Utanmasalar bir de çömlek isteyeceklerdi tereyağını koymak için. Teşekkür etmeyi bile akıllarına getiremediler.

Zeynep, yavrusunu kucaklayıp bağrına basarken, İbrahim'in de ağladığını fark etti. Onu da kucağına alıp, iki evlâdı iki kollarında olduğu halde ayağa kalktı.

Gerillâlar arkalarını dönmüş gidiyorlardı. Sokak kapısından çıktıklarını görünce derin bir nefes aldı. Evlâtlarına sarıldı, teselli etti, saçlarını okşadı, gül yanaklarına buseler kondurdu. Cennet kokularını derin derin içine çekti. Sonra da, Ürke Ana'ya olanları anlatmak için aşevine yöneldi. Bunca feryattan sonra olanları çok merak etmiş olmalıydı.

Aslında gerillâlar Kovanlık'ta boy göstermeye başlayalı bir hayli olmuştu. Fakat Zeynep için bu olay ilkti. Evleri aşağı mahallede sapa bir yerde olduğu için, uğramakta gecikmişlerdi.

Olanları ayrıntılarıyla anlattı Ürke Ana'ya. Hasta ve yaşlı kadın endişeyle dinledi hadiseyi. Gözlerinde yaşlar birikti. Çile üstüne çile mi geliyordu?

"Ya Rabbi, Ya Rabbi" diye mırıldandı. Dudağını kıvırdı, tıpkı küçük Ayşe gibi...

O günden sonra ne Zeynep yadırgadı gerillâların evlerine girip çıkışını, ne çocuklar, ne de Ürke Ana. Hayatın bir parçası olmuşlardı adeta. Ara sıra görünür yiyecek isterlerdi, o kadar. O yaz kırlardaki mahsulâtı halk dilediği gibi topladı. Kimini sakladı, kimini sattı. Kimini takas etti. Bütün dağ

köylerinde olduğu gibi Kovanlık'ta da gaz, tuz, sabun, şeker sıkıntısı en çok baş gösteren temel maddeler arasındaydı. Ova köyleriyle takas ederek ihtiyaçlarını karşıladılar. Ambarlar mısıra, arpaya, ekine doydular. Çocukların benizine kan, annelerin yüzüne sürür geldi. Bütün yaz sarf ettikleri emeklerinin karşılığı boşa gitmemişti. Başkalarının olmamıştı.

Zeynep ilkbaharın ilk günleriyle beraber tarlalara çıkmış, sonbaharın son günlerinde ancak evde görünmeye başlamıştı.

Her sabah inekleri saçar, akşamdan mayaladığı yoğurdu çalkalar, Ürke Ana'nın karnını doyurur, altını temizler, Ayşe'sini bir bohçayla sırtına bağlar, İbrahim'ini kucağına alır, tutardı tarlanın, bağın veya bahçenin yolunu. Bu ilkbahar, keçileri hep ikiz hatta üçüz doğurmuş, küçük baş hayvan sayısı üçe katlanmıştı. İşleri Hasan, Hüseyin ile birlikte zor idare eder olmuştu. Zeynep'e hiç yardım edemiyordu, genç anne iki çocuğu ve Ferište ile birlikte uzun yaz günlerini kırlarda geçiriyor, yavrularını bir ağaç gölgesinde uyuttuğu zaman etraflarına sarımsak dişleri diziyor, yılan tehlikesini bertaraf etmek için başka bir yöntem biliyordu.

Sonbaharda son mahsüller de toplandığında kışı karşılamaya tam tekmil hazırды Kovanlık köyü.

Hayvanların da, insanların da kışlık idaresi depolanmıştı. 1945-46'nın kış ayları Bulgar idaresi yıllarına nazaran sıkıntısız geçti. Sadece ara sıra gerillâlar köye iniyor, bazı evlerden yiyecek talep ediyordu. İhtiyaçları, gönüllü veya gönülsüz muhakkak karşılanıyor, istediklerini elde edip gidiyorlardı. Kış ortasında bir gün, köyün muhtarına haber salmışlar, bütün kadınlardan fırınlar dolusu ekmeği pişirmelerini istemişlerdi.

Çaresiz, o gün köyün tüm kadınları kolları sıvadılar. Bütün gün hamur yoğurup, pırnar taşıdılar, fırın kızdırdılar, tavalar dolusu ekmeği pişirdiler. Köyün her yerini mis gibi taze ekmeği kokuları kapladı. Ferište, gün boyu yeğenlerini oynatırken, Zeynep'in maharetli elleri sıcak ekmeği fırından çıkarıp, yapağı mendillere sarıyor, katırlara yüklüyor, organlarla bağlıyordu. Her şey hazır olduğunda gün kavuşmak üzereydi.

Hasan, köyün diğer erkekleriyle beraber, ekmeği yüklü katırları Çalabı'ya, gerillâların karargâhına götürmekle görevliydi. Zira emir büyük yerdendi.

O gece Zeynep'in gözüne zerre kadar uyku girmedi. Bütün gün yorgunluktan bitkin düşmesine rağmen, sabaha kadar gözünü kırpmadı.

Ya Hasan dönmezse? Onu orada alıkoyarlarsa? Ya bir şekilde, bir sebepten dolayı canına kıyarlarsa, diye içi içini yedi. Perdesiz penceresinden o uzun gecede ay ışığında sallanan kuru dalları, uzayıp giden korkunç gölgeleri, damdan dama atlayan kedileri, bütün güzelliğiyle açık gecede kendisini zorla seyrettiren dolunayı izledi, durdu. Köpekler havladıkça yerinden fırladı, saçağa kadar çıktı, fakat bahçeye inmeye bir türlü cesaret edemedi. Bir korkudur sarmıştı kalbini. Döndü, odasına girdi. Evlâtlarının yanına çöktü. Ay ışığı sıcak yataklarında mışıl mışıl uyuyan yavrularının yüzüne yansıyor, masum yüzlerini seyre doyum olmuyordu. Önce İbrahim'inin, sonra da Ayşe'sinin kokusunu derin derin içine çekti. Alınlarını, başlarını öptü. Saçlarını okşadı. Nefes alış verişlerinin huzur veren sesini dinledi. "İyi ki varsınız, iyi ki doğdunuz" diye fısıldadı. "Sizin yokluğunuzda ne kadar yalnızdım ben, bir bilseniz!" diye fısıldadı. "Elhamdülillâhi Rabbil Âlemiyn." derken can parçalarını kendisine bahşedene teşekkürlerini arzetti.

Hasan'ın ikinci dünya savaşında İtalyan harbine gittiği ve altı ay ne ölü, ne de diri haberinin gelmediği o karanlık günleri hatırlamıştı.

Birkaç damla göz yaşı birikti gözlerinde. Sonra sel oldu, durmadan aktı, aktı. Taa ki horozlar ötmeye, şafak sökmeye başlayana kadar... Hasan gelip, onu ıpslak yapışmış saçlarıyla, sırılıklılam olmuş yastıktan kaldırına kadar...

O kış, zaman ilerledikçe, aylar devrildikçe daha sık aralıklarla görünmeye başladı gerillâlar. Her gelişlerinde de istekleri çoğalıyordu. Sadece ekmekle de yetinmez olmuşlardı. Hep de Hasan'ın olmadığı saatlerde gelirler, ürkütürlerdi Zeynep'i. Genellikle kuşluk vakti olurdu ziyaretleri. Zeynep, o gün sabah hizmetini bitirmiş, aşevinde Ürke Ana'nının yanında, Ayşe'sini emziriyordu. Ferište, koşa koşa geldi dışarıdan. Heyecanlıydı, bir hayli de telâşlı. Kelimeleri ezerek kesik kesik konuşuyor, çoğunu da yarım bırakıyordu.

"İnge! Andartlar! Çok... ka...kalabalık her haneye giri...giri..."
Çocuk, sözlerini tamamlamadan kapı çalınmaya, köpekler havlamaya başladı.

"Hah! Gel...geldi...ler işte! Ben açmam inge. Valla, Billâ açmam!"

"Tamam be gardaşım ben açarım. Gel sen Ayşe'ciği tut. Henüz yapışmıştı memeye garip, ne de tatlı emiyordu."

Kapı tekrar çalınmaya başlayınca kopardı çocuğu göğsünden. Bebeğin çığlıkları arasında feracesini sırtına geçirdi. Yaşmağıyla gözleri hariç bütün yüzünü örttü. Kapıya koştu.

Karşısındakileri görünce bir hayli şaşırıldı. 10-15 kişilik grubun yarısı kadındı. Uzun boylu, sarı saçlı olanına mı bakarsın, orta boylusuna mı? Hepsi de gencecik kızlardı. Erkekler gibi pantolon, çeket, çizme giymişlerdi. Zeynep, hayatında ilk defa erkek kıyafetine bürünmüş kadın görüyordu.

Hele bir tanesi vardı ki, beyaz tenli, kara gözlü, selvi boylu, dünyalar güzeli bir kızdı. Zeynep'in kendisini dikkatli gözlerle süzdüğünü görünce kendini tanıtmaya ihtiyacı hissetti:

"Benim adım Ürke" diye söze girdi. Ne kadar da düzgün Türkçe konuşuyordu. Yoksa Türk müydü?

"Kafkas köylüyüm. Çok yakında cumhuriyeti ilân edeceğiz. Ama bu kolay değil. Hele bir avuç insanla mümkün değil. Sizin de, bizlere yardım etmeniz lâzım. Cumhuriyet ordusu için çalışmalısınız. Askerlerimizin karnını doyurmalı, sırtlarını donatmalısınız."

Zeynep, içinden bir "Lâ havle" çekti. Anlaşıldı, mesele yine dilencilik. "Aşımızdan eksilttiğimiz yetmedi, dokuma tezgâhıma da diktiniz gözlerinizi, tıpkı Bulgarlar gibi!" diye söylendi içinden.

Zeynep önde, gerillâlar ardında saçağın basamaklarına kadar geldiler. Biraz önce kendini tanıtan Ürke kod adlı gerillâ:

"Şurada oturalım biraz. Sen yemek hazırla bize, çok açız. Çalabı'dan buraya kadar yürüyerek geldik. Köyün kadınlarına konuşma yapacağım. Sofrayı kurduktan sonra git söyle köyün imamına, bütün köy kadınları caminin avlusuna toplansın!"

"Vay başıma gelenler" diye sızlandı içinden Zeynep. "Neler neler yükledi üzerime! Hangini birini yapacağım ben bu isteklerin?" diye düşünce düşünce aşevine geçti. Ürke Ana da merak içindeydi. Kulağına eğildi:

"Andartlar gene ana... Bu sefer de sofraya kurmamı istiyorlar. Mısır çorbası pişireyim şunlara! Yoğurtla, bal da çıkarırım. Yesinler de defolup gitsinler bir an önce."

Ürke Ana her zamanki cevabını yine verdi:

"Ya Rabbi... Ya Rabbi..."

Zeynep, aşevine girdiğinden beri, anasının kucağına gitmek için kollarını uzatan Ayşe'cik daha fazla sabrelemedi. Feryadı bastı. Saçaktan bebek sesi işiten kadın gerillâlar bir anda aşevine doluştu. Ayşe'yi kucaklarına alıyorlar fakat susturmak yerine daha yüksek sesle ağlamasına sebep oluyorlardı. Bir düzine yabancı kadının başına toplandığını gören yavrucak daha beter isyan ediyor, onları evinde görmek istemediğini avazı çıktığı kadar bağırarak anlatıyordu.

Sonunda Zeynep bir koluna yavrusunu alıp, diğer eliyle çorbayı karıştırmaya başladı.

İbrahim ise annesinin bacakları arasında dolaşiyor, şalvarının geniş ağırları arasına saklanıyor, yabancılara yüzünü göstermemekte ısrar ediyordu.

***

1946 ilkbaharı...

Bir gün Hasan elinde bir zarfla eve geldi.

Zeynep saçakta dokuma tezgahının başındaydı. Elleri ve ayaklarıyla çalıştığı bir esnada ayak seslerini işitince, sesin geldiği yöne doğru başını çevirdi. Sevdiğini görmesiyle beraber de, makarayı elinden düşürmesi bir oldu. Hasan'ının yüzünde kara bulutlar dolaşıyordu. Başını öne eğmişti. O heybetli duruşundan eser yoktu. Elindeki kâğıt parçasına odaklanmıştı. Bir şeye fena halde canı sıkıldığı besbelliydi. Acaba yine ne olmuştu?

Zeynep yerinden kalkmak için davrandı. Fakat beceremedi. Bütün vücudunu bir halsizlik kaplamıştı. Bacaklarında zerre kadar kuvvet yoktu. Konuşmak istedi, ona da güç yetiremedi.

Neydi o kahrolasica zarfın anlamı?

Neden Hasan'ın moralini bu denli bozmuştu?

Korku dolu gözleri sevdiğinin üzerinde geziniyor, "Bir şeyler söyle, ne olur!" dercesine yalvarır gibi bakıyordu.

Nihayet çökmüş omuzların arasında dakikalardır eğik duran baş kalktı. Bir çift ıslak mavi gözle buluştu. Kısık, zoraki, boğuk bir ses kesik kesik çıktı:

"As...kere..."

"Kim?"

"Ben..."

"Ama nasıl olur? Askerlik yaptın sen!"

"....."

"Tekrar nasıl çağırırlar?"

"....."

"Bir yanlılık var bu işte! Sakın Hüseyin'e gelmesin o kâğıtlar?"

"Hüseyin daha 16 yaşında... Bu mektup bana, bana!"

"Ama neden?"

"Görmüyor musun? Her yer andart kaynıyor. Niçin çıktılar sanıyorsun Allah'ın balkanlarına? Bölücülük yapmak için. İkilik yaratmak için. Kan dökmek için."

"Yaa..."

"İşte devlet de boş durmuyor. Askerlik yaşı gelenlerle beraber, ikinci dünya savaşının deneyimli gazilerini de tekrar silâh altına alıyor."

O anda Zeynep'in başından aşağı kaynar sular boşaldı. Sanki dünya başına yıkıldı. Benizi sapsarı kesildi. Gözleri yerinden fırladı. Ağzı açık kaldı öylece, şoka girmişti.

Neden sonra topladı kendini. Hem ağlıyor, hem yalvarıyordu:

"Yapma Hasan'ım, gitme! Koma beni çocuklarımla! Sensiz ne yaparız biz! Baban sağ olsaydı başımızda yine bir başkaydı. Anamız dersene yatalak..."

Hasan, teselli etme ihtiyacı hissetti Zeynep'ini. Sesini olabildiğince yumuşatmaya çalışarak konuştu:

"Sadece ben miyim giden? Bir tek ben miyim? Köyden niceleri gidecek! Onların da anaları, yârları, evlâtları var. Gelmeyeceğim demek yiğitliğe sığar mı? Hükümete karşı gelinir mi? Hem elle gelen düğün bayram değil mi?"

"Hayır! Hayır, salmam seni, bırakmam!"

Sallanan vücuduyla güç belâ çıktı tezgâhın tahtaları arasından, çöktü Hasan'ın ayakları dibine. Sarıldı sevdiğinin bacaklarına, ince kollarıyla sımsıkı.

Güzel gözlerinden dökülen inci taneleri Hasan'ın çıplak ayaklarına damlıyor, hıçkırıklarla sarsıla sarsıla ağlıyordu.

Hasan çaresiz, Hasan bitkin, Hasan yıkıldı. Usulca çömeldi. Zeynep'in kollarını, bacaklarından gevşeltmek istedi. Başaramadı. Sanki donmuşcasına kenetlenmişlerdi.

Zor anlarında hep yaptığı gibi dişlerini sıktı yine. O kadar çok sıktı ki, damaklarının birbirine geçtiğini hissetti. Gözyaşları içine aktı, aktı da kalbine binlerce ok oldu saplandı.

Küçük Ayşe'cik ağlamaya başlamasaydı, belki saatlerce o vaziyette kalacaklardı. Ana yüreği yavrusunun sesini duyunca, şefkatle gevşeltti kollarını. "Aman can parçam düşmesin salıncağından!" diyerek toparladı kendini. Ayağa kalktı. Seme sendek de olsa; yalpalaya yalpalaya yürümeye çalıştı. Kan çanağına dönmüş gözleri, kıpkırmızı olmuş yüzüyle yavrusunu kucaklamaya gitti...

***

Bir hafta sonra Hasan bir grup gençle beraber ayrıldı köyden. Altı yıl önce teslim olduğu Sarıkışla'ya, yine asker olmak üzere gitti.

"Üç aylığına asker oluyorum." demişti Zeynep'ine giderken. "Sadece üç ay. Harman sonu döneceğim. Göreceksin bak, ne çabuk geçecek zaman!"

***

Hasan'ın gidişinin üzerinden üç ay değil, altı ay değil, onsekiz ay geçti.

Zeynep'in yükü ise katmer katmerdi. Hüseyin, sadece gündüzleri koyunları otlatıyor, sağım işi de Zeynep'in üzerine kalıyordu.

Tarladaki mahsüllerin bakımı, pınardan su taşımak, büyük baş hayvanları doyurmak, sağlamak, Ürke Ana'ya ve henüz bebeklik çağında olan iki çocuğa bakmak, çamaşır, dokuma, ateş, hamur, gibi işlerin tamamı Zeynep'in omuzlarındaydı.

Yaz demek, durup dinlenmeksizin alın teri dökmek demektir. Zeynep de, yazın hakkını tam manasıyla verenlerdendi. Hasat zamanı ise, işlerin en yoğun olduğu zamandı. Yine bir gün sabahın erken saatlerinde iki çocuğu ve görümcesiyle köyden bir hayli uzak mesafede olan Alantepe yakınlarındaki fasulye tarlasına gitmiş, bütün gün fasulyelerle uğraşmış, ikindiden sonra gün dinlenirken dönüş hazırlıklarına başlamıştı. Bir ara güneşi kontrol etmek için başını kaldırdığında, Dünderli tarafındaki dağlardan toz bulutları yükseldiğini gördü. Bir anlam veremedi önce. Sonra hayra yormadı gördüklerini. Ferište, Alantepe çeşmesine su almaya gitmişti, İbrahim'i de beraberinde götürmüştü. Küçük Ayşe uyuyordu sarımsaklar arasında. Neden sanki daha önce bırakmamıştı işi? Birden vaktin daraldığını, dönüş yolunun uzun sürerek karanlıkların yolda çökeceğini düşündü. Ruhu daraldı. Ayşe'yi uykusunda

sırtına alıp yola düşebilirdi, fakat Ferište de, İbrahim de yoktu ortada. Seslense duyurabilir miydi acaba, Alantepe'ye kadar sesini? Durduğu yerde duramıyor, bir o yana bir bu yana dönüyor, nasıl hareket edeceğini bir türlü kestiremiyordu. "Hadi Ferište, hadi Ferište. Neden hâlâ gelmiyorsun?" diye söylenmeye başlamıştı ki, tekrar toz bulutlarına gözü kaydı. Gittikçe çoğalıyor ve yaklaşıyorlardı.

Beklemek çözüm olamazdı. Bu yorgunlukta taaa çeşmeye kadar yürümek de akıl kârı değildi. Fakat başka çıkar yolda yoktu. Ayşe'sini bohçasıyla sırtına bağladı. Çapasını tarlanın temeline, otların altına sakladı. Köy yolunun ters istikametine doğru yürümeye başladı. Alantepe'ye doğru yaklaştıkça gürültüler artıyor, çingirak seslerinin çokluğundan, gelenlerin hayvan sürüleriyle beraber oldukları anlaşılıyordu. Alana çıktığında her şey net olarak gözlerinin önüne serildi.

Uzun bir konvoy. Adeta uçsuz bucaksız bir kervan. Ne başı belli, ne sonu. Ama manzara bu güne kadar hiç şahit olmadığı cinstendi. Bu kervanda neler yoktu ki?

Kadını, erkeği, yaşlısı, genciyle yola dökülmüş insanlar. Yorganlar, döşekler, yastıklarla yığılı öküzlerin çektiği arabalar. Mandalar, inekler, koyunlar, keçiler. Eşek talikalarında kazanlar, şıra tavalar, başka ev eşyaları.

Zeynep, hayretten ağız bir karış açık kalmış bir vaziyette yolun kenarına kendini bırakıverdi. Bu yabancılar acaba nereye gidiyorlardı? Ne kadar da neşeliydiler. Sanki düğün alayındaydılar. Kızlar Yunanca şarkılar söylüyor, genç delikanlılar da kasıla kasıla yürüyor, karşı cinslerine çalım satıyorlardı.

Gördüklerine bir mana veremiyordu Zeynep. Her halde evlerindeki tüm mal varlıklarını beraberlerine almışlar, geriye ne canlı, ne de cansız hiç bir şey bırakmamışlardı.

Sağa kıvrılırsalar Kuzuren, Kovanlık, Kızılağaç yolunu tutarlardı. Düz gittiklerine göre istikametleri Çalabı'ydı. Tabii ya! Orada karargâh yok muydu?

Bir ara orta yaşlı bir kadın Zeynep'i fark edip yanına sokuldu. Kulağına doğru eğilerek konuştu:

"Komşu, sen de gelsene bizimle! Cumhuriyet kurulmuş, Cumhuriyet! Haydi ne duruyorsun sen de katıl!"

Zeynep "Hık, mık" etti kadına.

Karşısına dikilmiş beklediğini görünce, nereli olduğunu sormayı akıl edebildi.

"Şey... Siz nerden geliyorsunuz böyle?"

"Biz Hacımustafa köylüyüz, ama... Yunan halkının içinde yoldaşımız çok. Hem biz ayırmayız Yunan, Türk."

"Hııı..." diye geçiştirdi Zeynep. Kadın gerilerde kaldığını görünce telâşlandı.

"Aman, benim kızlar uzaklaşmış. Haydi adıyo."

"Adıyo, adıyo" dedi Zeynep. Hasan öğretmişti. Yunanca da "Hoşçakal" demek oluyordu.

Baktı kaldı kadının ve diğerlerinin ardından Zeynep.

Acaba İbrahim ve Ferište ne âlemdeydiler? Ayşe'ciğin hiç sesi çıkmıyordu arkasında. Konvoy bitmek bilmiyordu ki, yolun karşısına geçebilsin. Aslında fena insanlara benzemiyorlardı. Fakat onları ortadan yarmak, hızlarını kesmek, tehlikeli olabilirdi. En iyisi beklemektir. Nasıl olsa biteceklerdi.

Bunca insan ve hayvan nerede barınacaktı acaba?

Yoksa cumhuriyet gerçekten kurulmuş muydu?

Nihayet ucu göründü konvoyun.

Derin bir nefes aldı Zeynep.

Fakat ilerde bir karışıklık oldu. Bağırışmalar, ağlaşmalar, yükselen kadın sesleri. Dikkatli bakınca gelenlerin Alantepe'de toplandığını, yukarıya, Çalabı'ya doğru gitmediklerini fark etti.

Peki bu sesler neyin nesiydi?

Kadının biri yarı ağlamaklı sesiyle feryat ediyor, telâş içinde bir sağına bir soluna koşuyor, insanların yüzlerine yalvaran gözlerle bakarak yardım istiyordu.

Konvoy durmuştu.

Kadın olanca sesiyle bağırıyor, yetkili oldukları anlaşılan bazı adamları suçluyordu:

"Hayır, izin vermem buna! Kesemezsiniz öküzlerimi!"

"Çekil önümüzden be kadın!"

"Öküzlerim benim canım! Onlarsız nasıl süreriz çiftimizi? Nasıl taşıyız yükümüzü? Bırakın hayvanlarımızı!"

"Asıl sen bırak, karışma işimize!"

"Benim zaten erkeğim yok başımda. Size güvendim, evimi ocağımı terk ettim de yollara düştüm. Cumhuriyet kurduk dediniz, inandım. Bu muydu sizin insanlığınız? Hani nerede devletiniz? Dul bir kadının malından ne istersiniz?"

"Eeeh! Fazla konuştun artık! Senin malın, benim malım yok burada! Her şey cumhuriyet ordusunun malı, anladın mı? Şu gördüğün hayvanların hepsi, hepsi. Sen de askersin, cumhuriyet ordusunun askeri!"

"Ama, ama..."

"Haydi çocuklar, koca karı bizi çok oyaladı, hepimiz açız, indirin kazanları. Odun toplayın etraftan! Kesin bu kadının öküzlerini! Arabasını da dereye yuvarlayın!"

"Hayır... Yapmayın! Kıymayın hayvanlarıma! Bırakın arabamı!"

Zeynep dayanamadı. Yüreği parça parça oldu. Birkaç adım atıp kadının yanına gitmek istedi. Sonra durdu. Kendi milletinden olan bir insana acımayan gerillâlar ona acırlar mıydı? Kadıncağız oturmuş, saçını başını yoluyor:

"Ben ne yaptım, nasıl kandım bunlara da buralara kadar geldim. Aaah, benim dertli başım! Yandım anam yandım!" diye çığlıklar atıyordu.

Zeynep, dikkatli bakınca kadının biraz önce kendisiyle konuşan, o tatlı dilli, orta yaşlı hanım olduğunu gördü. Yüreği acıyla burkuldu. Oysa daha beş dakika öncesine kadar nasılda neşeliydi, heyecan doluydu. İki genç kız kadının yanına sokulmuşlar, teselli etmeye çalışıyorlardı. Kızları olmalıydılar. Fakat zavallı kadın hiç bir şey duyacak halde değildi. İki elleriyle başını tutmuş, bir sağa bir sola sallıyor:

"Ah thee mu! Ah thee mu! (Ah Allah'ım! Ah Allah'ım!)" diyor, başka bir şey söylemiyordu.

Zeynep, kadının yanına gidip bir şeyler söylememek için zor zaptetti kendini. Böyle olaylar karşısında çok dayanıksızdı. Gözlerinden dökülen yaşlar başörtüsünü ıslatmış, kendini olaya iyice kaptırmış, İbrahim ile Ferište'yi aramayı bile unutmuştu.

"İngeeee" diye bir ses kulaklarını doldurunca, kendine geldi. Ferište ile İbrahim yanibaşındaydılar. İbrahim, olanlardan ürkmüş, küçük mavi gözlerini kocaman açmış, anneciğinin kucağına atılmıştı. Ferište'nin de ondan aşağı kalır yanı yoktu. Küçük Ayşe onca bağırmaya karşı çok sabretmiş, şimdi ise

isyanı basmış, katıla katıla ağlıyor, annesinin südünü tatmadan da susacağa benzemiyordu.

Buradan hemen gitmeliydiler, ancak öncelikle Ayşe'ciği susturmak, dikkatleri daha fazla üzerlerine çekmemek gerekti.

Zeynep, Ferište'ye döndü:

"Hadi gardaşım, tarlamıza kadar hızlanalım! Bir an önce uzaklaşalım buradan. Orada temelde çalıların arasında oturur emziririm biraz. İbrahim'i sen al! Çabuk yürüyemiyorum!"

Kalbi hızla çarpıyor, nefesi daralıyordu Zeynep'in. Böyle olunca, bacaklarında da derman kalmıyordu. Adımlarını sıklaştırması için önce sakinleşmesi gerekirdi.

Şu korkuyu bir atabilseydi içinden, o zaman daha kolay olurdu yürüyebilmek.

Yorgunluğunu ise çoktan unutmuştu.

Vakit epey ilerlemiş, güneş tepelerden son ışıklarını da toplamıştı. Çok acele hareket etmeleri gerekiyordu. Köye kadar iki kilometreye yakın bir yol vardı. Üç çocukla, yayan yapıldak nasıl tükenirdi bu mesafe?

Tarlaya erişene kadar epey ter döktüler. Küçük Ayşe, annesinin memesine yapışınca, ancak sustu.

Yola koyulduklarında Kuzuren köyünde akşam ezanı okunuyordu. Dağların eteklerindeki patika yollardan tek sıra halinde yürüyorlar, yüreklerindeki korkuyu bastırmak için her yerde, her zaman, her şeyi bilen, gören ve duyan tek merciye sığınıyorlardı. Hiç kimseden ses çıkmıyor, Zeynep ile Ferište'nin dudakları durmaksızın kımıldıyordu.

"Rabbi yessir" duasından başlayıp, "Felâk ve Nâs" surelerine kadar bildikleri tüm sure ve duaları tekrar tekrar okudular. Kurtlar inlerinden çıkıp ulumaya başlayana kadar, köye yaklaştılar. Henüz yatsı vakti girmemişti.

ÜRke Ana'yı çaresiz yatağında, gözyaşları içinde "Ya Rabbi, Ya Rabbi" nidaları arasında buldular.

Tarlaların bu yıl ki verimi tatmin ediciydi.

Fakat toplanan mahsüllerin kimlerin kursağına gideceği meçhuldü. Gerillâlar artık çok sık görünür olmuştu. Her geçen gün de sayıları artıyordu.

Kovanlık ve diğer çevre köyler önce ailelerini mi, yoksa gerillâları mı doyuracağını bilemiyordu. Ayşelerin, Fatmaların rızıklarına nice sözde Cumhuriyet askerleri ortaklı. Zeynep'in tek avuntusu ise, çok nadir de olsa Hasan'dan gelen mektuplardı.

Bir gün köye, gerillâlara pek benzemeyen başka milisler⁴⁶ geldi. Başlarında Andon çavuş vardı. Ev ev dolaşarak halkı tehdit ediyorlar, "Gerillâlara yiyecek vermeyeceksiniz! Onları evlerinize sokmayacaksınız! O asilere yardım ve yataklık edenleri devletimiz şiddetle cezalandıracak!" diyerek halka göz dağı veriyorlardı. Bütün evleri tek tek arıyorlar, gerillâlara ait bir iz bulmaya çalışıyorlardı.

O gün Hüseyin kendini pek iyi hissetmediği için evde kalmış, koyunlarını başka bir çobanın sürüsüne katmıştı. Zeynep, ona tavanlı odada sobayı yakmış, arkalarına gaz yağı sürmüş, sırtını örtmüştü:

"Hele güzelce bir terle gardaşım. İnşâallah yarına kadar bir şeyciğin kalmaz" demişti. Kendisi ise Ayşe'sini uyutmuş, aşevinde Ürke Ana'nın yanında yapağı eğirmeye oturmuştu. Ferište ise İbrahim ile birlikte pınardan su almaya gitmişti.

Köyde olup bitenlerden hiç birinin haberi yoktu. Köpekler örümeye başlayınca gerillâlar geliyor sandılar. Zeynep, hemen feracesini giyip yaşmağını bağladı. Harem kapısını açmak üzere saçağa çıktı. Fakat saçağa çıkmasıyla beraber, orada donup kalması bir oldu. Karşısında bir düzine üniformalı asker vardı. Kapıyı çalmaya bile gerek duymamışlar, doğrudan içeriye girmişlerdi. Ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilemiyordu Zeynep. Rütbeli olduğu dizine kadar meşin çizmelerinden, kendini beğenmiş halinden, elindeki bastonundan anlaşılan milis sert bir sesle sordu:

"Kocan nerede?"

"Ko...ko... kocam as..asker..."

"Hadi ordan be! Olacak asker! Arayın vre evi!"

Askerler hızla dağıldılar. İkişer ikişer kimisi odalara, kimisi bahçeye, kimisi ahıra, kimisi de saman damına girdiler.

Aşevine giren askerleri hiç de güler yüzle karşılamayan Ayşe'cik feryadı bastı. Zeynep, yavrusunu kucaklamak için koştuğunda tavanlı odadaki askerler bağırışmaya başladılar:

"İste adam burada! Andon çavuş! Kadının kocasını bulduk burada saklanıyor!" Çavuş, Hüseyin'i yatakta sinmiş titrer bir halde görünce daha da

beter sinirlendi. Neye uğradığını şaşırın zavallı Hüseyin'i kolundan tuttuğu gibi yaka, paça saçağa fırlattı.

Bu arada saman damına giren askerler altın bulmuşçasına heyecanla evin saçağına koşuyorlar, çavuşlarına müjdeyi yetiştiriyorlardı:

Çavusum! Andartlara verilmek üzere hazırlanmış ağızlarına kadar dolu tam altı çuval ekin bulduk."

"Ne! Vay namussuzlar vaay.... Bir şeyler sakladıkları belliydi zaten. Yıkın şu haini yere!"

Askerler, silâhlarının dipçikleriyle Hüseyin'i dövmeye başladıklarında Zeynep'in aklı başından gitti.

"Durun o hasta!" diyecek oldu. Andon Çavuş, büsbütün kızdı.

"Sizi gidi yalancılar! Evin en güzel odasına yakmışsınız ateşi, bekliyorsunuz andartları!"

Zeynep, dayanamadı bu sahneye. Hem ağılıyor, hem koşuyordu. Deli gibi sokağa fırladı.

İlk aklına gelen Yusuf Dayı oldu. Hemen onu bulmalı olanları anlatmalıydı. O muhakkak bir çözüm bulurdu. Fakat Yusuf Dayı yukarı mahallede oturuyordu. Kalbi zaten yerinden çıkarcasına çarpıyordu. Kucağında küçük çocukla, bir de, yukarı mahalleye çıkmak, bu durumda çok zordu, üstelik zaman alırdı.

Canının darlığından dizleri titriyor, yıkılacak gibi oluyordu. Ne yapması gerektiğini bir türlü kestiremiyordu.

Oradaki bir kütüğün üzerine kendini bırakıverdi.

"Aman Allah'ım!" diye inledi. "Hüseyin'i öldürecekler!"

Ne yapıp edip yardım çağırmalı Hüseyin'i kurtarmalıydı.

O anda beyninde şimşekler çaktı. Neden Lâtif Amcası'na gidip haber vermiyordu? Evleri en yakın olan akraba o idi.

Bir çırpıda yerinden kalktı, birkaç saniye içinde Lâtif Amcaların bahçesine vardı. Olanca gücüyle bağılıyor, kendini zorluyor, sanki rüyada imiş gibi sesini çıkartamıyordu.

"Hafize İngeee! Lâtif Amcaaa! Koşun! Koşun! Hüseyin! Hüseyin!" diyebildi.

Lâtif Amcası elinde balta odun yarıyordu ağılda. Zeynep'in can hıraş geldiğini görünce işini bırakıp yanına geldi. Yetim kız, bir nefeste olanları anlatınca kanı kabardı, baltasını elinden attı, bir koşuda soluğu yeğeninın yanında aldı.

Hüseyin, hâlâ yerlerdeydi. Yediği tüfek dipçığı darbeleriyle sersemlemiş, toprakla sıvanmış saçakta debeleniyor:

"İngem o benim, ingem o benim!" diye sayıklanıyordu.

Andon Çavuş, burnundan soluyor, hırsını bir türlü alamıyor, avazı çıktığı kadar bağıırıyordu. Çok iyi Türkçe bildiği belliydi.

"Karın andartlara haber vermeye gitti değil mi? Aklınca kurtaracak seni! Ama ben seni mahpusa attıracağım. Konuşturacağım bülbül gibi."

Lâtif Amca, Andon Çavuş'u daha önce gördüğü için tanıyordu.

"Aman, Andon Çavuş! Büyük bir yanlışlık yapıyorsunuz!" diye atıldı.

"Sen de kimsin?"

"Ben bu çocuğun amcasıyım. Onun andartlarla hiç bir ilgisi yok! Kulakları da çok ağır işitir zavallının! Ben kefilim kendisine! O gördüğünüz çuvalların yarısı bizim, yerimiz olmadığı için oraya koyduk!"

Zeynep'i işaret ederek:

"Bu kadın da, hükümette asker olan diğer yeğenimin karısı."

"Nasıl inanayım buna? Var mıdır ispatı?"

Lâtif Amca bir an duraksadı, düşündü. Sonra birden gözleri parladı:

"Var elbet!"

Zeynep'e döndü:

"Getir gelin mektupları!"

Zeynep, odasına koştu. Anında elinde mektuplarla geri döndü.

Andon Çavuş bir tanesini alıp, evirdi çevirdi. Askeri makamların mührünü görünce, yüzü değişti. Pişmanlık tavırlarına girdi, Hüseyin'e doğru bakarak:

"Oldu bir yanlışlık" diye mırıldandı. Askerlerine el kol hareketleriyle işaretler yaparak, gitmeleri gerektiğini belirtti.

***

Gerillâlar, hükümet askerlerinin can düşmanıydı. İki ateş arasında kalan halkın halî ise yamandı. Muzdarip insanlar kime meram anlatacağını, kimden yana olacağını şaşıyordu.

Bir akşam üstü Zeynep'e Şaziye gelin gelmiş, iyice soğuklar basmadan pınar başına gidip, çamaşır yıkamayı öneriyordu. Teklif cazipti. Yazdan kalma havalar hâlâ devam ediyordu. Fakat bir sorun vardı. Genç kadınlar, gerillâların cirit attığı pınar başlarında gün boyu yalnız kalamazlardı. Bu güne kadar,

kadına kıza sarktıkları görülmemişse de, tedbiri elden bırakmamak lâzımdı. Şaziye gelin Zeynep'e hak vererek, Hafize yengeyi ve diğer birkaç komşu hanımı razı edeceğine söz verdi ve ertesi gün, günün ilk ışıklarıyla beraber yola düşeceklerine dair anlaştılar.

2. Dünya Savaşı'ı öncesindeki yıllarda, çamaşır günü demek eğlence günü demektir. Mahallenin kadınları; yaşlısı, genci, çocuğuyla, kilimleri, kepleri, kadın ve erkek giysilerini ve yıkanması gereken her şeyi katırlara yükletir köyün biraz aşağısında akmakta olan pınarın başına giderlerdi. Genç kızlar şarkı söyler, çocuklar bol bol neşelenip oyunlar oynarlardı. Genç kadınlarla orta yaşlıların her ne kadar kepleri tokmaklamaktan, çamaşırını çitilemekten omuzları düşse de, hallerinden yakınmazlar, günün sonunda tatlı bir yorgunlukla evlerine dönüp, huzur içinde dinleneceklerini bilirlerdi.

Şimdi öylemiydi ya? Sabun kıtlığı, hatta nümûnesinin bile olmayışı başlı başına bir dertti. Atkenesi bitkisinden elde edilen bir çeşit temizleme maddesi ve kül suları ile zoru zoruna, bin bir güçlkle, kirlerinden arındırılmaya çalışılırdı eşyalar. Hasan, gibi nice yiğitlerini ya askere, ya da angarya işlerde kullanılmak üzere gerillâlara kaptıran kadınlarda ne neşe kalmıştı, ne de sürur.

Son yaşadığı olaylar da iyice yıpratmıştı Zeynep'i. Hele hele Hüseyin'in haksız yere yediği dayaklar her şeyin üzerine tuz biberdi. İnsanda yaşama azmi namına ne varsa alıp götürüyor, damaklarda tat diye bir şey bırakmıyordu.

Hüseyin'in sıksa, çelimsiz bedeni kara çürükler içinde, evde şifa beklerken, bu çamaşır işinin iyi bir fikir olmadığı kesindi, ancak her şeye rağmen hayat devam ediyordu. Kış iyice bastırmadan köşe bucak temizlik yapılmalı, her an fırsat kollayan bitlere zemin hazırlanmamalıydı.

Hiç olmazsa Ferište ile çocukların evde kalmasını, Hüseyin'e yârenlik etmelerini istemişti Zeynep, fakat çocuklara da eğlence lâzımdı.

Ferište, ayak diremiş, illa: "Ben de pınara geleceğim" diye tutturmuştu. Zeynep de, ola ki, gerillâlar eve gelir masumları korkuturlar endişesiyle gelmelerine göz yummuştu.

O gün her zamankinden fazla yoruldu Zeynep. Bu iş, ne tarlada çapa sallamaya benziyordu, ne koyun sağmaya, ne de yayık tokmaklamaya. Ne kol bırakmıştı Zeynep'te, ne omuz, ne de bel. Her yeri dökülüyordu adeta. Ferište'nin de hiç faydası olmamıştı ki yengesine. İki çocukla uğraşmak bütün gününü doldurmuştu. Hafize yengenin, Şaziye gelinin ve diğer komşu

hanımların yardımcıları vardı, o gün hepsi Zeynep'in hamaratlığına parmak ısırıyorlardı. Altı bireyden oluşan ailenin bütün çamaşırları, evin bütün kepleri, çulları, mendilleri, perdeleri Zeynep'in ellerinden geçmişti. Durup dinlenmeden, bir buz gibi pınar suyuna, bir kazandaki sıcak suya giren elleri kızarmış, büzüşmüş, tahriş olmuş, neredeyse derisini atacak hale gelmişti.

İlkbaharın ve yazın uzun günlerinde olsa bütün çamaşırlar pınarların üzerinde kurutulur, öyle götürülürdü. Ancak kısa günler buna imkân vermiyor, katırların üzerine ıslak halleriyle yüklemek kaçınılmaz oluyordu. Kadınlar ikili gruplar halinde birbirlerine yardım ederek bütün güçlerini kullanıyor, ağır kepleri taşların üzerinden kaldırıp katırlara yüklüyorlardı. Yakınlardan nal sesleri duyulmaya başlayınca duraksadılar.

Vakit akşama yakındı, gün kavuşuyordu. Herkesi bir telâştır aldı. Korku dolu gözlerle birbirlerine bakıyorlar, bildikleri duaları okumaya başlayarak oldukları yerde kala kalıyorlardı. Etrafta katırların ayaklarının kurumuş yapraklara basarken çıkardığı tok nal seslerinden başka hiç bir ses yoktu. Çocuklar bile mık demiyordu. Herkes nefesini tutmuş, davetsiz misafirleri bekliyordu. Nal sesleri yaklaştıkça, inlemekle ağlamak arası kadın sesleri de duyulmaya başladı. Ve patika yolun dönemecinden ilk katır, sırtındaki çapraz fişekleri ayaklarında siyah çizmeleriyle, heybetli bir gerillâ ile göründü. Ondan sonra gelenler başları önde, yayan yapıdak, süklüm büküm yollara dökülmüş zavallılardı. Tek sıra halinde, sicimlerle kolları bir birine bağlanmış, yaşları ancak 18-19'u gösteren bir sürü genç kız, kadınların şaşkın bakışları arasında birer birer ortaya çıktılar. Dal gibi incecik vücutlarıyla feracelerinin içinde sallanıyorlar, yaşlı gözlerini silmekten bile aciz, inleyerek yürüyorlardı. Çoğunun başörtüleri çözülmüş, başlarından kaymış, saçları açıkta kalmıştı.

Manzara çok hazindi. Bütün kadınlar şoka girmişler, ağızları açık bir vaziyette geçenleri seyrediyorlar, bir şey yapamamanın çaresizliği altında eziliyorlardı. Yalnız Şaziye gelinin ağzından gayri ihtiyârî bir kelime döküldü.

"Ham... Ham... Hamdiye..."

Hepsi birden başlarını kaldırıp, sesin geldiği yöne doğru çevirince kızıcağızların fersiz gözlerinde ümit ışıkları belirdi.

"Bizi kurtarın ne olur" der gibi yalvaran gözlerle bakıyorlardı.

Konvoyun en sonunda katırın üstündeki gerillâ her şeyin farkındaydı. Yüreklerine bir kat daha korku salmak için vahşi hayvanlar gibi haykırdı:

"Önünüze bakın! Sağa sola bakmak yasak!"

Başlar öne düştü ümitsizce. Taşlı patikalarda yürüyüş tekrar hızlandı.

Öndeki gerillâ pınara iyice yaklaşmıştı. Katırı suyu görünce durdu, susadığı belliydi. Gerillâ hayvanın sırtından inip su içmesine izin verdi. Genç kızlardan bazıları başlarını hafifçe şırl şırl akan pınardan yana çeviriyor, çok susadıklarını her halleriyle belli ediyorlardı. Arkadaki gerillânın emri kesindi:

“Esirlere su içirilmeyecek!”

Öndeki gerillâ katırına binip birkaç adım ilerledikten sonra, arkadaki gerillâ da hayvanından indi. Buz gibi berrak ve tatlı kaynak suyuna avuçlarını dayayıp, kana kana içtikten sonra hayvanını da suladı ve tekrar katırının sırtına atlayarak:

“İleri!” emrini verdi. Çamaşır yıkamaya gelen kadınlara karşı ilgisiz davranmaları, hatta onları yok saymaları Kovanlık kadınlarını hem şaşırtmış, hem rahatlatmıştı. Ancak genç kızların o perişan halleri hepsine fena koymuş, içlerine oturmuştu. Hele hele yardım edememek, mazlumları koruyamamak onları çileden çıkarmıştı. Ferište, yerinde duramıyor, yengesinin kolunu çektiyor:

“Kimdi o kızlar inge? Sen tanıyor musun? Acaba hangi köydendirler?” diye durmadan sorular soruyordu. Zeynep ise olayın şokundan bir türlü kendini kurtaramıyor, hâlâ konuşamıyordu. Ferište sorularının cevapsız kaldığını görünce, Şaziye geline koştu:

“Şaziye İnge, Şaziye İnge! O kızlar geçerken sen bir şey dedin. Yoksa tanıyor musun onları?”

Şaziye gelin gözlerini karşığı dağlara dikmiş put gibi duruyor, ağzını bıçak açmıyor, dudaklarından bir kelime bile çıkmıyordu.

Neden sonra dili çözüldü.

“Ham... Ham...diye, Ham...diye de iç...iç...içlerinde...”

Şaziye gelin daha fazla dayanamadı. Gözleri dolu dolu oldu. Zeynep’in boynuna atılarak hıçkırmaya başladı. Göğüs kafesi bir inip bir çıkıyordu. “Hamdiye, Hamdiye” diye ağlıyordu.

“Teyzemin kızı o benim. Diğerleri de hepsi Mehrikoz kızları. Acaba ne yapacaklar onlara Zeynep kardaş? Ya kirletirlerse? Ya öldürürlerse?!”

Birkaç gün sonra olayın iç yüzü ortaya çıktı. Kovanlık çobanları Kara Göl'e yakın tepelerde koyunlarını otlatırken, köpeklerin aşırı derecede tepki vererek gölün çevresinde dolaşıp havlamaları üzerine göl kenarına inmişler ve 21 tane genç kızın gölün yüzeyine çıkmış cesetleriyle karşılaşmışlardı.

Tüylar ürperten bu manzaraya Kızılağaç çobanları da şahit olmuşlar, kızların Mehrikoz kökenli olduğunu, bilinmeyen sebeplerle gerillâlar tarafından köylerinden koparılıp tutsak edildikten sonra bir geceyi Kızılağaç'ta geçirdiklerini anlatmışlardı.

Olay, Kovanlık'ta günlerce konuşuldu. Hele hele kızcağızların o mazlum ve masum hali o gün pınar başında çamaşır yıkayan kadınların belleklerinden hiç silinmedi. Zeynep artık gerillâ lâfından bile ürkemeye başlamıştı, can güvenliği zedelenmişti. Silâhlı adamların her an baskın yapması ihtimali vardı.

Geceler kâbusa dönüşmüştü. Şaziye gelin beş yaşındaki oğlu Adem ile, Zeynep'e gece yatılığına geliyor, aşevine, Ürke Ana'nın yanına yataklar sıra sıra seriliyordu. Uzun kış gecelerinde ardı arkası kesilmez gerillâ muhabbetleri Zeynep'i odasından iyice soğutmuş, gece yatılığına gelen hanım ve çocuk misafirler için evinin kapısını ardına kadar açmıştı. Geçen günlerle beraber yatılı misafir sayısında da artış oluyor, Hafize yenge, kızları Nazmiye, Saniye ve oğlu Kadir yataklarını Zeynep'lerin evine taşıyordu.

Bu işe sevinenler de vardı elbet. Çocuklar için eğlence her gece yeniden başlardı. Körebe, yüzük saklama, soğan ısırma gibi oyunlarla bayram yaparlardı. Bütün bunlar bir yana Ferişte, uyku saatini ipe çeker, Saniye ve Naciye ablalarıyla beraber yatacağı anı sabırsızlıkla beklerdi. Kadir, Adem ve küçük İbrahim için de başka bir yatak hazırlanırdı. Herkes yaşlıları ve hemcinsleriyle aynı yorganı paylaştığı için fazla yorgan da gerekmezdi. Olur da, gece biri ihtiyaç için dışarıya çıkmak isterse kapıya kadar yatak serili odanın zifiri karanlığında, uyku sersemi basacağı yeri şaşırır, çığlıklar kopmasına sebep olabilirdi. O zaman herkes gerillâlar geldi zanneder ayağa fırlardı.

Bir akşam henüz karanlık çökmüş, tüm aile bir araya toplanmıştı. Artık Hüseyin'in yaraları iyileşmiş günlük işlerini yürütebilir hale gelmişti. Zeynep, ocakta kaçamak pişiriyor bir yandan yemeği karıştırırken, diğer yandan da salıncaktaki Ayşe'sini sallıyordu. Ferište, bir köşede İbrahim ile oynuyor, Hüseyin ise o gecenin odun ihtiyaçlarını dışarıdan taşıyor, ocak başına yığıyordu.

Birden sokak kapısı vurulmaya, köpekler havlamaya başladı. Ferište ile Zeynep birbirlerine baktılar. Şimdi kapıyı kim açacaktı? Ferište'nin benizi atmıştı bile. Hüseyin, çok az duymasına rağmen evin içindeki hareketlenmeden olanları sezmişti. Ürke Ana'da yataktan kalkamayacağına göre bu görev Zeynep'e düşüyordu.

"Allah'ım sen bana sabır ver! Kuvvet ver, dizlerime derman ver! Kimdir bunlar yine?"

"A...a...Andonlardır inge..."

"Onlar hiç bu saatte gelirler mi be Ferište? Gece dağa çıktıkları görülmüş müdür? Gözleri kör olmayasınca andartlardır... Gündüzlere kıran girmiş gibi gece dikilirler kapımıza. Gene nedir zorları Allah bilir?"

"A...a... açma ingel!"

"Hiç olur mu be gardaş, canımıza okurlar mâazallah! Hiç açmamak olur mu?"

"Dur inge... Ben dolaba saklanayım öyle açarsın!"

"Tövbe tövbe... Güler misin, ağlar mısın? Niye saklanacaksın kadınlar gibi Hüseyin? Sana bir şey yapmazlar korkma! Kim bilir ne isteyeceklerdir gene?!"

Daha fazla konuşamadı Zeynep. Korkunun ecele faydası yoktu nasıl olsa. Feracesini bezini aceleyle giyindi "Bismilllah" diyerek saçağa, oradan da bahçeye çıktı. Ayet el Kürsi'yi okuyordu.Kapıyı açtığında şaşırıldı. Bir tek kadın gerillâ vardı karşısında. Uzun boylu, sarı saçlı, genç, güzel bir kadın. Türkçeyi yarım yamalak konuşuyordu:

"Gireyim içeri biraz... Ben istiyor ısınmak..."

"Tamam, gel ısın! Başkası yok mu, yalnız mısın?"

"Vardır... Başka yerededir."

Zeynep önde, gerillâ arkada, bahçeyi geçip içeriye girdiler. Zeynep, Tanrı misafirine yer gösterdi. Ferište ile İbrahim, kadın gerillâya soğuk soğuk bakıyor, çapraz fişeklerden ürktüklerini belli ediyorlardı. Kadın bunu anlamakta gecikmedi.

"Çıkarayım bunları" dedi ve silâhıyla kurşunlarını çıkarıp aşevinin kapısının iç tarafına bırakıverdi.

Gözlerinde sevgi ışıltıları dolaşıyordu gerillânın. Ayşe'ciğe takılmıştı bakışları. Bir bebek görmek heyecanlandırmıştı onu.

Hızlı adımlarla, küçük Ayşe'nin salıncağının başına gitti:

"Ah thee mu, ti omorfo koritçaki! (Ah Allah'ım, ne güzel bir kızcağız!)" diyor, başka bir şey demiyordu. Istavroz çıkararak baktı Zeynep'e..

"Benim de var boyle, kaldı koyde! Alayım gucakta biraz. Ah panagia mu(Ah Meryem anam), tsok ozlemisim!"

Zeynep şaşırıldı. Hiç bir anne bebeğini bırakıp silâha sarılır mıydı?

Minik Ayşe'yi hasretle kucakladı kadın gerillâ. Sımsıkı sarıldı, bağrına bastı. Öptü, kokladı. Cennet kokusundan doya doya içine çekti. Gözlerinden sicim gibi yaşlar boşanıyordu. O da bir anaydı ve yavrusunu çok seviyordu. Kadının hali pek dokundu Zeynep'e. Gözyaşlarını tutamadı. Bir anneyi evlâdından ayırmak kadar büyük bir suç olabilir miydi yeryüzünde? Kimler kandırmıştı bu şefkatli yüreği? Ne işi vardı genç bir annenin bu kış kıyamet gününde dağlarda?

O anda gerillâ ile kendisini aynı teraziye koydu. İkisi de kadındı, ikisi de anaydı. Ana demek çouşkun bir yürek demektir. Bir sevgi çağlayanı demektir.

Neler neler geçirdi içinden...

"Seni ciğerparenden koparıp buralara sürükleyenler, beni de can yoldaşım eşimden ayırdı. Senin çocuğun öksüz, benimkiler yetim kaldı. Nedendir bu kahrolası savaş? Ne içindir? Hiç günahımız olmadığı halde bize ne acılar çektiriyorlar bak! Sebep olmadığımız kavgaların bedelini ödetiyorlar." demeyi ne kadar çok isterdi. Sonra yutkundu. Sormadan da dayanamadı:

"Neden bıraktın çocuğunu?"

"Dediler kuruldu cumhuriyet. Alırsın sonra çocuğunu. Çağırdılar kutlamaya."

"Gümölcine'den misin?"

"Ohi!(Hayır!) Kafkas koylu ben. Anastasia adim.

Derin bir iç geçirdi Zeynep. Konuyu değıştirmek istedi. Kadının daha fazla üzölmesini istemiyordu.

"Sofraya oturmak üzereydik. Sen beğenmezsin bizim yemekleri ama, yine de buyur! Belki de acıkmışsındır." ,

Bir çırpıda sofrayı kurmuştu Zeynep.

Anastasia, büyük bir iştahla yemeye oturdu. Zavallı meğer ne kadar da açmış! Zeynep'in beğenmez dediği kaçamağı, sildi süpürdü. Hatça Ana geldi gözünün önüne yetim kızın. Çocukluk yıllarında sofrada Zeynep'i dürtekler 'Misafir yanında yer gibi yap, ama yeme!' derdi. O da bu akşam aynı taktiği uyguladı. Ferište'yi dürttü, kendi de azar azar yedi. Çünkü misafirin doyurulması onun kültüründe her halûkârda değişmez bir kuraldı.

Yemekten sonra Anastasia yine kucağına aldı Ayşe'ciği. Gördüğü her yabancı karşısında isyanı basan minik bebeğine ne olmuştu bu gece? Sanki bu yaralı annenin içini okuyordu. Sanki çok sevildiğini anlar gibi güzel güzel bakıyor, hatta gülücükler bile atıyordu.

Anastasia da az tatlı sözcükler söylemiyordu Ayşe'ye. Çoğunu anlamıyordu Zeynep Yunanca olduğu için ama, kadının ağzından bal aktığı belliydi. Gözlerinin içi gülüyordu.

Ayşe'cik ile Anastasia'nın arasındaki muhabbet komşu kadınlar gelip evi dolduruncaya kadar sürdü. Zeynep, yatakları yere sereceğini söyleyince hiç itiraz etmedi Anastasia. Bir köşeye çekildi. Kadın gerillânın gitmeye niyeti olmadığını sezmişti Zeynep. Yatılı misafirlere bir nüfus daha eklenmişti bu gece.

Hafize yenge ile Şaziye gelin ise memnuniyetle kabul ettiler yorganlarının altına bu tanrı misafirini.

Endişeliydi Anastasia. Derin derin iç geçirdi.

"Bırakmazlar ki beni uyuyayım! Sicacık evde! Gelirler aramaya!... Ah, keske gelmeseler."

Yine de sokuldu yatağa. Hafize yenge, göz kırptı Şaziye geline.

Pencerelerin perdeleri açtı, ay şavkı vuruyordu yüzlerine.

Nazmiye, Saniye ve Ferište kıkır kıkır gülüşüyorlardı yorganlarının altında.

Kadir ile Adem bir türlü uyumuyor, türlü şaklabanlıklarla güldürüyorlardı ablalarını.

İbrahim, bir anlam verememişti bu yabancıнын evlerinde bu denli uzun süre konuk olmasına. Neredeyse hiç konuşmamıştı bu gece.

Anastasia ise çoktan uykuya dalmış, yorgun hırıltıları bütün odayı sarmıştı.

Kızlar ile çocuklara bol bol gülebilmek için bir konu daha çıkmıştı böylece.

Sabahsız Geceler

Sonunda hepsi derin uykulara daldılar. En tatlı rüyaları bölünmeseydi sabaha kadar mışıl mışıl uyuyacaklardı belki de.

Bahçe kapısı gümbür gümbür vurulmaya başladığında önce Ürke Ana açtı gözlerini. Zaten bütün gece olanlara bir mana verememişti.

"Ya Rabbi, Ya Rabbi" demeye kalmadan, Zeynep uyandı. Ardından da Anastasia.

"Ah demedim mi ben size bırakmazlar, uyutmazlar..." diye söylene söylene kalktı. Küçük çocuklardan başka herkes uyanmıştı.

Kadın gerillâ, el yardımıyla kapının arkasına çıkardığı çapraz fişeklerini ve silâhını buldu, kuşandı. Salıncaktaki Ayşe'ye son bir kez baktı. Uyandırmaya kıyamadığı için öpemedi.

Zeynep ile göz göze geldi. Elinin tersiyle gözlerinde biriken yaşları sildi.

"İyi bak ona" dedi usulca titreyen sesiyle, "Ağlamasın hiç!"

Dalgın dalgın baktı ardından gerillânın Zeynep.

"Allah seni tez elden yavruna kavuştursun ve bir daha ayırmasın" diye dualar etti.

***

1947 Sonbaharı...

Kış hiç kolay geçmemişti. Zaruretler içinde; erkeksiz, iki küçük çocukla, yatalak bir anneyle , henüz çocukluktan çıkmaya, genç kızlığa adım atmaya hazırlanan bir görümce ve ergenliğinin ilk yıllarını yaşayan hayatı buhranlarla dolu bir kayınbiraderle. Ardından ne ilkbaharın, ne de yazın gelişi yüzünü güldürmedi hiç kimsenin. Her yeni mevsimde biraz daha ağırlaştı yaşamın yükü. Üç aylığına askere gidenlerin, gittikleri unutuldu.

***

Günlük güneşlik bir günün, ikinci sonrası...

Ferişte, koşarak geldi sokaktan. Nefes nefeseydi.

"İnge inge... Neler oluyor köyde bir bilsen?"

"Neler oluyor gene?"

"Andartlar... Davullar zurnalar çaldırıyorlar okulun önünde. Kendileri gene birbirlerinin omuzlarına kollarını atmışlar oynuyorlar..."

"Yaa!"

"Okulun yanındaki evlerden kadınlar, kimi kapıdan, kimi duvarların üstünden, uzattılar başlarını, görebilmek için horon tepen andartları, sonra Kemâl Kaptan⁴⁷ geldi: 'Bütün evlere haber salın! Kadın erkek herkes okulun bahçesinde toplansın, şenlik var!' dedi"

"Hımm. Demek ki emir büyük yerden, ister istemez seyredeceğiz horonu. Olaki altından başka bir şey çıkmaya. Pek hayra alâmet gibi gelmedi bana ama... Neyse. Hadi sen İbrahim'i al, ben Ayşe'yi, gidelim bari.

Gerçekten de andartlar kadınlı erkekli bir horon oyununa dalmışlar, eğleniyorlar, keyifli keyifli şarkılar söylüyorlardı.

Bir ara davullar zurnalar sustu. Türkçe marşlar başladı:

Rodop dağı, Rodop dağı ormandır solu sağı
Cumhuriyet çeşmesi, andartlar yatağı

Biz andartız tam eriz korku nedir bilmeyiz
Burandanın, fasistin kafasını ezeriz.

Trakya dağlarında çiçekler açar
Burandalar yel gibi kaçar
Arş ileri, marş ileri partizanlar dönmez geri
Kalkın işçiler daima ileri, biziz dünyanın temeli
Gece gündüz çalışalım, arzumuzu elde edelim

İnsanca yaşayalım, hür hava koklayalım
Kurtuluş yüzü yakın, bunu hep anlatalım

Marş bitince bir sessizlik oldu. Uzun boylu, gösterişli, siyah uzun çizmeli, iyi giyimli genç bir adam, oturduğu ağaç kütüğünün üzerinden kalkarak, öne doğru birkaç adım attı, herkesin göreceği bir yerde durdu. Kadınlar bir duvarın önünde bir araya yığılmışlardı. Bir fısıldaşmadır başladı. Herkesin dilinde aynı sözler dolanıyordu:

"Kemâl Kaptan dedikleri bu işte!"

"Mmmm... Pek de yakışıklıymış!"

"Ah ah... Neler çektiriyor bize bu mel'un"

"Boyu postu devrilesice desin hele diyeceğini!"

"Şşşt duymasın!"

Kemâl Kaptan heyecanlı görünüyordu:

"Arkadaşlar! Amacımız sizleri faşist idareden kurtarmak. Özgürce yaşamanızdan başka bir isteğimiz yok! Biz dostuz. Size ellerimizi uzatıyoruz. Sizi ezilmekten, ayırımdan, fakirlikten çekip çıkaracağız! Cumhuriyet ilân edildiği zaman sizler de bizim kadar iyi yaşayacak, iyi yiyecek, iyi giyeceksiniz! Çocuklarınız cahil kalmayacak! Her yere en iyi okullarımızı açacağız. Ama bütün bunları başarmak kolay değil! Bize yardım etmeniz, bizi desteklemeniz, bize sahip çıkmanız lâzım! Bakın Hacımustafa köylü kadınlar Cumhuriyet ordusuna yüzlerce çorap ördü. Kafkas köylü kadınlar sahip oldukları her şeyi verdiler, kendileri de ordumuzun saflarına bizzat katıldılar! Bizi yalnız bırakmayacağınıza inanıyoruz! Her şeyden çok gönül birliğine ihtiyacımız var. Aramıza katılacak yürekli arkadaşlar istiyoruz!"

Kemâl Kaptan'ın konuşması alkışlarla son buldu. Gerillâların, kaptanın konuşmasını çok güzel bulduğu belliydi.

Zeynep, hayretler içindeydi. Hayatında Türkçeyi bu kadar güzel konuşan başka birini görmemişti. Kafası karışmıştı iyice. Olanlara bir anlam veremiyordu.

Kemâl Kaptan aslında fena bir adama benzemiyordu. Üstelik Türktü. Peki neden andartlara yardım etmelerini istiyordu ki? Halbuki hükümet yetkililerine göre gerillâlara yiyecek vermek, iyilik etmek büyük suçtu. Şu halde neyin doğru, neyin yanlış olduğunu ayırt etmek de çok güçtü. Galiba her iki taraf ta kendilerine göre haklıydılar da, bu bölgenin insanı olmak, buralarda doğup, büyüüp, yaşıyor olmak, kabahatlerin en büyüğüydü. Zeynep, aşağı mahalle kadınlarıyla beraber ev yolunu tuttuğunda ne düşüneceğini, ne konuşacağını bilemiyordu.

Kadınlar Kemâl Kaptan'ın konuşmasından pek hoşnut olmamışlar, ileri geri çekiştiriyorlar, memnuniyetsizliklerini apaçık ortaya koyuyorlardı.

"Çorap örecekmışiz andartlara, bak seen..."

"Hıh, ben kocama çorap yetiştiremiyorum..."

"Benim kızancıklarım karda kışta yalın ayak geziyor yokluktan, şu adamın dediğine bakın hele..."

"Bizi kurtarmaya gelmişler de, özgürlükmüş de, fasistler söylemiş de, böyleymiş de..."

"Kim dedi size gelin, bizi kurtarın diye!"

"Biz Bulgarlar'dan zor kurtardık yakamızı, Şimdi de siz ortak oldunuz aŐımıza, ambarımıza."

"Karınlarını doyurduğumuz yetmezmiŐ gibi, bir de sırtlarını giydirecekmiŐiz ıplakların!"

"Kim ne derse desin vallahi, benim bu herifi hiç gözüm tutmadı."

"Fiyakası engin ama, bizim gibi garip köylülerden medet umar!"

Zeynep, hiç konuşmadı. Bir dokunsalar bin ah çıkardı içinden. KomŐularına "Allah rahatlık versin" deyip ayrıldı yanlarından. Ferişte ile İbrahim'i önüne katıp evine girdi. Kapıyı kapatıp sürgüyü çekecekti ki yatılık misafirlerini hatırlayıp sadece kapamakla yetindi.

Ferişte, bol bol anlattı anasına Kemâl Kaptan'ın nutkunu. Mübarek bülbül gibi ezberlemişti hepsini. Zeynep, içinden "Bu kızıdan her Şey olur ama, okullar okul olsa!" diye geçirdi.

Biraz sonra karanlık bastı. Bu akşam sofraya ne koyacağını bir türlü kestiremiyordu Zeynep. "Sütün içine ekmek mi doğrasak? Mısır mı kaynatsam, yoksa buğday mı?" diye düşünürken, saçakta tıkırtılar duyulmaya başladı. Odanın içine bir göz attı, herkes içerideydi. O halde saaktaki gürültüler neyin nesiydi? Komşular bu kadar erken gelmezdi. Gerillâlar kapıyı çalardı. Bu işte bir iş vardı. Ferişte de dikkat kesilmişti. Hiç kimseden çıt çıkmıyordu. Nefesler tutulmuş, kalplerin gümbürtüsü başlamıştı! Hırsız mıydı gelen, uğursuz mu? Yoksa katil mi? Herkes korku dolu gözlerle birbirine bakıyordu. Kimse ne olduğunu anlayamadı. Birden aşevinin kapısı açılıverdi, hem de ardına kadar!

Ferişte, bir iğlik kopardı.

Hüseyin'in aylardır ilk defa yüzü güldü.

Ayşe'cik isyanı bastı.

Zeynep, olduğu yerde taş kesildi.

İbrahim'in Şaşkın bakışları sözlere döküldü:

"Bubaaa... Bubaaa..."

Hasan'ın kollarında bir küçük oğul, canlardan can vardı.

Ana hasretle açtı kollarını. Bağrına bastı yiğitler yiğidini.

"Ya Rabbi... Ya Rabbi..." dedi. Gözleri tavana dikili.

Zeynep'in dizlerinin bağı üzüldü, okt olduğu yere. Boğazında kocaman bir topaç konuşmasına izin vermedi. Dudakları mırıldandı, elleri

Sabahsız Geceler

yüzüne gitti. Sonra inci taneleri geldi avuçlarına... Sevinçten duramıyor, akıyorlardı...

Bayram havası esti evde günlerce...
Şenlendi yürekler, kavuştu hasretler...
Neler neler söyledi birbirine sevdalı gençler...
Gün o gündü, gece o gece...
Geçmeseydi saatler, bitmeseydi sayılı günler...
İbrahim şakısaydı hep bülbüller gibi...
Ayşe'cik gülseydi, yanakları güllenseydi...
Zeynep ağlamasaydı!
Sevdiğini göndermeseydi!
Silâhlar hep sussaydı!
İnsanlar konuşsaydı...

3 gün. Sadece 3 gün için izin alabilmişti Hasan.

Vatan borcu namus borcuymdu. Yer gök gerillâ kaynakken, ülkesi tehdit altındayken daha fazla durabilir miydi yuvasında? Nice tehlikeler atlattmış, nice çatışmalara girmişti. Evros Dağları'nda, Dimetoka başında kurşun sıkılmıştı gerillâlara.

Şimdi de kışlasına dönüş yollarına koyulmuştu. 1947 kasımının son haftasıydı. Hasan, Yusuf Dayısı'nın önerilerini dikkate alarak, aynı kaderi paylaştığı köylüleri Kadir ve İsmail ile gece yolculuğu yapmaya karar vermiş, gün kavuştuktan hemen sonra evinden çıkmıştı. "Gündüz dağlarda görünmeniz hiç doğru olmaz" demişti Yusuf Dayı, "Kışlasına teslim olmaya giden bir asker onlar için en baş düşman sayılır. Resmi kıyafetlerinizi çantanıza koyun. Uzun yolda zarar görmesinler."

Kuzuren başına geldiklerinde durdular. Bu köyden de dört arkadaş kendilerine katılacaktı. Fakat daha önce bu gece yola çıkacaklarına dair anlaşmamışlardı. Kuzurenliler ertesi sabah gidileceğini zannediyorlardı. Aslında iki köy arasında fazla mesafe yoktu fakat, zamanın darlığı ve her yerin çetecilerin kontrolü altında olması ulaşımı zorlaştırıyordu. Şimdi bu arkadaşlara nasıl haber vermeliydi? İsmail, birinin evini biliyordu. Ancak

aşağıki mahallede olduğu için oraya gidip tekrar çıkmak bir hayli zaman kaybettirirdi.

Kadir'in bir teklifi vardı, aklına bir fikir gelmişti.

"Buldum!" demesiyle ıslığı basması bir oldu.

Hasan, bir anda neye uğradığını bilemedi.

"Ne yaptın sen be aretlik andartlara mı duyurmak istiyorsun?"

İsmail, daha beter bozulmuştu.

"Kadir! Sabırdan bir habersin ha! Akıllar dağıtılırken sen kazan altında mı kapalıydın aretlik? Andartlar duymuşlarsa bu ıslığı halimiz nice olur?"

"A be hiç düşünemedim orasını ben. Vay canına! Ne yapacağız şimdi?"

Hasan üzgündü.

"Arkadaşları bırakıp kaçalım!"

"Başka çaremiz mi var be aretlik ateş bacayı sardı. Haydi!"

Koşmak istediler fakat sırtlarındaki çanta epey ağırdı. Hızlı adımlarla oradan uzaklaşıp patika yollara girdiler. Alantep'e doğru yol aldılar. Aslında Dedeagaç kışlasına teslim olmaları gerekiyordu fakat, Gümölcine'ye inmek çok daha kolay ve yakındı. Oradan Dedeagaç'a pekâlâ trenle geçilebilirdi. Aslında amaçlarına ulaşabilmek için İstanbul yoluna çıkabilmek bile kâfiydi.

Kapalı bir geceydi, gökyüzünde bir tek yıldız bile yoktu. Zifiri karanlıkta göz gözü görmüyordu. Soğuksa insanın iliklerine işleyecek cinstendi. Yoğun sisten bir metre önlerini dahi zor görüyorlardı. Sislerin ardında kar mı vardı, bulut mu bilinmezdi. Bereket versin ki sırtları sımsıkı giyinikti. Ayaz kolay kolay işletemeyecekti. Ayaklarında meşin postalları vardı ama kurtlar her an ulumaya başlayabilir, canlarını boğazlarına getirebilirdi.

Kadir, yine sabırsızlanmaya başlamıştı. Artık akıllanmış, fısıltı halinde konuşuyordu.

"Çok acıktım be aretlik, ne zaman bir şeyler atacağız ağzımıza?"

Aslında Hasan'a söylemişti ama İsmail'in kulakları pek delikti.

"İngem seni iyi beslemiş üç gündür. İnsan semirmeye alışınca bu sıkıntıda da yemek gelir aklına zaar!"

"Sana demedim bre! Biz Hasan ağamla açarız çıkınlarımızı!"

"Şşşşt... Yavaş olun! Sesinizi çıkarmayın! Önünüze bakın en tehlikeli yerlerden geçiyoruz. Karınca gibidir burda andartlar."

Kadir iç geçirdi.

Ardından da Hasan. Kovanlık'a en uzak, Alantepe'ye en yakın, geçen yaz Zeynep'in çapaladığı ve oviden gelen konvoyla şahit olduğu fasulye tarlasının yakınından geçiyorlardı şimdi. Zeynep, Hasan'ın yokluğunda yaşadığı tüm önemli olayları beraber oldukları üç gün zarfında Hasan'a aktardığı için her şeyden haberdardı. Tarlada sadece fasulye çöpleri kalmıştı. "Kim bilir, askerden sağ salim tekrar dönüp bu tarlada çoluğumla, çocuğumla çalışmak tekrar bana nasip olur mu?" diye düşündü. Derin derin iç geçirdi. Alantepe'ye iyice yaklaşmışlardı.

Yola çıktıklarından beri devam eden yoğun sis kalkmış, Alantepe olabildiğince düzlüğüyle önlerine serilmişti.

Kadir, yine dayanamadı:

"Ah canına yandımın Alantepe'si gündüz geçmek vardı ya senin yanından. Söyle o güzel suyundan kana kana içmek vardı ya..."

"Yaaa sıkıysa yaklaşırsın çeşmeye kardaşım! O çeşmenin adı bile andart çeşmesi, yani kibarcasıyla cumhuriyet çeşmesi olmuş, senin haberin var mı?"

"Şşşt... Sussanıza be yav! Oldum olası geçinemezsiniz zaten. Sizinle yola çıkanda kabahat... Tehlikedeyiz diyorum, ama dinleyen kim?"

"Baksana buna be Hasan aretlik bir yorulur, bir acıkır. Anasından yedi aylık çıkmış mübarek."

Patika yol artık genişlemiş üç kişinin yanyana rahatça yürüyebileceği kadar yer açılmıştı.

Birden neye uğradıklarını anlayamadılar. Yolun iki kenarındaki meşe ağaçlarının arasından iki kişi önlerine atlayıverdi! Silâhlar üzerlerine doğrultulmuş, yolları kesilmişti.

Sert ve kaba bir ses gece karanlığını yırtarcasına bağırdı:

"Pano ta heria sas! (Kaldırın ellerinizi!)"

Üçü birden şaşkınlıkla ellerini yukarıya kaldırdılar

"Kipirdamayın! Aleko pare ta opla tus!(Aleko al silâhlarını!)"

Gerillâ olduklarından hiç şüphe edilmeyen iki kişiden biri silâhlarını topladı. Diğerleri namlunun ucunu üç yolcunun üzerine doğrultmuş tetikte bekliyordu.

Aynı sert ve kaba ses bir kez daha yankılandı dağlarda:

"Yuruyun!..."

Hasan ve arkadaşları önde, silâhlı gerillâlar arkada yürüdüler. Birkaç adım atıp ilerleyince İsmail, Kadir'i dürtekti:

"Senin yüzünden enselendik" diyecek oldu.
Aynı ses tüfek dipçığıyle beraber karşılık verdi:

"Konuşmayın yakarım!"

Gerillâlar, kendi aralarında fısıldaşıyorlardı:

"Ne yapalım bunları?"

"Kaptana götürmemiz lâzım"

"Gecenin bu vaktinde taa Çalabı'ya mı gideceğiz?"

"Kaptanlar konuşurken duydum. Bu gece ovaya baskın varmış. Kemâl Kaptan ayağımıza gelecek demektir. Esirleri bir ağaca bağlayıp onun gelmesini bekleyelim."

Konuştuklarını aynen uyguladılar. Hasan ve arkadaşlarını kalın bir meşe gövdesine ellerinden ve ayaklarından sımsıkı bağlayıp, Çalabı tarafından gelecek olan kaptanlarını beklemeye başladılar.

Konuşmak yasaktı, birbirlerine bakmak bile yasaktı. Zaten kimse kimseyi göremeyecek şekilde birbirlerine arkaları dönük bir vaziyette bağlanmışlardı. Zaman akmak bilmiyordu. Buz kesen bir ayazda gecenin ilerleyen saatlerinde, silâhlı gerillâların gözetiminde, kıpırdamadan beklemek donmaya davetiye çıkarmak demektir. Ama bunun ne önemi vardı? Canları tehlikedeydi! Acaba öldürecekler miydi asker olduklarını anlayınca? İnsan harcamak çok kolaydı gerillâlar için. Yoksa son nefeslerini mi alıyorlardı? Buraya kadar mıydı vadeleri?

Dakikalar geçtikçe soğuk kendini iyice hissettiriyor, hareketsiz durdukça bir yandan bedenleri katılırken, diğer yandan tatlı bir uyku çöküyordu.

Eşeklerin ve katırların nal sesleriyle gözlerini açtı Hasan. Anlaşılan beklenen adamlar geliyordu. Başlarında nöbet tutan gerillâ çömeşmiş bir vaziyette beklemekten usanmış olacak ki, tek sıra halinde dizilmiş binek hayvanlarını görünce hızla ayağa kalktı. Biraz sonra başka bir gerillâ Hasan'ın ve arkadaşlarının ellerini birbirlerine bağlayarak yürümelerini söyledi. Yürüdüler, yürüdüler...

Yüksekçe bir yere çıkmış; katırlar üzerinde yollara dizilmiş gerillâların geçitini seyreden, rütbeli olduğu iyi giyiminden ve duruşundan belli olan boylu postlu gösterişli bir gerillânın önünde durdular.

Esirler hakkında daha önce bilgi sahibi olduğu belliydi. Hasan'ları getiren gerillâya eliyle 'Git' işareti yaptıktan sonra yarı alaylı yarı ciddi bir havayla sordu:

"Gece vakit bu havada yollara düştüğünüze göre önemli bir nedeniniz olmalı!"

Nasıl cevap vermeliydi şimdi Hasan? Yalana başvurmak mübah sayılırdı. Ama şu durumda ne söylese çıkamazdı işin içinden. Arkalarındaki çantalarında resmi kıyafetleri gerçeği gün gibi ortaya sererdi. Şu halde yalan bir yarar sağlamaz, aksine güven sarsardı. En iyisi susmaktı.

"....."

" Faşistlere haber vermeye gidiyordunuz değil mi?"

"Eee..... şeyyy...."

"Bizden önce Sirkeli karakoluna varıp bülbüller gibi şakiyacak, baskından onları haberdar edip bizi pusuya düşürecektiniz!"

"Haaa... yır... Haa...yır..."

"Çavuşlarınız size hangi köye baskın vereceğimizi de bildirmiş miydi?"

"....."

Hasan'ın da, arkadaşlarının da şaşkınlıktan dilleri tutulmuştu. Bu adam ne kadar temiz bir Türkçeyle konuşuyordu böyle?

Bu dağlarda ilk defa Türkçeyi böylesine mükemmel konuşan birine şahid oluyorlardı. Kimdi bu adam? Yunan mıydı? Türk müydü? Eğer Türk ise gerillâların safında, hem de başlarında ne işi vardı?

Soğuşun verdiği titremeye, şaşkınlığın verdiği titreme birleşmiş çeneler birbirine vuruyor, konuşmak, hele hele kendini savunmak neredeyse imkânsızlaşıyordu.

Yetkili gerillâ, kendine güven dolu haliyle etrafa emirler yağdırıyor, bir dediği iki edilmiyordu.

"Kosta!" diye seslenir seslenmez yanında bir adam bitiverdi.

"Konvoyu durdurun!" Hasan'ı ve arkadaşlarını göstererek:

"Bu adamların halini hiç beğenmedim!"

"Peki Kemâl Kaptan."

Kemâl mi?

Bu isim de neydi böyle? Bu bölgede; değil dağlarda; yakalarda; ovalarda; hatta Gümölcine'de bile bu isimde hiç kimseye rastlanmazdı. Sakın bu adam

"Gazi Mustafa Kemâl olmasın?" diye şimşekler çaktı Hasan'ın beyininde. Ama bu mümkün müydü? Hem o olsa bile burada, bu topraklarda ne işi vardı?

Bu akşam üstüste yaşadığı olaylar akıl diye bir şey bırakmamıştı Hasan'da.

Mustafa Kemâl, hayata veda edeli neredeyse 10 yıl olmuştu, o neler düşünüyordu! Peki karşısındaki bu kibirli adam kimdi?

Kaşlarını çatmış, yüzünü ekşitmiş bir vaziyette tepeden tırnağa süzüyordu esirleri. Sonra başını kaldırdı, nefret dolu bakışlarla sırtlarını işaret ederek bağırdı:

"Bu çantalarda ne var? Bomba mı?"

Ne cevap verecekti şimdi? İsmail ile Kadir konuşacak halde değildiler. Hasan, çenesinin titremesine engel olmak ve sesinin tonunu olabildiğince yumuşatmak istercesine cevap verdi:

"Biz... Askeriz kumandan!"

"Faşistleer... Kan içicileer... Casuslaaar..."

"Ben ve aretiklerim sadece vatan borcumuzu ödüyoruz kumandan. Faşistlik nedir, nasıl bir şeydir bilmeyiz. Hükümet askere çağırды, biz de gittik. Bayrağı altında yaşadığımız bu devlete nasıl baş kaldıralım?"

"Baak seen... Dilin de pek uzunmuş..."

"....."

"Hangi ködensiniz?"

"Kovanlık'tan"

"Okuman yazman var mı senin?"

"Vardır kumandan."

Kemâl Kaptan'ın yüzü değişti birden. Anlaşılan okuma yazma bilmeyi çok önemsiyordu.

"Adın ne?"

"Hasan. Pehlivan Hasan derler."

"Sülâlenizde pehlivanlık da var demek."

"Hayır kumandan. Pehlivan benim."

Bu kez hayretini gizleyemedi Kemâl Kaptan.

"Yaaa... Bir gün güreş tutarız belki seninle Pehlivan Hasan."

"....."

"Kosta! Çözün ellerini çocukların."

Emir derhal yerine getirildi.

"Doğrusu senin gibi okuma yazma bilen bir pehlivanı faşistlere kaptırmak büyük kayıp olur. Gel bizim saflarımıza katıl! Kendi toprağını, kendi ellerinle savun! Özgürlük mücadelemizde yerini al! Eşitlik için, kardeşlik için kurşun sık düşmana! Bu memlekette insan gibi yaşamak senin de hakkın. Hak verilmez alınır. Cumhuriyeti kurmamıza günler kaldı. Bu savaşı biz kazanacağız. Yüreğimizle, bileğimizle, kanımızla."

Kemâl Kaptan heyecanlanmıştı. Daha çok konuşacağı belliydi, fakat Alantepe'den aşağıya, Dünderlı'ya doğru tek sıra halinde dizilmiş, binek hayvanlarının üzerindeki gerillâlar beklemekten sıkılmıştı.

İkinci veya üçüncü kaptan olduğu anlaşılan bir gerillâ yetkilisi gelmiş Kemâl Kaptan'ın sözünü kesiyordu:

"Kumandanım, yoldaşlar durdukları için üşüyorlar. Yolumuza devam edecek miyiz, yoksa dönecek miyiz?"

Sözünün bölünmesinden hiç hoşlanmamıştı kaptan. Sertçe cevap verdi:

"Biraz sonra kararımı bildireceğim!"

K.Kemâl gerillâya eliyle git işareti yaparak tekrar Hasan'a döndü.

"Ne diyorsun delikanlı?"

Ne desindi Hasan? Bir çıkmazın içindeydiler. Yukarı tükürsen bıyık, aşağı tükürsen sakaldı. Hayır dese buradan sağ çıkabilirler miydi?

Yıllardır devletin resmi askeri idi. Tezkeresine az kalmıştı. Vazifesini tamamlayıp alınının aklıyla dönecekti köyüne. Bunları anlatsa karşısındaki adama, anlar mıydı? Bir eşitlik türküsüdür tutturmuş gidiyordu.

Oysa Hasan bilmez miydi bu süslü lâfların altında yatan gerçeği! Bir Türk ile bir Yunan'ı aynı kefeye koyarlar mıydı hiç? Hay burandalar safı idi hay gerillâlar. Değişen bir şey yoktu bir Türk genci için. Hasanlar, Hasan'dı yine, Kostalar Kosta. Kaderde boyunduruk altında yaşamak da varmış demek ki, kabul etmekte paylarına düşen. İyi kötü bir düzen vardı ortada kurulu, yaşayıp gidiyorlardı işte. Silâhlara sarılıp dağlara çıkmak, savunmasız köylere saldırmak, insanları soymak, yiğitlik miydi? İnsanlıkla mı bağdaşırdı, İslâm'la mı?

Bütün bunları söyleyemeyeceğine göre, ölümü göze alamayacağına göre, evlâtlarına yetimlik acısı tattıramayacağına göre, gerillâ başının isteklerini kabul etmekten başka çaresi yoktu.

Arkadaşlarına baktı. Onlar çoktan başlarına geleceklere razı olmuşlar, boyunlarını kurbanlık koyunlar gibi bükmüşlerdi. Başını salladı Hasan.

“Tamam komutan” dedi.

Gerillâ başının gözlerinin içi güldü. Yüzündeki memnuniyet ifadesi el fenerinin yarı aydınlığında bile belli oluyordu.

“O halde aramıza hoşgeldiniz! Bu akşamki baskında siz de görev alacaksınız. Görelim bakalım ne kadar deneyimli askerlersiniz!”

Hasan, içinden “Lâ Havle” çekti. Bu yaşına kadar hiç kimseden bir iğne bile çalmamıştı. Bu ne haysiyet zedeleyici, bu ne onur kırıcı bir görevdi? Kaptan ekledi:

“Yalnız küçük bir sorun var. Ne yazık ki binek sıkıntımız var. Size verecek hayvanımız yok, yaya olarak ovaya ineceksiniz. Ama siz alışkınsınız bu dağlara!”

“Zararı yok” diye karşılık verdi Hasan.

Kemâl Kaptan, yetkili gerillâ olan Kaptan Kostaya:

“Bu arkadaşları konvoyun önüne alın, silâh verin. Yolları iyi biliyorlar, size rehberlik yapsınlar. Köylerden birer binek de ayarlayın. Dönüş yolunda yaya kalmasınlar”

“Başüstüne kumandan.”

Hasan ve arkadaşları en öne geçirildiler. Arkalarında dizili olan katırların yularlarından tutarak başı çektiler. Kemâl Kaptan, Alantepe’de kalmıştı. Anlaşılan bizzat baskınlara katılmıyor sadece yönetiyordu.

Başa gelen çekiliyordu. Dağların eteklerinden kıvrım kıvrım patika yollardan, adım adım aşağıya doğru iniyorlar, el fenerlerinin yardımıyla önlerini ancak görüyorlardı.

Dağlar tepeler birer birer aşıldı. Aşağıya inildikçe hava da açıldı. Yıldızlar, gökyüzünde göz kırpmaya, ayaz kendini iyiden iyiye hissettirmeye başladı.

Ne uzun bir geceydi bu böyle bitmek bilmeyen?

Yoksa sabah hiç olmayacak mıydı?

Gün bir daha doğmayacak mıydı?

Hasan, en önde yürüyor, onu Kadir ile İsmail takip ediyordu. Ardından da onlarca gerillâ onları izliyor tek sıra halinde hayvanlarının üzerinde zincirleme geliyorlardı. Karşidan bakılınca karıncaların yuvalarına erzak taşırken oluşturduğu görüntü gibi bir izlenim bırakırdı halleri.

Dünderli başına ulaştıklarında Hasan durdu. Üç yol ağzıydı burası, ne yöne doğru gidileceğini bilmiyordu. Kaptan Kosta meseleyi farketti:

“Pros Deksia (Sağ tarafa)” diye gürlledi. Anlaşılan Yeniköy üzerinden Domruköy’e inilecekti. Ondan sonrası yine meçhuldü.

Domruköy'e varıldığında üçüncü kaptan sessiz olunmasını, halkın tedirgin olmaması için köyün içinden geçerken hiç gürültü çıkarılmamasını sıkı sıkı tembih etti.

Emirler aynen uygulandı. Köy, yukarıdan aşağıya ortadan yarılarak geçildi. Elbette binek hayvanlarının çıkardığı nal seslerine ve evlerin avlularında yırtılasıya havlayan köpeklere müdahale edilemedi.

Hasan, halkın rahatsız edilmemesi hakkındaki titizliklerine pek bir mana veremedi. İnsanları soyup soğana çevirmekte hiç bir sakınca görmeyen gerillâlar, uyuyan insana saygı duyar mıydı? Sonra meselenin iç yüzünü çözdü. Domruköy, Sirkeli'ye yakındı, Sirkeli'de de karakol vardı, endişeleri bundan kaynaklanıyor olmalıydı.

Nihayet ovaya inilmişti. Acaba hangi yöne gideceklerdi? Çayın boyunca Karacaoğlan'a doğru ilerlediler. İstanbul yoluna vardıklarında, yolun beri tarafında kalan köylerin şimdilik kurtulduğu anlaşıldı. Yolun karşısına geçtiler. Çelebiköy sol taraflarında, Karacaoğlan'la Ballıhor arkalarında kaldığına göre, hedef ya Ambar köydü, ya Yahyabeyli, ya da ilerisi. Ovada yollar genişti, tek sıra halinde yürüme zorunluluğu olmadığı için de daha hızlı yol alıyorlardı.

Hasan'ın da arkadaşlarının da yürüyecek mecalleri kalmamıştı artık, saatlerdir adım atmaktan dizleri sızlıyor, tabanları şişmiş, isyan ediyordu. Önlerindeki bu uzun kış gecesi onlara neler hazırlamıştı acaba? Dinlenmeye meydan bırakacak mıydı?

Soğuktan elleri yüzleri donmuş, çeneleri tutulmuştu. Rüzgâr, uğuldayarak esiyor, çay boyundaki kavakların kalın gövdelerini döverek çeşitli sesler çıkartıyor, gerillâların yüzüne bir tokat gibi çarpıyordu. Hasan, bir ara ellerini yanaklarına götürünce bir buz parçasına değmiş gibi oldu. Yüzü yarı donmuş gibiydi. Ne dudaklarını, ne burnunu, ne de yanaklarını hissediyordu!

Yahyabeyli'nin ilk evleri görünmeye başladığında çetecilerin niyeti iyice anlaşıldı. Zavallı günahsız insanların rüyalarının bölünme zamanı gelmişti. Kaptan'ın gür, kaba, bir o kadar da sert sesi duyuldu:

"Köyün içine dağılın. Evlerin kapılarını tutun. Dışarıya kuş uçurtmayın. Her eve en az üç kişi girecek, Dimitri, Hristo!"

"Oriste kapetanie! (Buyurun kaptan!)"

İsmail ile Kadir'i göstererek:

"Siz bu ikisini alın! Hasan benimle gelsin!"

"Endaksi! (Tamam!)"

İsmail'i Dimitri, Kadir'i Hristo yanlarına alarak ilk sokağa girdiler. Diğerleri de hayvanlarını kırbaçlayarak ileriki mahalleleye doğru atıldılar. Kaptan Kara Kosta derdiler, Hasan'ı yanına kayıran kaptana. Gerillâların yiyecek sorumlusuydu.

Kaptan Kosta, köyün ana yolu üzerindeki dış kapıları şöyle bir gözden geçirdikten sonra oldukça geniş ve yüksek, saks mavi rengiyle yıldız ışığında bile dikkat çeken, büyük bir kapıyı işaret etti. Hedef belirlenmişti.

Hasan, dermansız bacaklarıyla Kaptan Kosta'nın katırına ayak uydurmaya çalıştı. Ağa kapısı olduğu her halinden belli olan kapının tokmağını hızlı hızlı çaldı. İç taraftan köpekler çoktan havlamaya başlamışlar ortalığı velveleye veriyorlar, olağanüstü bir hal olduğunu bütün güçleriyle ilân ediyorlardı.

Buna rağmen kapının açılışı bir türlü gerçekleşmiyordu, dakikalar geçtikçe Kaptan Kosta'nın da sabırsızlığı artıyordu:

"Daha hızlı çal! Daha hızlı!" diye gürledi.

Emir derhal yerine getiriliyor, kapı kırılırcasına çalınmaya devam ediyordu.

Biraz sonra büyük kapının yanındaki küçük, yavru kapı ağır ağır ardına kadar açıldı.

Orta yaşın üzerinde, enine boyuna iri, ak saçlı, kelli felli bir köylü gayet rahat, telâşsız bir şekilde kapının ağzına gerildi. Üzerinde korkunun eseri yoktu:

"Buyurun, buyurun hoşgeldiniz! Ben de sizi bekliyordum!" deyince Hasan şaşkınlıktan küçük dilini yutacaktı.

Bu ne itibardı böyle! Bu güne kadar gerillâlara böylesine sıcak davranılıp hürmet gösterildiği nerede görülmüştü!

Ağa olduğundan hiç şüphe edilmeyen kır saçlı adam, Hasan'ı hareketleriyle şaşırtmaya devam ediyor, eliyle ahırın işaret ederek, hemen dönmek üzere ahıra kadar gidip geleceğini söylüyordu.

Hasan, Kaptan Kosta'nın yüz hatlarını inceleyince, gerillâ başının başarıyla kasıldığını farketti.

Ağa ahıra girmiş, iri cüsseli bir manda kotasını yularından yakalamış habire çekiyor, ahırın kapısından çıkarıp dış avluda bekleyen misafirlerinin önüne getiriyordu. Sanki karşısında silâhlı adamlar yokmuşcasına hareket eden ağa, bu kez de heyecanla gecenin sürprizini takdim ediyordu:

"Ben bu manda kotasını bu günler için besledim. Onu Cumhuriyet ordusuna hediye ediyorum... Alın! Ananızın ak südü gibi helâldir!" deyince

K.Kostan'ın ağız kulaklarına vardı, memnuniyetini ifade edecek söz bulamıyordu.

Yan taraftaki haneye giren gerillâlar, soygunlarında pek başarı elde edememiş olacaktardı ki, Kara Kostan'ın yanına gelmişler, bu eve girmek için izin bekliyorlardı. Kaptan Kosta hışımla arkasına döndü:

"Ağa yoldaşlığını ispat etmiş, bizden olduğunu göstermiştir. Bu haneden bir iğne dahi alınmayacaktır. Dönün geri, haydi!"

Ağanın keyfine diyecek yoktu.

Komşularının dam dolusu sığırları, ağıl dolusu koyunları yavrularıyla beraber gerillâların önüne katılıp Cumhuriyet ordusuna kebab olmaya giderken, o bir manda kotasıyla olayı kapatmış, o köyde ve civar köylerde hiç kimsenin aklına gelmeyen bir yöntemle bu soygunu çok ucuz atlatmıştı. Üstelik hanesi tecavüzden kurtulmuş ne ekmeğine, ne aşına dokunan olmamış, çoluk çocuğu korku namına hiçbir şey yaşamamış, gerillâ yüzü bile görmemişti.

Hasan, manda kotasının yuları eline sıkıştırdığında henüz olayın farkında değildi. Ağanın gerçekten gerillâ sempatizanı olduğunu düşünüyordu. Köyün evleri adeta yağmalanıp, damlarındaki hayvanlarına, kilerlerindeki erzaklarına el konulup, arabalar dolusu yiyecek ve giyecek eşyası silâh zoruyla ele geçirilince, işin vehametini anladı. Ağa, dünyada Hasan'ın şimdiye kadar tanıdığı en müstesna kurnazlardandı.

O gece kaç köy basıldı, nice yürekler dağıldı! Mal canın yongasıydı, canlardan kırıntılar koparıldı. Kendi yağıyla kıt kanaat kavrulmaya çalışan insanlar, yokluğa, açlığa, göğüs gerebilmek için bir kez daha çaresizliğin kucağına atıldılar. Elleri, avuçları boş, öylece bakakaldılar gerillâların ardından. İşleri acıyla burkuldu, dişleriyle, tırnaklarıyla kazdıkları topraktan, alın teriyle çıkardıkları mahsüllerini haydutlara kaptırmak ne acıydı? Bedduaları ayyuka çıktı. Semalardan boş döner miydi elleri?

Hasan Kaptan Kosta'yla beraber gittiği her evde ölüp ölüp dirildi. O gözyaşı dökken ihtiyarlar, korkudan titreyen, ezilen büzülen gençler, anne babalarının sıkıntılı hallerinden her şeyi sezen, fakat sus pus durup, ninelerinin şalvarlarına gizlenen masum çocuklar...

Hele fakir bir hanede genç bir kadının hali yüreğini yaraladı Hasan'ın.

Sokak kapısını açmakta gecikmemişti kadın. Genelde dış kapıları yaşlı veya orta yaşlı erkekler açardı, nadiren de 15'in altında oğlanlar. Fakat bu evde ne yaşlı ne genç, hiç erkek yoktu. Dört küçük çocukla, genç bir kadın, bir de gözleri görmeyen yaşlı bir nine.

Kadıncağızın, daha bahçe kapısında ürkek bakışlarından, telâşlı halinden, kesik kesik sözlerinden çok korktuğu belliydi. Kaptan Kosta:

"Kocan nerede?" dediğinde yüzünü kara bulutlar kaplamıştı. O utangaç çehresi iyice mahzunlaşmış gözlerini yere indirirken başını hafifçe iki yana sallayarak "Bilmiyorum" demişti. İçeriye girdiklerinde gaz lâmbasının ışığında yüzü ortaya çıkınca hayretlere düştü Hasan. Böyle bir güzellik terkedilip kaçılır mıydı? Şu can korkusu insana neler yaptırmıyordu. Son zamanlarda gerillâların, genç erkekleri de zorla dağa kaldırmaya başladıkları duyuluyordu. Bu hatuncuğun da eşi kim bilir hangi samanlıkta, ya da hangi tütün tavlama kuyusunda saklanıyordu.

Evin saçağına geldiklerinde pek içi açılmamıştı Kaptan Kosta'nın. Yağlı bir kapiya rastlamadıkları kesindi. Evin her yanından sefalet akıyordu. Gıcırdayan kapılar, boyası soyulmuş koyu yeşil çerçeveli pencereler, parçalanmaya yüz tutmuş içirik kilimleri... İçeriye ilk göz atışta daha yüzünü ekşitmişti Kaptan Kosta. Fakat sağ köşedeki kuskus çulunu görünce gözleri parladı. Hasan'a dönerek:

"Bunları çuvala doldur" dedi.

Genç kadın, bunu duymadı. İçerdeki odaya girmişti. Belki de çocuklarına bu davetsiz misafirler hakkında bilgi vermek için acele etmişti. K.Kosta ile Hasan da onu takip ederek içerdeki odaya geçtiler. Manzara hazindi.

Büyükçe bir odanın ortasına serilmiş kara bir kepe, dört bir tarafa dizilmiş, eski püskü şilteler. Karşı duvarda ateşi yarı sönmüş bir ocak. Odanın ortasında yere yaklaştırılmış bir salıncak ve içinde minicik bir bebek.

Köşede kör olduğu hep tavana bakıyor olmasından ve gözlerinin beyazlığından belli olan bir nine. Ninenin koltuklarının altına sokulmuş, omuzlarını kısmış korku dolu gözlerle silâhlı adamlara bakan masum çocuklar. Yüreğinden kan geçti Hasan'ın. En büyüğü ancak altı yaşındaydı. İbrahim'i geldi gözlerinin önüne, sonra da Ayşe'si. Bu masumların günahı neydi? Bunları yaşamayı hak etmek için ne yapmışlardı? Niçin hayat sevinçleri söndürülüyordu? Yaşadıkları bu korku, çocuk dünyalarında kim bilir ne

fırtınalar koparıyordu. Bu tablo hayatları boyu zihinlerinde bir şamar gibi kalacak, küçük kalplerinde açılan yara belki de hiç kapanmayacaktı. En çok ihtiyaçları olduğu anda babalarının nefesini bile duyamıyorlardı. Bu yabancılar onlardan ne istiyordu? Anneleri babaları bir suç mu işlemişti acaba? Kısa süre sonra korkuları gözyaşına dönüştü. En çok iki yaşında gösteren oğlan çocuğu, önce için için gözyaşı döktü, sonra sesini koyverdi. Kundaktaki bebek de kardeşinin gürültüsünden uyanmış yarılasiya ağlıyor, annesinin kollarını istiyordu. Kadıncağız iyice telâşlandı. Önce çocuklarını mı teselli edeceğini, yoksa soğuk bakışlarla kendini izleyen gerillâlarla mı uğraşacağını şaşırı. Kaptan Kosta, çocuk sesinden nefret ederdi, zaten baştan beri bu evi hiç sevmemişti. Hasan'a "Gerekeni yap" talimatı vererek evi terketti. Hasan'ın yüreği lime lime, bir, içini çeken oğlan çocuğuna, bir kundaktaki bebeğe bakıyor, masumlara sarılıp kucaklamamak için kendini zor tutuyordu. Bir an önce kaçmalıydı buradan, yoksa kadınlar gibi ağlayacaktı.

Feracesinin içinde bir fidan gibi sallanan genç anneye döndü:

"Andartlar için biraz giyecek, çorap varsa fazladan...." diyecek oldu.

"....."

"Biraz da yiyecek bulgur, tarhana..."

"Sen... Sen, Türk müsün?"

"....."

"Hiç Türk andart olur mu?"

"....."

"Ama... Ama... Tarhanamız çok az, bulgur vereyim!"

"Bir süzgü ver bana, dışardaki kuskusu doldurayım!"

"Hayır, hayır, kuskusuma dokunma ne olur! Daha dün yaptım. Bir kerecik bile pişirmedim, kurutmak için saçağa serdimdi, kulun kölen olayım, masumlarıma acı! Senin de evlâtların vardır. Onların hatırı için bırak!"

Nasıl da can evinden vurmuştu Hasan'ı kadın! Ne yapacaktı şimdi?

"Şey..." diyecek oldu. "Peki giyecek?"

"Kızanlarım pek küçük dokuyamadım bu yıl! Kocamın eskiyen giysilerini de kesip kızancıklara diktim. Çorap var, vereyim!"

Kadın, salıncaktaki yavrusunu kucağına alarak başka bir odaya çorap aramaya giderken, saçaktan gürültüler, tıkırtılar gelmeye başladı. O anda odanın kapısı ardına kadar açıldı, Kaptan Kosta eşikte belirdi. Hasan'ın hiç bir

şey yapmamış olduğunu, her şeyin bıraktığı gibi kaldığını görünce hiddetlendi:

"Vre sabahı yapacaksın burada? Hani erzaklar? Kaptan Kemâl'e söyleyeceğim hepsini. Adam sandık seni!" Saçaktaki kuskusu gösteriyordu: "Hâlâ toplamamışsın bunu!"

Hasan, bir rüyadan uyanırmışcasına silkelendi, kuskusun başına koştı. Kaptan Kosta bu sefer kadına çevirdi sert bakışlarını:

"Çabuk getir bir çuval! Haydi, haydi durma!"

Kadıncağız, neye uğradığını şaşırды. Çıkmak üzere olduğu odaya geri döndü. Musandranın kapağını açıp bir süzğü buldu, Kaptan Kosta'ya uzattı.

Kaptan Kosta, Hasan'ın yanına çömeldi, süzğünün ağzını açtı.

"Dök çabuk! Bir tek tane bile kalmayacak!"

Hasan, çulun dört bir köşesinden tutarak, kuskuları bir çırpıda süzğüye boşalttı ve sırtına yükledi.

Kaptan Kosta hışımla evden çıkarken Hasan da onu takip etmek için birkaç adım attı.

Olanları endişe ile izleyen genç kadın daha fazla dayanamadı. Güzel yüzü gözyaşlarıyla doldu.

"Bırakın nafakamızı, götürmeyin! Benim kızancıklarım kum mu yiyecek?"

"....."

"Almayın yalvarırım, hiç olmazsa yarısını bırakın!"

Hasan'ın bacakları adım atamıyor, kadıncağız Hasan'ın ayaklarına kapanmış, bırakmıyordu. İçerdeki çocuklar kapının eşiğine dizilmiş analarının perişan halini seyrediyor, gözlerinin yaşı sicim gibi boşanıyordu.

Yer yarılıysaydı da içine girseydi Hasan! Şahit olmasaydı yeterki bu tabloya! Utanıyordu küçücük masumlardan. Fakat, ya kendi hayatı? Kaptan Kosta şüphelenip de geri dönecek olursa, bu sefer hiç bir bahane dinlemez, Allah yaratmış demezdi. Belki de gözünü kırpmadan harcardı Hasan'ı. O zaman ya onun yavruları, Zeynep'i ne olacaktı? Gitmeliydi Hasan, emirleri uygulamalıydı, başka çaresi yoktu.

Hayatı tehlikeye atılamayacak kadar değerliydi! Kadın, Hasan'ın yumuşak yürekliliğini sezmiş olacak ki, bırakmak istemiyordu bir türlü! Soğuk terler boşandı Hasan'ın arkasından.

"Allah'ım yardım et! Akıl ver bana! Yol göster!" diye inledi.

Sonra eğildi, kadının kulağına bir şeyler fısıldadı. O anda gevşeltiverdi biçare kadın kollarını. Hasan'dan önce koştu avluya. Eline geçirdiği bir sofraya mendilini sokak kapısının arkasına seriverdi.

Hızla indi Hasan, saçığının üç beş basamağını. Sokak kapısından dışarıya adımını atmadan önce kalp çarpıntısından ölebilirdi.

Yardım istedi tekrar Rabbi'nden, sığındı ona bütün benliğiyle. "Bismillâh" diyerek boşalttı süzgülünün ucundan birkaç pişirimlik kuskusu.

Şimdi yürüyordu gözleri ardında.

Ağlayan çocuklar, inleyen anneler kalmıştı Seymen'de, Usallı'da, Yahyabeyli'de.

Belki 50 kişilik bir çete grubunun içindeydi ve onlarla birlikte tekrar dağlara çıkmak üzere yol alıyordu. Giderken gerillâların bindiği binek hayvanları bu kez yiyecek ve giyeceklerle yüklenmiş Hasan ve arkadaşları hiç hesaba katılmayarak yine yaya bırakılmıştı. Karacaoğlan geçilmiş, çay boyunca yürünmüş, Domruköy de arkalarında kalmıştı. Bundan sonraki yolları hep yokuş yukarı tırmanıştı. Yeni köye yaklaştıklarında askerlerin takibine uğradıkları anlaşıldı. Ateş saçıyorlardı Domruköy başından. Herkes silâhlarına sarıldı. Yüklü katırlar hızla uzaklaştırılıp dağlara kaçırılırken bir avuç gerillâ askerleri oyalamak için mevzilendi. Yeni köy üzerinde taşlı tepelere gizlenip askerlerin üzerine kurşun yağdırdılar, saatlerce kendilerini savundular. Kara Kosta, Hasan'ı da, İsmail'i de, Kadir'i de birkaç gerillâyla savunma hattında bırakmış kendisi yüklü katırlarla beraber savuşmuştu. Bir ara askerlere teslim olmayı bile düşündü Hasan. Acaba kollarını kaldırıp askerlere doğru yürüse, onu vururlar mıydı? Onlar vurmasa bile andartlar acımadı, iki ateş arasında ölüme atılmaktı bunun adı. Göz göre göre intihardı. Vazgeçti bu düşünceden.

Etrafa bir göz attı, İsmail ile Kadir'den başka gerillâların sayısı 12 kişiyi buluyordu. Aralarında başka hiç Türk yoktu, hepsi gönüllü dağlara çıkmış Yunanlı gerillâlardı. Nasılda kin doluydular askerlere karşı, yürekten sıkıyorlardı kurşunu.

Hasan, askerdeyken iyi bir nişancı olduğu halde kimsenin canına kıymak istemiyordu.

Onların da kendisi gibi vatan evlâdı olduklarını, sadece görevlerini yaptıklarını biliyordu. Öldürmek ya da yaralamak için değil, kendini savunmak için gerillâların zoruyla silâh çekiyordu. Kimseyi vurmak niyetinde olmadığı için de hedefe ateş etmiyordu. Her halde hayatının en uzun gecelerinden birini yaşıyordu. Akşam karanlığı basar basmaz yollara düşmüş, Alantep'e'ye yaklaştıklarında aklına gelenler başına gelmiş gerillâların tutsağı olmuştu. Bu uzun gecede yaya olarak katettiği mesafe acaba kaç kilometre idi? Dizleri iflas etmiş, topukları şişmişti. İşte şimdi dizlerinin üstünde oturmaya fırsatı olmuştu, ancak bu kez durum hayat memmat meselesiydi.

Can pazarıydı yaşadığı, her an bir kör kurşuna kurban gidebilirdi.

Karşı tarafın silâhları susmaksızın gürlüyor, gerillâların üzerine ölüm saçıyordu.

Nefes almaya bile meydan yoktu. Bir tek şanslı oldukları taraf vardı, o da yukarıda olmaları. Taşları siper almışlardı; askerler ise belki elli metre aşağıdaydılar. Ateş kusan tepelere karşı ilerleyemiyorlardı.

Hasan'ın siper aldığı taşın cephesini habire dövüyordu mermiler. Nasıl olduğunu anlayamadı. Mermilerin taşa çarparken çıkardığı seslere alışmıştı ama, bu sefer bir ateş düşmüştü sanki göğsüne. Sağ omuzuyla kaburgalarının arasında, şimdiye kadar hiç hissetmediği bir acı hissetti. Eliyle dokunduğunda sıcacık bir şeylerin eline dolduğunu anladı. Kandı bu! Vurulmuştu! Hem de oluk oluk kan kaybediyordu. Bir koku bürüdü etrafı barut kokusuyla karışık kan kokusu. El bombası mı atmışlardı yoksa! İsmail, her şeyin farkındaydı. Hasan'ı çok severdi, vurulduğunu anlamıştı, ona yardım etmeliydi. Siper aldığı taşın arkasından bir sıçrayışta kendini Hasan'ın yanına attı. Kurşunlar üzerinden vızıldayarak geçti. Hasan'ın ardına saklandığı taş ikisini zor kapatıyordu. İsmail belinden kuşağını sökmüş, Hasan'ın yarasını sarmaya çalışıyordu. Kuşak, sanki bu iş için biçilmiş kaftandı. Fakat ikisi de tehlikedeydiler. Onların durumunu sezen gerillâlardan birinin aklına cebinde taşıdığı el bombaları gelmeseydi belki de İsmail can dostuna ilk yardımı yapamayacaktı. El bombası askerlerin olduğu mekânı dumana bürüyünce, İsmail, Hasan'ın göğsüne çaprazlama sardığı kuşağı bağlayabildi. Kaptan rütbesindeki gerillâ sis bombasını da atınca göz gözü görmez oldu. Kaptan, İsmail ile Kadir'e "Yaralıyı Alantep'e'ye götürün" emrini verdiğinde, Hasan'ın kollarına girerek yürütmeye çalıştılar. Bombaların art arda gelmesiyle şaşkına dönen askerlerin boş bulunmasından yararlanarak olay yerinden uzaklaşmaya

başladılar. Şimdi bir katırları olsaydı veya küçük bir eşekleri, Hasan, bu kadar acı çekmezdi. İsmail ile Kadir de yorgunluklarını çoktan unutmuşlar Hasan'ın derdine düşmüşlerdi. Bir müddet sonra Hasan yürüyememeye başladı. Yarasından hâlâ kan sızıyordu. Sarı kuşağın üzerine çıkan kırmızı lekeler bunun ispatıydı. Bir adım atacak takat kalmamıştı bedeninde. Dili damağına yapışmış "Su, su!" diye inliyordu. İsmail ile Kadir birbirlerine baktılar. Hasan, onların canıydı. Çatışma mahallinden bir hayli uzaklaşmışlar asker tehlikesini büyük ölçüde atlatmışlardı. Hasan, soğuk ve ıslak meşe yapraklarının örttüğü toprağın üzerine bırakıverdi kendini. Patika yollar, dağlara tırmadıkça daha da daralmış, üç kişinin yanyana geçmesi neredeyse imkânsızlaşmıştı. Zaten buraya kadar Hasan'ı sürüklercesine yürütmüşlerdi. O halde başka bir yöntem düşünmeleri gerekiyordu. Bir sedyeye ne kadar da çok ihtiyaçları vardı. Asker çantaları yanlarında olsaydı belki bir işe yarardı. Ama yorgunluktan onlar bile ağır gelmiş, katırlara yüklenmişti. Ne yapmaları gerektiğini bir türlü kestiremiyorlardı. Keşke Hasan'a bir yudum su bulmak mümkün olabilseydi. Ara sıra rastladıkları küçük su birikintileri hep buz tutmuştu. Oysa onlar soğuğun zerresini bile hissetmiyorlardı. Tek amaçları Hasan'ı kurtarabilmektir. Hasan, bir ahretliklerinin telâşına, bir de yarasından sızan kanlara baktı. Kendinden ümidini kesmişti:

"Bı...rakın... be...beni..." diye kekeleydi "Ka...kaçın... kurtulun!"

İsmail sesinin titremesine engel olamıyordu:

"Nasıl bırakırız seni aretlik, nasıl? Bu dağlarda kurda kuşa yem mi edelim seni?"

Hasan, cevap veremedi, göz kapakları kapanıyordu.

Kadir, gözyaşlarını tutamadı:

"Aretlik, seni sırtımda taşıyım da gene de bırakmam buralarda. Dişini sık ne olur, bırakma kendini öyle! Hem sen bu dağların Pahlivan Hasan'ı değil misin? Ne bu halin?"

Hasan, onu duymuyordu bile. İnliyordu sadece:

"Su... Su... Bir yudum su..."

"Hay aksi!"

Kadir, İsmail'in kulağına eğildi:

"Ne oldu aretlik?"

"Kurt sesi... Ulumaya başladılar bak! Kan kokusunu çabuk alırsun bunlar."

"Ne yapacağız? Ya buraya gelirlirse!"

"Dua edeceğiz kardaş, dua... Bu dağ başında başka seçeneğimiz mi var? Dua edeceğiz ki, Rabbim bizi yaratılmışların şerrinden korusun! Hasan'ımızı bize bağışlasın!"

"Ne duruyoruz aretlik sırayla taşıyalım!"

"Haydi sırtıma yüklemeye çalış!"

"Bı...bırakın!"

Gözlerini yumdu, şuurunu kaybetti Hasan. Sesi çıkmıyordu. "Su, su" diye inlemeyecekti artık.

Kadir'in yardımıyla İsmail, Hasan'ı sırtına aldı. Biraz taşıdıktan sonra nefes nefese kalmıştı. Bu sefer Kadir yüklenmek istedi. Fakat boyu kısacaktı, yapısı da sıskaydı. Bir pehlivani taşımak kolay iş değildi. İkisi birlikte götürmeye karar verdiler. İsmail omuzlarından Kadir ayaklarından tutacaktı.

Önce Hasan'ı yere bıraktılar. Sonra İsmail omuzlarından kaldırmak istedi. İşte o zaman Hasan öyle bir çığlık attı ki, yer gök inledi. Şuuraltı bir feryattı bu. Yaralı bölge tartaklandığı için müthiş bir sancı batmıştı göğsüne. Bu gayri ihtiyari refleksin ardından tekrar kaybetti kendini Hasan. Beraber taşımanın mümkün olmayacağı kesindi.

Kadir, zaten İsmail'e sitem ediyor, taşımasına izin vermediği için, gizli gizli kızıyordu.

Nihayet muradına erdi. İsmail, onun sırtına Hasan'ı yükledi. Yerlerde sürüklenen bacakları da kendisi tuttu.

Dünderli başına geldiklerinde iki seçenekleri vardı. Ya Dünderli'nin ilk evine girip hastayı yumuşak bir yatağa bırakmak ve yan yollardan Gümölcine'ye inerek teslim olmak, ya da Hasan'ı Alantepe'ye kadar taşıyıp, orada doktorların ellerine teslim etmek. Onu doktor olmayan bir yere bırakmak asla vicdanlarına sığmadığı için Dünderli'ya bırakma fikrinden hemen vazgeçtiler. Kadir'in aklına başka bir şey geliyordu:

"Bu köyde tanıdıklarım var, bir eşek veya beygir her neyse bulabiliriz. Böylece Hasan'ı rahatlıkla taşıyabiliriz." diyordu.

İsmail ise buna şiddetle itiraz etti.

"Ne malûm andartların bu köyü daha önce basıp bütün binek hayvanlarını toplamadıkları?"

"Hepsini mi toplayacaklar? Muhakkak kalma gitme vardır bir yerlerde."

"Yani, gecenin bu vaktinde, sabaha saatler kala, kapı kapı gezip herkesin ödünü mü patlatalım?..."

"Amaa..."

"Ya bulamazsak? Boşuna harcayacağımız onca zaman kaybını kim geri verebilir bize?"

"Şey..."

"Üstüne üstlük biz kendimizi düşünüp hayvan ararken ya arkadaşımız son nefesini verirse?"

"....."

"Bunları düşünmek kiim, sen kim?"

"Breh, breh, breh, sataşmadan da duramaz mübarek... Aklıma geldi işte!"

"Haydi, haydi! Ver, ben alayım sırtıma artık!"

***

Patika yollar gide gide gelmek bilmiyordu. Nice dağların eteklerinden inleye inleye geçtiler. Nice meşenin gövdesine dayanarak nefeslendiler. Her mola verişte dinlediler can yoldaşlarının kalbini. Umutla devam ettiler tırmanışa, Hasan'ın her nefesi biraz daha dinlendirdi yorgun bacaklarını. Ne kurtların uluması, ne gecenin ayazı, ne de dizlerinin sızısı yıldırmaı yığıtleri. Taviz vermediler dostluklarından. Kan ter içinde ulaştıklarında Alantepe'ye, Kemâl Kaptan uyuyordu, yoksa tebrik etmez miydi, öpmez miydi alınlarından Cumhuriyet ordusunun bu vefakâr erlerini?!

Hasan, Alantepe'de yapılan ilk tıbbi müdahaleden sonra, yarasının ağır olması nedeniyle Kaptanlardan birinin öncülüğünde bir katıra bindirilerek Çalabı'ya, oradan da Sofya hastahanesine götürölmek üzere Bulgaristan'a gönderildi.

***

Ertesi sabah Çalabı'da, Kaptan Kemâl, İsmail ve Kadir ile yakından ilgilendi. İsmail'i Kovanlık'ın ceza reisliğiyle, Kadir'i istihbarat sorumluluğuyula görevlendirdi. Kovanlık köyünden hiç kimse artık İsmail'den yazılı izin belgesi almadan köyünden ayrılamayacaktı. Kadir ise köyde olup biten hakkında Kaptan Kemâl'e rapor verecekti.

Hasan konusunda endişe etmemeleri, en iyi şekilde tedavi olacağına dair kuşku duymamaları söylenerek yolcu edildiler. İsmail, köye döner dönmez

Zeynep'i gelişmelerden haberdar etmek üzere eşi Rukiye'yi görevlendirdi. İki asker karısı zaten birbirlerinin dert ortağıydılar.

Zeynep, bir kez daha yıkıldı olanları duyunca. Oysa o, günleri saymaya hazırlanıyor, Hasan'ın yeniden döneceği günlerin hayaliyle avunuyordu. Asker ocağına gönderdiği sevdiğinin zorla gerillâ yapıldığını, soyguna götürüldüğünü, göğsünden yaralanarak Bulgaristan'a gönderildiğini duyunca şok geçirdi. Başını dönmeye, gözleri kararmaya, vücudu sıtmaya tutulmuş gibi titremeye başladı, Rukiye'nin kollarına yığılıverdi incecik bedeni. Ferište'nin elleri ayakları dolandı. İbrahim ile Ayşe'cik feryadı basarken, Rukiye bin pişman oldu haberi getirdiğine. Önce masum yavruları mı, yoksa kader arkadaşını mı teselli edeceğini şaşırıldı. Zeynep'in bilekleri ovuldu, yüzüne sular serpildi, yatağına upuzun yatırıldı. Rukiye ne diller döktü:

"Bu kadar bırakma kendini ne olur! Ya kurşun sağ göğsüne değil de, sol göğsüne saplansaydı? Hasan hâlâ hayatta. Göreceksin iyileşecek, dönecek tekrar yuvasına."

"Ah aret ah! O Sofya dedikleri yer ne kadar uzaklıkta? Allah bilir ama, katır üstünde yaralı Hasan'ım oraya varana kadar dayanabilir mi? Ya kan kaybından...."

Hıçkırıklara boğuluyor, konuşamıyordu.

"Ağlama aretçiğim, bizim elimizde ne var ki? Bak evlâtların gözlerinin içine bakıyor, kendine acımazsan bari onlara acı!"

"....."

"Hem şükretmek gerekmez mi? Dua edelim bol bol. Allah'tan ümit kesilmez. Zaten kesersek ümidimizi, imanımızı da yitiririz. O'na sığınalım, O'ndan isteyelim, Ya Şafii diyelim. Şafii isminden şifalar dilenelim."

Zeynep, gözlerini kapattı, başını salladı olur manasında, sonra doğrulup oturdu, İbrahim'yle Ayşe'sini kucakladı. Yavrularının kokusunu derin derin içine çekti. Kan çanağına dönmüş gözler bir noktaya dikildi. İncecik parmaklar, miniklerin sarı dalgalı saçları arasında dolaştı durdu.

"Masumlarım acaba hangi günlere büyüyor? Rabbî'm onları bari alma benden!" diye mırıldandı kor gibi dudakları. Gözyaşları sel gibi aktı...

Ondan sonra gelen haftalarda selâmete çıkmanın hayalini bile kuramadı Zeynep. her geçen gün, gideni arattı.

Hasan'ın gidişinin ardından üç gün sonra Hatça Ana'nın ölüm haberiyle sarsıldı Zeynep. Henüz Hasan'ın yaşadıklarını sinesine çekemeden böyle bir acı olayla karşılaşmak bir kez daha harap etti o hassas yüreği. Ne çocukluğunda, ne de genç kızlığında sevmeye doymadığı o sabır taşını, hasretle geçen yıllardan sonra kaybetmek de mi vardı kaderde? Bir anda isyan etmek, dağlara çıkıp haykırmak, kuş olup uçmak, Hatça Ana'nın cansız bedenine sarılmak geçti içinden. Ya da kendini yerden yere vurarak bedenini parça parça etmek...

Bütün bunlar Hatça Ana'nın ruhunu geri getirebilir miydi? Veya yavrularını hiçe sayarak yollara düşse? Yapayalnız, yayan yapıldak, taa Sirkeli'ye kadar yürüse, tabanları şişene kadar, çatlayıp kan revan içinde kalana kadar gitse. Anasının cenazesine, toprağa verilmeden yetişebilir miydi? Gerillâlar, kuş uçurtmazlardı köyden. Nal seslerini dinlerlerdi kulaklarını toprağa yapıştırıp. Yollarda yakaladıklarını, burandalara bizi haber vermeye gidiyorsunuz diyerek karıncalı meşelere bağlarlardı, aç susuz inletirlerdi, insan kılığında çıkarırlardı, daha daha olmazsa Maymun Der'e⁴⁸ yollarlardı. Onlara göre köyden bir süreliğine ayrılan herkes büyük bir ihtimalle casus sayılırdı. Yollar bir genç kadın için sınırsız boyutlarda tehlikelerle doluydu. Sonra kurtların varlığı da hesaba katılmıyordu. Peki ya Ürke Ana'nın bakımı, küçük yavruları? Hüseyin, zaten koyunlara zor yetiştirdi. Bir Ferište hangine birine koşabilirdi? Kuş olup uçamayacağına, ışınlanıp gidemeyeceğine, rüzgârla savrulamayacağına göre bir tek çözüm kalıyordu geriye, oturup sessiz sessiz ağlamak. Anasının nur yüzünü son kez bile görememek... Teneşire koyulan cansız bedeninin başı ucunda bir Yasin bile okuyamamak... Kardeşlerine sarılıp teselli edememek... Bir kez bile koklayamamak... Bu dünyada neler neler haramdı Zeynep'e?! Niçinlerle, nedenlerle mahvolan beynine, yediği kaçınıcı balyozdu bu? Yüreği mengenerle sıkılıyor, ruhu daralıyor, başı çatlarcasına zonkliyordu. İşte hiç bir şeyi değiştirmeye gücü yetmiyordu. Ne kadar aciz, ne kadar zavallı, ne kadar güçsüz bir varlıktı.

"Allah'ım... Allah'ım..." diye inledi. Isırdı dudaklarını. Gözyaşları yağmur taneleri gibi göğsünü ıslatırken.

"Sabır Ya Rabbi! Sabır" diye sızlandı... Ardından gayri ihtiyari ayetler döküldü dudaklarından:

"Velasr. İnnel insâne lefi husr. İlleleziyne âmenû ve amilussâlihâti ve tevâ savbilhakki ve tevâ savbissabr"⁴⁹

Okudukça ferahladı. Ferahladıkça rahatladı. Daralan yüreği açıldı, genişledi. İbriğini eline aldı, abdestini tazelerken azalarından akıp giden suyun acılarını da alıp götürdüğünü hissetti. Odasının çiçekliğinde her zaman elinin altında duran Kur'anı aldı. Sayfalarını karıştırmaya başlayınca bir ilâhi atmosferin etrafını sarmaladığını, yalnız olmadığını, manevi varlıkların acısını paylaştığını farkettiler.

Gerillâların köyde görülmediği gün yoktu artık. Her şeyi denetliyorlar, hangi evde hangi yemeğin piştiğini bile biliyorlardı. Bir insanların yüreklerini okuyamadıkları kalıyordu. Ellerinden gelse her ferdi tek tek sorguya çekip onu da öğrenirlerdi.

Ferişte, bir gün sokaktan, elinde bir parça etle döndü. Zeynep, aşevinde yapağı eğirmekle meşguldü. Ferişte'yi o halde görünce şaşırıldı. Kız, heyecanlıydı bir o kadar da sevinçliydi:

"İnge, inge! Andartlar manda kestirmişler köyün başında. Bütün hanelere kişi sayısına göre etini dağıtıyorlarmış, bana da verdiler."

"....."

"Canım da çok çekiyordu zaten! Bulgur aşıyla pişir inge! Et yemeyeli ne çok oldu! Neden öyle bakıyorsun inge?"

"Ama gardaşım andartların verdiği et yenir mi ki? Hırsızlıkla kazanılan..."

"İnge niye yenmesin? Biz çalmadık ki!"

"Bilmem..."

"Pişir inge, hemen yakalım ateşi, ben odun getiririm, çırpı da toplarım."

"....."

"Hadi inge, olur de!"

"Benim olur dememle olmaz ki gardaş..."

"Ya kimin olur demesiyle olur?"

"En iyisi bir bilene danışmak... Hah buldum, Yusuf Dayı'ya soralım. O köyün imamıdır, hem de en bilgili kişisi. Bir koşuda git, öğren, gel. O tamam derse, hemen vururuz tencereye!"

Ferişte, et yiyeceğim keyfiyle hopluya zıplaya uzaklaştı evden.

Yukarı mahalleye çıkıp inmek zaman alırdı, fakat Ferişte çarçabuk halletmişti meseleyi. Pek iyi görünmüyordu döndüğünde. Biraz önceki neşeli halinden eser kalmamıştı. Yüzünü bir karış asmış, dudağını bükmüş, kaşlarını çatmış bir şekilde dikildi yengesinin karşısına.

Cevabın olumsuz olduğu apaçık ortadaydı.

Zeynep, yarı şaka, yarı ciddi:

"Ne bu surat mahkeme duvarı gibi? Yoksa Yusuf Dayı..."

Sözünü tamamlayamadı.

"Ne olacak, yiyilmezmiş onların verdiği şey... Kim bilir kimin canını haşlayıp, almışlar hayvanını... O mandayı bu güne kadar besleyip büyüten sahibi o kadar çok emek verdikten sonra hiç helâl eder miymiş etini bize? Hadi helâl etti diyelim, bunu nereden bilecekmişiz?"

Aslında Zeynep'in de hoşuna gitmemişti haber.

"Eee ne yapalım şimdi bu nimeti? Köpeklerle mi verelim?"

"Olmaaz. Köpeklerimize de yediremezmişiz. En iyisi gizlice avlunun bir yerine gömmekmiş."

"Neden?"

"Çünkü andartlar yemediğimizi anlarlarsa kızarlar, hediyelerini kabul etmediğimiz için bizi cezalandırırlarmış!"

"Yaa!"

"İnge! Dinlemeyelim Yusuf Dayı'yı, pişirelim eti!"

"Ah Feriştem ah! Hiç Yusuf Dayı gibi bir insan dinlenmez mi? Senin canın ister de benim istemez mi? Ama haram lokma koyamayız ağzımıza. İnsanın kanına bir kere haram karıştı mı bir daha çıkmaz derdi Ak Dayım. Sen bu eti hiç görmemiş, hiç eline almamış say kendini. Anama da söyleme! Ben şimdi avlunun bir köşesine gömüveririm onu, andartların ruhu bile duymaz."

Zeynep'in derdi bir değildi ki? Her gece rüyasında Hasan'ı sargılar içinde görüyor, bir an önce ulaşabilmek için süratle ona doğru koşuyor, tam yanına

yaklaştığı anda Hasan gözlerinin önünden kayboluyordu. Ardından Hatça Ana geliyordu o çilekeş haliyle Zeynep'in karşısına, mahzun mahzun bakıyor, yardım dileniyordu kınalı kuzusundan.

Ahmet diyordu, Mehmet diyordu, Ali diyordu. Hatça Ana konuştuğça gözyaşları hücum ederdi Zeynep'in gözlerine, hıçkırıklarla uyanırdı her sabah.

Bir sabah kararını verdi, bu böyle olmayacaktı. Kardeşlerini muhakkak görmeliydi!

Ne yapıp etmeli, Hüseyin'i de yanına alıp mesafeleri katetmeli, dağları aşmalı, kardeşlerine ulaşmalıydı.

Konuyu Hüseyin'e açtığından beklediğinden daha az bir tepkiyle karşılaştı. Koyun sürüsünü bir günlüğüne başka bir çobana emanet edebileceğini söylüyordu.

Yalnız İsmail Aga'sından Sirkeli'ye iniş için izin belgesi almaktan biraz utanıyordu. Zeynep bu işle ilgileneceğini söyleyince rahatladı. İbrahim ile Ürke Ana Ferište'ye kalacak, Ayşe'cik henüz memede olduğu için onlarla beraber gelecek, bir bohçayla annesinin sırtına sımsıkı bağlanacak, katır üstünde saatlerce yolculuk yapacaktı. Her şey ayarlandı ve yola çıkıldı. Hüseyin, Sirkeli'ye ineceği için keyifliydi. Kendisi eşeğe binmiş, yengesine katırı uygun görmüştü. Zeynep önde, Hüseyin arkada sabahın erken saatlerinde başlayan yolculuk yağmursuz ve karsız, fakat oldukça bulutlu bir kış gününde, kuru ağaçlar arasında, patika yollarda saatler boyu sürdü. Bir ölüm sessizliğine bürünen dağlarda gerillâların hışmından korunmak ancak dualarla mümkün oldu.

Nihayet öğleden sonra sağ salim Sirkeli'ye varabildiler. Derin bir nefes aldılar. Zeynep'te hüznler, hasretler, heyecanlar karmakarışıktı. Acaba kardeşleri evde miydi? Acaba ne haldeydiler? Keşke anacığı da hayatta olsaydı! Köpekler ortalığı bir birine katıyordu. Hızla geçti bahçeyi. Bir çığlık koptu sonra, yeri göğü doldurdu.

"Ablaa!"

Ali, atıldı hasretle ablasının boynuna... Gözlerinde top top yaşlar birikti, koyverdi kendini. Ağladı, ağladı... Onunla birlikte Ayşe'cik de dudağını büktü. İncecik masum sesini sonuna kadar saldı. Kenetlemişti Ali kollarını sımsıkı. Uzun süre kopamadı. Gözler anlatıyordu şimdi özlemleri, duyguları, çileleri...

Hüseyin, büktü boynunu. Kendini fazlalık gibi hissetti o anda. Aslında yengesi onu da severdi ama, bu sevginin Ali'ye gösterilen kadar olmadığı

kesindi. O anda garip bir kıskançlık duygusu kapladı içini. Keşke Zeynep yengesi değil de, ablası olsaydı o zaman muhakkak daha çok severdi kendisini. Sonra da bu düşüncelerinden utandı.

Ali, küçük bir çocuk sayılırdı ne de olsa, üstelik annesini yakın tarihte kaybetmişti. Ablasına sarılıp ağlamasından daha doğal ne olabilirdi ki? Hem yengesi ailelerine girdiğinden beri az şefkat göstermemişti kendisine. Zaten birkaç yıl öncesine kadar banyo etmesine bile yardım eder, su dökerdi sırtına.

Zeynep'in sesiyle silkindi Hüseyin iç dünyasından, başını kaldırdı daldığı noktadan.

"Ne kadar büyümüşsün Ali'm ben görmeyeli, ne kadar çok boy atmışsın?"

"Eee... Sünnet olalı epey oldu be abla."

"Mâaşallah!"

Ali'nin yanakları al al oldu. Hüseyin'den sıkılmıştı besbelli. Zeynep, konuyu değiştirmeliydi:

"Hadi girelim içeri! Ahmet'le Mehmet nerede?"

"Onlar çoban gittiler koyunlara abla, akşama dönerler artık. Ah, bir bilseler senin geldiğini bir dakika duramazlar ya..."

"Belki malûm olur be Ali, bakarsın erken dönüverirler bu akşam."

Ayşe'ciği çoktan sırtından çözmüş, kucağına almıştı da, Hüseyin'in varlığını sanki unutmuştu Zeynep. Neden sonra hatırlamışçasına ondan yana dönerek Ali'ye hitap etti:

"Bak, bu kayınım Hüseyin. Büyüğündür öp elini gardaşım."

Ali, hürmetle el öpüp başına koyunca, pek memnun oldu Hüseyin. Sırıttı keyifli keyifli. Ne de olsa onaltısını doldurmuştu. Kocaman delikanlı sayılırdı Ali'nin yanında. Zeynep de memnundu bu tanıştırmadan:

"Hadi gardaşım, sen Hüseyin agana biraz köyü gezdir! Ben de Ayşe'ciği doyurayım, hem akşam için biraz yemek hazırlayayım, kim bilir ne yiyip içtiniz anamın yokluğunda?"

"Hiç sorma abla, hep kuru katık..."

Hasretler birbirine kavuştu, yürekler kardeş sevgisiyle coştı, taştı. Nice koyu sohbetler acısıyla tatlısıyla ortaya döküldü.

Çocuklar, analarının apansız gidişiyile mahzundular, kolsuz kanatsızdılar. Hasan'ın başına gelenleri duyunca bir kat daha hüznülediler. Kendi

durumları da hiç iç açıcı değildi. Gerillâların ani baskınlarından hangi köyün, hangi gece nasibini alacağı hiç belli olmazdı, zaten kıt kanaat geçinen halk, yiyeceğini, giyeceğini, hayvanını gerillâlarla paylaşmak zorundaydı. Sirkeli ise çetecilerin uğrak yeri idi. Ovanın başlangıç köylerindendi. Defalarca soyulmuştu evleri. Sürülerinin yarısına çoktan el konulmuştu.

Zeynep o akşam ne pişireceğini kara kara düşünmüş, birkaç kısım unla yufka açıp, beraberinde getirdiği çökeleğe bulgur katıp börek yapmıştı.

Ahmet, Mehmet ve Ali analarının hayatta olduğu günleri hatırlatan bu yemeği yerken, başka âlemlere dalmışlar, gözyaşlarını tutamamışlardı.

Zeynep, çocukluğunun ve genç kızlığının tatlı anılarından çok, buruk anılarıyla dolu bu evde bir garip hissetti kendini. Başını ne tarafa çevirse Kara Rüstem'in simsiyah yüzünü, çatık kaşlarını, öfke kusan gözlerini görüyordu.

Anasının yokluğu ise yüreğini acıtan başlıbaşına bir yaraydı. Peki ya kardeşlerinin haline ne demeliydi? Kendi başlarına kalmış üç sahipsiz çocuk. Rasim çoktan evlenip gitmiş, erkek evlâdı olmayan bir aileye damat olmuştu. Zeynep, bu evden ayrılalı sekiz yıl olmuştu. 9 yaşında bıraktığı Ahmet onyediyi yaşını doldurmuş, yakışıklı bir delikanlı olup çıkmıştı. Pekâlâ evlenebilirdi. Üstelik bu eve bir kadın elinin değmesi, her yerin baştan aşağı düzene girmesi demektir. Elbette ya! Nasıl daha önce düşünememişti bunu? Şartlar ne olursa olsun, hayat hâlâ devam ediyordu. Acaba köyün içinden Ahmet'in istediği bir kız var mıydı?

Bunu öğrenmek kolaydı, ancak, Hüseyin'in duymaması gerekirdi. Aklına ilk gelen çözüm Ahmet'i saçağa çağırmak oldu. Kaşla göz arasında işaretle niyetini belli etti. Ayşe'ciğin uyuyor olmasından da yararlanarak odadan çıktı. Ardından Ahmet geldi, tavanlı odaya geçtiler, Zeynep'in yıllarca kardeşleriyle paylaştığı bu mekânın her köşesi hatıra kokuyordu.

Karşılıklı yer minderlerine oturdular.

Ahmet meraklı gözlerle ablasını izliyor, bu soğuk odada başbaşa olmalarının önemli bir nedeni olduğunu düşünüyordu. Zeynep yutkundu. Söze nereden başlayacağını bilemiyordu.

"Benim aklıma bir şey geliyor ya gardaş, sen ne dersin bilmem."

"Buyur abla..."

"Şey..."

"Evet..."

"Artık büyüdün, mâşallah koskocaman delikanlı oldun..."

"....."

"Hani düşündüm de..."

Ablasının mahçup tavırları şüphelendirmişti Ahmet'i. Sanki dilinin altında bir bakla var gibiydi. Aslında bir şeyler sezmeye başlamıştı ama... Kendini ümitlendirmek de istemiyordu. Sabırla lâfın arkasını bekliyor, gözlerini yerden kaldırmadan dinliyordu. Acaba söz nereye varacaktı?

"Yani demek istediğim..."

"....."

"Seni evlendirelim artık!"

Bu da neydi böyle damdan düşercesine?! Kızardı, bozardı delikanlı, ne deseydi şimdi? İçinden davullar zurnalar çaldırıp oynamak geliyordu, ama... Ablasına, meraklı olduğunu belli etmek de ayıbına gidiyordu. Gözlerini yerlerde gezdirmeye devam ederken, kulaklarına kadar kızardığını hissediyor, ne cevap vereceğini bir türlü kestiremiyordu:

"Eeee... Bilmem ki?!"

"Eniştenin amcasının gül gibi bir kızı var, Nazmiye. Eli yüzü düzgün, akça pakça, helâl süt emmiş, tertemiz bir kızcağz, henüz onyedisinde."

"....."

"Eğer istersen konuşurum anasıyla. Zaten her gece bize yatıya gelirler enişten yok diye. Sen 'He' de, gerisi kolay."

"Ama abla, elde yok, avuçta yok, nasıl olacak bu iş?"

"Sen orasını bana bırak, düğünle dernekle evlenen mi var bu karışık zamanda?"

"Çalayım mı abla?"

"Asla! Sakın ha! Kim olursa olsun güzellikle istenip, gönül rızasıyla alınmalı. Düğün yapılmasa bile muhakkak gelinlik giydirmeli!"

"Bir delikli dekaramız yok kenarda be abla, gelinlik neyimize gerek bizim?"

"Sen onu düşünme! Ne yapar eder gelinlik kumaş bulur, diktiririm Nazmiye'ye. Ben gelin olamadım, bari o olsun. Rahmetli anam çeyizimle çok güzel bir kumaş göndermişti ama, yere batasınca Bulgarlar bıraktılar mı? Başlarına gözlerine dursun inşaallah, haram zehir olsun!"

"Üzülme be abla! Onlar gitti de ne oldu, andartlar geldi işte! Bize gün yüzü göstermediler, kendi tarlalarımızda kölelere döndük."

"Anam rüyalarımaya girer her gece. Ne kadar merak ettim sizi bir bilsen?! Çok Şükür görüşmek nasip oldu. Ama bu evin bir kadına ihtiyacı var Ahmet. Etrafı çekip çevirecek, üç erkeĒe bakacak hamarat ve fedakâr bir kadına. Bu görev de sana düşer, kardeşlerinin büyüĒsün."

"Sen bilirsin abla..."

"Seni, ona güzelce tarif edeceĒim. 'Hayır' diyeceĒini zannetmiyorum, hem balkan kızları ovaya inmek için can atarlar! Böyle bir izdivaç onun için de, ailesi için de bir Őereftir. Hayırlısıyla bu iş olur inşaallah."

'Amin' dedi içinden Ahmet.

Ertesi gün aynı yollardan yapılan çileli bir yolculuktan sonra Kovanlık'a döndüler. Vakit ikinci üzereydi. Henüz köyün içine girmişlerdi ki, İsmail'le karşılaŐtılar. Onları görünce pek ŐaŐırdı.

"Yoksa Şimdi mi dönüyorsunuz Sirkeli'den?"

Zeynep, bir anlam veremedi İsmail'in bu sözlerine.

"He... Yaa..."

"Delirdiniz mi siz?"

"Ne var ki bunda? Sen izin verdin, biz de gittik!"

"Ben izin verdiysem dünkü gün için verdim, bugün için deĒil!"

"....."

"Kimse görmedi mi yollarda sizi?"

"Hayır!"

"Verilmiş sadakanız varmış! Yakalasalardı, ananızı aĒlatırlardı!"

"Yaaa...!"

"Bereket bu saatlerde bilirler aŐaĒılardan asker çıkmayacaĒını da, gece baskınları için hazırlık yaparlar. Allah'tan görmemiş nöbetçiler de. Hadi girin evinize, çabuk olun!"

"Şeyyy....."

"De hele Zeynep bacı!"

"Hasan'dan bir haber var mı?"

"Olsa söylemem mi hiç! Nasıl merak içindeyim ben de, haftalar oldu hâlâ ses seda yok!"

Zeynep, konuyu bir an önce Hafize yengesine açmak için sabırsızlanıyordu. İki Cihan Sultan'ı 'Hayırlı işlerinizde acele ediniz' dememiş miydi?

ÜRke Ana'nın yanına uğrayıp, hal ve hatırını sorduktan sonra Ayşe'ciği Ferište'nin kollarına bırakıp, İbrahim'i kucaklayarak Hafize yengesine koştu. Hafize yengesi fırın kızdırıyor, Nazmiye ile Saniye de ona pırnar taşıyorlardı. Zeynep, kaş göz işaretiyle önemli bir şey söyleyeceğini imâ edince, Hafize Yenge işi kızlara bırakarak Zeynep'i içeriye buyur etti. Lâtif amcanın evde olmayışı işlerini kolaylaştırıyordu.

Düşüncelerini bir bir ortaya döktü Zeynep. Elbette Ahmet'in bütün özelliklerini, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla en ince ayrıntısına kadar anlattı.

Zeynep konuştuğca Hafize Yenge keyifleniyor, hatta kızına Sirkeli gibi bir köyden talip çıktığı için gurur duyuyordu.

Yalnız, Ahmet öksüz ve yetimdi, üstelik iki erkek kardeşine bakmakla da yükümlüydü. Fakat Hafize Yenge engin gönüllü bir insandı, iyi niyetliydi, küçük sorunları büyütecek, işi yokuşa sürececek bir yapıya sahip değildi. Zeynep bu konuyu açınca hemen müdahale etti.

"Düşündüğün şeye bak Zeynep gelin! Daha iyi ya işte! İki yetime sahip çıkmak, onları görüp gözetmek ne kadar güzel bir şey. Hatta bir nimet bu! Herkese nasip olmayacak bir fırsat. Resulullah nasıl tarif eder hadisinde?"

Zeynep, gözyaşlarını tutamıyordu artık. Hafize yengesinin boynuna atılıp doya doya ağlamak 'Allah senden razı olsun yengeciğim' demek geçiyordu içinden, fakat Nazmiye kapının eşiğinde belirince bundan vazgeçti. Tam zamanında gelmişti Nazmiye. Hafize Yenge Zeynep'e göz kırparak, ikisini başbaşa bırakıp, fırına bakma bahanesiyle avluya çıktı.

Her şeyi öğrenen Nazmiye mutluluktan uçuyordu. Onu evlenmekten çok, değişik bir köye, üstelik de ovaya gelin gitmek heyecanlandırıyordu.

"İnge! Bu güne kadar değil Kovanlık'tan, Kuzuren'den, hatta Kızılağaç'tan bile hiç bir kız Sirkeli'ye gelin gitmemiştir! Gelinlik de giyecek miyim sahiden?"

"Evvellallah, biz sonra, muhakkak bu işin bir çaresine bakacağım gardaşım..."

Nazmiye, bir anda durgunlaşmış, yanakları al al olmuş, başını önüne eğmişti. Anlaşılan heyecanını ortaya döktüğü için utanıyordu. Zeynep,

“Allahaismarladık” dediğinde onu uğurlamak için ayağa kalkmış, bahçe kapısına kadar gelmiş, fakat başını yerden hiç kaldıramamıştı.

Sevinçle ayrıldı Hafize Yenge’sinin evinden Zeynep. Gelişmelerden haberdar etmek istediği bir kişi daha vardı, Yusuf Dayı’sı. Her önemli olayı duyması gereken bir kişiydi o. Zeynep bu özverili, saygı değer insanı yıllardır hep çok sevmiş, Ak Dayı’sının yerine koymuştu.

Yusuf Dayı’nın karısı Şerife yenge, onu güler yüzle saçakta karşıladı. Hafize Yenge ile kız kardeş olurlardı. Dayı ise her zamanki gibi kitaplarına gömülmüş, dünya ile ilişkisini kesmişti. Zeynep’i küçük İbrahim’le beraber evinde görünce pek sevindi. Meseleyi öğrenince de ‘Hayırlı olsun inşaallah, münasiptir.’ diyerek dualar etti. İki kadın, Yusuf Dayı’yı daha fazla meşgul etmemek için yan odaya geçtiler.

Şerife Yenge ile Yusuf Dayı oldukça uyumlu bir çiftti. Bugüne kadar birbirlerini kırdıkları veya olumsuz bir hareket yaptıkları hiç görülmemişti. Şerife Yenge zaten ‘ağzı var dili yok’ tabiriyle uysallığıyla nam yapmış bir insandı. Zeynep’in gelinlik derdini duyunca gözleri ışıldadı. Biraz beklemesini söyleyerek bahçeye çıktı. Birkaç dakika sonra da elinde merdivenle döndü. Odanın köşesine merdiveni dayadı, basamaklarını tırmandı, tavanın köşesindeki kapağı kaldırarak çatıya çıktı.

Tavan arasından gelen çıtırtıları merakla dinledi Zeynep. Acaba bu kadıncağızın tavan arasında ne işi vardı?

Biraz sonra çıtırtılar kesildi, Şerife yengenin merdivenlerden inen ayakları görüldü.

Zeynep’in heyecanı iyice artmıştı.

Kadıncağız elinde gülkurusu renginden güzel bir kumaş tutuyor, gözlerinin içi gülüyordu.

Heyecanla konuştu:

“Zeynep gelin, seni pek severim. Görümcemin hanesine geldiğin günden beri nice emeklerin geçti, aileden herkesin üzerine. Hasan ise zaten bizim evlâdımız sayılır. Bu kumaşı Yusuf Dayı’n bana yüz görümlüğü hediyesi olarak vermişti. O zaman Koşukavak’tan getirttiğini söylerdi. Ben de dikinip giymeye kıyamadığım için evlâtlarıma saklamıştım. Fakat hikmetinden sual olunmaz ya, Allah bana çocuk vermedi. Sonra Hasan’ın yavuklusu için gelinlik olur diye düşünmüştük ama... Kime niyet, kime kismet! Madem ki böyle hayırlı bir işe

kalkışmışsın bana da yardım etmek düşer. Hem Nazmiye de yabancıım değil kız kardeşimin kızı..."

Zeynep'in gözlerinde top top inci taneleri birikmiş, gelinlik kumaşının hikâyesi onu alıp yıllar öncesine götürmüştü.

Şerife yengenin ellerine sarıldı.

"Allah senden razı olsun ingeciğim. Allah iki cihanda da yüzünü güldürsün! Beni nasıl bir sıkıntıdan kurtardığını bir bilsen... Çok... Çok teşekkür ederim. 'Cömert kişinin kökleri dünyada, dalları cennettedir' der Resûlâllah. Sen onlardansın Şerife inge onlardan..."

"....."

"Peki Bulgarlar'dan nasıl kurtarabildin bu güzelim kumaşı?"

"Tavan arasında teneke bir sandığım olmasaydı ne Bulgarlar'dan kurtulurdu, ne de sıçanlardan Zeynep gelin!"

İbrahim'ini alıp oradan uzaklaştığında bile hâlâ gözyaşlarını durduramıyordu Zeynep. Şerife Yenge'sine ve Yusuf Dayı'sına nice dualar ederek evine geldi. Ürke Ana'yı, Ferište'yi ve Hüseyin'i de gelişmelerden haberdar ederek hazırlıklara başladı.

Düğün yapılmayacaktı. Çünkü yapıldığı takdirde gerillâların elebaşlarını özellikle de Kaptan Kemâl'i düğüne davet etmek gerekecek, bu durumdan Sirkeli karakolu haber alırsa olay büyüyecek, belki de düğün bir silâhlı çatışmaya dönüşerek kan gövdeyi götürecekti.

En iyisi Nazmiye'yi gelin edip, köyün yetkili kişisinden izin belgesi alarak, sessiz sedasız Sirkeli'ye ulaştırmaktı.

Her şey plânlandığı gibi yürüdü. Her iki taraf da bu izdivaçtan oldukça memnundu.

Nazmiye ile Ahmet'in mutluluklarında en büyük pay ise, elbette Zeynep'e aitti.

***

25/01/1948

Bazı geceler sokaktan gürültüler gelmeye başlar, ardından gerillâlar doldururdu evleri. İstedikleri odayı istila eder, sabahlara kadar kalır,

milyonlarca bit dökerlerdi. Evin asıl sahipleri başka bir odaya toplanır, korku içinde beklerlerdi. Tüm dağ köylerinde vaziyet aynıydı.

Hüseyin, o gece yatsı namazına gitmişti. Namaz biter bitmez içeriye gerillâlar doluştu. Cemaatin arasında 'Kaptan Kemâl nutuk çekecekmiş' diye fısıldaşmalar oldu. Kaptan, en ön safın önüne geçerek cemaate doğru döndü. Hararetli bir şekilde: Cumhuriyeti kurduklarını, etraf köylerden nice gönüllü yoldaşların kendi saflarına katıldıklarını, bu köyden de gerçek kahramanların kendisini yalnız bırakmayacağını tahmin ettiğini, çok yakında çok büyük işler başaracaklarını söylüyordu. Sözü'nün ne kadar etkili olduğunu ölçebilmek için cemaati tek tek süzüyor, gözlerinin içine bakarak adeta düşüncelerini okumak istiyor, her hareketlerini dikkatle değerlendiriyordu.

Bakışlarını en son Yusuf Dayı'nın üzerinde yoğunlaştırdı ve hiddetli bir ses, caminin dört duvarını inletircesine haykırdı:

"İmam efendi! Fikirlerimi tasdik etmiyorsun? İcraatlarımı onaylamıyorsun! Cumhuriyetimize sempati duymuyorsun. Lâkin, bizler bu dağlara, senin gibi dikenleri ayıklamak için çıktık. Kanımızın son damlasına kadar senin gibilerle savaşağız! Bu uğurda yolumuza çıkan engelleri, ne pahasına olursa olsun yıkacağız.

Köyde; aceleciliği, komik hareketleri, yersiz konuşmalarıyla tanınan Naim Dede o incecik sesiyle:

"Ona şüphe yok ki!" diye cevap verince, ortalık karıştı. O anda herkeste bir korku, bir panik başladı. Yusuf Dayı'yı bütün köylü çok severdi. Cemaat birbirine bakarak "Şimdi ne yapacağız? İmamımızı nasıl kurataracağız?" endişelerine kapıldı.

Kaptan Kemâl'in bakışları öfkeyle cemaatin üzerinde geziniyor, gözleri kıvılcımlar saçıyordu. Nefesler tutulmuştu. Kapının iç tarafındaki silâhlı gerillâlar, Kaptan Kemâl'in bir işaretine bakıyordu.

Yusuf Dayı susuyordu. Yalan söyleyemeyeceği, dalkavukluk yapamayacağına göre, konuşmasının kendisini ipe daha da yaklaştıracığını biliyordu...

Ölüm sessizliğini İsmail bozdu:

"Kaptanım. Bizim imam temiz kalpli bir insandır. Hiç kimseye zararı yoktur. Hatta her yaştan insanın saygısını kazanmıştır. Daima kitaplarla haşır neşir olup ilimle uğraştığından, etraftaki gelişmelerden pek haberi yoktur. Konumuza ilgisizliğinin sebebi de bu olsa gerektir."

Ortam biraz yumuşamıştı. Kaptan, konuşmasına kaldığı yerden devam etti. Bu kez heyecanlı sözleri bir tarafa bırakmış, göz dağı veriyor, cemaatin yüreğine korku salıyordu.

Ne demek istediği çok açıktı.

'Eğer bizimle gönül birliği yapmaz, aşikâre yardım etmezseniz, biz de istediğimizi zorla alır, sizi de zorla asker yaparız.'

Hiç kimseden çıt çıkmıyordu. Kaptan Kemâl'in sinirlenmesi zaten iyiye işaret değildi. Fakat son sarfetiği cümleler beyinlere balyoz gibi inmişti. Zoraki asker de ne demek oluyordu?

Kaptan Kemâl'in keskin gözleri orada bulunan her yaşta cemaatin üzerinde pür dikkat tekrar gezindi, sonra başını daha çok dikti, aşağılayıcı bakışları daha da sertleşti. Tamamını bir böcek gibi ezmeyi düşünürcesine olanca gücüyle parladı:

"Şu andan itibaren yirmi ilâ kırk yaş arasındaki her erkek Cumhuriyet ordusunun askeridir."

Can evlerinden vurulmuştu Kovanlık gençleri.

Gözler yuvalarından oynadı, nabızlar şakaklarda attı, tansiyonlar fırladı, sinirler gerildi, kaynar sular baştan ayaklara kadar boşaldı, dünya bir anda karalara boyandı.

Hüseyin'in yaşı tutmuyordu, henüz on sekizindeydi.

Fakaat... Caminin içinde esen o sert rüzgâr kabir azabına bedeldi.

İsmail, durumun vahametinin farkındaydı. Soğukkanlı görünmeye çalışarak Kaptan Kemâl'den evlerine gidip yanlarına gerekli olan eşyaları almak için izin istedi. Kaptan Kemâl hemen dönmeleri şartıyla bunu kabul ederken tüm asabiyetiyle tekrar kükredi:

"Kurnazlık edip de dönmeyenlerin evlerindeki bütün yiyeceklere el konulacak ve evleri yakılacaktır!"

O gece Mehrikoz'dan Dünderli'ya kadar on altı köyden yüzlerce genç, Cumhuriyet ordusuna zorunlu asker olmak üzere toplanacak, eğitim görmek için Çalabı'ya gönderilecekti. Hem de nice anaları, nice eşleri, nice masumları gözü yaşlı, gönlü kırık, arkalarında bırakarak...

Yarı baygın halde uzun yollardan güçlkle Sofya'ya ulaştırılan Hasan, günlerce komada kaldıktan sonra nihayet gözlerini açmıştı. Bir buçuk aya yaklaşan uzun bir tedavi sürecinden sonra o derin kurşun yarası kapanmıştı. Tamamen sağlığına kavuşmuş olduğuna kanaat getirildikten sonra ise taburcu edilmişti.

Kendisi gibi tedavisi tamamlanmış diğer gerillâlarla birlikte nöbetçiler gözetiminde Sofya'dan Çalabı'ya dönmesi ise günler alacaktı. Hastahane de yattığı sürece boşuna Zeynep'inin ve yavrularının adını sayıklamış, defalarca mektuplar yazmış, cevap gelir ümidiyle avunmuştu.

İç savaş halinde bir ülkede posta sisteminin düzenli olarak işlememesi doğaldı, ancak, Hasan en büyük darbeyi bin bir umutla geldiği Çalabı'da yedi. Kaptanlara durumunu anlatıp özür beyan ederek ailesiyle görüşme talebinde bulunacak, bir günlüğüne dahi olsa köyüne gitmek için izin isteyecek, küçük kaptanlardan ısrarla kendisini Kaptan Kemâl'le görüşturmelerini rica edecekti. Bu tatlı hayallerle onca yolu aşmış, at sırtında nice mesafeler tüketmişti. Kaptan Kemâl'e derdini anlatınca geri çevrilmeyeceğini umuyordu. Sonuçta aynı dili, aynı dini paylaşmıyorlar mıydı? O kadarlık iyiliği çok mu görecekti kendisine?

Fakat... Çalabı'ya geldiği gece yer yerinden oynamıştı sanki. O ne kalabalık, o ne kargaşaydı öyle? Her taraf karınca gibi gerillâ kaynıyordu. Bu kadar çok insan nereden gelmişti? Yoksa hepsi gönüllü müydü? Köyün başında açıklık bir yerde toplanmışlardı.

Biraz sonra sorularının hepsine cevap buldu. Meğer köy köy dolaşıp ne kadar genç erkek varsa toplamışlardı bölgeden. Herkesin yüzünden korku ve endişe okunuyordu. Kaptanların emirleri harfiyyen yerine getiriliyor, uymayanlar yargılanıyor, şiddetle cezalandırılıyordu. Hiçbir şey 1,5 ay öncesindeki gibi değildi. 'Her halde bizi şimdi asker olarak yakalasalardı derhal kurşuna dizerlerdi' diye düşündü Hasan. Kaptan Kemâl'e çıkmak şöyle dursun, en küçük rütbeli kaptana bile derdini açmak büyük cesaretti. 'Biz memleket derdindeyiz, sen karı kızan derdinde!' demezler miydi adama? Kelleyi koltuğa almaktansa dilini yutmak en iyiydi. Zaten gelir gelmez askerlik yapıp yapmadığını sormuşlar, onu askerlik yapanların arasına ayırmışlardı. Karanlıklar çökeli çok olmuş vakit bir hayli ilerlemişti ama, ne

dinlenecek ne de yatacak yer gösteren vardı. Oysa Hasan yol yorgunuydu, ne hayallerle aşmıştı Rodop Dağları'nı. Evine gidecek, yârine kavuşacak, yavrularını koklayacak, anasının elini öpecekti. Halbuki şu anda değil bunları eyleme dökmek, konuşmak, hatta düşünmek bile yasaktı.

Her yer ana baba günü gibiydi. Kalabalığın içinde tanıdık bir yüz aradı. Neden sonra İsmail'i Kadir'i ve diğer köylülerini gördü, dalların budakların üzerine rastgele oturmuşlar, kara kara düşünüyorlardı. Yavaş yavaş kaptanların dikkatini çekmeden yanlarına yanaştı. Ailesini sordu. Hiç olmazsa iyilik haberlerini alabilmişti.

Biraz sonra Kaptan Kemâl ortaya çıktı. Herkes ayağa kalktı. Büyükçe bir kütüğün üzerindeydi. Heyecanla konuşmaya başladı:

"Yoldaşlar! Ordularımız her gün yurdun dört bir köşesinde zaferler kazanıyor. Gücümüz günden güne büyüyor. İdareyi tamamen elimize geçirmeye çok az bir zaman kaldı. Yıllardır çeteler halinde çarpışan askerlerimiz artık dünyanın en modern ordularına taş çıkartıyor. Arkadaşlarımız Gramos Dağları'nda kahramanca çarpışarak faşistlere kan kusturuyor. Bizler Osmanlı taburu olarak onların yardımına koşmak için daha ne bekliyoruz?"

Gün, bugündür. Büyük şehirleri de ele geçirip hakimiyetimizi sağladığımız zaman, hepimiz bu ülkenin yönetiminde söz sahibi olacaksınız! Fakirlikten, cahillikten, sefaletten kurtulup krallar gibi yaşayacaksınız! Çeşitli alanlarda memuriyet görevleri alacak, benim giydiğimi giyecek, benim yediğimi yiyeceksiniz.

Ama her şeyin bir bedeli olduğu gibi, bu nimetlere kavuşmanın da bir bedeli var!

Savaşmak... Eğer iyi bir hayata kavuşmak isterseniz bazı sıkıntıları göze alacak, halinizden şikâyet etmeyeceksiniz. Bazen aç, bazen açıkta kalmak bu mücadelenin sadece bir parçasıdır. Sabredeceksiniz! Erkek dediğin er meydanında belli olur. Meydan sizindir, göreyim sizi arkadaşlar!"

Kimisi gerçekten inandığı için, kimisi dalkavukluk için, kimisi can korkusundan olsa gerek, tek tük alkışlar duyuldu. Kaptanların dışında ırgat Mustafa ve Kasap Tahsin'den başka gönüllü alkışlayan yok gibiydi.

Sonra, Cumhuriyet marşının söylenmesine geçildi. Daha sonra da herkes iyi bir gerillâ olacağına, savaşıcağına dair yeminler etti.

Bir ara oturdukları düzlüğün altındaki dereden sesler yükselmeye, bağırmalar gelmeye başladı.

İki gerillâ, bir delikanlıyı yaka paça tutmuşlar, küfürler ederek yukarıya çıkarmaya çalışıyorlardı. Dikkatli bakınca hiç de yabancı gelmedi Hasan'a yüzü. Kuzuren köyünden, kızkardeşi Emine'nin kayın biraderiydi bu genç. Kaçmak istemiş, ama ne yazık ki yakayı ele vermişti. On dokuz- yirmi yaşlarında, körpeçik, fidan gibi delikanlıydı. Kısıvrak yakalanmış, Kaptan Kemâl'in önüne getirilmişti. Olay, kaptanın sınırlarını iyice germiş, küplere bindirmişti.

Sanki biraz önce o etkili konuşmayı yapan, askerleri coşturmak isteyen o değildi.

Gözlerinden kıvılcımlar saçıyor, öfkeden ağız köpürüyor:

"Cumhuriyet ordusuna ihanet etmenin cezası ölümdür!" diye haykırıyordu..

Delikanlının boynu bükük çaresiz hali yüreğini dağladı Hasan'ın. Ellerini sicimlerle bağlamışlar, tartaklayarak herkesin görebileceği bir yere getirmişlerdi.

Kaptan Kemâl, gözleriyle Kasap Tahsin'e bir şeyler işaret edince, meşenin gövdesine bir urganla sınıksız bağladılar.

Aradan beş on dakika geçti. Askerlik yapmadıkları için daha önce başka bir yere ayrılan yüzlerce genci de aynı yere getirdiler.

Amaçları infazı herkesin gözleri önünde gerçekleştirmek ve diğerlerine gözdağı vermektir.

Zavallı çocuk ölüm korkusuyla ağlıyor, yalvarıyor, katillerden merhamet dileniyordu:

"Gençliğime acıyın, ne olur! Bir daha yapmayacağım, affedin beni!"

Ne Kaptan Kemâl ne de diğerleri bu sözleri duymadı bile.

Kaptan Kemâl'in kararı kesindi. Kasap Tahsin'e "Vur!" emrini verdi. Silâh ateşlendi şarjör boşaldı.

Delikanlının ağlayan sesi bir anda kesildi. Al kanlara boyandı bedeni. Hareketsiz kalan başı göğsüne doğru sarktı.

Kaptan'ın sesi tekrar yükseldi:

"Hiç kimse yaklaşmasın cesede! Bir mezar bile çok ona! Kurda kuşa yem olacak!"

Nefesler tutulmuş, yürekler lime lime olmuştu. Hiç kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Hasan sol yanının acıdığını hissetti. Başı dönüyor, Midesi bulanıyordu. Başını başka yana çevirmek istedi. Dünden beri ince ince çiseleyen kar taneleri irileşmiş, sanki delikanlının günahsız bedenini örtmek istercesine yoğunlaşmıştı. Neden sonra Fatihâ okumayı akıl edebildi.

Moraller sıfırlanmıştı. Anlaşılan acıma duygusu, bağışlamak gibi kavramlar yazmıyordu gerillâların defterinde. Onlar için sıradan bir olaydı bu. Hatta asker kaybı gibi bir endişe de taşımıyorlardı. Zorla ailelerinden kopardıkları gençleri, gözlerini kırpmadan öldürebiliyorlardı. Biraz sonra kaptanların sesi duyuldu. Herkesin hizaya geçmesi, tek sıra haline girmesi isteniyordu. Emirlerle derhal uyuldu. Kaptanların gözetiminde Çalabı köyünün içine girildi.

Köydeki evler gerillâlar tarafından işgal edilmişti. Çalabı köylüleri, bir odaları hariç, evlerinin tamamını gerillâlara tahsis etmek zorundaydılar. Bir evin önünde duruldu. Burası silâh deposu olarak kullanılıyordu. Anlaşılan herkese silâh dağıtılacaktı. Sırası gelen silâhını alıp çıkıyordu. Hepsinin aynı olmaması dikkatini çekmişti Hasan'ın. Kimisi uzun, kimisi kısa namlulu, çoğunluğu Alman yapımı olan çeşit çeşit toplama silâhlar...

Daha önce askerlik tecrübesi olanlar yine aynı yerde toplandı. 200 kişi civarındaydılar. Hedef Gramos Dağları'ydı. Kaptan Kemâl'in emriyle yollara düşüldü. Dağ patikalarında tek sıra halinde zincirleme yürüyorlardı. Omuzlarda silâhlar, göğüslerde çapraz fişekler, ellerde ikişer kişinin sırayla taşıdığı 15'er kiloluk fişek kasaları.

Bu nasıl yolculuktu böyle? Gece karanlığında, kar yağışı altında, dondurucu soğukta, yayan yapıldak... Hasan'ın sırtı kuvvetliydi, ayaklarında asker çizmeleri bile vardı, ancak gençlerden bir kısmının ayaklarında lâstik ayakkabı bile yoktu. Çarıklarıyla gelmişlerdi köylerinden, öylece koyulmuşlardı yola. Hasan gayri ihtiyari:

"Anlaşılan Cumhuriyet ordusu pek fakir, askerlerine verilecek çizmesi bile yok" diye düşündü.

Kaptan Yorgo kumandasındaki tecrübeli askerler, emirlere harfiyen uyuyor, Bulgaristan hududu boyunca, dağlar üzerinde, batıya doğru yürüyor, yürüyorlardı. Gerdeme'ye geldiklerinde kar kalınlığı dizlerine ulaştı.

Kısa bir moladan sonra tekrar yürüyüşe geçildi. Sarancina köyü gerilerde kalmış, Kezren'e yaklaşılmıştı. Saatler geçtikçe kar şiddetini arttırıyor, göz gözü görmüyordu.

Ancak bir kişinin geçebileceği kadar dar olan keçi patikalarında lapa lapa yağan kar tanelerinin altında, bir de o ağır kasayı taşımak çekilir gibi değildi. Hasan'ın yüzüne boynuna yapışan kar tanecikleri dondurucu soğuğa rağmen eriyor, boynundan aşağılara süzülerek göğsüne, sırtına akıyor, vücudunu baştan aşağı yararak ayaklarından çıkıyordu. An geldi bedeninde bir nokta kadar kuru yer kalmadı. Yüzünü zaten hissetmiyordu. Bir ara elini yanaklarına götürdüğünde hayretle sakallarının donmuş olduğunu, kirpinin dikenleri gibi eline battığını gördü. Soğuk şiddetini gittikçe daha da arttırıyordu. Bölgenin en yüksek yerinde, Karlık Dağı üzerinde bulunuyorlardı. Gece bitmek bilmiyor, saatler yıl olmuş akımıyordu. KaptanYorgo konuşmanın yasak olduğunu söylemişti. Ancak, hemen önünde aynı fişek kasasını birlikte taşıyan İsmail ile Kadir canlarının acizliğinden birbirlerine lâf atıp sataşmadan duramıyorlardı. Hasan, iki sevgili arkadaşını uyarıyor, özellikle Kadir'e sabırlı olmasını telkin ediyor, fakat sözlerinin ciddiye alınmadığını görüyordu. Üstleri başları beyazlara boyandığı için kardan adamlara dönmüşler, 'Güler misin, ağlar mısın?' dedirtecek konuma gelmişlerdi. Hasan, paylarına düşen fişek kasasını Kızılağaç'lı Mehmet'le taşıyor, aynı işi yapmaktan elleri yorulduğunda kasayı tüfeklerinin ucuna geçirerek omuzlarına kaldırıyorlardı. Önde gidenler küreklerle yol açmasalar, adım atmak dahi mümkün olmayacaktı. Patika yolun her iki tarafı da adam boyu kar yığılıydı.

Acaba bu gecenin sabahı olmayacak mıydı?

Uzaklardan bir yerden horoz sesi geliyordu. Evet, evet, yanlış duymamıştı. Hem de Kovanlık'taki beyaz horozlar gibi ince ve uzun uzun ötüyordu. Yoksa sabaha doğru yaklaşıyorlar mıydı? Gene doğacak mıydı güneş? Doğar mıydı? Ah bir doğsaydı, karları eritseydi.

Gökyüzünün sisleri beyaza çalıyordu. 'Keşke siyah olsaydı' diye geçirdi içinden Hasan. Beyazlık kar demektir, bacaklarındaki ağırlığın biraz daha çoğalması demektir. Beyazlıklar aralansa, yıldızlar görünse, ya da hilâl çıksa ortaya. Belki de dolunay vardı bu gece, kim bilir?

Ah, bir görünse, gösterebilse yüzünü.

İzin verse kar bulutları...

Nasıl da severlerdi Hasan'ı kar taneleri!

Kaşlarına, kirpiklerine konarlar, gözlerinin içine girmek için yarış ederlerdi.

Sanki sekiz yıl öncesinde başka dağlarda, buna benzer çileleri çeken kendisi değildi.

Şu insanoğlu ne kadar da unutkan bir yapıdaydı!

Neden sonra gökyüzü lacivertimsi bir renk almaya başladı. Kar taneleri de küçülmüştü. Tek tük tikla taşlarıyla örtülü evlerin çatıları çarpmaya başladı Hasan'ın gözüne. Galiba bir dağ köyüne gelmişlerdi. Burası Ballica olmalıydı. Kaptan Yorgo evlere dağılabileceklerini söyleyince kulaklarına inanamadılar. Evlere girmek, ısınabilmek demekti. Bu havada ısınabilmek kadar harikulâde bir şey olabilir miydi? Aç kalmak feci bir duyguydu, fakat donmak, felâketti!

O gün orada yattılar, dinlendiler, giysilerini kuruttular. Mısır çorbası içtiler. Tuzsuz kavurma yediler. Ekmeğin yüzünü ne yazık ki göremediler.

Akşam olup karanlıklar çökünce tekrar yola çıkma emri verdi K.Yorgo. Ballica'da konakladıkları bir gün boyunca kar yağışı devam etmiş, birbuçuk metreyi bulmuştu.

Yürüyüş yine başladı. Uğurlu, Karaoğlan, Sarıyer ve İskeçe başındaki Haydu Dağı'ndan sonra bir çamlığa girdiler. Vakit, gece yarısıydı. Belki sekiz saattir kar üzerinde yürüyorlardı. Elleri kaskatı kesilmiş, yanakları yarı donmuş, çeneleri çoktan tutulmuştu. İsmail'le Kadir bile konuşamıyordu artık. Kaptan izin verince, çamların altına, karların üzerine birkaç dal budak atıp, bırakıverdiler vücutlarını.

Ateş yakıp ısınmaya ihtiyaçları vardı, onu da yaptılar. Biraz elleri ve yüzleri salınmıştı, sırt sırta vererek uykuya daldılar. Uyandıklarında hayretler içinde kaldılar, ateşin külleri bile yoktu ortada. Ayağa kalktıklarında şaşkınlıktan küçük dillerini yutacaklardı. Yanan ateş, bir insan boyunu geçen karları eritmiş ve birbuçuk metre derinlik açarak en dibe inmişti. O zaman, ne kadar yüksek bir buz tabakasının üzerinde olduklarını anladılar. Uyumakta donmamaları ise, başlı başına bir mucizeydi. Hasan'ın sağ yanı, üzerine yattığı kolu ve bacağı uyuşmuş, buz kesilmişti. Buna rağmen yine de ayağa kalkabilirdi. Kaptan Yorgo 'Yürü!' emrini vermişti bile. Başka bir alternatifi mi vardı? Adım atmak istedi beceremedi. Bıraktı kendini buzların üzerine. Silâhıyla buzları delip, altından kar çıkardı. Sağ bacağına ovmaya çalıştı. Kaptan dikilmişti başına. "Kalk ve yürü!" diyordu. Tekrar ayağa kalkmayı denedi, gene düştü. Silâhını doğrultmuştu Hasan'ın şakağına doğru Kaptan Yorgo, şakaları yoktu biliyordu Hasan. Sol kolu ve sol bacağına yardımıyla emeklemeye başladı. Etrafına bakındı biraz, hemen hemen herkes aynı durumdaydı. Vücudu ısındıkça kolu ve bacağı salınmaya başladı. Biraz sonra bütün askerler birer ikişer ayaklanmışlardı. Patika yollar onları bekliyordu. Bitip tükenmek

bilmiyordu dağlar. Hatta daha da derinleşiyor, her gelen gece gideni aratıyordu. Bir yandan açlık duygusu, diğer yandan iliklerini sızlatan soğuk dayanılacak gibi değildi. Midesi kazındıkça, kazınıyordu Hasan'ın. Ceplerine soktu ellerini. 'Keşke kavurmalardan birkaç yudum ceplerimde bulunsaydı' diye iç geçirdi. Buz üzerinde yürüyüş devam ediyordu. Kaç saattir yolda oldukları kayıptı. Anlaşılan sabaha daha çok vardı.

Nihayet Kaptan Yorgo'nun sesi duyuldu. Kısa bir mola söz konusuydu. Kayın ağaçlarının altına oturdular, biraz nefeslendiler.

Hasan, arkadaşlarına baktı. Hepsi ne kadar da bitkin görünüyordu. Bir yandan soğuk, diğer yandan yorgunluk canlarına okumuştı. Açlığın boyutları ise ifadelere sığacak gibi değildi. İsmail'le Kadir buzları kırmışlar, altındaki karları eşeliyorlar, belki bir nafakaya rastlarınız ümidiyle dağ gibi karları arıyorlardı. Biraz sonra yüzlerinde tebessümler belirince, kuru otlara ulaştıkları anlaşıldı. Hasan dayanıyordu. Ağaçların dallarındaki karları avuç avuç yiyiyor belki bir nevi tokluk hissi verir düşüncesiyle sabrediyordu. Diğer kader arkadaşlarına göz gezdirdiğinde hepsinin aşağı yukarı aynı şeyleri yaptığını gördü. Sonra Kaptan Yorgo'yu aradı gözleri. Etrafta görünmüyordu. "Allah bilir ya" diye geçirdi içinden: "Kim bilir hangi köşede kavurma yiyiyordur gizli gizli." Mehmet de Hasan gibi kar yiyenlendendi. Bir ara kayın ağacının ince dallarından kabuklar yontmaya başladı silâhının süngüsüyle. Sonra da kopardığı küçük kıymıkları ağızına götürdü. Yüzünü ekşitmediğine, tükürmediğine göre tadı fena değildi kayının. Hasan da denemek için daha ne bekliyordu? Biraz olsun açlığını yatıştırırdı belki. Önce kayın ağacının, sonra da ardıç ağacının kabuklarını denedi. Bir yudum küflü ekmeğe bile razıydı ama o da yoktu. Kendini bazen hayvanlar gibi hissediyordu. Karnını doyurmaktan başka bir şey düşünemez hale gelmişti. Şu açlık hissinden daha berbat bir şey var mıydı dünyada acaba? Birazcık uykuya dalsa, dizilirdi karşısına mükellef sofralar. Ekmeğiyle, yoğurduyla, aşıyla. Ama bu sefer rüyaya bile meydan yoktu. Kaptan Yorgo'nun sesi geldi uzaklardan:

"Haydi vre kalkın! Yürüyün!"

Gecelerin ondört saat olduğu bu mevsimde, acaba iki saat uykuları var mıydı gecede?

Her gece gün batarken yürüyüş başlar, günün ilk ışıklarıyla beraber sona ererdi. Bu kış kıyamette kaç gündür dağlarda olduklarını Allah bilirdi.

Karakaçan kulübelerine gelmişlerdi.

Davul çalmaya başladı. Bu iyiye işaretti. Çalabı'da ekmek verileceği zaman çalardı davullar. Yoksa bu kulübelerde onları bekleyen mi vardı? Biraz sonra hepsinin yüzü gülecekti. Adam başına bir bazlama⁵⁰ ne demektir? Bu ne muhteşem bir nimetti?

Karın doyurmak, mutluluk demektir. Kulübeler saray gibi görünüyordu şimdi Hasan'ın gözüne. Üzerinde bitler gezinmeye başlasa da önemli değildi. Bir parçasını ayırıp cebine sokmak, geceye saklamak niyeti. Ama bırakmadı bir türlü tadından. Hatta bir tane daha verseler onu bile yiyebilirdi sonuna kadar. Herkesin keyfi yerine gelmişti. Gün dediğin neydi ki? Bitivermişti işte!

Yine engebeli dağlar yoldaşları olacaktı, kar ise hem ekmekleri hem suları...

Gece demek, çile demektir. Bitmez yollarda gitmek demektir. Herkes önüne bakardı yol boyu, buz üzerinde yürümek başlı başına hünerdi. Bir ara yokuş aşağı indiklerini hissetti Hasan. Yanılmamıştı. Önlerine koskacaman bir nehir çıktı. Kaç metre derinliğindeydi, Allah bilirdi. Gece iyice kapkara görünüyordu baktıkça. Boşuna Kara Su'ya çıkmamıştı adı. Korkunçtu. Tüylere diken diken oldu Hasan'ın. Her an ölüm tehlikesiyle burun burunaydılar, ama, bu suya batmış olmayı düşünmek bile istemiyordu. Boğularak ölmek feci bir şey olmalıydı. Karşı kıyıya gözü kaydığında, öküz arabasına benzer bir şey gördü. Bir anlam veremedi. Bu dağlarda öküz arabasının ne işi vardı? Biraz daha dikkatli bakınca yanılmadığını anladı. Öküz arabasını sandık yapmışlar sal olarak kullanıyorlardı. Gerillâları posta posta içine dolduruyorlar, karşı kıyıda demir halatlarla çekiyorlardı. İçi boşaldıktan sonra sal, tekrar beriki kıyıya çekiliyor, yine doldurularak aynı işlem tekrarlanıyordu. Olay ürkütücüydü. Kadın gerillâlar binmekte tereddüt ediyor, kaptanların itiş kakışları arasında zar zor sala dolduruluyorlardı. İçeriye sekiz kişiden fazlası da alınmıyordu.

Halatlar inceydi, her an kopabilirdi.

Sıra kendilerine geldiğinde:

"Ya Allah, bismillâh" diyerek adımını attı Hasan. 'Ölürsem şehit olurum' diye geçirdi içinden. Gerillâ kızlar, istavros çıkarıyor, Meryem Ana'yı yardımlarına çağırıyorlardı.

Hasan arkadaşlarına baktı. Gözlerini yummuşlar, ellerini açmışlardı. Dudakları durmadan kımıldıyor, kim bilir hangi sûreleri okuyorlardı?

Ah şu can korkusu. Dünyanın tüm korkularına bedeldi. Açlıklarını bile unutmuşlardı. O anda Hasan'ın aklına gelen tek şey, Yunus Peygamber'in duasıydı. Allah'ın sevgili kulu balığın karnında nasıl yakardıysa Rabbi'ne, o da aynı şekilde yakardı:

"Lâ ilâhe illâ ente sübhâneke inni küntü minezzâlimiyn" (Senden başka ilah yoktur, seni noksanlıklardan tenzih ederim. Ben zalimlerden oldum.)

Karşı kıyıya ulaştıklarında, dünyaya yeniden gelmiş gibiydiler. Büyük bir tehlikeydi atlattıkları. 'Demek ki henüz ömrümüz bitmemiş' diye düşündü Hasan. Nasıl şükredeceğini bilemedi. Arkadaşlarıyla sarılıp ağlaştılar.

Kaybedilecek zaman yoktu. Kaptan, 'Yürüyün!' diyordu. Bir ara sınırı ihlâl ederek Bulgaristan topraklarına girdiler. İncesu nehrini köprüden geçtikten sonra aynı dağlara döndüler.

Yine tırmanışa geçtiler. Saatlerce yol aldılar. Ali Batuş Dağı'nın zirvelerindeydiler şimdi. İki tarafı da olabildiğine uçurumdu. Gözlerin gördüğü her yer sadece buzdu. Gece karanlığında, iki yanlarında da aşağılara uzanan beyazlıkların sonu yoktu.

En küçük bir hata, hayatlarına mâl olabilirdi. Önde gidenler buzun üzerinde kertikler açıyorlar, herkes pür dikkat önüne bakıyor, adımını atmadan önce gözleriyle kertiği arıyordu. Kertik dışına basacak bir ayak, sahibini ölüme götürürdü. Önünde iki delikanlı yürüyordu Hasan'ın. Biri Demirörenliydi diğeri Derventli. Ayaklarında çarık bile yoktu. Çorapları bile yoktu, çıplak ayakları gece karanlığında akarıyordu. İçi titredi Hasan'ın, bakmak istemedi bir daha, İtalyan savaşında donan ayak parmaklarını hatırladı.

Bu defa İsmail'le Kadir ardındaydı. Keşke önünde olsalardı. Bu şekilde denetlenmeleri mümkün değildi. Bir ara arkasında bir hareketlenme oldu. Başını çevirip baktığında Hasan, bir de ne görsün? Kadir, elinden fişek kisasını kaçırmamış mı?

İsmail homurdanıyor, ikisinin de başını yakacağını söylüyordu.

"Dedim sana aretlik! Bu uçurumda birlikte taşıyamayız dedim. Sırayla taşıyacaktık."

"Ne bileyim ben böyle olacağını? Zaten canımdan bezmişim! Nasıl olsa ölmeyecek miyim? Ha şimdi ha sonra?"

"Önüne bak aretlik!"

"Nuriye'yi alamadan, güvey olamadan gideceğim şu dünyadan, pisi pisine öleceğim, bir mezarım bile olmayacak..."

Boğuk boğuk çıkıyordu Kadir'nin sesi, ağlamaklıydı. İsmail müdahale etti yine.

"Breh breh, nasıl da üşenmez konuşmaya! Bunları anlatacağına dua et, dua!"

"Nasil söylerim kaptana? Yalnız fişek kasası olsa neyse! Silâhım da gitti."

"Neee? Silâhını da mı kaçırdın?"

"Ne sandın ya?"

"Vay başımıza gelenler! Nasıl çıkarız kaptanın karşısına şimdi?"

"Hasan aga!"

"Eyy!"

"Olanları anlatınca öldürür beni kaptan değil mi? Bir kör kurşuna hedef olmaktansa, kendimi bırakayım şu uçurumdan aşağıya... Belki kurtulurum!"

"Aman ha! Sakın öyle bir delilik yapma! Aşağısını görmüyor musun? Dibi sonu yok! Keskin uçurum, asıl o zaman boylarsın tahtalı köyü. Kuş uçmaz kervan geçmez balkanların en tepesindeyiz!"

"Hakkını helâl et Hasan aga! Öyle ya da böyle sonum ölüm benim!"

"Şşşt! İsmail şahit olanlara, isteyerek yapmadın ya! Mola verdiklerinde anlatırsın olanları."

Kadir ağlıyordu, hem de sesle.

Hasan'ın sözleriyle de ikna olmamıştı.

"Öldürecekler beni İsmail aretlik, sen de hakkını helâl et!"

"Hasbünallahi ve ni'mel vekil... Sen önündeki kertmelere dikkat et! Allah korusun yan yun basarsan, sen de gidersin fişeklerle silâhının gittiği yere..."

Kadir susmuştu ama hıçkırıkları hiç kesilmedi. Ölüm cezasına çarptırılacağından emindi.

Saatler geçtikçe hıçkırık sesleri inilti seslerine karıştı. Mideler yapışmış isyan ediyor, bacaklar yürümemekte direniyor; acizliğin, dayanılmazlığın, tükenmişliğin boyutları inanılmaz derecelere varıyordu.

Bedenler her adım atışta biraz daha çöküyor, yere yığılmamak, bu dağ başlarında ziyan olup gitmemek için gücünün üzerinde bir çaba sarfediyordu. Tek sıra halinde ağır ağır ilerleyen zoraki gerillâlar bazen durma noktasına geliyor, işte o zaman kaptanın acımasız sesi yükseliyordu:

"Malon kapii dipsane ya fanato... Pios ine aftos pu stamatise? (Canına susayanlar var galiba, kim o duran?)

Bir kişinin duraksaması, ardından yürüyenlerin tamamının durması demekti. Çünkü herkes, bir öncekinin ayağının bastığı yere basmak zorundaydı.

"Bu gece mola vermek mümkün değil!" diye geçirdi aklından Hasan. Bu dağın bir sonu yok muydu acaba? Neden bitmek bilmiyordu?

Kar taneleri irili ufaklı atıştırmaya devam ediyor, göz gözü görmüyordu. Rüzgâr uğuldayarak esiyor, Ali Batuş Dağı'nın kayalıklarını bütün kuvvetiyle dövüyor, uğultular yankılanarak çoğalıyor, korkunç seslere dönüşüyordu. Ölüm çağrısı kuşatıyordu her yanlarını. Gönüllü veya zoraki gerillâ ayrımı yapar mıydı acaba? Yoksa hepsini içine alır mıydı?

Hasan, bir an durdu, basacağı yeri göremiyordu. Lapa lapa yağan kar, buzlar üzerindeki çentikleri o birkaç dakikalık duruş esnasında hızla kapatmıştı. Adımını nereye atacaktı şimdi? Arkasından gelen arkadaşlarına balta bulunup bulunmadığını sordu, 'Hayır' cevabını alacağı zaten belliydi. Dağın tepesinde kala kalmışlardı işte. Kurda kuşa yem olacaklardı.

Her şey buraya kadar mıydı?

Bitmiş miydi ömürleri?

Mehmet, İsmail, onun arkasındaki Mehrikozlu Ali son dualarını yapıyorlar, gözyaşları içinde ölümü karşılamaya hazırlanıyorlardı. Kadir, zaten beklemedeydi, saatlerdir içini çekiyordu.

Yine duraksamışlardı ister istemez. Bu hal, Kaptan Yorgo'nun dikkatini tekrar çekince, balta bulundu, elden ele geçerek Hasan'a ulaştırıldı. Herkes önündeki buzları kırarak, ayağının sığabileceği kadar çentik açacaktı.

Buz dağının üzerindeki ölüm yürüyüşü tan yeri ağarınca kadar devam etti.

Külçeye dönmüş bedenler önlerine çıkan ilk düzlüğe, kendilerini bıraktılar... Ne bir lökma ekmek, ne de küçük bir sığınak vardı ortalıkta.

Kadir, Hasan agasının gözlerinin içine mel mel bakıyor, derdini kaptana anlatabilmek için yardım dileniyordu.

Hâlâ dinlenmek haramdı Hasan'a. Üç arkadaş Kaptan Yorgo'yu bulup, yaşadıklarını tüm çıplaklığıyla ortaya döktüler. Kaptan pek etkilenmiş

görünmüyordu. Bir kadın gerillâyı Kadir'e yeni silâh vermesi için görevlendirerek, olayı soğukkanlılıkla karşıladı.

Adamakıllı bir bâdire atlatmışlardı Ali Batuş dağında. Kadir kurtulduğuna inanamıyor, düzgün Yunancasıyla kaptanı kızdırmadan, tereyağından kıl çeker gibi meseleyi halleden Hasan'a nasıl teşekkür edeceğini bilemiyordu.

Artık derin bir nefes alabilirler, Drama dağları'nda buzdan döşekler üzerinde, gökkubbenin örtüsü altında uyuyabilirlerdi. Birbirlerine sırtlarını vererek nice rüyalara daldılar. Sütlerle, ballarla, sıcacık somunlarla dolu enfes sofralarda karınlarını doyurdular. Harıl harıl ateşlerin yandığı ocak başlarında ellerini ayaklarını ısıttılar.

Gözlerini açana kadar zevk ü sefa âleminde dünya nimetlerinin tadını doya doya çıkardılar. Buna rağmen ne karınları doydu, ne vücutları ısındı.

Bir tarafları tutulmuş, açıktan mideleri yapışmış bir halde uyanınca, etraflarının yeni gerillâlarla dolduğunu farkettiler. Anlaşılan Çalabı'da eğitim görmeye kalan acemi birlikler de yola çıkmış, kendilerine yetişmişti.

Sağına soluna şaşkınlıkla bakındı Hasan. Binbir ayak bir yerdeydi. Postalları çıkardığı yerde yoktu. Şişmiş tabanlarını biraz ovmak istemiş, sonra da yorgunluktan kendini bırakivermiş, postallarını giymeyi unutmuştu. Şimdi yerlerinde eski bir çift çarık duruyordu. Ali batuş dağının zirvelerinde gözüne çarpan o çıplak ayaklar düştü aklına. Öyle ya! Yeni katılan birliklerle sayıları bir hayli kabarmıştı. Belki binlerce kişiydiler bu dağ başında. Yarısının da ayaklarında çarıktan başka bir şey yoktu. Postalları ise artık sadece bir hayaldi. Bundan sonra kim bilir hangi kader arkadaşının ayaklarını ısıtacaklardı? Yine de karda yalınayak yürüyenlerin de olduğunu düşünerek, haline şükretti.

Bir an önce bu mide sancısına bir şeyler yapmalı, şu açlığı bir şekilde bastırmalıydılar. Üç arkadaş ağaçlar arasına daldılar. Hepsi bir yana dağıldı. Kayın ağaçlarının gövdelerinden kabuklar soydular. Karla katık yaptılar.

Hasan'ın aklına Arnavut Dağları'ndaki çiğ kestaneler düştü. 'Ne büyük nimetmişler meğer' diye düşündü. Arkadaşlarına baktı, ağaç kabuklarını kemirmeye çalışıyorlardı. Hepsi ne kadar da değişmişti. İnsan kılığından çıkmışlardı. Üzerlerinden bitler dökülüyordu. Birden Hasan'ın ayağına bir şey takıldı, üzerine bastığında kıtır kıtır yaptı. Bu dağ başında, karların altında, daldan, yapraktan ve taştan başka ne olabilirdi ki? Ayaklarıyla toprağı

eşleyince, yer yer sarı tüyler ilişti gözüne. Yere eğildi, karları silkelemeye başladı. Bir de ne görsün?

Kocaman kuyruğuyla yerde ölü bir tilki yatmıyor mu? Sevinçle seslendi arkadaşlarına:

"Mehmet, İsmail buraya gelin, çabuk, koşun!"

"Aaa bir tilki bu!" Bir anlık şaşkınlıkların yerini sevinç alıverdi.

"Çok şükür Allah'ım, açlıktan ölmeyeceğiz."

"Hemen derisini yüzelim ne duruyoruz."

"Durun, yalnız başımıza mı yiyeceğiz koskoca hayvanı?"

"Sessiz olun. Kaptanlar duymasın! Mehmet sen git Kadir'i uyandır! Sonra Kardereli Mustafa'yı, Değirmendereli Yakup'u, Şahinli Abdullah'ı da çağır! Ortak olsunlar yemeğimize. İsmail sen de ateş yakmak için çalı çırpı topla! Ben de derisini yüzeyim!"

Mehmet, öğürecek oldu ilk baştan, Kadir her yudumu çiğnerken gözlerini çıkarıyor, yutmakta zorlanıyordu. İsmail ise çok koktuğunu söylüyordu. Ama, et lokması can sefasıydı. Hasan da zaruret miktarını aşmamak şartıyla yenilebilir fetvası verdikten sonra, gerisi palavraydı.

Mideleri bayram yapıyordu işte. Bütün mesele bu lâşeyi yutabilmekteydi. Belki biraz canlanırlar, adım atmaya takat bulurlardı. Kapaş kapana yenmişti etler, geriye kemikler kalmıştı sadece.

Hasan'a teşekkür edeceklerdi belki de ama, yabancıların yanlarına yaklaşmakta olduğunu görünce, hızla uzaklaştılar oradan. Vakit akşama yaklaşp da tekrar acıktıklarında, attıkları deriyi de yiyebilmek için geri geldiler. Derinin yerinde yeller estiğini, sadece tüyelerinin etrafta uçuştüğünü, ağaçların dallarına takılıp kaldığını görünce şaşırmadılar. Günler değil, haftalar geçmişti ağızlarına lökma koymayalı, karakaçan kulübelerindeki bazlamalardan başka en son Ballica'da yemek yemişlerdi.

O gece yine yolculuk vardı, fakat kısa sürdü. Vrondu köyüne vardıklarında, köyün boş olduğunu görmek herkesi sevindirdi. Evlere dolmuşlardı. Hasan'ın ve arkadaşlarının payına düşen odada baca olmaması büyük talihsizlikti. Yine de ateş yaktılar. Dumanlara rağmen ısınmaya çalıştılar. Günlerdir yüzüne hasret kaldıkları ekmeğe de burada kavuştular. Sekiz kişiye tam bir ekme. Hasan, kendine düşen paya baktı. Avucunun içi kadardı. Küçük küçük yudumlamalı, çabuk bitirmemeliydi. Hatta ufak kırıntılar halinde yemeli, süreyi uzatmalı, tadını iyice çıkarmalıydı.

Buna rağmen yine de çok çabuk bitti ekmeğin parçası.

Ondan sonraki günlerde de aynı payı aldı Hasan, arkadaşları ve orada bulunan binlerce gerillâ. 24 saatte paylaştırılan ekmeğin miktarı, bir ekmeğin yarısının yarısıydı.

Onun da garantisi olsa, yine gam yemezlerdi. Gün olur, o üç yudumluk ekmeği mumla ararlardı.

***

Bir gün, Çalabı'dan yeni gelenlerin arasında, tanıdık bir sima bulurum umuduyla dolaşırken, Zeynep'in kardeşleriyle karşılaştı Hasan. Hem sevindi, hem şaşırı. Henüz asker olmak için yaşları çok küçüktü. Ahmet, çetecilerin çok insafsız davrandığını, 15 yaşındaki çocukları bile hiç düşünmeden zorla dağa kaldırdıklarını, gerillâ yaptıklarını, gençlerin artık evlerinde yatamayıp samanlıklarda, tarlalarda sabahladıklarını söylüyordu. İş bu kadarla da kalmıyordu. Kaçmak isteyenlerin hali yürekler acıydı. Çalabı'da eğitim gördükleri sırada yaşadıklarını anlatırken, gözyaşlarını tutamıyordu Ahmet:

"Zorla dağa kaldırılan gençlerden 78 kişi kaçmak için anlaşmışlar, fakat daha yolun başında Çalabı'dan çıkarken yakalanmışlar. Onları orada meşelere sıra sıra bağladılar. Zavallılar ağlıyorlar, yalvarıyorlar, affedilmeleri için ne diller döküyorlardı! Acımak yazar mı onların kitabında? Hepimizi oraya topladılar. Cellâtların ellerinde bıçaklar... Henüz hayatlarının baharında filiz gibi delikanlıları gözlerimizin önünde delik deşik ettiler, parçaladılar... O bağırışlar, o çağrışlar, o kan revan içindeki cesetler, hiç aklımdan çıkmıyor... Buraya gelene kadar kaç defa fırsat çıktı önümüze, kaçabilirdik, ama korktuk. Ya bizim de başımız yanarsa diye, bir türlü cesaret edemedik."

Mehmet'in olaylardan daha da çok etkilendiği belliydi. Ağabeyi anlatırken rengi değişiyor, korkusundan burada bile titriyordu. "Üzülmeğin geçti" diyecek oldu Hasan, Mehmet atıldı:

"Ya o saldaki kurbanlar aga?"

"Karasu nehrindeki salda mı?"

"Yaa! Her defasında sekizer kişi bindiriyorlar, karşıya geçiriyorlardı. Gerillâ kızlara sıra geldiğinde, tam nehrin ortasında halatlar kopmasın mı? Sal hızla batmaya başladı. Karanlık, göz gözü görmüyor. Kapısı açılrsa belki yüzme

bilenler kurtulacak! Ama ne mümkün? Gömüldüler kara suyun kara sularına. O kadınların çığlıkları hâlâ kulaklarımda, rüyalarım bile giriyor enişte."

"O sala bizi de bindirdiler, halatlar incecikti. Keşke bizim grupta olsaydınız, o zaman sizi yanımdan hiç ayırmaz..."

Mehmet'in ayaklarına gitti gözü birden:

"Mehmet! Neden yalınayaksın? Çarıkların nerede?"

"Şeyy... Enişte, buralara gelene kadar ne açlıklar çektik, bir bilsen... Bir akşam..."

"Eee?"

"Bizim köyden bir aretilikle beraber, dayanamadık, nasıl olsa öleceğiz bari aç ölmeyelim! Bu çarıklar deriden değil mi? dedik."

"Ah be kardaşım! Ne yaptınız siz? Nasıl yaptınız ayaklarınıza bu fenalığı?"

"Sonra ateşte ısıtıp..."

"Onca yolu buz üzerinde yalınayak mı...?"

"Evet enişte. Başka çarem mi vardı?"

"Şimdi ne olacak peki, biliyor musun?"

"Evet, bundan sonraki yolları hep..."

"Keşke bununla kalsa Mehmet'im keşke... Bak sağ ayağının parmaklarına, nasıl morarmış! Donmuş olmalı, dokunsan hissetmezsin!"

"Zaten günlerdir o ayağımın parmakları ha varmış, ha yokmuş!"

Hasan'ın gözlerinden yanaklarına doğru iki damla yaş süzüldü.

Mehmet, olayın vahametinden haberdar değildi. Eniştesinin neden bu kadar üzüldüğünü ve sitem ettiğini de anlayamıyordu.

Hasan, kendini çabuk toparladı 'Pamaklarını kesecekler, hem de narkozsuz!' diyemezdi ya! Konuyu değiştirmek istedi, köylerinde olup bitenleri sordu. Zeynep'in Sirkeli'ye indiğini, kardeşleriyle görüştükten sonra bir hayırlı işe vesile olduğunu öğrenince sevindi. Tebrik etti, henüz üç günlük gelini kaderine terkedip, dağlara kaçırılan bu bahtsız damadı.

"Hiç olmazsa birbirinizden ayrılmayın, gün günün selâmetidir! Belki de bir yolunu bulur kaçarsınız, ya da Cumhuriyet gerçekten kurulur, hepimiz rahata kavuşuruz!" diyecek oldu.

Ahmet'le Mehmet dudak büküp kaşlarını kaldırdılar bu söz üzerine. O günlerin geleceğine dair zerre kadar ümit taşıyorlardı içlerinde. Çıkmaz yolun başındaydılar, fakat bu ne biçim yoldu ki, geri dönüşü yoktu!

Ertesi gece hareket emri verildi. Bitkin bedenler buz kesen gecenin ayazında yürümeye zorlandı. Saatlerce yol aldılar. Kimi inlediler, kimi yalpalayarak düştüler. Ayağa kalkamayanlara hayat hakkı tanınmıyordu. Emekleyerek de olsa ilerlemek zorundaydılar. Bu Serez Dağları, tepeleri nasıl aşılacaktı? Gide gide bir nehre geldiler. Karşıya geçmek gerekti ama nasıl? Yürüyerek mi? Yüzerek mi? Kenarları buzlanmış, matlaşmıştı nehrin. Bir ses doldurdu kulaklarını. Yüreklerini yerinden oynatan bir ses:

"Ayde min perimenete, oli peraste apenandi amesos! (Haydi durmayın, hepiniz geçin karşıya, hemen!)"

Ortada ne sal vardı, ne tekne, ne de kayık! Nasıl geçeceklerdi? Bu kaptan delirmiş olmalıydı, buz gibi suya girilir miydi hiç? Zaten soğuktan elleri ayakları morarmış, parmakları katılmıştı, bu halde suya girmek ölüm demekti. Ama kaptanın hiç bir şey umurunda değildi. Emri kesindi. Hiç olmazsa giysilerini üzerine koyabilecekleri basit bir tahta parçası olsaydı! Onlar bari kuru kalabilseydi! Fakat ne mümkün?

Adımlarını suya atar atmaz binlerce bıçak bir anda doğradı sanki vücutlarını. Bu ne işkenceydi Ya Rabbi? Dünyada eşi benzeri olmayan! Ölüp ölüp dirilmekti bunun adı! Nefes bile alamıyordu Hasan. Sanki kalbi duruyor da, tekrar çalışıyordu. Titreyen çeneler birbirine vuruyor, etrafta, gönüllü veya gönülsüz gerillâların, dişlerinin birbirine vururken çıkardığı kıtırtıdan başka bir ses duyulmuyordu.

Herkes can derdine düşmüştü. Kimsenin kimseyi görececek hali yoktu.

Kıyıya çıktığında bitmişti Hasan. Yere çöktü. Midesindeki sancılar dayanma gücünü zorluyordu. 'Buraya kadarmış' diye geçirdi içinden. Kaptan Yorgo, tepesine dikilmiş, silâhı başına dayamıştı:

"Siko allios tha se skotoso! (Kalk, yoksa vururum!)"

Dediğini yapardı, yapmıştı bu güne kadar.

Vurulmak... Ve cennete gözlerini açmak!

Ama bir daha dünyaya dönememek!

Bu nasıl olabilirdi ki?

Çocuklarının büyüdüğünü göremeyecek miydi?

İbrahim'in "Buba" deyişlerini?

Küçük Ayşe'nin ilk adımlarını?

Peki ya Zeynep'inin mahzun gözlerini?

Bir daha göremeyecek miydi?

Evlâtları yetim, sevdiği dul kalacaktı.

Eğer kendini bıraktığı yerden kımıldamazsa, biraz sonra şarjör boşalacaktı üzerine.

O zaman kanlar içinde yere serilmiş vücudunu hiç kimse toprağa bile gömmeyecekti!

Cenaze namazını kılamayacaktı aretlikleri.

Her tarafından sular damlıyordu. Başından, mintanından, poturundan, çarıklarından... Rüzgâr estikçe, binlerce kılıç darbesi biçiyordu vücudunu...

Başındaki gerillâ tetiğe dokunmaya hazırlanıyordu, silâhını kurmuştu.

Oysa onun parmağını bile kımıldatmaya mecali yoktu.

Fakat her şeye rağmen yaşamak istiyordu.

Sağ kolunu uzanabildiği kadar ileriye doğru uzattı, sonra da elini buz tutmuş toprağın üzerine yapıştırdı, ardından sol bacağını yerinden oynatarak aynı yöne doğru ilerletti.

Emekliyordu işte!

Başındaki gerillâ silâhını kabzasına koymuş bağıriyordu:

"Pio grigora, pio grigora! (Daha hızlı, daha hızlı!)"

Sesi nasıl da gür çıkıyordu namussuzun.

'Günde bir ekmeği kendi başına yiyiyor olmalı' diye düşündü Hasan. Arasına keçi de bulur, kestirirdi kaptanlar, o zaman arkadaşlarıyla beraber kanlarını karavanalarına⁵¹ doldurabilmek için yarış ederlerdi.

Hayvanların işkembelerini, bağırsaklarını, gebe hayvanların plasentalarını aralarında hep sessizce paylaşırlardı.

Bazen kanlar sağa sola sıçrar, taşlar üzerine yapışır, niceleri dilleriyle yalardı damlalarını. Eğer atik davranır bıçağın altına karanasını yanaştırabilirse daha çok olurdu kapabildiği miktar. Bir de ateşte ısıtma imkânı bulursa şanslı gününde sayılabilirdi o zaman. Hatta o geceki yolculuklarında inlemeden adım bile atabilirdi.

Yüzlerce kişiden oluşan birliğin en arkasında kalmıştı Hasan. Birkaç adım önünde giden kaptan gerillâ, ara sıra ardına bakıyor, Hasan'ın gelip gelmediğini kontrol ediyordu.

Bir ara Kaptan Yorgo'nun çirkin sesi yankılandı kulaklarında. Yere çökmüş bir garibin, başına dikilmiş kalkması için zorluyordu. İstedğini yaptıramayınca

sesini daha da yükseltti. Küfürleri Hasan'ın kulağına kadar geliyordu. Sonra silâhlar patladı, gencecik bitkin bir beden yerlere yığıldı. Hasan'ın yüreği dayanmadı bakmaya, başını çevirdi diğer tarafa, karlar üzerinde cansız yatan delikanlı, Şahinli Abdullah'tı.

Karla kaplı patikalarda ellerinin ve dizlerinin üzerinde yol almak katlanılabilir işkence değildi, ama mağaralar içinde aç susuz can çekişen cezalıları görünce haline şükretti Hasan. Bir deri bir kemik kalmış zavallılar, ölüme mahkûm edilmişlerdi. Kaçmayı denemiş olacaktı. Yanlarına yaklaşmak veya konuşmak ise aynı cezaya maruz kalmak demektir.

Elleri ve dizleri yara bere içinde kalsa da, bitap düşse de, sabaha kadar yol almak zorundaydı Hasan ve arkadaşları.

Beleş Dağları'na ulaşmışlardı. Burası yeni konaklama mekânlarıydı. Metaxas zamanından kalma istihkâmlara çekildiler. Askerlerin yarısı üşütmeye bağlı hastalıklarla iniyor, kimi ateşleniyor, kimi sıtmalanıyor, kimisi de ciğerleri koparcasına öksürüyordu.

Serez'in Beleş balkanlarında haftalarca kaldılar. Bitlerin istilâsı her geçen gün biraz daha arttı. Fakat kimse, kimseye dert yanamaz, halini anlatamazdı. Şikâyetin her çeşidi şiddetle yasaktı. Kaptanlar, bol bol atış talimi yaptırıyorlar, emirleri altındaki gençleri Gramos'taki eğitimli birliklerin seviyesine getirmek için çalışıyorlardı.

Kaptan Yorgo bir gece yola çıkma emri verene kadar savaş antrenmanları devam etti.

Ali Batuş Dağları'nda kendilerine yetişen acemi birlikleri Beleş Dağları'nda kalmıştı. Hasan'ın aralarında bulunduğu deneyimli askerler gece yolculuklarıyla Doyran gölü başlarına getirildiler. İlkbahar gelmiş, toprak ananın bağrından nice rızıklar fişkırmıştı.

Hasan ve arkadaşları çeşit çeşit otlarla gıdalanmaya çalışıyor, özellikle çüven otunun tadını beğeniyorlardı. Mideleri, kimi çiy, kimi hafifçe ateşe gösterilip sendirilerek yenen bu otların her türlüsüne isyan ediyor, karın ağrıları dinmek bilmiyordu.

Hasan, dolunayın etrafı sabah ışıkları gibi aydınlattığı bir ilkbahar gecesi, midesini tutarak dolaşırken İsmail'e rastladı. Onun da derdi aynıydı. Midesi yırtılırcasına ağrıyor, fakat birlikte görünmemeleri gerekiyordu. İsmail, Hasan'ın kulağına bir şeyler fısıldayarak yanından uzaklaştı. Ardından Hasan onu takip etti. Ara sıra duruyor, etrafı kontrol ediyor ve yer yer ormanlık bölgede ağaçların arkasına saklanarak tekrar yürüyordu.

İsmail göl kenarına varmış onu bekliyordu. Hasan'ın kendine yaklaştığını görünce sevinçle fısıldadı:

"Bak ahretlik, işte! Görüyor musun?"

"Aaaaa hemde! Nasıl da parlarlar ay şavkında!"

"E hadi toptasak ya!"

"Allah'ım, Sen bizi kaptanların şerrinden kuru!"

"Bunlar bizim birlikteki katırların dışkıları mı acaba?"

"Hiç olur mu be İsmail! Buğday yüzü görüyor mu ki hayvanlar dışkılarında çıksın! Askerler geçmiş olmalı buradan, onların bineklerindenidir. Kurumuşlar hem baksana, günler öncesinden olmalı!"

"İyi ki kurumuşlar ahretlik!"

"Sanki yaş olsa ne değişir?"

"Şşşt... Duyacaklar. Çabuk olalım, ceplerimize dolduralım."

"Benimkiler bir kısım oldu. Yakalanmadan kaçalım artık!"

"Hazır gölün kenarındayken bir güzel yıkayalım şunları ya hu!"

İki can yoldaşı, katır dışkılarından birer birer topladıkları buğday tanelerini gölün bulanık sularında yıkamaya çalıştılar. Bir kısmını da ceplerine doldurup ertesi güne saklamayı düşündüler, ama, dayanamadılar. Daha kaldıkları yere varmadan, hepsini leblebi yer gibi ktır ktır yediler. Ertesi sabah, daha çok toplamadıkları için pek hayıflandılar.

Bir akşam, 'Kaptan Yorgo nutuk çekecekmiş.' diye bir söylenti gezdi kulaktan kulağa.

Hava kararmaya yüz tuttuğunda da konuşma başladı. Kaptan Yorgo, sakin görünüyordu.

"Yoldaşlar! Yugoslavya sınırı boyunca ilerleyip gölü geçmemiz lâzım. Fakat nasıl? Gölü geçmek mümkün olmayacağına göre, ovidan dolaşacağız! Büyük zaferi kazanmamıza çok az kaldı. Yurdumuzun dört bir tarafından her gün galibiyet haberleri gelmekte. Bizler de bunlara yenisini eklemeli,

yüzümüzün aklıyla gerçek bir Cumhuriyet askeri olduğumuzu kanıtlamalıyız. Bu gece yolculuk var, haydi toparlanın!"

Biraz sonra yola çıkıldı. Tren yolundan da geçilerek birkaç saat sonra Morya köyüne varıldı. Ovaya doğru ilerleyiş devam edecekti. Hava cam gibiydi. Yıldızların ihtişamı göz kamaştırıyordu.

Yarım ay şeklindeki mehtap, yollarını aydınlatmaya yetiyor, canlı cesetlere dönmüş vücutlar belki bir parça ekmek bulurum hayaliyle ovaya doğru ilerliyordu. Gün ışımaya başladığında dut ağaçlarının sıkça bulunduğu bir yerde olduklarını anladılar. Ortalık aydınlanınca, çok yakınlarındaki bir tepenin üzerinde askerleri farkettiler. Kaptan Yorgo ve diğer kaptanlar tepeye saldırmalarını emredince, tel örgüler kesildi, yüzlerce gerillâ saldırıya geçti. Silâhlar konuşuyordu artık. Zavallı askerler neye uğradıklarını şaşırılmışlar gafil avlanmışlardı. Kısa bir çatışmanın sonunda teslim bayrağını çektiler. Kaptan Yorgo esirlerin üniformalarını çıkarmalarını emrederek kendi askerlerine bu giysileri giyebileceklerini söylüyordu. Hiç kayıp vermemişler, üstelik onlarca hükümet askerini esir almışlardı. Bitli kıyafetlerinden kurtulacak olmaları da işin cabasıydı! Biraz sonra hepsi üniformalar içine girmişler, sözde devlet askerine dönüşmüşlerdi.

Fakat, sevinçleri kursaklarında düğümlenecek, ne yazık ki istilâ ettikleri tepenin keyfini çıkaramayacaklardı.

Bu kadar kısa bir süre içinde nereden haber almıştı, bu uçaklar?

Ne kadar da çabuk harekete geçmişlerdi. Gök yüzünden ateş yağdırıyorlardı!

05.05.1948 öğle saatleri...

Kovanlık'a jandarmalar çıktı.

Aralarındaki rütbeli subayın emri yürekleri yerinden oynattı:

"İki saat içinde köyü boşaltacaksınız!"

Zeynep'in aklı başından gitti.

Ne yapacaktı şimdi?

Hangi eşyasını önce toplayacaktı?

Ya nereye gidecekti?

Kimin yanına sığınacaktı?

İki küçük çocuğuyla, yatalak bir anneyle nasıl dökülürdü yollara?

Ya karnındaki bebeği, o nasıl dayanırdı yollara?

Başında bir erkek olmadan nasıl başarırdı bütün bunları?

Hüseyin'i bile götürmüştü gerillâlar. Hem de bir gece yarısı yatağından kaldıracak... O bile yoktu artık yanında...

Nereye koşacağı, ne yapacağını bilmez bir halde o odadan, o odaya koşturdu durdu.

Sanki başına bir değil, binlerce darbe yemiş, dünya başına devrilmişti.

Sinirleri boşalmış, eli ayağı yapraklar gibi titrerken, kendini yere bırakıverdi. Ferište gelmiş, kollarını çekiştiriyor, gözlerini bir noktaya dikmiş yengesini, uykudan uyandırmak ister gibi sarsıyordu.

"İnge, inge bana bak! Yüzüme bak inge. Herkes toplanıyor, biz neden bir şey yapmıyoruz? Zamanında çıkmazsak döveceklermiş!"

"....."

"Neden konuşmuyorsun inge? Biz gitmeyecek miyiz? Hafize İngemler hayvanlarını damdan salmışlar, Lâtif Amcam katırları yükletirken gördüm."

Zeynep silkelendi, bir rüyadan uyanır gibiydi.

"Yaa!"

"Hadi inge çabuk olalım!"

"Ne yapayım ki, ne toplayayım?"

"Ekmek alalım inge, önce ekmek alalım. Herkes koyunlarını bayırlardan topluyor, biz de toplayalım..."

"Keçiler bu sabah kimin bölüğüne katıldı?"

"Ali Amca'mın..."

"İyi ya, sen git önce damdan ineklerimizi sal, katırı saçağa getir, sonra keçileri toplamaya git!"

Çok çevik davranmalıydı Zeynep. hem aklını çok hızlı çalıştırmalıydı, hem de bedenini. Her yeri titremeseydi daha kolay olacaktı işi.

Madem ki bütün köy kalkışmıştı, onların da sürüden ayrılmaması gerekirdi.

Önce 'Ekmek' demişti Ferište. İyi ki birkaç gün öncesi bir fırın ekmek yapmıştı. Yarısı tüketilmişti ama olsundu.

Ayakta zor duruyordu, bütün vücudu sıtmaya tutulmuş gibi titriyordu. Aşevine girdi, önce ekme teknesine koştu. Tekneyi olduğu gibi kapıp saçağa çıktı. Katırı, Ferište getirmişti, fakat yüklemek için ip lâzımdı. Ahıra koştu, organı bulabilmek için epey zaman harcadı.

Ekmeleleri teknesiyle beraber getirip, katıra yükledi.

Sonra başka yiyecekler geldi aklına. Süzğüdeki bulgur, çömlekteki tereyağ, pişirmek için kap kakak...

Hepsini birer birer taşıyıp getirerek, katırın sırtına yükledi.

Fakat gittikleri yerde nerde yatacaklardı? Yorgan da lâzımdı, döşek de.

Ama bütün bunlar bir katıra sığmazdı ki...

Peki ya Ürke Ana? Onu nasıl götürecekti?

Başka katırları da yoktu...

Bir küçük eşekleri olsaydı şimdi, ne kadar işe yarayacaktı!

Ah, ne büyük hata etmişti katıra başka şeyler yüklemekle. Aceleden şeytan ona Ürke Ana'yı bile unutturmuştu.

Katırdaki bütün eşyaları çözdü.

Verilen sürenin, zaten yarısı dolmuştu. Daha hızlı davranmalıydı, ama nasıl? Acele edince de, eli ayağı iyice dolaşıyordu. Önce plân yapmalı sonra eyleme dökmeliydi. Halbuki o tam tersini yapmıştı. Hayatında böyle panik yaşamamıştı.

Sokaktan gürültüler geliyor, herkes kendi derdine düşmüş, bir an önce köyü terk etmek için çabalıyordu.

Yanlı yapmıştı Zeynep. Ürke Ana'yı katıra yüklemeliydi.

Kadıncağızın yanına gitti. Yattığı yerde sessiz sessiz göz yaşı dökmekteydi.

Bir hamlede Ürke Ana'yı kucakladı.

Fakat o da ne? Bu kadar ağır olacağını hiç tahmin etmemişti! Yıllardır yataktaki çile, zavallıda cımbızla tutulacak et bırakmamış bir deri bir kemiğe dönüştürmüştü, ama yine de çok ağırdı. Katırın yanına geldiklerinde, anasını kuru semerin üzerine nasıl ve ne şekilde koyacağını bir türlü kestiremiyordu, aklını zorladı durdu. Ürke Ana'yı hâlâ kucağında tutuyordu. Onu incitmeden yere bıraktı. Sonra bir koşuda döşeği getirip katırın sırtına bağladı.

Ürke Ana'yı bıraktığı yerden alarak binbir güçlükle katırın üzerine kaldırdı.

Bir bıçak saplanmıştı sanki karnına.

Ama aldırmadı. Çektiği eziyetlerle inleyen kadıncağızı, sicimlerle sımsıkı döşekle beraber katıra bağladı. Üzerine de yorganı örtmesi ve düşmemesi için tekrar bağlaması gerekiyordu. Fakat başka sicim yoktu.

O anda Ferište de gelmiş, jandarmaların evleri dolaştığını, hâlâ çıkmamış olanları tekme tokat evlerinden attırdıklarını anlatıyordu.

Eğer Yusuf Dayı hızır gibi yetişip, beraberinde bir eşekle imdatlarına gelmeseydi, bu yükleri indirip bindirme olayını kim bilir daha kaç defa tekrar edecekti.

Eşeğin iki tarafına yükledikleri sepetlere yiyeceklerini doldurdular. Üzerine yorgan döşek gibi eşyalarını yığdılar. En büyük sıkıntı sicim sıkıntısıydı. Ferište bir koşuda Hafize Yenge'sine gitti, fakat evleri bomboştu. Gitmişlerdi.

Onlar da bir an önce çıkmalıydılar artık. Jandarma kapıdaydı:

"Haydi vre, grigora grigora (Hadi bre, çabuk çabuk)" diye bağıyor, evi terketmeleri için sıkıştırıyordu.

Zeynep, sağa sola göz attı. Bir de ne görsün? Ekmekler teknesiyle beraber saçakta kalmıyor mu? Biraz önce eşeğin sepetlerine sıkıştırdığı şalvarlarından bir tanesini aceleyle yırtarak, ekmekleri mendiliyle beraber Ferište'nin sırtına bağladı.

Kapıdaki subay izin verseydi, eşeğin üstündeki yükü şalvarından çıkardığı uzun uçkuruyla bağlayacaktı belki. Ama o hep aynı sözü tekrarlıyor, dakikalar geçtikçe de sertleşiyordu:

"Vre den katalavenete? Thelete ksilo? Grigora grigora sas leo! (Anlamıyor musunuz? Dayak mı istiyorsunuz? Çabuk olun diyorum!)"

Ayşe'yi kucakladı Zeynep. Bunca sıkıntının üzerine bir de tartaklanmaya hiç niyeti yoktu.

"Haydi!" dedi Ferište'ye.

İbrahim ağlıyordu, köpek yavrusunu yanına almak, kucağında götürmek için ayak diriyordu.

"Olmaz!" diyordu Zeynep. "Olmaz! Bir de onunla uğraşamayız. Bak, annesinden ayırırsan üzülür hem. Kim besler onu?"

"Ben... Ben beşleyim onu ana! Ekmek veyiyim..."

"O ekmek yiyemez, daha çok küçük ... Hem bak jandarma çok kızdı artık. Dövecek bizi! Yürü gözünü sevdiğim, yürü!"

İbrahim, ağlaya sızlaya yürüyor, Ayşe'cik annesinin kucağında şaşkın şaşkın bakıyordu.

Bahçe kapısından çıktılar. Evlerini kilitlemeye bile zamanları yoktu. Sokakta birkaç adım ilerlemişlerdi ki, Zeynep'in aklına ulaşık tulumu geldi. Koşarak geri döndü. Saçakta asılı olan susağı da, tulumu da kavradı. Çocukların yanına döndüğünde nefes nefeseydi. İbrahim hâlâ ağlıyordu. Köy ana baba gününe dönmüş, insanlar sokaklara dökülmüş, darma perişan yürümeye çalışıyor, büyükler sessiz sessiz göz yaşı dökerken, çocukların ağlamaları, kuzuların meleyişlerine karışıyordu.

Ferişte'cik, eşeğin üzerindeki yüklerle uğraşiyor, kendi sırtındaki yüke aldırmandan eşeğin üzerinden yıkılan yorganları tekrar tekrar yerlerden toplayıp yüklüyordu. Yukarı mahalleye çıkmışlardı nihayet.

Zeynep, arkasındaki jandarma erinin kendilerini takipten vazgeçtiğini görünce, hemen Ferište'nin yardımına koştu.

Telâşla eşeğin sepetlerindeki yırtık şalvarını aradı. Yoktu, diğer sepetlere baktı, orada da yoktu. Sanki yerin dibine girmişti. Bir türlü bulamıyordu.

Feracesinin eteklerini kaldırdı. Sırtındaki şalvardan parçalar yırtmayı denedi, başaramadı.

İbrahim'in kuşağına gitti gözü. Hemen söktü çocuğun belinden kuşağı. İbrahim zaten henüz susmuştu. Annesinin bu hareketine bir mana veremedi, tekrar kıvrırdı dudağını.

Zeynep'in onu düşünecek hali yoktu, aceleyle parçaladı kuşağı. Kuşaktan elde ettiği birkaç uzun parçayı birbirine düğümleyip ekleyerek eşeğin üzerinde tekrar düşmeye hazırlanan yorganları bağladı.

Tam birkaç adım atmıştı ki, tavuklar aklına geldi. Yumurtaları da unutmuştu, Ayşe'yi sırtına bağladığı bohçası da kalmıştı.

Zaten komşularından çok daha gerideydiler. Fakat mutlaka geri dönüp onları almalıydı. Yusuf Dayı gitmemesi için ikna etmek istediye de başaramadı.

Kucağında Ayşe'cik ile beraber, yüküne aldırmandan, köyün en aşağısında ve en sonunda olan evlerine doğru koştu. Basamakları ikişer, üçer çıkarak bir solukta küçük sepeti bulup evlerinin bitişiğindeki hasıllığa gitti. Topu topu üç yumurta yapmıştı tavukları. Onları alıp aşevine geldi, diğerlerinin yanına koydu. Hepsi on beş yumurta ya var, ya yoktu.

Peki ya tavukları ne olacaktı? Keşke alabilseydi onları da... Ama onları yakalamak büyük meseleydi. Tutturmazlardı kendilerini. Üstelik ne koyacak

yeri, ne de bağlayacak sicimi vardı. Kaderlerine terketmekten başka çaresi yoktu hayvancağızları...

Saçanın basamaklarını koşar adımlarla inerek bahçe kapısına yaklaşmıştı ki, bohçası aklına geldi. Geri döndü, odasına girdi. Yanına alamadığı daha ne kadar çok eşyası vardı. Fakat onları ne toplayacak zamanı, ne de koyacak yeri vardı. Bohçayı musandıradan çekip saçağa fırladı. Telâşla basamaklardan inmeye çalışırken, ne olduğunu anlayamadı. Ayağı bir yere takılmıştı. O hızla yere kapaklanmasıyla beraber yuvarlanmaya başlaması bir oldu.

Çocuğuna sarmaş dolaş olmuş bir vaziyette, dik aşağı gelen bahçede taaa sokak kapısına kadar yuvarlandı. Neye uğradığını anlayamayan Ayşe'cik, yırtılışıya ağlıyor, başına gelenlere isyan ediyordu.

O kadar çok sıkılmıştı ki onu annesi, bu kazadan hiç yara almamış olsa bile, korkusu yetmişti.

Zeynep, oturdu kapının iç tarafına. Yavrusuna baktı, bir yerine bir şey olmamıştı çok şükür. Ama kendisi yara bere içindeydi. Özellikle bebeğini korumak için siper ettiği kollarındaki ağrılar dayanılacak gibi değildi. Bağırılmamak için kendini zor tutuyor, etrafa dağılarak kırılmış yumurtaları gördükçe kendine kızıyordu. Sanki onları bıraksaydı aç mı ölürdü? Karnına batan sancılar ise işin cabasıydı.

Jandarma, şimdi kapıya dayanır, binlerce kez hakaretler ederek sürüklerdi belki kendisini. Yüzüne tükürse yeriye ya, olan olmuştu bir kere.

Köylülerin sesleri gittikçe uzaklaşıyordu.

Bütün gücünü toplayıp ayağa kalkmaz, kervana katılmazsa, bu köyde Ayşe'siyle beraber yalnız kalacak ya askerler, ya da gerillâlar tarafından vurulacaktı.

Ahlayarak, vahlayarak da olsa kalkmaya davrandı, ayakta durabiliyordu. O halde yürümeli, yakınlarına yetişmeliydi. Hem de çabuk olmalıydı. Bahçe kapısından çıktı. Birkaç adım atmıştı ki, Yusuf Dayı ile karşılaştı. Kendisini aramaya geliyordu. Olanları anlatsa bir türlü, anlatmasa bir türlüydü. Dayı'yı dinlememekle hata etmişti. Yusuf Dayı akıllı adamdı. Zeynep'in halinde bir gariplik olduğunu sezmişti. Zavallının üstü başı toz toprak içindeydi. Küçük taşların battığı alnından kan sızıyordu.

"Hadi, gelin kızım nerede kaldın? Herkes ilerledi, en geri biz kaldık. Hem ne oldu size böyle?"

"Şey.... Şey dayı..."

"Ney?"

"Düştüm ben... Basamaklardan..."

"Yaa!"

"Ama iyiyim şükür."

"Allah beterinden korusun, ver çocuğu bana!"

Ayşe'cik, Yusuf Dayı'ya çok alıştı. Dayı'nın kucağına gidince gülücükler atmaya başladı.

Biraz sonra patika yollar görüldü. İnekler, mandalar, davarlar ağaçlar çalılar arasından, katırlarla insanlar patikalardan sel gibi akıyor, bilinmeze doğru gidiyorlardı.

Ürke Ana katırın üzerinde inliyordu, Zeynep ise yerde. İbrahim durmadan mızlanıyor, zaman zaman ağlıyordu. Ferište sırtındaki yüklerden şikâyet ediyor, Ayşe'cik acıkmış Yusuf Dayı'nın sakallarını çekiştiriyordu.

Her adım atışında biraz daha arttı Zeynep'in sancıları. Evlerinin bahçesinde yuvarlanırken aldığı darbeleri çoktan unutmuştu. Kasıklarındaki ağrılar bıçak gibi batıyor, bir adım, bin işkenceye dönüşüyordu. Bu şekilde saatlerce yol aldılar.

Vakit ikindiye gelmiş, güneş bir hayli alçalmıştı. Herkesin niyeti karanlık basmadan engebeli dağ yollarından kurtulmak, kendilerini güvenli bir yere atmaktı. Mola vermek isteseler bile jandarmaların buna izin vermeyeceklerini biliyorlardı. Yolculuk onların denetiminde gerçekleştiği için kimse duramıyordu.

Ancak Zeynep'in dayanma gücü her geçen dakika biraz daha tükeniyordu. Daha fazla sabredemeyecekti. Kafilenin en arkasında oldukları için hiç kimseyle görüşme imkânları da yoktu. Yanlarında yetişkin bir kadın olarak sadece Yusuf Dayı'nın karısı Şerife Yenge vardı. O bile Zeynep'ten on adım önde yürüyordu. Ferište'ye seslendi Zeynep, sonra kulağına bir şeyler fısıldadı. Ferište hızlandı, Şerife Yenge'ye yetişerek kolunu çekiştirdi. Kimsenin duyamayacağı bir ses tonuyla kulağına bir şeyler söyledi. Şerife yenge geri döndü. Yusuf Dayı'ya kaş göz işareti yaparak soluğu Zeynep'in yanında aldı.

Ağlıyordu Zeynep. Hem de içini çeke çeke ağlıyordu. Bir meşenin gövdesine dayanmış, acı içinde kıvranıyor, o güzel yüzü şekilden şekile giriyor, iniltiye benzer sesler çıkarıyordu.

Şerife yenge onu o halde görünce şaşırıldı:

"Ne oldu sana Zeynep gelin?"

"Hiç sorma Şerife İnge! Ben..."

"Eee sen?"

"Ben, ben... gebeydim inge!"

"Yaaaaa! Niye daha önce söylemedin be evlâdım?"

"Çok utanıyorum Şerife inge... İnsanların yüzüne nasıl bakacağım ben?"

"Asıl bizi bu hallere düşürenler utansın! Vakti gelmiş miydi?"

"Bayağı vardı inge daha!"

"Ah tazem, vah gelinim, ne yapsak ki şimdi? Ebe nine önlerdedir. Köyden çıkarken gördüm bir ara, katıra bindirmişlerdi onu. Yusuf Dayı'nı göndereyim, pirenlerin içinden bir koşuda yetişsin ebe nineye!"

"Sakin ha inge! Herkesin haberi olur, anlarlar sonra."

"Haaayır be kızanım, kim anlayacak? Herkes kendi canının derdinde."

"İstemem ingeciğim, istemem, yalvarırım gönderme! Utancımдан ölürüm sonra... Sen yardım edersin!"

"Hiç anlamam be kızanım ben bu işlerden..."

***

Ürke Ana'yı taşıyan katır önde, eşyaları taşıyan eşek arkada, ferişte ikisinin arasında, onların ardında Yusuf Dayı, onun da sırtı eşya yüklü. İbrahim yorgunluktan ağladıkça kucağına alıyor. Devamlı taşımaları zor, İbrahim artık dört yaşında, bebek değil, Yusuf Dayı da yaşlı. Onu Şerife Yenge takip ediyor, onun da sırtında ekmekler bağlı. Ellerinde bakırlar. Biçare Zeynep insan selinin en son halkası.

Düşkün... Bitkin... Her an yıkılacak gibi... Arkasında bohçayla bağladığı Ayşe'si, kucağında henüz dünyaya getirdiği masumu... Onu sarıp sarmalayabilmek için sırtından elbisesini çıkarmış, kendisi feracesine sarınmış...

Oysa üşüyor, sıtmalanmış titriyor, kan kaybediyor devamlı. Yüzü kireç gibi, bembeyaz... İnleyişleri her geçen dakika artmakta...

Şerife Yenge elindeki bakırları Yusuf Dayı'ya verdi, Zeynep'in koluna girebilmek için... Yetim kızın yüzüne bakınca irkildi. Bu halde nasıl yürüyebiliyordu?

Yoksa mezar mı olacaktı bu yollar genç geline? Üç çocuk öksüz mü kalacaktı? Zaten babalarının hali meçhuldü. Bir de annelerinden olurlarsa, ne olurdu bu masumların hali? Muhakkak bir şeyler yapmalıydı! Ama ne?

Şerife Yenge bunları düşünürken Zeynep başını bırakıverdi yengesinin omuzlarına, dikkatlice tutmasaydı az daha yerlere yıkılacaktı, belki küçük Ayşe'cik bile ezilecekti.

Yusuf Dayı'nın zaten bir gözü arkadaydı. Hemen geri dönerek yardımlarına koştu.

Şerife Yenge'nin eli ayağına dolaşmıştı. Gücsüz kollarıyla sarıldığı genç gelini yere uzattı.

Zeynep'in başı yengesinin kucağında, vücudu yerlerdeydi. Kendini kaybettiği anda kucağındaki bebeğini de düşürmüştü.

Fakat bebek hiç ağlamıyordu. Yeni doğduğunda da ağlamamıştı. Sadece nefes almıştı o kadar.

Yusuf Dayı, Ayşe'ciği Zeynep'in sırtından çözdü önce, sonra yerdeki bebeği aldı, ne hareketi vardı, ne nefesi. El gibi bir şeydi zaten. Melekler kadar güzel uyuyordu.

Şerife Yenge, Zeynep'in başuçunda gözyaşı döküyor, İbrahim ile Ayşe'cik dudaklarını kıvrımışlar, ağlamaya hazırlanıyorlardı.

Yusuf Dayı bağdaş kurup oturdu. İkisini de, iki dizine oturtup avutmaya başladı.

Şerife yenge, Yusuf Dayı'nın bu soğukkanlı haline bir anlam veremiyor, belki de hayatında ilk defa eşine sert çıkıyordu:

"Gelin ölüm uykularına yattı, sen çocuk eğlendirirsin! Bir akıl versene!"

"Akıl kaldı mı demiyorsun!"

"Burada böyle elimiz kolumuz bağlı oturacak mıyız? Bir hayvan bulup Zeynep'i üzerine bindirelim. Son takatine kadar yürümüş zavallı... Bir adım bile atamaz artık. Zaten etekleri kanlar içinde biçarenin. Göz göre göre ölecek gelin..."

"Mâazallah! Allah korusun! Hasan'a ne cevap veririz sonra? Askere giderken bana emanet etmişti ailesini. 'Önce Allah'a, sonra sana ısmarlıyorum dayı' demişti.

Ben de: 'Gözün arkada kalmasın yeğenim. Emanetini koruyacağım. Sözüm olsun, senin canların benim de canlarım' demiştim."

"Öyleyse ne duruyorsun, hadi, çabuk!"

"Ablamlara yetişeyim, onları Dünderli'ya indirip imamın evine bırakayım. Oradan bir katır bulup tekrar geri gelir, sizi alırım."

"Allah'ım sen bana sabır ver! Senin aklın iyice durdu galiba!"

"Neden?"

"Sen bunları yapana kadaaar... Akşam olur, karanlık basar. Bu ıpıssız dağlarda kadın başımıza ne yaparız biz! Üstelik Zeynep gelin çok hasta... Seni bekleyemez!!!"

Yusuf Dayı başını iki elleri arasına almış, oturduğu yerde bir sağa bir sola sallanıyor:

"Hasbiyallah hasbiyallah... Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh" diyor, başka bir şey söylemiyordu.

Bu işin başka bir çaresi olmalıydı.

Çocuklar iki gözü iki çeşme ağlarken, Zeynep yığıldığı yerden kııldamıyor, Şerife yenge şaşkınlığından durmadan sayıklıyordu:

"Kovanlık'la Dünderli'nin ortasındayız. Hâlâ yüksek dağlardayız. Herkesin binek hayvanları da tıka basa yüklü. Hastası olan var, yaşlısı olan var, kimden yardım istersin?"

Yusuf Dayı birden silkindi:

"Yahu bizim küçük eşekte ne yüklü?"

"Yorgan, döşek yüklemişti gelin!"

"Atalım şunları, yolun kenarına! İster kaybolsunlar, ister dursunlar ne olurlarsa olsunlar! Yeter ki Zeynep gelini Dünderli'ya yetiştirelim!"

"Hele şükür, hele şükür..."

"Ana, ana! Uyan aytık ana!

İbrahim, annesinin başında bekliyor, minik parmaklarıyla uyuyan annesinin göz kapaklarını açmaya çalışıyor, kolunu çekiştiriyordu.

"Kâlk ana, kâlk, çok uyudun şen, çok uyudun."

Yavaş yavaş araladı Zeynep kirpiklerini. Ağır bir sirke kokusu genizlerini sızlattıyordu. İlk gördüğü şey tavandaki kararmış ağaç köprülerdi.

Sonra toprak rengi kerpiç duvarlara, köşede yığılmış samanlara kaydı gözleri.

Canının parçaları yanibaşındaydı. Ana kokusunu özlemişler, habire sokuluyorlardı.

Ferişte, deliler gibi seviniyor, yengesinin üzerine kapanmış, sararmış yanaklarını öpüyor, ellerini açmış gözyaşlarıyla dualar ediyordu.

"İngeciğim, ingeciğim. Uyandın çok şükür, uyandın! Ah Allah'ım! Ne kadar çok korktum bir daha gözlerini açmayacaksın diye, bir bilsen! Günlerdir durmadan dua ettim başında. Sadece dua... Hep ölecek dediler. O kadar çok kan kaybetmiştin ki, herkes 'Yaşamaz artık!' diyordu."

Zeynep'in boynuna atılmış hıçkırıyor, sesle ağlıyordu. Zeynep ise şoktaydı.

"Burası neresi? Nasıl geldim ben buraya? Bebeğim nerede?"

"Burası Dünderli inge! İmamın evine daha önce başkaları gelip yerleştiği için, bize de saman damını verdiler. Köyde hiç boş oda kalmamış. Bizden sonra başka köylerden inenler, hayvanlarla beraber, hayvan damında kalıyor, onu da bulamayıp okulun, caminin bahçesinde, açıkta, örtüsüz kalanlar var."

"Bebeğim nerde Ferişte?"

"....."

"Nerde o? Konuş yalvarırım..."

"Şeyy..."

"Ney? Yok... Yok... Yoksa?"

"....."

Başını sallıyordu 'evet' manasında. Gözleri dolu dolu olmuştu.

"Günsüz doğduğu için yaşamadı dedi kadınlar..."

"Peki nerde şimdi?"

"Yusuf Dayım, mezarlığa..."

"Allah'ım... Güzel Allah'ım. Nedir bu başıma gelenler ya Rabbi'm!"

Alnındaki ince çizgiler derinleşti yetim kızım, dudakları büküldü. Fersiz gözlerinde biriken top top gözyaşları yanaklarından saçlarına, oradan da yastığına aktı.

"Sabır yağdır üzerime Ya Rabbi, sabır!" diye iniyor, ellerini yüzüne kapamış, gözyaşlarını saklamak istiyordu. "Küçük yavrucuklarım benim... Zıyan zebil olan evlâtlarım."

"Ağlama inge, şefaatin olacaklar Arif'çikle ikisi. Yusuf Dayım gömdü onu, hem dedi ki, isim vermek gerekmiş bebeğe, yaşamasa bile, çok küçük doğsa bile... Ahmet koyduk adını... Nasibi yokmuş dünyada dediler..."

Ellerini yüzünden çekmiyordu bir türlü Zeynep.

"Sabrı cemil Ya Rabbi, sabrı cemil!" diyor, başka bir şey söylemiyordu. Neden sonra derin derin iç geçirdi, Ürke Ana düştü aklına:

"Anam nerde? Onu başka yere mi yatırdınız?"

Ana lâfını duyunca Ferište'nin yüzü değişti, içini çeke çeke ağlamaya başladı.

Bu arada damın kapısı açıldı. Şerife Yenge girdi içeriye. Zeynep'i gözlerini açmış görünce pek sevindi.

"Mâaşallah, mâaşallah! Zeynep gelinimiz kendine gelmiş, iyi olacak inşaallah! Ferište, sevineceğin yerde neden ağlarsın?"

"Şerife İnge! Allah aşkına sen söyle, Ürke Anama ne oldu?"

"O göç günü hepimizin çekmediği kalmadı kızım... Ürke Anan çok eziyetlendi o gün. Sen kendini kaybettiğinde biz gerilerde kalmıştık. Ananla Ferište köylülerimizden ayrılmamışlar, bayağı ilerlemişlerdi. Bir sağanak geçmiş üzerlerinden adamakıllı. Yaz yağmuru bu! Bize yağmadı, ama, anan çok ıslanmış. Bir de saatlerce katırın üstünde yolculuk sıkıntısı buna eklenince kaldıramadı garip, iki gün içinde vefat etti."

"....."

"Dün verdik toprağa. Sen de uyanmayacaksın diye öyle korktuk ki! Ya açmasaydın gözlerini? Bir damlacık çocuklarla ne yapardık biz? Üç günden beri şu Ferište'ciğin döktüğü gözyaşlarının haddi hesabı yoktur. Rabbi'm seni bize bağışladı hamdolsun! İbrahim de ateşler içinde cayır cayır yandı günlerdir, az hasta olmadı! Bugün şıladı gözleri de, senin başına gelebildi. Şu damın içinde üç hastanın başında, Ferište'nin çilesini bir Allah bilir, bir de kendisi... Ablamın cennet mekânı olsun, Allah rahmet eylesin, ne gelir ki elimizden?"

"Allah taksiratlarını affetsin! Anamdı o benim, canımdı..."

"Amin. Nice analardan kısmetliydi o kızım! Ona, nasıl bıkıp usanmadan baktığına Allah da şahit, kullar da!"

"Peki Hüseyin'den bir haber var mı?"

"Keşke olsaydı kızım, keşke... En son Çalabı'da talim yaptıklarını duyduk, o kadar..."

"Hasan" diyemedi Zeynep. "Ondan haber var mı" diye sormadı. Korkuyordu Hasan'ın adını anmaya. Hatırına düştükçe yüreği daralıyordu.

Dünderli'nin pek güvenilir bir yer olmadığını söylüyordu Yusuf Dayı. Daha aşağılara inmeliydiler. Aslında onun niyeti Kalfa'ya gitmekti. O köyün imamıyla çok eskiye dayanan bir dostlukları vardı. Fakat, Zeynep'in daha yolun yarısında şuurunu kaybedecek kadar hastalanması, Ürke Ana'nın yollara dayanıksızlığı, onları en yakın yaka köyüne yönlendirmiş ve buraya yerleşmelerine sebep olmuştu. Halbuki Zeynep'in kalbi Sirkeli'den yana çarpıyordu. Ne de olsa eski yuvasıydı orası. Üstelik kardeşleri de oradaydı.

Çiçeği burnunda damatla, gelini de, çok merak ediyordu.

Hafize Yenge'si de çok arzuluyordu bu gidişi. Şerife yenge de kızkardeşine destek çıkıyordu bu konuda. Fakat Yusuf Dayı bir türlü yanaşmıyor, eğer tekrar yollara düşmek gibi bir zahmete girilecekse, muhakkak Gümülcine'ye daha yakın bir köye gitmelerini öneriyordu.

Oysa Zeynep hâlâ yataktan çıkamayacak kadar hastaydı. Gözlerini açmış, şuru yerine gelmişti fakat, bazı geceler hâlâ ateşleniyor ve bir kaşık sirke bulmak için el açılmadık kapı kalmıyordu.

Hoş kaşık da yoktu ya ortada. Bir kuru canlarından başka hiç bir şeyleri yoktu.

Rızıklarla dolu tarlaları, bahçeleri, evleri hep uzaklarda kalmıştı. Mayıs ayının bereket vaadeden o uzun günlerinde, mülklerinden kilometrelerce uzak mesafede, bir damın içine hapsolmuşlar, çile dolduruyorlardı.

Berberlerinde getirdikleri ekmekleri çoktan tüketmişler, bir lokma derdine düşmüşlerdi.

İki hafta sonra Zeynep'in kalkındığını gören Yusuf Dayı, Hasan'ın emanetlerini alarak Kalfa köyüne indi.

Fakat durum, hiç de iç açıcı değildi. Büyük bir hayal kırıklığına uğramıştı. Burası umduğundan çok daha fazla kalabalıktı.

Köyün imamının bütün odaları hınca hınç muhacir doluydu. Dağ bölgesinin yarısı buraya akmıştı sanki. Belki de çoğu Yusuf Dayı'yla aynı fikri taşıyarak Gümülcine'ye yakınlığı dolayısıyla bu köyü tercih etmişlerdi.

Kalfa imamı, çok sevdiği Yusuf Dayı'ya evinde yer bulamamanın ezikliği içinde, misafirlerini bir tanıdığının saçak altına ancak yerleştirebildi. Evlerin

yanı sıra damlar, ahırlar, avlular, camii ve okul binaları ve bahçeleri insan yığılıydı.

Ali Amca'sı, Lâtif Amca'sıyla beraber Sirkeli yolunu tutunca, keçi sürüsü başına kalmıştı Ferište'nin. Artık o, bütün gün keçilerin peşinde dolaşan bir çoban kızdı. Şikâyetçi değildi halinden. Ah, ne olurdu? Yeterince otlak olsaydı hayvanlarına. Olsaydı da hem hayvanların, hem insanların karnı doysaydı. Yer, gök hayvan kaynıyordu. Binlerce koyun ve keçiyi besleyecek mera neredeydi? Her aile dağlarda, taşınmaz mülkünü bırakırken, hayvan sürülerini önüne katarak beraberinde getirmiş, onlara umut bağlamıştı. Ne ağıl yetiştirirdi bunca hayvana, ne de otlak...

Ferişte her gün, başı önünde, yüreği buruk, dokunsalar ağlayacak bir vaziyette dönerdi ev yerine koydukları saçak altına. Yengesi henüz günderlikten dönmüş, daha alınının terini silmemiş olurdu çoğu zaman. Ferişte'yi kara puslar basmış bir halde görünce bir "ahhh" çekerdi içinden. İbrahim'cikle Ayşe'cik annelerinin eteklerine yapışıp ağlardı açlıktan. Yusuf Dayı, bütün gün anlatmadık masal bırakmazdı onlara...

Yengesine mahzun gözlerle bakar, sümüklerini çekmeye başlardı Ferişte. Zeynep biraz daha tükenirdi, her gün hep aynı cevabı almaktan... Hem içi sızlardı, hem de dayanamazdı sormadan:

"Ne oldu be gardaşım gene?"

"İngee..." der, koyverirdi Ferişte kendini... Tutamazdı daha fazla gözlerinin yaşını.

"Bugün üç tane öldü gene inge, tam üç tane... Sürünün yarısı telef oldu. Yarısı... Ben ne cevap veririm Hüseyin Aga'ma gelince? Neden ölüyor keçilerimiz inge? Söyle ne olur, neden? Onlarsız ne yaparız biz? Zavalcılıklar, gözümün önünde can veriyorlar. Yüreğim parçalanıyor her gün! Bir şey söyle inge, yalvarırım!"

"Ah, Ferişte'm! Ah, gardaşım! Bilir miyim ki söyleyeyim! Çil yavrusu gibi dağıttılar bizi. Ne erkeğimiz var başımızda, ne anamız. Ne Hasan Aga'ndan bir haber var, ne Hüseyin'den. Ne diyeyim sana? Rızkımız biterse, Allah canımızı alır."

Ferişte'cik silerdi o zaman gözyaşlarını. İbrahim'cikle Ayşe'cik çok özlemiş olurlardı günün sonunda halalarını. Ferişte, onlarla oynamaya başlar, avuturdu kendini. O da bir çocuktuk nasıl olsa, ertesi sabaha kadar unutturdu derdini.

O yaz, o tarla senin bu tarla benim, ırgatlık yaptı Zeynep. On drahmi için bütün gün çapa salladı. Keçi sürülerinden ise bir tane bile kalmadı geriye. Tamamı hastalıktan kırıldı. Kışı bir saçak altında geçiremeyecekleri için aynı avluyu paylaştıkları Kardereli kader arkadaşlarıyla anlaşp, saman damını ortadan böldüler, oraya yerleştiler. Zaten ne kadar eşyaları vardı ki? Birkaç kap kacakla, bir yorgan ve bir döşek. Onlar da Ürke Ana'nın katırıyla Dünderli'ye kadar getirilebilen birkaç parça. Asıl yükler dağ yolunda küçük eşeğin üzerinden boşaltılanlardı. Andartların hışmına uğramak korkusundan gidip aramak nasib olmamıştı. Köylülerinden birkaç kişi Kovanlık'a dönüp eşya almayı denemişler, ne yazıkki daha yolda gerillâlara yakalarını kaptırmışlar, askeriyeye bilgi taşıma kuşkusuyla suçlanmışlar ve bir daha kendilerinden hiç bir haber alınmamıştı.

Şüphelendikleri kişileri asla affetmezdi gerillâlar. Ya meşelere bağlar aç susuz öldürürlerdi, ya da kurşuna dizip Maymun Dere'ye yollarlardı. Sonra da bir hiç uğruna canlarına kıydıkları insanlara değil, harcadıkları kurşunlara yanarlardı.

Ferişte, her gün yeni havadislerle dönerdi başlarını soktukları, evimiz dedikleri saman damına.

On dört ila on beş yaşlarındaki erkek çocukları bile zorla götürölüp gerillâ saflarında çarpışmaya zorlandığı için, büyük ve küçük baş hayvan sürülerini otlatmak ya küçük erkek çocuklarına, ya da kadınlara düşerdi. Bir sürü çoban arkadaşı olmuştu Ferişte'nin. Bu gece yine sıraladı o gün duyduklarını:

"Cemile Ablam'lar Baraklı'ya inmiş inge. Eniştemi andartlar taaa kış yarısında götürmüşler.

Emine Ablam'lar Domruköy'e inmişler, ama bizim burada olduğumuzu bildikleri için yanımıza gelmek istiyorlarmış. Zaten o da kızıyla bir başına kalmış. Enişte mi de, kardaşlarını da andartlar çoktan almış!"

"İyi, iyi, Emine gelirse yanımızda kalır, bu dam hepimize yeter."

"İnge bir şey daha öğrendim, ama söylemeye dilim varmaz."

"Hayırdır inşâallah!"

"Pek hayır değil ingeciğim..."

"Yaaaaa?"

"Sirkeli'de..."

"Eeeee?"

"Senin kardaşlarını da almışlar andartlar."

"Neeeeee?"

"Nazmiye Ablam kalmış ağlamaya, hem de evlendiklerinden üç gün sonra."

"Yeter gardaşım yeter. Yüreğime indireceksin."

***

Emine, kocası tarafından akrabalarıyla birlikte gelip, Zeynep'lerin kaldığı damı bulmuştu Kalfa'da.

Artık; Ortası çulla bölünmüş bu saman damında: Yusuf Dayı, Şerife yenge, iki çocuğuyla Zeynep, bir çocuğuyla Emine ve Ferište barınacaklardı.

Burasını ayarlayabildikleri için yine de şanslı sayılırlardı. Hiç olmazsa bir çatı vardı üzerlerinde, yağmurdan, doludan, soğuktan koruyacak...

Kim bilir belki de Hasan'lar, Hüseyin'ler bu örtüden bile yoksundular. Nice karlar, nice yağmurlar üzerlerine yağıyordu.

***

Bir gün ansızın Emine'nin kocası çıkageldi. Bir fırsatını bulup kaçmayı başarmıştı gerillâlardan. Zeynep o gün günderlikten döndüğünde, yabancı bir genç adamı Emine'nin yanında görünce çok ürküştü. Daha önce, bir bayram gecesinde evinde ağırladığı damat Mustafa'ya hiç benzemiyordu bu genç adam.

İnsan kılığından yoksun, bir iskeletti sanki gördüğü. Saçları, sakalları karma karış olmuş bir iskelet. Açlıktan ve sefaletten neler çektiğini anlamak zor değildi. Üzerinden bitler dökülüyordu, hem de binlercesi.

Zeynep, o yorgunlukta komşularını dolaşip bit tozu aradı, bulamadı. Gerillâlardan kurtulabilenler ailelerini gelip buluyor, bit tozuna duyulan talep de bu sebeple haddinden fazla oluyordu.

En iyisi Kalfa çayının sularına gömülüp yıkanmasıydı. Başka çıkar yol da görünmüyordu.

Aylardan hazırandı. Önce Zeynep fısıldadı Emine'nin kulağına, sonra da Emine Mustafa'ya.

Geceleri ise köyün içinde yatamaz, tarlalarda, pirenliklerde sabahlardı Mustafa.

Gerillâların tekrar baskın yapıp, kendisini kaçırmalarından korkardı.

Birkaç gün sonra ortaldan kayboldu. İplerini kopartıp uzaklaşan eşekleri aramaya gitmiş, bir daha da dönmemişti.

Hiç kimse bir anlam veremedi Mustafa'nın sırta kadem basışına. Emine perişan oldu.

Aradan onbeş gün geçti. Bir akşam hava henüz kararmış, herkes başını çatısının altına sokmuştu ki, dışardan konuşmalar, bağırmalar yükselmeye başladı. Sonra birden damın kapısı açıldı. Kapının eşliğinde korkunç görüntüsüyle Mustafa sallandı.

Yara bere içinde kalmış, şişmiş, morarmış yüzü tanınmaz haldeydi. Bir kaşı yarılmış, patlamış tabanlarından kanlar sızıyor, yer yer parçalanmış giysilerinden yaralar gözüküyordu.

Bir kelime bile söylemeden yıkılıverdi eşikliğe.

Emine'nin yüreğine indirecekti manzara. İçeriye sürükledi kocasını. Titreyen parmaklarıyla temizledi yaralarını. Vücudu harap olmuştu Mustafa'nın. Günlerce sopa vermişlerdi besbelli.

Yusuf Dayı'nın bir kararı kalmadı şahit olduklarına. "Adamakıllı dövmüşler, hem de yaralarına tuz basıp, tekrar tekrar dövmüşler" dedi. "Hemen taze kesilmiş bir hayvanın derisine sarmalı, belki kurtulur." Bunu duyan Emine, o gece eşinin akrabalarından bir koyun buldu. Yusuf Dayı'nın yardımıyla Mustafa derilere sarıldı.

Gece bir ara şuuru yerine geldi Mustafa'nın, Emine'ye her şeyi anlattı.

O gün eşekleri aramak için Kalfa köyü çevresinde epey dolaştıktan sonra Gümölcine tarafından gelen bir tanıdığına rastlamış. Adam, uzaklarda Gümölcine ile Kalfa arasında bazı eşekler gördüğünü söyleyince, Mustafa da köyden bir hayli uzaklaşarak askeri kıışlanın yanına kadar ilerlemiş. O bölgede dolaşmaya başlamış. Fakat kıışlanın dışarısı dürbünlerle devamlı gözetlendiği için Mustafa'dan şüphelenmişler. Gerillâ casusu zannıyla tutuklamışlar.

Günlerce sorguya çekmişler. Her ne kadar kendini savunmuş, eşeklerini aradığını söylemişse de inanmamışlar. Dövmüşler, dövmüşler, ağzından lâf alabilmek için türlü türlü işkencelere başvurmuşlar. Hatta ceyran bile vermişler. Onbeş günün sonunda, nihayet suçsuz olduğuna kanaat getirerek salıvermişler.

Bir yanlışlık uğruna bunca çilenin reva görüldüğü Mustafa, kırk gün deriler içinde inledi. Zeynep, Mustafa'nın iniltileri arasında uyumaya çalışırken, Hasan'ını düşünürdü hep. Bu halde bile gelse, onu görmeye razıydı. Keşke gelseydi, illâ gelseydi, dünya yüzüyle onu bir kerecik daha görebilseydi, "Hasan'ım!" diyebilseydi. Onu ne kadar çok sevdiğini, ne kadar çok özlediğini anlatabilseydi... Yavrularını kucağına verebilseydi...

Her gece rüyalarına girerdi selvi boylusu. Kara gözleriyle ona bakardı, tıpkı imecedeki gibi... Yetim kızın gözlerinde top top inci taneleri birikirdi de, Hasan onları birer birer silerdi. Neler neler vaadedirdi sevdiğine.

"Ağlama ceylânım, işte bak, geldim ben! Bir daha artık hiç gitmeyeceğim, hep yanında olacağım.

Berberer göreceğiz çocuklarımızın büyüdüğünü...

Evlâtlarımızla birlikte işleyeceğiz tarlalarımızı. Gene keçilerimiz olacak.

Ferişte'yi sen gelin edeceksin, çeyizler dokuyacaksın kendi ellerinle... Sonra cennete gönderdiğimiz Arif'le Ahmet'imizin yerine, başka evlâtlar verecek Rabbi'miz bize...

Hem dünyada evlâtlarımız olacak, hem ahirette şefaatçilerimiz... Kim bilir ne güzel günler göreceğiz...

Bolluk bereket içinde... Ne Bulgarlar, ne İtalyanlar girecek hayatımıza artık, ne de andartlar... Sulh içinde, cennette gibi bir hayat yaşayacağız...

Bizi hiç kimse ayıramaz ay yüzlüm, hiç kimse... Seni bana yazan Rabbi'm buna izin verir mi sanıyorsun?

İki dünyada da eşimsin sen benim, tıpkı Hz.Adem ile Hz.Havva gibi...

Artık gözlerinde yaş istemiyorum. Bak İbrahim'le Ayşe'ye, onlar da istemiyorlar ağlamayı!

Haydi gül artık, güller gibi gül! Beyaz güller gibi...

Cennetten geldik biz bu dünyaya, orada hep gülerdik, burada gülmeyi unutturdular bize...

Kabiller o kadar çoğaldı ki dünya yüzünde, yaşamı haram ettiler Habillere.
Zindan ettiler şu yaşanası hayatı.

Ama üzülmeye; ne sırlar, ne hikmetler gizlidir kader çizgilerinde...

"Mü'minin zindanı dünya" demişti Resûllullah.

Zindan ki, ne yaman zindanmış.

Ama nasıl olsa gülecek değil miyiz ebediyette?

"Mü'mine korku yoktur, onlar hüzünlenmeyeceklerdir" diye müjdeler sunmaz mı mübarek Kur'an?

"Rab'leri onlara hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir aklın hayal edemediği nice nimetler hazırladı." demez mi Resûllullah?"

Sonra kanatlanıp uçardı gökyüzüne, tıpkı melekler gibi... Kokusu kalırdı Zeynep'in burnunda, misk kokusu... Öyle fevkalâde bir koku ki, eşi benzeri olmayan...

Üç akşamdır, üst üste aynı rüyayı görüyordu.

Mustafa'nın şehitlik şerbetini içmesinin üzerinden bir gün geçmişti ki, İsmail ile Kadir döndüler köye bir gece. Hasan'sız... Elleri boş...

Bu ne uğursuz geceydi Ya Rabbi, sabahı olmayan!

Zifiri karanlıklara boyanmıştı yeryüzü!

Gün doğmayacaktı, güneş açmayacaktı, kuşlar cıvılamayacaktı artık...

Gecelerin ardında, hep gece vardı.

Bir ateş düştü bağrına Zeynep'in. Öyle bir ateş ki... Kavurdu, dağladı geçtiği yeri. Sessiz çığlıkları içinde yankılandı, ayyuka çıktı, Melekler duydu da, insanlar duymadı.

İçine akıtmak için gözyaşlarını, hep yutkundü, ne çabalar harcadı. Yine de beceremedi. Yalnız onda değildi ki ateş! Kardereli komşusunun oğlu mayına basmış, parçalarını getirmişlerdi köye çuval dolusu!

Karabasanlar çökmüştü Trakya'nın batısına.

Emine'nin de yangısı vardı, diğerlerinin de...

Bu nasıl bir ateşti Ya Rabbi! Alevleri hiç sönmeyen?

Yoksa bu ateş cehennem ateşi miydi Ya Rabbi? Neden küle dönüşmüyordu?

Bu kadar çok seven yürekler, neden ayrılıyordu Ya Rahman?
Sen değil miydin bu sevgiyi yüreklere koyan?
Seni daha çok sevmemizi isterdin Ya Vedûd! Seni! Yarattıklarından çok
Seni!

“Bağışla beni Ya Rabbi! Bağışla!
Bir kulunu çok sevdiğim için, Senden çok sevdiğim için, bağışla!
Bu ateş yarası hep acıtacak içimi biliyorum. Kıyamete kadar sönmeyecek.
Tut ellerimden Ya Rabbi, bırakma beni!
Hele hele yüreğimi sakın bırakma!
Sevginle doldur içimi, aşkınla sarmala kalbimi!
Senden başka sığınağım yok, yakınlığına al beni!
Bu ateş yarası yârenim olsun! Başka yaralardan beri kıl beni!

Allahü ekber Allahü ekber
Lâ ilâhe illallah
Hü vallâhü ekber
Allahü ekber velillâhil hamd.”

Yusuf Dayı hep sesle tekbir getirirdi dolaştığı yerlerde.
Hasan'ın kara haberini aldığı günden beri bir garipti hareketleri. İhtiyar
yüreği böyle teselli bulurdu belki de.

Savaş bitmişti, köyelerine dönmüştü Hüseyin de dahil, vadesi dolmayan
herkes. Hayata tutunmaya çalışıyordu, darbe üzerine darbe yiyen nice çile
yüklü Batı Trakya Türk'ü.

Zeynep'e talip çıkmaya başlamıştı sağdan soldan. Eşlerini doğumlarda
veya başka sebeplerle kaybeden dul erkekler, elçiler dizmişlerdi yollara, bir
biri ardınca...

Lâtif Amca hazmedemiyordu bunları. Zeynep'i karşısına aldı bir gün,
babası yerine koydu kendini.

Sabahsız Geceler

Çok zorlandı, kelimeleri ağzından çıkarabilmek için. Yutkundu, kekeleydi:
"Kızım biliyorum acını... Ama iki yetim, üvey baba ellerinde nasıl olur?
Hüseyin..." diyecek oldu.

Zeynep anlamıştı anlatılmak istenileni. Günlerdir kadınlar kulaklarına kadar duyurmuşlar, ikna etmek için ne diller dökmüşlerdi.

"Yorma kendini Lâtif Amca!" dedi. "Biliyorum herşeyi. Ha Hüseyin, ha başkası ne farkeder? Kimseye hayır gelmez artık benden. Yetimliği de benden iyi kimse bilmez. Amcalarına 'Baba' desin evlâtlarım, âlemlere değil..."

Biterken...

2. Dünya savaşı esnasında ve iç savaş yıllarında hayatını kaybeden Yunan vatandaşlarının sayısı yarım milyona yaklaştı. Yunan iç savaşında ölen 158.000 kişiden başka, 50.000 ilâ 100.000 arasında Yunanlı kayboldu. Demirperde ülkelerine sığındıkları tahmin edildi.

Kardeş kavgasının içine zorla çekilen Batı Trakya Türk Azınlığı'ndan 593 kişi ise bir hiç uğruna can verdi. Kaybolanlar bu sayının dışında tutuldu.

Tek tesellimiz şehit oluşları...

Gerillâlardan temizlenen dağlık bölgelerde, can pazarında sınır boylarından Bulgaristan'a ve diğer Doğu blok ülkelerine sığınan gencecik çocuklarımız, bugün yaşlı başlı dedeler olarak hâlâ hayatta. Zeynep'in kardeşlerinden Ahmet Varşova'da, Mehmet ise Budapeşte'de yaşıyor. Komünist yönetim, yaban illerde iki kardeşin yakın olmalarına bile izin vermemiş, ayırmış onları. Birini Maceristan'a atmış, diğerini Polonya'ya.

Zeynep Nine, bana hatıralarını anlatırken, en çok Mehmet ile kavuşma anlarında zorlandı. 50 yıl sonra beli bükülmüş bir ihtiyar olarak ailesiyle birlikte ablasını ziyarete gelen Mehmet, önüne konan bulgurlu çökelekli böreğin her lokmasını ağzına atışta, gözyaşlarına boğulmuş, önce yutamamış hıçkırıklardan, sonra sofradan kalkmış, saçağa çıkıp sessiz sessiz ağlamış, evlâtları kollarından tutup tekrar getirmişler, yemeğe oturtmuşlar. O, gözlerini ablasına dikmiş, sel gibi akan gözyaşları mis gibi böreğe damlarken yaralı kalbinden kimbilir neler geçiriyormuş.

İki şeyi unutmamış sadece Mehmet, eski adını ve "Bismillâh'ı".

Bana yüreğini açan, hayatının en özel anlarını bile çekinmeden benimle paylaşan Zeynep ninenin gizli kalmasını istediği bazı ayrıntılar da vardı. Hayat hikâyesini tüm çıplaklığıyla yazabilmem için gerçek kimliğinin üzerine ince bir perde örtmem gerekiyordu. Ona duyduğum engin saygıdan ötürü kişi ve mekân isimlerini değiştirmek zorunda kaldım. Sadece gerçekleri ortaya koyarak, hiç bir abartıya yer vermeden, yıllarca üzerinde çalıştığım bu eserde, nice ninelerimizin hatıraları saklı.

Keşke izin verseydiler de küçük birer fotoğraflarını yayınlayabilseydik. Ama örtünme duygusu bizim kadınlarımızın ruhuna işlemiş. Mübahlara karşı bile son derece duyarlı olan ninelerimizin, büyükannelerimizin, hacı teyzelerimizin bu özel takvalarına müdahale etmek ne haddimize!

Sabahsız Geceler

KOVANLIK KÖYÜ

Kovanlık...

Mis gibi havası, tertemiz suları, kekik kokulu bayırlarıyla insanın kalbine taht kuran bir efsane...

Hele hele insanları...

İnsanı alıp kirlenmemiş dünyalara, yüzyıllar ötesine taşıyan o saf, hilesiz kişilikleri ya dağların yüceliğinden almıştır örneğini, ya da havasının suyunun berraklığından...

Kalpleri; din, dil, ırk ayrımı yapmadan tüm insanlık için sevgiyle çarpan Rodop Dağları'nın bu sınımsız insanlarını içtenlikle selâmlıyorum.

Gerillâlar tarafından zorla kaçırılıp savaşa sürülen Kovanlık'lı Mehmet Dayı.

***2.Dünya Savaşı Gazileri yıllar sonra tekrar omuz omuza.
Hasan Dedeler.
(Sağda Çalabi'li, solda Sendelli'li).***

Mehrikoz köyünden Hüseyin Dede ve eşi Ayşe Nine.

Hüseyin Dede, gerillâlar tarafından zorlâ kaçırılarak savaşa sürülmüş, bir gözünü kaybetmiş, defalarca yaralanmış, hatta koluna giren bir mermi o günün ilkel hastahane şartlarında farkedilmemiş ve 65 yıldır hâlâ Hüseyin dedenin kolunda kalmaya devam ediyor. Elle tutulduğunda hissedilebilecek kadar belirgin. Ayşe nine ise nişanlısının dönmesini tam 8 sene beklemiş, takdiri ilâhiye bakın ki, yıllar sonra onunda bir gözü kapanmış.

Şerife Yenge'ye ve Zeynep'e kısmet olmayıp Nazmiye için diktirilen gelinlik.

Sabahsız Geceler

Vatan borcunu ödemek üzere kışlasına teslim olan Hasan'a hediye edilen asker sandığı..

Hatça Ana'nın yokluklarla mücadele ettiği yıllarda yorgan yapmak zorunda kaldığı gelinliği.

Sabahsız Geceler

ESKİ GÜMÜLCİNE MANZARALARI

Sabahsız Geceler

Sabahsız Geceler

Sabahsız Geceler

Sabahsız Geceler

Tarihi kaynaklar:

Batı Trakya Türkleri / Dr. Halit Eren.

Gerillâ anıları / Mihri Belli.

Trakya Gazetesi (İskeçe'de 1932 yılında Osman Nuri Fettahoğlu tarafından yayınlanmaya başlamış haftalık Türk gazetesi).

Yunan İç Savaşında Batı Trakya Türk Azınlığı / Rahmi Ali&Tevfik Hüseyinoğlu.

Osmanlı Padişahları Ansiklopedisi / Yavuz Bahadıroğlu.

Ve bir çoğu kadın olmak üzere, nice canlı tanıklar.

Sözlük

- 1 Mezar, kabir.
- 2 Kucak.
- 3 Giysi.
- 4 Ahirette de arkadaşlığı devam ettirmek amacıyla, kız çocuklarının ve kadınların birbirine hitab ediş tarzı.
- 5 Pırasa ve mısır unundan yapılan, fırında pişirilen bir poğça çeşidi.
- 6 Bakara – 154.
- 7 Tahtadan yapılmış, üzeri minderle kaplı, yüksekçe oturulan yer.
- 8 Kalın yapağıdan dokunmuş torba.
- 9 Toprakten elde edilen temizlik malzemesi.
- 10 Kuyudan su çekme aleti.
- 11 Arka tarafında kırmaları çok, bacakları dar bir tür pantolon.
- 12 Kadın.
- 13 Genç kızların, toplu halde iş gördükleri geceler.
- 14 Mısırın taneleri ufalandıktan sonra orataya çıkan kuru çöp.
- 15 Çocuk.
- 16 Koriyucu sûreler: Kur'an'ın en son iki sûresi: Felâk ve Nas sûreleri.
- 17 Pomakça konuşan Türk asıllı Müslüman bir ırk.
- 18 "Tanrı'yı her türlü kusur, ayıp ve eksiklikten, insanlığa özgü niteliklerden uzak tutarım" anlamında kullanılan bir söz, fesüphanallah.
- 19 Allah bana yeter.
- 20 İlâhi,Rabbâni.
- 21 Bir haberin ağızdan ağıza yayılması.
- 22 Büyük Hac.
- 23 Yüce Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ile O'na hamd ederim ve yine yüceler yücesi Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim.
- 24 Çok bükümlü iplikte dokunmuş bir çeşit ince kumaş.
- 25 Kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan, ince yüz örtüsü. Başla birlikte yüzü, ağızı kapatan örtü.
- 26 Evlerde yatak yorgan konulan yer, yüklük.
- 27 Evlât.
- 28 Gümölcine'de, bugünkü Kasaplar Çarşısı'nın bulunduğı yerdeki askeri kışla.
- 29 Yenge.
- 30 Allah(c.c.) 100 rahmetinden (sevgisinden) sadece birini yeryüzüne indirdi. O bir rahmet sayesinde tüm insanlar ve hayvanlar birbirine sevgi besler, 99'u ise Yüce Allah'ın katındadır.
- 31 Süpürge çalısı yetişen yer.
- 32 Adet görme.

Sabahsız Geceler

-
- 33 Devrin İtalya başbakanı.
34 Devrin Almanya başbakanı.
35 Ey Rızık Veren.
36 Ey Kapalı Kapıları Açan.
37 Ey Merhamet Sahibi.
38 Ey Büyükler Büyüğü.
39 Ey Âlemlerin Sahibi.
40 Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım isteriz.
41 Allah'ım! sen benim kuvvetimsin, yardımcısın. Sen'in 'inayetinle' düşmanı engellerim, Sen'in yardımınla hücum ederim ve Sen'in desteğinle çarpışırım.
42 Arnavutluk'ta bir dağa verilen ad.
43 Dövülerek savrulmaya hazırlanan ekin yığını.
44 Topraktan yapılan saç tencere
45 Doğranmış kreplerin üzerine tavuk sosu dökülerek hazırlanan, Batı Trakya'ya özgü bir çeşit tavuk yemeği.
46 Savaş sırasında orduya yardımcı olarak toplanan güvenlik gücü.
47 Asıl ismi Mihri Belli olan Kemâl Kaptan 1915te Silivri'de dünyaya geldi. İktisat okumaya gittiği Amerika'da Marksist düşünceyle tanıştı. Yasa dışı partilere üye olmaktan dolayı tutuklandı. 1947 yılı baharında gönüllü olarak Yunanistan Cumhuriyet ordusuna katıldı. "Kemâl" takma adıyla 1.000 kişiye yakın 2 taburun kumandanlığını yaptı. Demokratik Ordunun gazetesi savaşı Barba Yani ile birlikte çıkardı. Geçici Demokratik Hükümetin Doğu Makedonya ve Trakya temsilciliğini yürüttü.
48 İç Savaş sırasında gerillâların infaz yeri olarak kullandıkları, biri Balıca'da diğeri Çalabı-Dumanlıdağ'da bulunan iki dereye verilen ad.
49 Asra yemin olsun ki, iman edip salih amel işleyen, birbirlerine hakkı öğütleyen ve yine birbirlerine sabrı öğütleyenler dışında, insan kesin bir hüsrân içindedir. (103/Asr Sûresi)
50 Mısır, arpa, darı ve buğday unlarından yapılan mayalı, mayasız, yağlı, yağsız, şekerli, şekersiz, ince ve kalın pişirilen saç ekmeği.
51 Gerillâların yemek tabağı olarak kullandıkları kap.

Το βιβλίο της Βιλντάν Σερντάρ με τίτλο "Sabahsız Geceler" σε επιμέλεια Χουσεΐν Μεχμέτ και Σουλεϊμάν Ντικμέ τυπώθηκε στις εγκαταστάσεις της εταιρείας «Επικοινωνία Α.Ε.» Όπισθεν Οικισμού Ηφάιστου Έναντι Πανεπιστημιούπολης 69100 Κομοτηνή τον Δεκέμβριο του 2012 σε χαρτί γραφής Chamois 85γρ. σε 2000 αντίτυπα για λογαριασμό της Π.Ε.Κ.Ε.Μ.

